

C S E N D E S Ó R A.

A nép.

A „művelt“ ember, a ki a városi élet forgatagában él, a falut legtöbbször „elveszett“ helynek tartja s végtelenül tud csodálkozni, ha „úri“ ember rászánja magát arra, hogy magányosan éljen a nép között, teljesen idegenül a maga gondolataival és eszményeivel. A „művelt“ ember oly sokra becsüli magát, színházait, aszfaltját, villanylámpáit, társaságát, hogy teljesen kétségbe vonja az életnek még a lehetőségét is ott, ahol mindezek ismeretlenek s a hol sajnálatraméltó emberarcu állatok kilátástalanul tengetik a nyomorútt életüket egy-egy szűk, sáros katlanban, marháik között.

A paraszt-sors értelmetlen és szájalomraméltó a városi úri társadalom szemében. És ime, a lelkipásztornak, a kinek társadalmi állásánál, tanulmányainál és hivatásánál fogva szintén az „úri“ emberek közé kell tartóznia, többnyire egész életét a falu ezen reménytelen környezetében kell eltöltenie. Mi hát akkor az ő sorsa? Világos, mondják a kultur-emberek. Vagy le fog süllyedni a nép színvonalára és elvész, vagy marad keserű, számkivetett, elégedetlen tagja a társadalomnak, a ki reménytelenül fog minden vágyakozásával oda epedni, a honnan elszakadt: a kultura csillogó légkörébe és új Ovidiusként fog keseregni az „Urbs“ után. De hogy egy „úri“ ember lelkét megacélozhassa, szívét átnemesítse, életét derültté, boldoggá, teljessé tehesse a falu és a nép, az lehetetlen. Az értéktelen környezet elsekélyesíti a lelket, mondják.

Mi lelkipásztorok, a kiket a legkomolyabban kell foglalkoztatnia a nép, a paraszt életének értéke felöli döntés dolgának, ne szórjunk egyszerűen átkokat ezekre a nézetekre. Komoly, *egyetemes* magyarázatát kell keresnünk és megtalálnunk e dolognak, létünk és hivatásunk érdekében.

Hiszen nem lehet tagadni, hogy a lelkipásztort is, különösen először, sok kísértés ostromolja e téren. A munka akadályai, a falusi élet kezdetlegessége, drasztikus földiessége, sivár egyhangúsága sokszor felhőbe vonják a szívet: vajon lehet-e, érdemes-e egy magasabb világ, egy örökkévaló élet csiráit elültetni *ebbe* a talajba? A nép gyermekei sokszor oly korlátoltaknak, önzőknek, irigyeknek és csökönyösekknek mutatkoznak, hogy a lélek jobb világa felett áttörhetetlennek látszik a földi kéreg. Volt s van olyan lelkipásztor, a kinek keserű meggyőződésévé keményedik az a vélemény, hogy a nép hálátlansága és primitív mivolta hiábavalóvá tesz minden törekvést a keresztyén életideál érdekében s akik aztán hamubaroskadó tűz módjára elaluszhatnak, elporladnak a falun.

De másfelől gondoljuk el, hogy ha igaz lenne az, hogy az életet csak a külső kultura alkotásai és gyönyörűségei, a tudomány, művészet, élvezetek, úri pompa és kényelem tennék értékessé, s hogy a kik ezen a varázskörön kívül estek, azok értéktelen és megvetendő, hiábavaló és szerencsétlen életet élnek, akkor az emberiség 90 százaléka, ok és cél nélkül tengődne a világon. Teljesen megoldhatatlan rejtély lenne a világ, „vak“ és ostoba véletlenek játéktere, a melyen milliók és milliók sorvadnának el egy ős-átok alatt, a míg néhány ezren kacagva ficánkolnának a fényben és melegben, azt hívén, hogy a világ az övék.

De amióta Jézus Krisztus vére és könnye e föld porába hullott, e szívtelen életfilozófia kigyófeje megtöretett. Igenis, lehet értéktelen és megvetendő sok-sok szegény emberi élet azok szemében, a kik „élet“ alatt kizárólag ezt a földi életet s annak is az anyagi, érzéki felét, külső kérgét értik. A cifra emberi hazugságok ezen csillogó hálójában önfeledt mámorba süllyedhet az emberi lélek, de tiszta perceiben azt kell látnia, hogy az ő „úri“ élete is ép olyan céltalan, mint a paraszté. A különbség csak abban rejlik, hogy ki hogyan éli le a mindenképen értéktelen életet? Ime, ilyen az az élet, a melyik vakon kapaszkodik a földhöz, a melyiknek tekintetét nem szabadította fel, nem tágította ki a *hit* szabadító ereje. Az emberi élet értéktelenségének, a nép megvetésének szomorú és szerencsétlen gondolata a *hitetlenség* elnyomórító, mindent összezsugorító nyavalyájából származik.

A nép és benne a mi egyszerű és szegény hiveink, elszakítva az örökkévalóságból, csak e földi sors mértéke alá állítva az örök halál tehetetlen rabjai. De velük együtt az mindenki, bármilyen kulturáltan éljen, ha egyszer szándékosan megszegényíti magát és céljait, ideáljait erre a földre összpontosítja. Boldog és büszke kritikája a paraszt felett, végeredményében boldogtalan szegénységet takar.

De végtelen értékűvé válik a nép minden gyermeke is a *hit* fényébe állítva, mert minden emberi élet végtelen értéket nyer *az élet örökkévalóságában* és a *lélek végnélküli tökéletesedésébe* vetett nagy, szabad hit által. A hit széttöri a földi élet igazságtalan és szerencsétlen korlátait, végtelen tágasságot és mélységet teremt a lét birodalmában, a hol új jelentést ad mindennek.

Én, a lekipásztor, értelmileg több vagyok talán mint a hiveim. Érzem, hogy ezer és ezer különbség van lelkivilágunk tartalma közt. Becsülöm és szeretem a tudományt és a kultura azon kincseit, a melyeket magamévá tehettem. Lelkem magasabb gondolatok szárnyain jár, mint az övék. És végtelen lenne az örömöm, ha egyszerű hiveim is legalább annyit birnának a lélek magasabb, az értelem gazdagabb világából, mint én. Sokszor elnézván egy-egy kiműveletlen, de őszerejű értelemtől sugárzó parasztféjet, egy-egy szellemiségre teremtett, de csak önző furfangokig emelkedett parasztkoponyát, szivemben mély emberi szájalom ébred annak elgondolására, hogy mik lehettek volna ezek az emberek, ha tanultak és művelődtek volna? Ám

eltelik az életük néhány négyszögkilométeren belül, s pár év múlva emlékezetük is elvész e földön. Mint a tavalyi falevelek, nyomtalanul korhadnak bele a földbe. És mégis! *Elveszettnek* tartani az életüket — *Isten káromlása* lenne. Ha a tudós, a művész, a művelt „úri” ember a maga tanúlt elméjével egy egész világgal több is a parasztnál, az legfennebb arra jogosítja őt, hogy hálás legyen Isten iránt, a miért egy *végtelen* pályán elenyésző egy-két lépéssel előbb jutott; s azt a kötelességet állítja eléje, hogy a *jóban* is lépést tartson értelme futásával. De látva a parasztot nehéz fejével, korlátoltságával, esetlen furfangjával, durva és szegényes lelki életével és gyerekes reálitásával, jusson eszedbe, oh lekipásztor, hogy ez a lélek is *végtelen* úton halad és előtte is *számtalan* eshetőségét és lehetőségét rakta le az Úr a nagy föl-szabadulásnak. Oly bizonyos, mint maga a nap, vagy a halál, hogy minden tehetség, a mely most durva kéreg alatt szunyad a paraszt lelkében, mind ki fog virulni a maga órájában valaha, *valahol*, és jön, minden pillanattal közelebb a lét amaz ünnepélyes, titokzatos pillanata, mikor ezek a lelkek is mind tiszta tükreivé lesznek Isten arculatának és bennük is a megértés isteni fényében ragyog föl, foltnélküli tisztaságában az egész mindenség értelme, a melyből ma a legbölcsebb se lát egy-két vonásnál többet. Úgy szeresd a népet, mint testvéreidet, a kiket nem a mai állapot, hanem a hivatás fensége és a cél egysége veled egyenrangúakká tesz. Magasabban állsz? Boldog gyermeke Istennek, légy hálás a mennyei Atya iránt és amivé lettél az ő kegyelméből, tedd azzá szegény testvéreidet is. Csalódni fogsz bennük? Legjobb reményeidet felőlük ne hullasd el a földön; szűzies érintetlenségben őrizd meg őket mindig az örökkévalóság számára és ne hagyd, hogy akár-miféle földi ellenmondás, a mi végtére is hazugság, bemocskolja azt a képet, a mely ő felőlük is Isten szívébe rejtetett és meg fog valósulni, „ha a világ mind ördög volna” is.

M. S.

Ha csak azokat szereted a tanítványaid közül, akik hallgatnak rád, elvetted jutalmadat. Igyekezz inkább a többieket is szeliden megnyerni, hogy engedelmeskedjenek neked.

Ignatios Polykarpushoz.

I G E H Í R D E T É S.

KULTUSZ.

A mi istentiszteletünk.

I. Alapelvek.

Bevezetésül röviden annyit, hogy az istentisztelet a vallásos élmény ünnepies kifejezése lévén, a következő mozzanatokat kell meglátnunk benne. *Lélektanilag* azt a kettős vonást, hogy 1. a gyülekezeti istentiszteletnek minden actusa csak egy már meglévő vallásos érzésből fakadhat, 2. a gyülekezeti istentisztelet minden actusának közvetlen vallásos érzéssé kell átváltoznia. Tehát itt a *kifejezés* lélektani törvénye érvényesül; ugyanis az érzések épen hevességüknél szükségképen akcióba mennek át s ez által megszabadulunk nyomásuktól, másodsor pedig a kifejezés a maga tárgyi akaratóban alvó vagy alig ébredő érzéseket felébreszt, megtisztít és kifejleszt. Ebből következik, hogy a kultuszt *vallásos szempontból kölcsönösnek* kell szemlélnünk, ami azt jelenti, hogy a kultusz a *javak kicserélésében* áll. Az, amit mi adunk, az *áldozat*, az, amit mi nyerünk, az ajándék. Minél alacsonyabb fokú valamely vallásalak, annál inkább külsőséges, mondjuk üzleti alapra van fektetve az áldozat és ajándék érték-egyenlege, amit theurgiának nevezünk. A theurgia csak egyetlen ponton győzhető le teljesen: az evangelium álláspontján. E fokon, az, amit mi adunk, tehát az *áldozat*, önmagunk vagyunk (Róm. XII. 1.), még pedig alázatos és boldog receptivitásban; az ajándék pedig maga Isten: a Jézus Krisztusban megjelent kegyelem. Az amit mi adunk, értékben: semmi; az amit mi nyerünk, értékben: minden, tehát theurgikus ellenértékről szó sem lehet. Amit mi nyújtunk: a mi hitünk béna karja, amit Isten nyújt, az a kegyelem királyi okmánya, de az a béna kar *mi vagyunk*, mindenestől fogva. Harmadszor: az következik mindebből *theologiailag*, hogy a *gyülekezeti istentisztelet a váltság alapélményének symbolikus kifejezése kell, hogy legyen az újra való átélés célzatával*. Mindent elfeledhetünk a liturgikából, de amíg ezt tudjuk, jó keresztyén liturgusok maradunk.

A Jézus Krisztusban lett váltság legelőször történeti tényekben jelent meg s e történeti tények átélésének érdekében alakultak ki az ünnepek, az ünnepekből pedig lassankint előállott az *egyházi év*. Maga az egyházi év is mint egység, a Jézus Krisztusban lett váltságot fejezi ki, ezért kezdődik adventtel, karácsonnyal s azután a passzió hetein át

húsvétig emelkedik, hogy végül pünköstben diadalmas betetőzést nyerjen. Tehát mi sem károsabb, mintha az egyházi év *belső rendjét* elvetjük s csak úgy szabadjára kapkodunk istentiszteleti alapeszmék után. De a Jézus Krisztusban megjelent váltság, mint alapélmény nemcsak az egyházi évben fejeződik ki, hanem ki kell annak fejeződnie minden egyes istentiszteletben. Ez pedig azt jelenti, hogy minden istentiszteletnek az egész keresztyénséget kell adnia annak központi igazságában.

Mi önmagunkat a mi vágyaink, szükségünk, fogadásképeink és hitvallásunk formájában adjuk, Isten *önmagát az ő igéjében adja*. Az ige tehát a kultusz ő s symboluma s mint végső alakulatban mindig azonos szellemi jelentés, vagyis Istennek megváltó üdvakarata, tulajdonképpen az egyetlen „*kifejezés*“. Minden más symbolum csak annyiban jöhet tekintetbe, amennyiben az *igét* az *ige* alapján manifesztálja. Mármost a különböző istentiszteleteket épen azon az alapon osztályozzuk, hogy az ige ő s symbolumként egymagára jelenik-e meg benne, vagy pedig valamely más, tárgyi, vagy cselekvényes symbolum kíséretében, illetve manifesztálásában. Miután pedig a symbolikus cselekvények között olyan, amelynek tárgyát és eljárását Jézus Krisztus szabta meg azért, hogy bennük különös mondanivalóját manifesztálja: ezt a két istentiszteletet sacramentalisnak, vagy magyarul sákramentomosnak nevezzük a többiekkel szemben. Így lesz három féle istentisztelet: ige hirdetéses (homiletikai), sákramentomos és symbolikus. Ezeken kívül mást a mi liturgiánk nem ismer.

II. A homiletikai istentisztelet.

Az elmondottakból következik: a homiletikai istentiszteletnek *lélektanilag* alkotó részei: 1. a vallásos hiányérzet kifejezése 2. a hiányt potló képrendszer bemutatása, 3. a kielégülésből támadt öröm kifejezése. *Theologiailag* alkotó részei: 1. a váltságra szorultság kifejezése, 2. a megváltó üdvakarata manifesztálása, 3. az istenfiúságból következő hálás és magát újra felszentelő áldozatos magatartás. Valláspsychologiailag alkotó részei: az egyes elemek 1. kölcsönösen korrespondeáljanak ajándékozó és elfogadó között, 2. természetesen szűküljön a központig s a központtól természetesen táguljon, azaz első felében a vallásos élmény differenciálódjék, második felében integrálódjék, 3. az első fele a világtól elforduló, a második fele a világra kitekintő legyen. Végül *műalkatilag* megköveteljük: 1. a kultuszelemek változatosságát, 2. az érzelmek fokozatos emelkedését és 3. a szerkezet drámai tagozottságát. Ennélfogva mi istentiszteletünkben is meg lesz az a bizonyos hármasság, amelyet a keresztyén alapélményben is megtalálunk: megtérés, újjászületés, megszentelődés; az üdvtörténetben is megvan: előkészítés, megalapítás, véghezvitel stb. amit rendkívül finoman és elmésen fejtett

ki Novák Lajos „Istentiszteleti rendtartás a magyarországi református keresztyén egyházban“ c., s a konvent megbízásából készített javaslatában. (Sárospatak, 1905).

A mi homiletikai istentiszteletünk tehát ilyen lesz: A harangok elnémulása után a pap megjelenik a szószéken és *fohászt* mond (a hivek felállanak): A mi segedelmünk etc. Azután így szól: énekeljük a-ik dicséret . . . versét, verseit, mire a gyülekezet fennálva elénekli az invokációt. Az invokáció után megszólal az Úr az ő igéjében: a pap felolvas egy bibliai részt, aminek alapgondolata ez: kicsoda az Isten, mit tett értünk, mit vár tőlünk, milyen indulattal van irántunk. Ezzel azt fejezzük ki, hogy az első lépést Isten teszi (ő szeretett elébb), az ő üdvakarata egy lelki történelemben objective elibünk jött s minden továbbinak az a priusa. A bibliaolvasást végezheti a s. lelkész, vagy diakonus az Úr asztalától a pap sollemnis felszólítására. Természetes dolog, hogy amíg a másik lelkész olvas, azalatt a pap a szószékben a maga bibliájából kíséri a bibliaolvasást, mint ahogy kívánatos, hogy minden hívő kísérje. Bibliaolvasásra vállogatott szöveg alkalmasabb, de szükséges, hogy a gyülekezet előre ismerje a felolvasandó részeket. Bibliaolvasás után jön a bűnbánó imádság (közgyónás) amely legyen állandó, kötött formájú, vagy legalább csak két-három változatú. Örök typusa Kálvin alább közölt bűnbánó imádsága. A közgyónásra jön a bűnbocsánat: igével, vagy szólammal bizonyossá tesszük a hiveket arról, hogy Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. Erre indicálja a pap a derekas ének megfelelő verseit, amit a gyülekezet leülve énekel. Az ének elhangzása után a pap rövid imádságban magasztalja Istent, mint Atyát és könyörög az ige idvesség hallgatásáért, valamint azért, hogy ő azt tisztán és világosan hirdethesse. Miután ez az imádság rövid és az ige hirdetésre átvezető invokáció: utána minden közbülső ének nélkül a pap felolvassa az igét és prédikál. Az ámen után felharsan (indikáció nélkül) a „Megáll az Istennek igéje“, vagy más, alkalmas ének. Ének után jó az u. n. nagy imádság, amelyben hálát adunk az elvett javakért és könyörgünk további kegyelmi ajándékokért: az ige foganáért, az élet bizonyoságtételéhez a Lélek áldásaiért. Itt van a helye a *kollektáknak*: királyért, hazáért, békéért, inségek és veszedelmek elmulásáért, egyes betegekért; minden körülmények között kell imádkozni a szenvedőkért, a tévelygőkért, az anyaszentegyház dicsőségéért. Végül az imádságot természetes fokozattal egy doxologia zárja be, amely akár a Szent Háromságnak, akár Krisztusnak, mint királynak adjon tisztességet. Nagy imádság után jó a Miatyánk, mint *hitvallás*, s reá az áldás következik. Az áldás után a dakozásra való felhívás és a hirdetések: házasság, születés, halál, egyházalkotmányi stb. mindeniket verbum sollemne zárja be. Mindezek után a pap indicálja a végső éneket. Annak elhangzása után pár percig bib-

likus csend ül a templomban, mialatt kiki a maga külön könyörgésével járul az Úr elé. Nemsokára a pap is elvégzi a maga titkos könyörgését s a szószékről leszáll, a hivek pedig csendesen eltávoznak.

Tehát ez volna a sorrend:

1. Fohász.
2. Invokáció.
3. Bibliaolvasás.
4. Közgyónás és feloldozás.
5. Derekas ének.
6. Imádság.
7. Textusfelvétel, prédikáció.
8. Ének.
9. Nagy imádság.
10. Miatyánk.
11. Áldás.
12. Hirdetések, felhívások.
13. Ének.

A mint látható, nem túlságosan sok változást jelent ez a tervezet a mi mostani liturgiánkhoz mérten. Lényeges dolog benne: a bibliaolvasás, mint a gratia praeveniens eszköze; közgyónás és absolutio, mint a megtérés és újjászületés kifejezése, végül a nagy imádságnak, mint a gratia sanctificans tényezőjének a beállítása. Lehetőleg keresztül van benne vive, hogy az ének megelőzze az imádságot és hogy a gyülekezet meg a liturgus felváltva vegyenek részt a cselekvényekben. Nem lényeges, de formailag fontos, hogy az egész kultuszt a pap vezeti, mint ahogy a sákramentomos istentiszteleteknél ez most is szokás s csak a homiletikai istentiszteletnél ment ki divatból. Különben is a protestáns liturgus megbizott (mandatarius) mivoltából következik ez a javallás (indikálás).

Lássuk már most, mi valósítható meg mindebből egyelőre? Lényeges változásokat csak a zsinat hozhat be, de apróbb s különösen az abuzusokat és szemmel látható elferdüléseket helyrehozó javításokat a presbyterium is eszközölhet esetleg az egyházmegyei tanács indítására. Mindenek előtt fontos dolog már az is, ha nem engedünk lényeges liturgiális alkotórészeket veszendőbe menni. 1. Gyakoroljuk továbbra is az *előfohászt*, bár szemmel láthatóan nem jó helyen van a könyörgés előtt; az istentisztelet elejére kellene tenni, mert az egész kultusznak szüksége van a segedelemre. Előfohásznál vagy biblikus szólamot használjunk, vagy pedig hitvallásjellegűt. Így pld: A mi segedelmünk jőjjön Istentől, aki teremtette az eget és a földet. (A mi segítségünk az Úr nevében van, ki teremtette az eget és a földet) 124. Zs. 8. *Hitvallás-szerű*: A mi segedelmünk jőjjön Istentől, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes szent háromság, egy örök, igaz Isten. Vagy: A mi segedelmünk

jőjön az Atya-, Fiú-, Szentlélek- Istentől. Ámen. Erdélyben szokásos ez a helytelen nagyon nacionális képződmény: A mi segedelmünk jőjön Istentől, aki teremtett, fenntart és igazgat mindeneket. 2. A közgyónást és absolutot az *első imádságban végezzük el*. Szeretném ezt különösképen hangsúlyozni és mintegy normául állítani fel. Az első imában megvalljuk bűneinket és bizonyoságot teszünk arról, hogy Isten megváltó és bűnbocsátó Isten. Első imádság után hagyjuk el a Miatyánkot a második imádság utánra s lehetőleg legyünk rajta, hogy egy istentiszteletben a Miatyánk csak *egyszer* hangozzék el; azért hogy kétszer mondjuk, nem lesz kétszeres foganatja, sőt az egyszeri foganatja is leromlik. 3. Fordítsunk nagyobb gondot a *második* vagy nagy imádságra („elő- és utóima“ nincs magyarul mondva). Legátus koromban az én kedves öreg papom husvét harmadnapjára kiválasztott egy szépen zengő Révész, vagy egy, az időjárás iránt barométer érzékenységgel bíró Borsodit s a körmével megstrikládván az utolsó bekezdést, mondá: „ide tégy Áment s ami megmarad, mondd el utóimának“. A nagyimádság a kultusz koronája. Tehát hosszabb legyen az elsőnél (az első lehet nagyon rövid); legyenek kollekták benne, amint azt már fennebb elmondottuk. Meg ne történjék, hogy a betegekért másutt imádkozzunk, mint itt; pedig több hegyen épült városban szokás a betegekért az első imádságban könyörögni. 4. Végül ne engedjük az *áldást* elkopni az istentisztelet végéről, amint ez pld. egész országrészekben szokás. Az áldás lényeges alkotórésze az istentiszteletnek: csillag a torony tetején. Legtöbbször az ároni áldást használják (IV. Móz. 6. 24—26.) azután az apostolit (2. Kor. 13. 13., Eféz. 6. 23. 24., I. Tesz. 5. 23., Róm. 15. 13. Husvétkor: Zsid. 13. 20—21).

Ezek után közlünk két imádságot, hogy szerény példában megmutassuk, milyenek gondoljuk mi az első és a nagy imádságot. Mind a kettő százados hugonotta termék, átszőve Kálvin-reminiscenciákkal.

Első imádság: Mindenható Isten mennyei édes Atyánk, ime egybesereglettünk itt és a szentek egyességében, az angyalok és idvezült lelkek társaságában trónusod elé visszük áldozatunkat. Tekints reánk kegyelmesen és fogadd el alázatos tisztességtevésüket; emeld fel gondolatainkat magadhoz és világosítsd meg a mi homályos ohajtozásainkat, hogy imádhassunk téged lélekben és igazságban, a hit és szeretet közösségében.

Úristen, ime megismerjük és megvalljuk a te szent orcád előtt, hogy mi nyomorult bűnösök vagyunk. Vétebben születünk, rosszra hajlunk, képtelenek vagyunk magunk erejéből a jóra. Szent törvényeidet nap nap után sokféleképen átalháltuk. Mindezekkel a te igazságod és szentséged szerint kárhozatot és halált vontunk a fejünkre.

De Urunk, ime mi szánjuk és bánjuk, hogy megsértettünk téged. Kárhoztatjuk magunkat és vétkeinket; alázattal és töredelemmel a te

kegyelmedhez folyamodunk, könyörögvén tehozzád: jőjj segítségül a mi nyomorúságunkban! Irgalmazz nekünk jóságos Isten, könyörületnek Atyja és bocsásd meg a mi vétkeinket Szent Fiadnak, a mi Megváltó Jézus Krisztusunknak érdeméért.

Tudjuk a te ígéreteidből, hogy a töredelmes szívet meg nem utálod sőt inkább irgalmasságot gyakorolsz azokkal, akik nem a maguk igazságába, hanem egyedül csak a te kegyelmedbe vetik reménységüket és tőled várják idvességüket. Mi is nagy bizalommal bizzuk magunkat a te kezedre: jövel és áldj meg minket mennyei Atyánk! Hadd érezzük a te jelenlétedet és lássuk meg a te országodat, amíg a lelkünk áhítatos csendességben fogadja be a te ígédet, az élet és az igazság beszédét. Illesd meg eleven szénnel a te szolgádnak ajakát, hogy tisztán és igazán, elegyítetlenül és hatalmasan szólja az ígét s életével is bizonyosságot tegyen annak erejéről. Ne engedd, hogy a te ígéd üresen térjen vissza hozzád, sőt inkább cselekedd, hogy megújult lelkek seregét vigye foglyul Szent Fiad elé. Töltsd ki rajtunk Szent Lelked erejét, hogy erejében magas elhívásunkhoz méltó életet éljünk s legyünk zsengei annak a szeretetnek, amelyet megmutattál Jézus Krisztusban, a mi Urunkban, kinek nevére, a Tieddel, Atyánk és a Szent Lélekével egyetemben, térjen dicséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás mindörökké, Ámen.

Nagy imádság: Örökkévaló Isten, téged magasztal a föld és az ég, minden teremtetett állat neked mond dicséretet. Az angyalok és a mennyei seregek, a patriarchák és próféták, a vértanúk és a szentek neked énekelnek új éneket. Hallgasd meg a mi gyöngye szavunkat is, amint a te kiválasztottjaid seregében áldjuk a te háromszor szent neved.

Megadtad nekünk azt a kegyelmet, hogy ígédnek hallgatói lehetünk oh tetézd ezt azzal, hogy ne csak hallgatói, hanem megtartói is legyünk a te beszédednek. Töltsd ki rajtunk és növeld állandóan bennünk Szent Lelked erejét, hogy általa egyre jobban megismervén a mi bűneinket, szívünk teljességéből tagadjuk meg azokat és szenteljük magunkat mindenestől fogva Neked, mint ahogy te is egészen nekünk adtad magadat a te szent Fiadban.

Töltsd ki Szent Lelkedet kettős mértékkel anyaszentegyházunkra, annak előljáróira, pásztoraira, minden rendű és rangú tagjaira. Cselekedd, hogy messzire fényljék a te szolgáid világossága, de életük példájából ne ők, hanem te végy dicséretet és dicsőséget. A hiveket kötözd egybe a közös hitnek és egyazon szeretetnek köteleivel, hogy egy testté válva mind teljesebben összekapcsolódjanak Jézus Krisztussal, a láthatatlan, de dicsőséges fővel.

Áldd meg a népeket, nemzeteket és a kormányzókat. Áldd meg a mi hazánkat és tedd naggyá a mi nemzetünket: naggyá a Lélek erőiben. Nyugodjék meg lelked koronás Királyunk fején, hogy a te

akaratom szerint, a te dicsőségedre viselje királyi pálcáját, hadd folyjon az ítélet e földön, mint a víz és az igazság mint a bővizű patak.

Jóvoltodba ajánljuk a szegényeket, a betegeket, a szenvedőket, az üldözötteket és a haldoklókat, mindazokat, akiknek életük háborúsággal, vagy gyötrellemmel teljes. Könyörgünk érettük: szabadítsd meg őket a gonosztól! Akik most könnyhullatással vetnek, arassanak majd vigadozással és dicsérjenek Téged a te szabadításodért. Ha pedig azt végezted felőlük, hogy még nyujtsd a próbát, amelynek alávetted őket: legyen meg a te akaratom. Csak azért könyörgünk, hogy állj mellettük szenvedéseinkben és üzend meg nekik, hogy te szeretetből dorgáld őket, — Uram, akik téged szeretnek, azoknak mindenek egyaránt javokra vannak.

Könyörgünk azokért, akik sötétségben járnak, hitetlenül élnek, bálványokat imádnak, vagy azt mondják szivükben, hogy nincsen Isten. Zendítsd meg Szent lelked zúgását e megszáradott tetemek fölött, hadd álljanak lábaikra nagy sereggépen, mint akik megéledtek a te újjá szülő erőd által.

Végezetre és mindenek fölött növeld naponként a mi reménységünket ama világ felől, ahol többé nem tükör és homályos beszéd által látunk, hanem szemtől-szembe látjuk s az idvezült lelkek seregével együtt magasztaljuk a te dicsőségedet; ahol majd eltöröltetik minden könny, ahol nem lesz sem gyász, sem kiáltás, sem keserőséggel való sirás, csak ama dicsőséges élet teljessége, amelyet öröktől fogva készítettél a téged szeretőknek. Oh add Uram, hogy semmi meg ne fosszon minket eme boldog reménységtől, amelyet szerzett nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus, akinek nevében kérünk, hallgasd meg imádságunkat. —
Ámen.

R. L.

Az emberi munka olyan mint az úzás. Egy óriási tenger elnyeléssel fenyegeti, s ha nem néz bátran szembe vele, meg is tartja szavát. De ha bölcs kitartással és daccal harcol folytonosan, látja, milyen engedelmesen viszi hátán a tenger, s győztesen ér a célhoz.

Carlyle.

Hogyan tanítsunk vallást ?

Vallástanítás az iskolában.

2. Legendák és bibliai történetek tanítása.

I.

Az *előkészítő vallástanítás*, amint láttuk, a népiskola I.—II. osztályában folyik le. Célja: *Istennek* a gyermeki lélek e fejlődési fázisához mért módon való megismertetése. Általános fejtegetéseinkben megállapítottuk, hogy ezt a célt *elvont, fogalmi* úton megközelíteni lehetetlen, mert a 6—7 éves gyermek elvonó, elmélkedő képessége minimális. Ellenben ép ebben a korban legnagyobb a gyermek *szemlélő, képzelő* ereje; a gyermek ekkor még a mesék világában él; a valóság és a képzelet világa lelkében össze van nőve, titokzatos, naiv egységet alkot. Azt mondhatnók, hogy a 6—7 éves gyermek *világmagyarázata* a képzelet, amely lelkesítő, concretizáló fantázia forrásából táplálkozik. Ez a tény arra int minket, hogy ragadjuk meg vallástanításunk hordozójául, eszközéül azt a formát, a mi a gyermeki léleknek e korban öként kínálkozik: t. i. *a mesét*. Gondoljuk meg, hogy soha oly erős és határozott vonásokkal semmi meg nem gyökerezik a gyermeki lélekben, mint a mese. Természetes, hogy itt *vallásos* mesére van szükség.

Legalkalmasabb ennél fogva a mi célunkra a *legenda*. Mindenekelőtt határozzuk meg, hogy mit értünk itt legenda alatt. A legenda jellemző vonása az, hogy benne *Isten egy tulajdonsága csodás módon nyilvánul meg*. Legendásan feldolgozni egy mesét azt jelenti, hogy a cselekmény centrumába Istent helyezzük, a kinek egyik vagy másik tulajdonsága válik élesen és határozottan nyilvánvalóvá. Épezért emberfeletti, csodás eseménynek kell lejátszódnia a gyermek előtt, amelyben az emberi személyek egészen eszközivé, mellékessé törpülnek Isten mellett, csupán az ő kinyilatkoztatásának hordozói gyanánt szerepelvén. Az ilyen legendákból könnyü szerrel és megkapóan állíthatjuk a gyermek bámuló szemei elé Istent; nem elvontan, dogmákban, fogalmi képekben, hanem tetteiből, munkáiból az emberek között. Eljárásunk ugyanaz, mintha ahelyett, hogy a jó királyról előadást tartanánk és fejtegetnők ennek feltételeit, egyszerűen *Mátyás királyról* beszélünk s az ő életéből

értetjük meg, hogy milyen a jó király. Az a kérdés, hogy honnan vegyünk ilyen legendákat? A legendákhoz, hogy így mondjuk, a *nyers* anyagot leginkább a bibliai történetek közül, azután a vallásos népmondákból, végre a költői alkotásokból válogathatjuk össze. Föltétlenül el kell ismernünk ezen a ponton a *költött* történetek létjogosultságát is; mivel itt nem a *mese* történetisége a lényeges, hanem Istennek a Jézus Krisztus szellemében való *hű* és *igaz* ábrázolása. A legendák igazságainak *magasabbnak* kell lennie, mint a történeti igazságnak. Maga Jézus adott erre példát az ő költött példázataiban. Épen azért jól meg kell különböztetni a szoros értelemben vett *bibliai történetet* a *legendától*. Legendává a bibliai történetet a *feldolgozási mód* teszi. Természetesen a legendás feldolgozásnak épen kell tartania az eredeti bibliai jelentést, sőt azt lehetőleg a gyermek lelkéhez mérten ki kell *élesítenie*. Ebből az is világos, hogy nem *akármelyik* bibliai történet alkalmas arra, hogy legendává alakítsuk, hanem csak az olyan, a melyik ezt a tendenciát már magában rejti, mint pl: Jób vagy Jónás története. Az ilyen történetek legendás feldolgozása s az ezzel együtt járó módosítások véleményem szerint még a Biblia betűimádó hiveit sem sérthetik, hiszen ezek maguk is *költői* művek, melyek *költői* (vagy mondai) elemek köntösében *örökkévaló* isteni tulajdonságok és igazságok szemléltetői akarnak lenni. A legendás feldolgozás ugyanis megköveteli, hogy a történetnek mintegy a cselekvő alanya, hőse maga *Isten* legyen, aki a saját lényegét akarja a cselekményben az embereknek *kijelenteni*, tudomására hozni, így Jónás történetében tudtúl akarja adni egyfelől a bűnös és kárhozatot érdemlő niniveieknek, másfelől az őt félreismerő Jónásnak azt, hogy irgalmassága mindenképp felett való és hogy mindent az ő szent akaratával épen ezen irgalmasság megismerésére akar hajtani, hogy „*nagyobb Isten a mi szivünkénél és mindent tud.*“ Jób történetében lényének kikutathatatlan fenségét akarja kiemelni a porból való ember felett, másfelől feltárja az ő atyai nevelésének útját a szenvedések között. Épezért a legendás feldolgozásnak még élesebben, világosabban kell ezeket az isteni tulajdonságokat, az Ő lelkének ezen sugarait fölragyogtatni s a történet *emberi* szereplőit, hőseit, alakjait ép az ellentét kiélesedése okáért háttérbe szorítani, eltörpíteni Istennel szemben, de mégis úgy, hogy életük, tetteik, lelkiviláguk csak annál jobban kiszínezzék és kiemeljék Istent, az ő lelkét és akaratát. Istennel szemben a legenda nem ismer és nem méltányol semmi emberi nagyságot, jóságot és erőt, sőt Isten jóságával, nagyságával és erejével szemben épen az emberi gyarlóságot, kicsinységet, tudatlanságot és végességet használja fel annak tükréül, kimutatójául. Ez nem azt jelenti, hogy a legenda minden embert bűnösnek, semminek tüntessen fel, hanem azt, hogy Istenben mindig a mi tökéletlen voltunkkal szemben álló *ideált* mutassa fel.

A módszer most már magától értetődő módon kívánja azt, (mivel Isten ismeretére törekszünk), hogy a legenda emberi szereplői a szóbanforgó isteni tulajdonság felől vagy tudatlanságban, vagy tökéletlen véleményben, vagy bizonytalanságban legyenek; úgy hogy az illető isteni tulajdonság *meglepetésszerűen, parancsolóan, véglegesen* súgározzuk fel előttük; különben nem volt értelme Jónás szökésének, habozásának, prófétálásának, Jób szenvedéseiben való szivettépő „miért“-jeinek. Ezért a legenda mindig *meglepő, csodás*, a várt eseménnyel *ellentétes* megoldású s ép ebben gyarapít meg valami mennyei kinccsel. A bibliai történet legendás feldolgozására folyóiratunk 2. számában példának dolgoztuk fel a *Jónás történetét*, melyet a fentebb elmondottak világítanak meg. Mindenekelőtt, talán sokak megnyugtatóására ki kell jelentenünk, hogy a példa, ép a szemléltetés céljából, bizonyos tekintetben *egyoldalú és kiélezett* volt, hogy a módszer irányát bemutathassa. Azonban egymás történetnél kijelentettük, hogy nem adunk minden további nélkül egyszerűen *letanítható* mintaleckét, hanem bizonyos irányt *élesen* mutató *kisérletet*, melyet a vallástanító szabad munkája által átdolgozhat, itt-ott tompíthat, máshol élesíthet, egyszerűsíthet, színezhetsz. Nem receptet adtunk, hanem irányt mutattunk be. Így ez a lecke is mintegy *nagyító üveg* alá volt állítva, a minél teljesebb megvizsgálhatóság szempontjából. Talán itt-ott *torzítva* is volt, mint ahogy az elkerülhetetlen ép a helyes és teljes igazság kedvéért. De lássuk, hogyan és mit akartunk vele? A történet maga *Jónás próféta* könyvének cselekményéből volt véve s főmozzanataiban azzal egybe is vág. Kijelentettük, hogy a feldolgozás eltérése dacára is *az eredeti bibliai jelentést teljesen épen kaptuk*. Ennek igazolásául tudnunk kell, hogy Jona könyve az Esdrás utáni korban keletkezett költői mű és élénk protestáció a zsidók szükkeblősége ellen, a kiket e korban teljesen elfogott az idegenek elleni gyűlölet, s a féktelen bosszúvágy és nemzeti gőg. Ez a midrási eredetű könyv épen ez ellen a nemtelen szellem ellen harcol. Jóna próféta képviseli benne a pogányokra Isten haragját imádkozó zsidóságot, akik Istent csak a maguk számára sajátították ki. De épen ezért, *akarata ellenére* meg kell tanulnia Jónának, hogy Isten a pogányoknak is Istene és hogy az ő irgalma és kegyelme még az elvetemedett niniveiekre is érvényes. *Isten irgalma végtelenül felülmúlja az emberek szükkeblőségét*, ezt hirdeti a könyv.

Mi is, a feldolgozott legendában világosan ezt a jelentést élesítettük ki. Azonban egészen természetes, hogy a 6—7 éves gyermekek számára a történetet át kell dolgozni. A kortörténeti háttér, az emberi oldal feleslegessé válik. *Az örök igazság* lép előtérbe. Isten a maga irgalmát ki akarja jelenteni az őt nem ismerőknek és a bűnösöknek. Jónást választja ki eszközüül és ítéletet küld tőle Ninivébe. Jónás készületlen a feladatra és fél is a gonoszoktól. Meg akar szökni. De

Isten elől nem lehet elszökni, akaratát véghez viszi általunk, ha nem akarjuk is. Jónásnak akarata ellenére Ninivébe kell jutnia. Itt kezdődik a meglepetés. A ninivebeliek nem verik meg a rossz hirért, hanem megijednek és megtérnek. Jónásban mikor látja, hogy Isten követe gyanánt tisztelik és félik, gőg és bosszúvágy, káröröm támad. (Kérem, ez teljesen bibliai; a könyv ép az *ilyen* zsidók ellen harcol!!) Egy fokenként élesedő ellentét fejlődik ki a megjavuló bűnösök, és a megkeményedő szívű Jónás közt. Erre jön a csoda: Isten megbocsát. A niniveiek hálája Isten irgalmát tükrözi. Jónás haragja Isten leckéje aztán csattanósan bizonyítja be az igazságot. A történet tehát hiven és teljesen, csak hogy *kiélezve* mutatja a bibliai tendenciát. Az eltérés a feldolgozás módjában rejlik. 6—7 éves gyerekek számára kell ezt az igazságot világossá tenni. Azért önként kínálkozik az, hogy Jónást, mint *gyereket* mutassuk be. Így közvetlen és sokkal megragadóbb a dolog. Mindazok a hibák, tettek, indulatok, melyeket Jónás elkövet és amelyek belőle kifejlenek, *ugyanazok*, mint a bibliai Jónásban, csak hogy *gyermekesek, naivok*, úgy hogy a gyermek maga-magát láthatja bennük. Épezért a gyermek tökéletlenségével, tudatlanságával és rosszaságával szemben annál meglepőbb, nagyobb, csodálatosabb Isten szeretete, irgalma, jósága, bölcsessége. Ha tehát bibliai történetet dolgozunk át legendának, azzal a céllal, hogy Isten ismeretére vezetéshez szolgáljon, akkor mindenekelőtt olyan történetre van szükségünk, melynek eredeti tendenciája erre alkalmas; ezt a tendenciát meg kell tartani és a gyermeki lélek módján ki kell élesíteni; a cselekmény nagyjában átveendő; az eredeti történetben hullámzó érzések, indulatok, bűnök és erények a gyermek lelki világához feltétlenül közelebb hozandók és általános érvényűvé teendőek; az epizódok élénken szinezhetők, bővíthetők az eredeti jelentés körében; a kibontakozás, az igazság kifejlése feltétlenül meglepő, csodás, az emlékezetbe belegyökerező módon hozandó ki. Természetesen, ha valakinek a bibliai történet betűjén való változtatás ellen kifogása lenne, választhat legendát máshonnan is. Az bizonyos és ezt el kell ismerni, hogy nem minden bibliai történet alkalmas a legendás feldolgozásra, főleg azok nem, és annál inkább nem, amelyek és minél inkább a *történeti* síkba esnek. Azért mi is, nehogy a történet puszta képzeletté váljon, inkább azon történetek legendás feldolgozását ajánljuk, amelyek magában a Szentírásban is *költői*, tehát képzeleti alkotások s a melyeknek igazsága így nem megtörtént voltukban, hanem *örökkévaló* jelentésükben rejlik. Egyébként pompás legendákká lehet feldolgozni a *vallásos népmondák* egynémelyikét is. Így pl. a magyar népmondák közt kitűnő a „*Péter Isten akar lenni*“ legendája, a melyben Péter bölcsőbb és jobb akart lenni Istennél, de mikor erre hatalmat kapott, a míg egyik bajban segíteni akart, száz más baj történt, míg végre belátta, hogy Isten bölcsessége képes egyedül jól vezetni a világ sorsát.

Végre művészi feldolgozású legendák, költött történetek tanítása is megengedhető. Pl. *Lagerlöf* legendái közül nem egy, kellő átalakítással, pompásan tanítható. (Hattó, a remete; A vörösbegy: A karácsonyi rózsza; Urunk Jézus és Szent Péter; Az egyiptomi menekülés.)

Egy dolgot mindenesetre meg kell hagyni ezen a fokon a maga szabadságában: és ez a *vallástanító szabad alkotó- és mesélőképessége*. Mondhat akármit a régi herbartianus bölcsesség intellectualismusa: a gyermekszívek hálája és szeretete minden bölcs dogmánál és tételnél százszorta inkább meg fogja őrizni a mesék csillogó köntösében az örökkévaló javakat. Egy-egy szabályt és nagyképű tételt néhány hét sőt nap alatt elfeled az ilyen kis gyermek, de nekem van olyan kis tanítványom, nem is egy, aki évek múltával is csillogó szemmel, csaknem szószerint mondja el a mesét, amely a jó Isten valamelyik nagy és áldott csodájáról szólt.

Másfelől, és ezt is hangsúlyozni kívánjuk, a vallástanításnak már e fokon sem szabad *puszta mesélgetéssé* fajulnia. A gyermek elméjéhez mért kifejtésnek, kérdezgetésnek, fogalmi fixirozásnak, erőteljes alkalmazásnak és fogadástételnek kell hozzájárulnia, kiszűrődnie a meséből és mindjárt át kell a dolgot vinni a *szeretet tényeibe és gyakorlatába*; hűséges és pontos *gyermekpásztoráció* és egy parányi, de igaz *gyermek-belmisszió* kell hogy a vallástanítást mindjárt életté is tegye a valóságban. Egyébként a tapasztalat azt mutatja, hogy sok legendát 1 év alatt nem taníthatunk. Számítanunk kell arra, hogy a gyermek vallásos érdeklődési körének kitapogatása, néhány ének és kis ima tanítása az egész évből legalább 10 órát lefoglal, számítanunk kell a történetek ismételtetésére is. Így körülbelül 8—10 legendát taníthatunk egy év alatt; s mivel az I—II. osztály együtt tanul, 2 év alatt ez 16—20 legendára szaporodik. Ezekből kell, mintegy vonásaiból összerakva, a menyei Atya képeinek a Jézus Krisztus szellemében kialakulnia a gyermek lelkében.

A történetek előadási módja megkívánja, hogy azok rövidek, csattanósak, meglepőek, csodások és színesek legyenek. Ezenkívül a jó tanítás általában megállapított feltételei itt is érvényesek. Ha a történet kicsi, nem kell részekre bontani; ha nagyobb, 2 órán át tanítsuk, de ekkor befejezett, kerek felekre kell tagolni. Tankönyvre nincs szükség. Képre csak akkor, ha igazán művészi és találó. A legendák alap gondolatát érzelmi oldalról az ének erősíti meg, melyet már előbb megtanítottunk és tanítás végén együtt énekelünk el a gyermekekkel. Különben nem az a fő, hogy a gyermek mindent el tudjon mondani, a mit hallott, hanem hogy úgy mondjuk el a legendát, hogy az a gyermek lelkében megragadjon és megmaradjon későbbi megérés és gyümölcsözés számára.

A tulajdonképeni bibliai történetek tanítására ált. tantervünkben a III. és IV. osztályt jelöltük ki. És pedig a III. osztályban az *Ótestamentumi*, a IV. osztályban az *Újtestamentumi* történetek tanítandók. Mindkét csoport a tantervben bizonyos meghatározott cél iránt igazodik. Az *Ótestamentumi* történeteknek az emberiségnek a megváltásért, Isten diadaláért folytatott küzdelmét, az *Újtestamentumi* történeteknek pedig magát a megváltás történetét kell bemutatniok a Megváltó és tanítványai életében.

1. Az *Ótestamentumi történetek* és a legendák közt egy döntő különbség van. Mig u. i. a legendák cselekvő alanya, főhőse, a kiért az egész cselekmény történik, *Isten* maga volt és minden mozzanat az ő kijelentését szolgálta; az *Ótestamentumi* történetek centrumában *az ember* áll, a küzdő, harcoló ember, aki keresi Istent, az ő akaratát és törekszik élete titkának megfejtésére, a megváltás és az üdvösség felé. A történetekben kevesebb lesz a csodák szférájából, több a valóságból, a földből, az emberi életből. Az *Ótestamentumi* történetekben tulajdonképen egy egyetemes, örök küzdelem zúg végig: a *jó és a rossz* örök harca. Minden történetben ott áll a jónak, a tisztaságnak egy vagy több képviselője: a cselekmény hőse, v. hősei. Szemben velük ott állnak a bűn, a rossz hordozói is, a kik életére törtek a jónak s ezáltal Istennek. *Isten barátai és ellenségei* küzdenek itt a földön. Isten célja: hogy az emberek szívében a rosszal vivott harcokban végleges diadalmat arasson a jó. Ép ezért ez az anyag tulajdonképen *a bűn* fellépésével, az erkölcsi világrend keletkezésével kezdődik. A világ teremtésének története az I—II. osztályba teendő. Nem szükséges minden bibliai történetet tanítani, de nagyon sok olyant föl kell venni, melyet alapgondolatunk megkíván, s a melyet eddig, talán ép az összetartó gondolat hiányában, elejtettek. A történetek feldolgozásában sokat tanulhatunk a *hősmondáktól*. Minden történetben nagy, hősie, tiszta szenvedélyeknek kell lobogniok, melyek ragadják meg a gyermek lelkét; nem kell félni másfelől attól sem, hogy bár a gyermeki lélekhez mérten, de határozottan mutassuk meg a bűn rettenetességét és szörnyű következményeit is. Egy helyesen és pontosan kidolgozott tantervben az *Ótest.* történetek maguktól bizonyos köröket fognak alkotni, vagy egy esemény, vagy egy személy körül. E körök egyes történetekre tagolódnak, melyek önmagukban mindig befejezett egésznek alkotnak, és mégis összefüggenek a következőkkel. Paedagogiailag is nagy fontossága van ennek a csoportosításnak, mert az összefoglalás és áttekinthetés, a nagy vezetőgondolatok kiemelése van vele megkönnyítve. Az anyagot a következőkben állíthatjuk össze: 1. *A bűn és következményei.* (Az első bűn. A büntetés. Kain és Ábel. Nőé és a vízözön.) 2. *Ábrahám.* (Isten ígéretei és elhívása.

Á. vándorlása. Sodoma és Gomora. Izsák feláldozása. Sára halála és temetése. Izsák házassága. Az ígéretek teljesedése.) 3. *Jákób*. (Jákób és Ézsau versengése. A család. Jábób bújdosása. Jábób szenvedései. Küzdelme Istennel. Megtérése.) 4. *József*. (Gyermekkora. Álmai. A testvérek versengése. Halálraitélve. Szolgaságban. Börtönben. A Faraó álmai. József álmai teljesednek. A megbocsátás.) 5. *Mózes*. (Születése. Csofálatos menekülése. A Faraó udvarában. Bűnben. Bujdosás. Isten megjelenik. A Faraó előtt. A szabadulás. A pusztában. A tiz parancs. Szervedések. A Nébó hegyén.) 6. *Az ígélet földjén*. (A honfoglalás. Deborah. Gedeon. Sámson. Gedeon története egyike a legszebbeknek, de nagyon el van hanyagolva. Igazi hősi jellem, szerénységében és egyszerűségében a legmagasabb polcon is megragadó.) 7. *Sámuel és Saul*. Sámuel a templomban. Sámuel biráskodása. Saul király lesz. Saul a trónon. Saul a bűnben.) 8. *Saul és Dávid*. (A Goliáth leverése. Dávid Saul udvarában. Saul féltékenysége. Saul üldözi Dávidot. Dávid és Jonathán barátsága. Dávid nemes bosszúja. Saul tovább sülyed. Saul elveszti hitét. Saul a babonában. Saul halála. Saul sorsa újra egyike a legmegrázóbb, valósággal tragikus pályáknak. Teljesen el van hanyagolva. Pedig gyönyörűen lehet példázni vele, hogy hová jut az ember, ha ifjúságának tisztaságát a hatalom és önállóság lépcsőjén nem őrzi meg.) 9. *Dávid*. (Dávid ifjúságára visszatekintés. Nemessége. Hősiesége. Dávid a trónon. Dávid bűnbe esik. Absolon, mint Isten büntetése. Dávid megtér. A zsoltárok. Ez is egyike a leggyönyörűbb történeteknek, amely tele van magyar mondákhoz való rokonsággal. A Toldi monda, a Salamon monda sok vonása egyezik vele. Nagy eredménnyel tanítható.) 10. *Salamon*. (Istentől bölcs szívet kér. Királysága. Bűnei, Lelki büntetése. Hogyan lesz Isten félelmének hirdetője?) 11. *Akháb*. (Az ország kettészakadása és küzdelmei. Akháb és Jezabal. Illés harca a bálványimádás ellen. Az inség. A sareptai özvegy. Nábót szőlője. Az Úr ítéletet hirdet. A bosszú. Akháb, Jezabel, az utódok és a nép életében. Jehu igazolja Istent.) 12. *Ámos*. 13. *Ésaiás*. 14. *Jeremiás*. (Az ország pusztulása.) 15. *A fogság*. (Ezekiel és Deut. Ésaiás. 16. *A szabadulás*, 17. *A nép további sorsa*. A Messiás ígéréte.

Lehetőleg teljes felsorolást adtunk, de ép ezért a vallástanító sokat rövidíthet. módosíthat rajta. Ez egyszerű felsorolással is sejtetni akartuk: mennyit és milyen kimeríthetetlen gazdagságot ölelhet fel ez az anyag.

2. *Az Újtestamentumi történetek* a Megváltó életét beszélik el és ebben magát a megváltást mutatják meg. Igen fontos, hogy ezek a történetek is bizonyos csoportokat és ezek egymással szoros egységet alkotó elem külön is él és hat, de együvé tartozik. A fő hős természetesen Jézus. Alakját fenséges, csodás tisztaságában kell bemutatni.

Isteni méltósága és emberi tökéletessége egyformán tündököljön. Kevés tanítást, több történetet mondjunk. Az egészben legyen fejlődés, drámaiság, legyen megható, szivhez szóló, lebilincselő. A nagy ember értelmének is csodálattal és imádattal kell e fenséges történet előtt megállania, a gyermek lelkét annál kevésbé szabad racionális okoskodással nyugózni ott, a hol a hit szemét kell felnyitni, a mi úgyis mindent megért, mégpedig jobban, mint az értelem. Az anyag beosztása a következő: 1. *A messiási jóslatok.* (A főbbek jellemezve. Milyenek várták és hirdették őt az egyes próféták: Ésaiás, Deuterocesajah, Dániel etc.) 2. *Zsidóország helyzete, a nép sorsa, váradalmi.* (Élénken, színesen, esetleg elbeszélő formában.) 3. *Jézus gyermekkor.* (Mária és az angyal. Bethlehemben. A pásztorok. A bölcsek. Herodes terve. A gyermekgyilkolás. Menekülés. [Itt a Lagerlöf legendája a pálmafáról, elmondható.] Simeon. Názáretben. Jézus a templomban. Miért rejtette el előlünk Isten, a mi ezután történt?) 4. *Galileában.* (Keresztelő János. Jézus megkísértés. Jézus tanítványokat választ. A hegyi beszéd. Az ördögös. A gutaütött. A vak. A bélpoklos. Vihar a tengeren. Jairus leánya. Példázatok. A Jákób kútjánál.) 5. *Jeruzsálemben.* (Jézus ellenségei: a farizeus és publikánusról, az adópénzről, a bűnös asszonyról, az irgalmas samarítánusról, a gazdag ifjuról, a gonosz szőlőmunkásokról szóló történetek felhasználásával. Péter vallástétele. Virágvasárnap. A templom megtisztítás. Júdás. A gecsemáné. A Főpapnál. Péter tagadása. Pilátus. A Golgotha. A temetés. A feltámadás.) 7. *Az Élet Fejedelme.* (Jézus megjelenik Tamásnak; Péternek a galileai tengeren; menybe menetele. A Pünköst. István vértanu. Saul megtér.)

3. *A bibliai történetek feldolgozásának módszere* az egész népiszkolai vallástanítás legfontosabb kérdése. Nem áztatjuk magunkat azzal, hogy most egy-kettőre elintézzhetük ezt a nagy és fontos kérdést; csupán a legnevezetesebb pontokra nézve óhajtjuk röviden leszögezni álláspontunkat, amelyre eddig elméleti és gyakorlati munka közben eljutottunk.

a) Az első kérdés ez: *elmondhatók-e egyszerűen, változtatás nélkül a Biblia szavaival ezek a történetek?* Sok tanító és tankönyvíró meggyőződése az, hogy igen. Ennélfogva vannak vallástani tankönyvek, amelyek egyszerűen a bibliai történetek ki- és összeírásai, szószerint a Károli-Bibliából, legtöbbször még a régies nyelvezet hű megőrzése mellett. Igaz, hogy ezek a tankönyvek a történetek végére odafüggesztik a „morált”, versben, vagy prózában, s így önálló munkát is végeznek. De mindenesetre ez a legrosszabb a tankönyvükben. Egyfelől védik a teljes biblicitást és azután eléktelenítik lapos racionális toldalékokkal.

Felfogásom szerint a bibliai történetek a Biblia szavaival *nem* mondhatók el egyszerűen a gyermeknek; illetve ez maga még nem vallástanítás. Az Isten igéje nem vallástanítási tankönyv és a szent

történetek nem kész vallástanítási leckék. A bibliai történetek, ősi egyszerűségükben sokszor közel állanak ugyan a gyermek lelkéhez, de *mégsem gyermekek számára irattak*. A gyermekeknek ezeket a történeteket át kell dolgozni. Nem csak abban a tekintetben, hogy nyelvezetük elavúlt, az csekély kérdés és egészen természetes, mert azt talán senki sem állíthatja, hogy a szent történetekben a sok „vala” is az Isten igéjének sérthetetlen testéhez tartozik. Hanem főleg azért, mivel e történetek azt a kimeríthetetlen kincset, amelyet rejtenek, tényleg csak *rejtik*, vázlatosan, lényeges és sűrített formában hordozzák. Ezt a kincset ki kell onnan fejteni. E tekintetben a *felnőttek számára a prédikáció* nap-nap után dolgozik; a *kicsinyek számára a vallástanításnak* kell ezt a munkát végeznie. De míg az igehirdetés a bibliai képeket *fogalmilag* oldja fel és szélesíti, világítja meg, a felnőtt ember értelmiségéhez képest, addig a 8—9 éves gyerekeknek ugyanazt a feloldást és kifejtést *szemléleti* képekben kell adnia a vallástanításnak, mert csakis a szemléleti kép tud lelkében maradandó gyökeret verni. A vallástanítás ezért nem egyéb ezen a fokon, mint a *szemléleti képek azon gazdag sorozatának felszabadítása*, melyeket a bibliai történet magában rejt, s amelyeknek fogalmi megkötése azután későbbi teendő lesz. Ennélfogva a bibliai történetek kiszínezése, élénkítése, gazdagítása nemcsak megengedhető, de *elengedhetetlen*.

b) Ennek az átdolgozásnak van azonban egy természetes korlátja. Az átdolgozásnak csak addig van létjogosultsága, a míg az eredeti *bibliai jelentésnek és tendenciának az Isten örök igéjének* kiemelésére, élénkítésére, megvilágosítására szolgál. Folyóiratunk 1. számában, az *Ótest.* történetek feldolgozásának példájául adtuk „*Sodoma és Gomora*” történetét. A Szentírásban el van mondva, hogy a sodomabeliek a Lót házába megszállott angyalokat kikövetelték állati indulataik zsákmányául. Egyrészt ez az indulat idegen a gyermek világtól, másrészt az angyalok, vagy „*azok a férfiak*” elnevezés, a zsidó theológiában gyökeresvén, nem tárják fel világosan azt az igazságot, amelyet a történet kétségtelenül magában rejt, hogy *minden bűn*, tudatlanul is, magának, *Istennek életére tör*. Azért itt egészen helyénvaló volt az angyalok helyett magát Istent szerepeltetni (eredeti bibliai jelentése úgyis egyértékű) és a sodomikus bűn helyébe az idegen kincseire való áhitozást tenni. Az eredeti jelentés kiéleződött, a forma változott. Vagy ugyanott a Szentírás egyszerűen konstatálja, hogy Lót felesége a tilalom ellenére *visszanézett az égő városokra*, s ezért sóbálvánnyá maradt. Itt föltétlenül szükséges volt, bár költött, de a tendenciának megfelelő s ezért költőileg *igaz* megoldását adni sorsának az *ő előbbi* életében, a mit ez a sors föltételez és igazol. Egyszóval mindaddig, a míg az eredeti tendencia engedi, vagy plane kívánja a színezést, föltétlenül szükséges is, hogy azt a tanító megtegye.

c) És itt következik most annak az eldöntése, hogy az *eredeti bibliai képzetek átváltoztatása* mennyiben jogosult? Annyiban, a mennyiben a gyermek által felfogható, de föltétlenül *egyenértékű* helyettesítésük kívánatos. Így tettük a jelzett történetben az angyalok helyébe magát Istent. A történet előző jelenetében, ahol Ábrahám Istennel beszél és könyörög a városokért, maga a Szentírás végzi ezt el, mert a városok veszedelmét „azok a férfiak” végzik el. Ábrahám pedig az Úrral beszél. Mindenütt, ahol idegenszerű, érthetetlen. vagy a gyermek lelkivilágán kívüleső képzetek jönnek elő, az egyenértékű helyettesítés végrehajtandó.

d) Ugyancsak fontos kérdés a bibliai történetekben előforduló *kisértések, bűnök* tárgyalása. Ezeket egyszerűen elhagyni, nem érinteni határozott hamisítás lenne, s elvenné az egész történet, sőt az egész bibliai fejlődés és üdvterv jelentőségét. De az is természetes, hogy ezeket, ha a gyermek lelki világában még érthetetlenek, át kell formálni, mindig úgy, hogy az eredeti tendencia éle megmaradjon. 8–9 éves gyermekek nem érthetik meg a paráznaság és perverzitás bűneit s rettenetes rombolás volna ezt akkor megértetni velük: de megértik azt, ha valakinek legdrágább kinesei, vagy élete elromlásáról van szó. Putifárné csábitásait, a sodomabeliek aljas vágyakozását, Dávidnak a szegény ember báránycájája utáni hajszeját a vallástanító nem fogja elhallgatni, de helyettesíteni fogja őket a gyermek lelkében is ismerős indulatokkal. Ismételjük, a Biblia, úgy, ahogy van, nem gyermekek számára iratott, de alkalmas formában a gyermekek lelkét is kimeríthetetlenül meg tudja gazdagítani.

e) Most következik az egész probléma legkényesebb része. *Van-e és mennyiben van joga a vallástanítónak a bibliai történetekbe költött* részleteket, vagy vonásokat szőni bele? Ismeretes, hogy a modern német vallástanítás radikális irányzata, melyet különösen a harcban elesett *Zurbellen* és felesége képviselnek, a „mesélni, csak mesélni” alapelvűből kifolyólag egészen a népmesék modorában, tele költött részletekkel, óhajtják a bibliai történeteket tanítani. Ennek van jó és rossz oldala. Nagy előnye az, hogy a történeteket élénké, érdekessé, kedvessé, megragadóvá teszik. hátránya, hogy *egészen* mesévé teszik és gyakran az eredeti tendenciát is elveszítik. Az igazság itt is csak az, hogy a hol a Biblia által egyszerűen konstatált tény *előzményt, okot* követel, a hol szükség van arra, hogy valamely döntő eseményt, vagy körülményt, egy szereplő jellemét, vagy egy egész kor gondolkozását a *jelentés* teljessége kedvéért ki kell színeznii, ott, *minimális mértékben*, költői eszközök is használhatók. Pl. az *újtestamentumi* történetekben a legtöbb szereplő *névtelen*. „Egy vak,” „egy gutaütött,” „egy ifjú,” „egy asszony” stb. Ezeknek nevet kell adni. Ugyancsak némely esemény megkivánná, hogy *szemtanu* beszélje el, vagy valaki *lássa*, a kinek a

szemével mi is nézzünk. Pl. mennyivel megragadóbb lenne a jeruzsálemi bevándorlás, vagy a keresztrefeszítés története, ha azt a történetben valaki *végignézné, átélné*. A *tengeri vihart* le lehet írni, a Jézus nyugalmanak fokozott kiemeléséért. A *Péter* tagadása megkivánja, hogy a lelkében duló vihart *lélektani* hűséggel vázoljuk. *Judás és az elárulás* története megkivánja, hogy a papok csábításait és Judás lelki háborgását fessük. stb. A kor gondolkozását, egész levegőjét, a nép helyzetét, a rómaiak világát, Jézus belső életét, melyekről mind csak futólagos szegényes hagyomány beszél, itt-ott megragadóan lehet egy-egy költött, vagy evangéliumi személy ábrázolásával rögzíteni. Csak az a fontos, hogy a cél ne az ok nélküli mesélgetés, a csapongó képzelődés legyen, *hanem a bibliai és történeti hűség fokozása*. Az újtest. történeteknél e módot igazolja az egész hagyomány szakadozottsága is. Állandó szereplők (az apostolok), állandó tartozkodási helyek (Kapernaum stb.), kedves hajlékok (Bethania) stb. festése és szereplése összefűzi a szét-eső részleteket.

Az *ótest.* történetek sokszor még vázlatosabbak, egyszerűbbek. A festőművészeknek szabad epizódokat, jelentéktelen vonásokat kiragadni és megörökíteni és senki sem ütközik meg azon, hogy Ábrahám minden képen más és más. Itt sem a történeti, hanem az örök igazság a fő. A vallástanító is használhat ilyen eszközöket. Pl. a vízözönt egyetlen gyermek sem tudja megnyugvással fogadni, ha az emberek rosszaságát nem látta és meg nem győződött róla, hogy Isten minden jósága dacára maguk voltak okai vesztüknek. De ha bemutatok egy gazdag embert, aki istentelenségében a poharát odavágja a Nőé továsiető bárkájához, ha Nőé kötelet dob ki, de az emberek egymást ráncigálják le róla stb. akkor igenis elképzeli a dolgot. Az említett „*Sodoma és Gomora*“ c. mintában én is szőttem be néhány költött részletet, ép azért, hogy ezt a módszert némileg megvilágítsam. Az egyik a sodomabeli gyermekek csúfolódása Ábrahámmal, másik a sodomai lovas balesete és hálátlansága. Költött alak volt továbbá a király is. Mindezekkel azon emberek elvetemültségét akarom ábrázolni és ezzel az ítéletet igazolni. Ha egyszerűen azt mondom, hogy a sodomabeliek gonoszok voltak, a gyermek utánam mondja ugyan, de nehogy azt higgye valaki, hogy bármi hatást is gyakorol rá. A gyermeknek nem tudni kell, hogy ez és ez milyen volt, a gyermeknek *látni* kell azt. A mit látott, szemlélte, az a lelkében marad, él és hat. Az én költött epizódjaim lehet, ríktóak voltak; nem is azért irtam oda, hogy valaki tüstént eltanítsa, hanem hogy a módot és irányt némileg megmutassam. A tulzásait le kell nyesni és helyettesíteni kell jobbakkal. Csak azt akarom hangsúlyozni, hogy egyetlen vallástanító se fordítson ridegen hátat ennek az iránynak. A költői eszközök helyes használata végtelenül meggazdagítja, kiaknázza a bibliai történetek csodálatos kincses bányáját. Inkább azon

a helyes arányon kell gondolkozni, mellyel e vonások alkalmazhatók. Föltétlenül *igaznak* kell maradnia és *hűnek* a bibliához a költői vonásokban is, de viszont, kell a bibliai vázat „hússal és vérrel“ ékesíteni, ha az az ő húsa és vére, ha önkényt nő ki belőle. Lehet, hogy sokaknak más a véleménye, de a *gyermek véleménye mindenesetre ez* lenne, ha ők véleményt tudnának itt mondani. Ők azonban ok nélküli vélemények helyett örömmel és hívő gyönyörűséggel fogadják szivükbe a történeteket és ezzel el is döntik a vitát. Mire a lelkükben a mese *mesévé* válik, akkorra az örökkévaló igazság is megéri ott az Isten kegyelméből.

A költői, vagy népies formának tehát megvannak a maga jogai ott és addig, a hol segíti *élményé* tenni, meggyökerezni a történeteket; csak ott válik jogtalanná s így mellőzendővé, ahol önmagáért akar létezni és pusztá mesélgetésbe teng túl.

f) Ezen a fokon azonban még sokkal fontosabb, mint a legendáknál, hogy a szemlélet *fogalmilag* is megköttessék, hogy az elbeszélést *tanítás* kövesse. Erre nézve bő és teljes mintát adtunk sokszor említett tanításunkban. A történet kerek szakaszait ki kell kérdezni, de úgy, hogy a kérdések vezessenek pozitív gondolatokhoz, építő erejű igazságokhoz és élesedjenek ki *fogadástételekbe*, melyeket hiven őrizzünk és tartsunk ébren a lelkükben.

g) Evégből a vallástanításhoz föltétlenül hozzátartozik a *praktikus alkalmazás*. A lelkipásztor, a tanító ne csak az iskolában végezzen vallástanítást. Szervezze a gyermekek társadalmát, szeretetmunkáját, külső, otthoni és társadalmi életét; vigye bele az életükbe a tanítás eredményeit, nevelje őket a vallásos hősök példája alatt új hősökké, istenfiakká. Ez, és semmi más, fogja eldönteni, hogy helyes volt-e igazán a vallástanítása?

M. S.

Barátom, minden beszéd, és minden szónoklat rövid életű, balgatag. Csak az igazi tett örökkévaló, mint maga a lélek.

Carlyle.

A falu evangelizálása.

I.

Mióta csak szó van egyházunkban a belmisszióról, szó van a falu evangelizálásáról is. Az a pünkössti tűz, mely a mult század két utolsó tizedében annyi szívben gyújtá lángra a nemes lelkesedést Isten országának ügye iránt, reá világított református egyházunk legnagyobb és legelhanyagoltabb munkaterére, a falusi gyülekezetek ezreire is. Ha egyházi lapjainkban megfigyeljük e korszak cikkiróinak missziói terveit és tanácsait, kénytelenek vagyunk meglátni azt a természetes jelenséget, hogy az evangelizálás kérdésében a falu, a nép, központi helyet foglal el. Bajos lenne falusi gyülekezeteink vallás-erkölcsi képét gondosabban megrajzolni, mint azt pld. Czinke István tette a „Zászlónk“ című cikksorozatában (Prot. Egyh. és Isk. Lap 1892.); bajos lenne körültekintőbb szemlét tartani a lelkipásztori kötelességek felett, mint Görömbei Péter „A jövő egyháza“ című cikksorozatában (Sárospataki Lapok 1894.)! S ki tudná számba venni azt a sok értékes gondolatot és indítványt, mely különféle szempontokból és több oldalról vizsgálta a nép, a falu evangelizálásának lehetőségét.

Még figyelemre méltóbb az az igyekezet, mely az említett években nemcsak indítványozott, hanem cselekedett is. Ebből az időből valók az első népies lapjaink: a Kis Tükör, a Keresztyén, az Evangélista; azután a Koszorú füzetek első számai. A Kis Tükör lelkes sereget toborzott maga köré és egy „Evangéliumi Szövetséget“ is szervezett, melynek tagjai beleolvadtak a későbbi belmissziói szervezetekbe. S hogy a legfontosabbat említsem legutoljára, ugyancsak abban az időben egy sereg lelkipásztor tényleg munkához fogott: látogatta hiveit, vallásos estélyeket kezdett, hirdette és élte az evangéliumot, jó iratokat s bibliát terjesztett, egyesületeket szervezett stb.

Mindez bizonyítja, hogy az egyetemes egyházunk zömét alkotó falusi gyülekezetek lelki érdeke nem mindenestől fogva elhanyagolt terület a belmisszió számára.

Az első kísérletek egy része s félek, hogy nagyobb része a csüggedés mocsarába esett; a városi élet rohamos fejlődése a falun reánk

nézve kedvezőtlen változásokat idézett elő; a szociáldemokracia és a szekták hódításai némely helyen érzékeny erkölcsi és számbeli veszteséget okoztak, Mindez a falusi gyülekezet típusáról letörölte a jó reménységre buzdító vonásokat úgy, hogy az általános típus, melyből kialakóban a föld szeretete és növekvőben a mammon imádása és ezzel együtt az „urak“ gyűlölése és majmolása, melyből hiányzik az erkölcsi ellenálló erő, de benne van a babona és száz más bűn és közismert fogyatkozás, úgy szerepel belmissziói vállalkozásaink között, mint egy komor, rideg, kemény, hálátlan, szinte lehetetlen munkatér.

Ezért kevés a vállalkozók száma, akik készek lennének feláldozni magukat a falusi gyülekezetért. Ezért fázik a falutól az ifjú lekipásztorok nagy része. Ezért lett a falu csak állomás, csak lépcső fok a jobb és nagyobb ekklezsiákba. Ugyan kinek is lenne kedve eltemetkezni a faluba és képességeinek drága talentumait kénytelen kellelten elásni az unalomig egyforma, a túlságig egyszerű és tudatlan falusi nép között!?

A falusi gyülekezetekről alkotott általános fogalom mindenképpen korrigálásra szorul. A curapastoralis és a belmisszió ismerje szent kötelességének kiemelni a falut elhagyott, megvetett állapotából; kiemelni tettekkel, eleven példával! Ne feledjük, hogy maga az Üdvözítő is olyan községből való volt, melyről Náthánaél így nyilatkozott: „Támadhat-e Názáretből valami jó?” Nagyrészt egyszerű, írástudatlan, falusi embereknek mondá Jézus: „Ti vagytok a világ világossága... a földnek sava.”

Hisszük-é, hogy a magyar falvakban vannak ilyen világosságok, ilyen sók? Hisszük-e, hogy falusi gyülekezeteinkből támadhat jó? Vessünk egy pillantást a mult tanulságaira és a jelen lehetőségeire! Óriási erkölcsi és anyagi erők hevernek érintetlenül falusi gyülekezeteinkben! A különféle külső támogatások helyett, melyekért szabadságunk felét már cserébe adtuk, jobb lenne visszatérnünk népünkhöz és az evangelium égi tüzével felébreszteni benne az alvó képességeket!

Hogy nálunk oly immel-ámmal megy a missziói vállalkozás, hogy néhány egyéni kezdeményezés és egy csomó jegyzőkönyvi határozaton kívül a lekipásztorok körében nem bir eljönni az együttes és egyetemes méretű tevékenység ideje, főképp annak a hitetlenségnek tudható be, mely konokul kételkedik a belmisszió, helyesebben a Krisztusi élet diadalmának óriási áldásaiban. Tanuljunk egy kissé távolabb is látni, mint a hogy a pillanatnyi eredmények látóköre engedi!

A falusi lekipásztor belmissziói és pastoralis munkája a jelen körülmények között egy ideig közös mederben halad. Munkatársra nincs, mert előbb keresni és nevelni kell, tehát magának kell vállalnia mindent. A híveket nemcsak legelteti, hanem evangelizálja is. Nagy részüket ugyan addig nem is legeltetheti, amíg előbb föl nem ébreszti, Krisztushoz nem vezeti, az evangelium világosságával és szeretetével keresztyéni

kötelességeinek tudatára nem emeli. Ez nagy munka, sok munka! És mi hajlandók vagyunk mindig csak erre a munkára gondolni, mely bizony fárasztó, tele akadályokkal, csalódásokkal, fájdalmakkal. Tudjuk, hogy a víz hőmérséklete addig állandóan a fagy ponton van, akárhogy hevítjük, amíg a benne lévő jég teljesen el nem olvad. Mi is sokszor úgy gondoljuk, hogy lelkesedésünk és szeretetünk melege kárba vész. A gyülekezet nem akar megmozdulni s nem vesszük észre, hogy a közöny jege mily rohamosan olvad. Legyünk hát türelemmel! A belmisszió intenzív hatása lassú, de biztos! Ha elolvad a jég, következik a belmisszió lelkesítő, örömet adó, áldásthozó extenzív munkája. Ez már nem a mi munkánk lesz, hanem azoké, akikre missziói tevékenységünk hatással volt.

Vajjon miért evangelizáljuk a hiveket? Csak azért, hogy bűnbánók legyenek, hogy a bibliát olvassák, egy sereg hasznos ismeret birtokába jussanak? Templomba járjanak, vagy egyleti tagok legyenek és semmi mást ne tegyenek? Hát nem azért igyekeztünk szivükbe plántálni a Krisztusi, az új életet szánkkal és életünk példájával, hogy ez az élet előbb-utóbb tevékeny és buzgó keresztyénekké tegye őket? Gondoljuk el, hogy mennyi áldás lenne a gyülekezetre, ha lenne egy emberünk, aki a bibliát terjesztené és tanítgatná ismerőseit annak forgatására; lenne egy másik emberünk, akinek kezébe adunk 10–20 naptárt, vagy Koszorú füzetet és még az nap eladná mind; mit tesz egy gyülekezetben egy pár ifjú, aki társait lebeszéli a korcsmázásról és hívogatja a bibliakörbe, vagy az ifjúsági egyesületbe; egy-egy paraszt asszony, aki a bibliával kezében szembeszáll a baptistákkal; egy-egy iparos, aki okosan érvel a szocialisták ellen és így tovább. Nemde öröm *ilyen* egyháztagokat legeltetni, tanítgatni, hitüket erősíteni, életüket irányítani.

Legfontosabb tehát mindazok előtt, akik a falut evangelizálni akarják, hogy lássák és kellő módon értékeljék a falu evangelizálásának áldásait, melyeknek édes gyümölcseit éppen a lelkipásztor élvezheti legelőször. De először a szántás, azután az aratás. Ne akarjuk ezt a sorrendet mindenképpen felcserélni!

Fogjon tehát munkához mindenki, aki látni akarja az evangelium felséges hatalmát.

*

Térjünk rá most már arra a kérdésre, hogy *hol kezdjük* a falusi gyülekezet evangelizálását? A kérdés helytelen. Tizenöt évvel előbb én is azon törtem a fejem, hogy hol kezdjem? A tapasztalat azonban megtanított rá, hogy mi, lelkipásztorok nem kezdjük, mi *csak folytatjuk* a munkát, az Isten Lelkének csodálatos munkáját az emberi szivek mélyén. „Az én Atyám szüntelen munkálkodik... én is munkálkodom“ — mondá Üdvöztünk. Misszionáriusok beszélnek, hogy találnak olyan

pogányokat, ehagyatott, kicsiny falvakban, akik hisznek a Krisztusban. Hogyan, miképp? Évekkel előbb valamelyik városban egy utcai prédikátort hallgatott, talán kapott egy bibliai részt s a szikra tüzet fogott lelkében, bár senki nem tudta. Lehet nálunk sok bűn, lehetnek falvaink hitetlenek és gonoszak, de hiába — mégsem vagyunk Afrika közepében! Ha máskor nem, legalább gyermekkorában tanul valamit a falusi is és közülük sokan kitárják szívüket Isten kegyelme és szeretete előtt. És Isten munkálkodik a szivekben. Az Ő kegyelme ajándékozta a hitet, csak keressük meg. Nem elveszett juhokról van szó, hanem alázatos Natanáelekről, akik tudnak hinni és munkálkodnának is, csak lenne, aki vezetné őket.

A lelkipásztor első dolga legyen tehát megkeresni gyülekezetében a munkálkodó Istent. Megtalálja könnyen. De ne az iróasztalon keresse, hanem az életben, az emberek szívében.

Már két éve voltam mostani gyülekezetemben, midőn látogatásaim során benyitottam egy egyszerű paraszt családhoz. Beszélgetés közben elmondja az asszony, hogy mennyire fájt neki, mikor beiktatásomon jelen nem lehetett, mert kis unokáját nem hagyhatta magára. „Nem tudtam mást tenni — mondá — minthogy imára tettem össze kezeimet és kértem a jóságos Istent, hogy áldja meg Tiszteletes uramnak idejövételét, minden prédikációját és minden munkáját!” Ez az asszony tehát tudott imádkozni. Mit kezdtem volna itt? Folytatnom kellett Istennek megkezdett munkáját és azzal, aki imádkozott értem, együtt imádkoztam a gyülekezetért. Egyszer megtudtam, hogy a falu legnagyobb ivója és legnagyobb paráznája, egy erőteljes, jóképű legény, — nem jár már a korcsmába. „Nos mi történt magával István?” Nem tudom Tiszteletes Úr, miért, miért nem, utálok az italt s nagyon bánt a lelkiismeret, hogy eddig így éltem. Nem hiszem, hogy legyen olyan fülbegyónás a világon, amilyen őszintén és igazán elmondott magáról mindent ez az ifjú. Mégis, mi indította magát erre a jobb belátásra? „Nem tudom — felelé — csak arra emlékszem, hogy édes anyám lefekvés előtt imádkozott, valami különös érzés fogott el!” „Lássa István — mondám — Isten munkája ez és ha így megáldotta magát az Isten és kimentette a bűnből, most már szolgáljon az Istennek. És feljött hozzám minden héten tanulni ezt a szolgálatot. Istenfélő, templomba járó alázatos ember lett. Most ő is ott van a hadseregben.

Isten kezdi, Isten végzi a munkát. Legyünk munkatársai, legyünk mindig hívebb, buzgóbb munkatársai, ez az eredményes evangelizálás első föltétele.

Péczel.

Forgács Gyula.

(Folytatása következik.)

A gyülekezeti munka bevezetése.

A mult számokban a munka előfeltételeiről volt szó. Bemutattuk, milyen egy gyülekezet állapotrajza, mikép ismerhetjük meg ebből a gyülekezetünket, azután láttuk, milyen úton állapithatjuk meg a munkánk programját, hogy ez a munka tervszerű és egységes legyen. Ez előkészületeket megtevén, most bemutatjuk a multkor megismert két gyülekezet munkaprogramját, hogy azután végig próbáljuk vezetni főbb vonásaiban azt a munkát is, a mit e program szerint végeznünk kell.

I. Egy falusi gyülekezeti munka programja.

Azt a kis gyülekezetet, melynek állapotrajzát a multkor adtuk, egy igen fontos dolog jellemzi, mely egész munkánk irányát meghatározza: a *nemzetiségi* helyzete. Egészen más utat kell követnünk egy nemzetiségi faluban, mint egy nagy magyar gyülekezetben. Előbbiben a munkánknak a jellemképző iránya nyomul előtérbe, óvakodnunk kell minden olyan organizálástól, mely a felekezeti és nemzetiségi ellentéteket kiélesítené. Emellett azonban vigyáznunk kell rá, hogy a munkánk kifejezett és erőteljes legyen, ne vesszen el holmi általános néptanítói művelés színvonalán, és ezt egyháztörténelmi neveléssel érjük el. A munkánk tehát következőkép differenciálódik: az *általános* munkairány kapcsolódik a munkához, amit az iskolai, és a nemzetiségi egyházközség hivatva van végezni. Ez a jellemképzés, általános népművelődés előmozdítása, a mit ethikai alapon álló nemzeti kultúrának nevezünk. Ezen belül van a mi *speciális* munkairányunk, a kálvinista keresztyén életideál megvalósítása egyéneken és gyülekezetben; a speciális vallásos nevelés, melyre el kell jutnia a gyülekezet minden tagjának. A munka így főcéljában egységes, csak menete mutat két ágat föl. Világosabb lesz ez, ha most fölfejtjük az említett két irányt:

Az első, ethikai kultúrát általában előmozdító munkakör, mint mondtuk, az iskola és a nemzetiségi egyházközség munkájához kapcsolódik. Ha ilyen munka nem folynék valahol, akkor azt is nekünk kell beállitnunk, mint pl. egy kis erdélyi faluban, a hol sem iskola, sem nemzetiségi egyházközségi munka nincs, bizony, a lelkipásztornak kell hozzálátania az ábécé tanításához. Ilyen munka, jelen specialis esetben pl. az elemi iskola III—VI. osztályának tanítása, mely a tanító hadbavonulása miatt különben szünetelne. Ezenkívül ide lehet számítani az ifjuság összegyűjtését. Ennek eszköze jelen helyzetben általános irányú kell, hogy legyen, tekintetbe véve azt, hogy itt általános nemzetépítő munkásságon kezdjük a dolgot. Azt a ferde helyzetet, hogy az iskolából kikerülve, a gyermekek elfelejtenek mindent, a mit ott tanultak, hogy az iskola nem áll szerves kapcsolatban a község szellemi életével

és nem vezeti azt, meg kell szüntetni avval, hogy a lelkipásztor is a maga munkáját egyetemes alapra helyezi az ifjuság között. Ilyen alapon indítva meg az ifjúsági munkát, az kezdődjék először is az ifjuság összetartásán, rendszeres művelésén. Keresünk módokat, mellyekkel fölébresztjük érdeklődésüket, gondolkozásra ösztönözzük őket, bevezetést adunk a műélvezetbe. Evvel párhuzamosan halad az erkölcsi és vallásos nevelés, melynek legjobb módja a lelkipásztor személyes érintkezése az ifjussággal. Így kapcsolódik össze az iskola és a lelkipásztor munkája. Ezek mellett halad a specialis vallásos nevelés gyermekistentisztelet esetleg ifjúsági istentiszteletek útján.

Ugyanebben az irányban segítnek a népszerű felolvasások, ünnepek. Ezeknek egyik célja a fölvilágosítás, másik célja a nemzeti öntudat ébrentartása. Utóbbi történeti és irodalmi neveléssel érjük el. Az ismeretterjesztés munkájával nem csak az ismeretkör bővülését nyerjük, de tanítunk hódolatra a természet és élet nagy jelenségei iránt. A csodálkozás kezdete minden tudásnak, mint az Isten félelme a bölcsességnek. Ép ilyen fontos szerepet tölt be az ének, szavalat, bizonyos esetben betöltenek a műkedvelő előadások, mert megjelenítik a mi nemzeti irodalmunk s vele kultúrkincsünk egy-egy értékét.

A másik, specialis vallásos nevelői munka az előbbihez kapcsolódik. A gyülekezet tagjainak kicsiny száma lehetővé teszi a személyes lelkipásztori munkát. Előtérbe kell lépnie a lelkipásztor baráti munkájának, mellyel mellette áll hiveinek minden körülmények között. A lelkipásztori látogatások komolyan és rendesen eszközlendők. Ezenkívül a vallás-tanításban különösen az egyháztörténeti nevelésre helyezendő nagy súly. Ezt vallásos estélyeken stb. szintén végezzük.

2. Egy városi gyülekezet munkaterve.

A fentebb említett városi gyülekezet számára készített program a következő alapelveken épül föl:

Már az állapotrajz alapján világos, hogy a legelső teendő a gyülekezet keresztyén gyülekezeti jellegének visszadása, mert jelenleg ép e legfontosabb vonás homályosult el legjobban. A második cél a jelenleg meglévő, megcsontosodott tradíció élővé változtatása. Mindkét követelmény lényegében egy: komoly vallásos nevelésre van szükség minden oldalon.

Ez a főcél a következő mellékcélokat vonja maga után: Először is az intézményes lelkigondozás *látogatások* útján. E látogatásokat, tekintve egy-egy parochiális körzet nagyságát nem *csak* a lelkésznek kell végeznie, hanem a presbiteriumnak kell a kezébe venni a dolgot. Azokat a presbitereket, a kik erre alkalmasak és vállalkoznak, be kell osztani minden egyes körzetben, hogy először a lelkipásztorral, majd egyedül, legalább évente 1—2 szer tegyenek látogatást a maguk utcájá-

ban, vagy körzetében. Ez eleinte idegenszerű és nehéz lesz, de hamar megszokottá és természetessé válik. Az egyes körzetekben egy-egy összetartó kört kell teremteni azokból, a kik a vallásos kérdések iránt érdeklődnek. Erre valók a *vallásos estélyek*, melyek — mint történik is — minél kisebb kör számára, tehát minél több helyen tartandók egyszerre. Ezek az estélyek inkább építő, mint demonstratív jellegűek legyenek, de hangjukban közvetlenek, könnyedek, gyakorlatiak. Föltétlenül nagy gond fordítandó az igehirdetésre. Mindegyik lekipásztor keresse azt a módot, a mellyel személyesen képes megragadni hallgatóit, óvakodjék az általános frázisoktól, a deklamálástól. Hogy ez a közvetlen építő módszer csakis gondos önnevelés, mélységes keresztyén tapasztalatok szerzése, és a gyülekezettel való szerves kapcsolat útján sajátítható el, világos. Óvakodni kell attól, hogy a lekipásztor elveszen az egyházi adminisztráció labirintusába és hivei ne lássanak benne egyebet egy tökéletes szerkezetű, pontosan járó gépnél.

Nagy nehézséget rónak az egyházközsége a politikai és osztályellentétek. Ezek kiélézése ellen a lekipásztornak állást kell foglalnia úgy magánbeszélgetésekben, mint a szószéken. Csak egy személyes integritás kezeskedhetik munkája sikeréről.

Ezekkel mozdítók elő az egyik nagy célt a gyülekezetben: az egyéni vallásos élet kiemelését. Azonban világos, hogy az egyházközség nem minden egyes tagjához ér el egyformán ez a munka, ezért szüksége van a gyülekezetnek szervekre, melyek ebben segítsék. Ilyen szervek az *egyesületek*. Ez egyesületek ne aprózódjanak el nagyon, de ne is képezzenek hierarchiát a gyülekezetben. A jótékony nőegyletnek nevelői alapon és nem üzleti, vagy egyesületi alapon kell gyakorolnia a jótékonyt. Keressen módot, hogy tagjai többször találkozzanak, *nem csak* egyesületi ügyek megbeszélésére. Kiképezethetne egy gyülekezeti diakonisszát, a ki nagybetegek ápolásánál igen nagy szolgálatot tehetne. Szükség van egy központi egyesületre, mely a gyülekezeti munka egyes ágait bevezetné s lenne egy „Centralausschuss für Innere Mission“, ha már a presbiterium nem akar az lenni. Nagy szükség van egy *gyülekezeti lapra*, mely azonban jól szerkesztett és magas színvonalon álló lap legyen. Ez készítné a talajt e, bizony évtizedes munkához.

A másik nagy cél az *ifjúsági munka* szervezése. Erre az első lépés az ifjúság összegyűjtése. Igénybe kellene venni itt elsősorban egy egészen személyes munkát, úgyszólván egyenként szedve össze az ifjúságot. Ezt csakis egy olyan lekipásztor végezhetné, a ki kapcsolatban áll a gyülekezet tagjaival, személyesen ismeri a maga köréből az ifjúságot, és az ilyen munkára érzéke van. Különösen a segédlelkészek jönnének itt tekintetbe. Másnak, a ki e követelményeknek nem felel meg, e munka aligha sikerülne. A munka iránya kb. olyan forma legyen, mint a budapesti református ifjúsági egyesületé. A cserkészmozgalom

megindítása (kellő átdolgozással) igen jó eszközül kínálkozik. A vallásos elem túltengésétől különösen óvakodjunk. Az egyházközség anyagilag könnyen megalapozhatná és segíthetné a dolgot. Hasonló gond fordítandó a *gyermekesek vallásos nevelésére* is. A vallástanításra különös súlyt kell helyezni, hogy az nevelés legyen elsősorban, nem dogmatikus elméztetés. E célból a középfoku iskolák számára külön hitoktatói rendszeresített állás állítandó be, gyermekistentiszteletek tartandók minél gyakrabban. A gyermekesek vallásos nevelésének munkáját támogatjuk vallásos iratok terjesztésével, esetleg vallásos *népkönyvtárral*. A túltengő egyháztörténeti nevelés helyett a bibliai történetek és a kátétanítás fokára helyezzünk nagyobb súlyt, a konfirmáció föltétlenül tovább tolandó a 10. életévről. Az előkészítést ne a tanító, hanem a hitoktató (a gymnasiumban a vallástanár) végezze, a ki legyen az ifjuság pásztora (Jugendpastor) ebben a tekintetben is.

E program lehet, hogy nehéz, de az előtt, a ki világosan látja a dolgot, nem kivihetetlen. Lehet, hogy évtizedek kellenek hozzá, de a nevelés munkája nem egy nap munkája, s az igazi munka mindig időt és áldozatokat kíván.

I. L.

K A L Á S Z O K.

Sailer J. M. leveléből egy nagyra törő lelkipásztorhoz.

. . . Általában azt hiszem, hogy a nagy dolgokban nem lehet máskénti mint közvetve dolgozni, azaz mindenki tegyen a maga helyzetében annyit, a mennyit csak tud s Isten majd tovább segíti a munkát. A túlságos nagy tervek maguktól szétfoszlanak. Mert látod, mindenütt van akadály: gőg, amely mindent jobban akar tudni, érdekek, melyek hasznot szeretnének húzni, irigység, melyet bánt a mások munkája, lustaság, mely a kezét sem szeret fölemelni, unalomvágy, mely lenézi és megveti a kisebbek munkáját stb.

Azért az egyeneslelkű ember inkább bevonja a vitorlákat, s komoly erővel dolgozik, hogy azután törekedhessék többre. Azt sem kell elfelejteni, hogy a helyi akadályok mindenütt különbözők, s ép ezeket legnehezebb legyőzni.

Ezért óhajtanám, hogy te elsősorban azért a népért dolgozz egyedül, melynek körében élsz. Az Úr, a ki a világot kormányozza, megáldja a munkát, segítőtársat küld, hogy a jó — egy kiváló ember kifejezése szerint — járványossá váljék, és a mit legmerészebb álmodban sem hittél, messzire is elterjedjen. Érts meg engem jól; szavaimat a hozzád való szeretet vezeti. Nagyon téves dolog az, ha valaki a tüzet terjeszteni akarja, mielőtt jól meggyúlt volna. Először legyen a mi világosságunk erős, tiszta és ragyogó, a terjedés magától jön. A te nagy buzgalmad Istentől van — méltányolom én azt, de azt hiszem, minél nagyobb körben és általánosabban akar valaki dolgozni, annál szűkebben és annál gyöngébben hat.

Gondolj egy földmivesre, a kinek egy nagy darab megművelésre váró földje van. Mialatt a legalaposabb és legjobb művelési módszert akarja bevezetni és erre tanítani meg az embereket, a saját földjének a művelését elhanyagolja. Így jár a maga nagyra törő terveivel az ember. Ha nem tenék föl rólad minden jót, akkor nem érintettem volna az érzékeny oldalt. De a bizalom merésszé tesz, s az igazságosság nevéen szokta nevezni a gyermeket.

Irj hamar, egyetértesz-e ezekkel. Tudd meg mindig azt, a mi legközelebb áll hozzád, a távolabbi majd jön ezután. Tedd ezt, s én örvendek, hogy találtam egy barátot, a ki hisz egy igazságban, mely annyira megnyugtató, és soha zavarba nem hoz, ha kételkedsz benne, ird meg okaidat, s vizsgáljuk meg azokat.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Kiadóhivatalunk felszólította a hátrálékosokat az előfizetési díjak beküldésére. Ha olyan valaki is kapott felszólítást, aki a díjat közben beküldötte: ne vegye zaklatásnak, hanem írja a postai kereszteződés számlájára.

K. Kedves, meleghangú levelét örömmel vettem. Tételeit aláírom és vallom — ami reánk vonatkozik. Élünk úgy, ahogy írja és tartjuk azt egészen természetesnek, magától értetődőnek s ne vágjuk más fejéhez a mi hitünket. Ám ha így élünk s a mi benső emberünk egyre mélyebb lesz és egyre több szeretettel telik meg: hovatovább mind kevésbé élesen ítéljük meg azoknak személyét, akik fölött most még talán igen gyorsan kettétöri a pálcát. Akkor valami „világoslátás“ lesz az osztályrészünk; nem gyanakodunk, sőt megértjük azokat, akikről beszél. Közöttük is úgy van, mint mi közöttük: sokkal igazabbak és alázatosabbak, mint messziről látszanak. Minden antipathiában két ember hibás: egyik, aki az ellenszenvet ébreszti, a másik, aki azt táplálja és keserűn élvezi. Minden antipathiát jóvá tehet már egy ember is: *de csak az utóbbi.* Ez a személyi oldala a dolognak. Az elvi pedig: próbáljuk úgy megérteni és megbecsülni egymás charismáit, mint azt a jeruzsálemi konvent különben igen igaz hitű tagjai tették.

R. L.

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket Dr. *Ravasz* László címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.

Borus napok.

Néha nem látják a napot, bár az égen ragyog; de szél fut át rajta és kiderül. Északfelől aranszinű világosság támad, Isten körül félelmetes dicsőség.

Jób. 37 ; 20 – 21.

Minél komolyabban és mélyebben igyekezik a lelkipásztor behatolni hiveinek lelkébe, minél nagyobb gonddal kutatja Istennek gyülekezetében elrejtett céljait, annál többször és annál súlyosabban fogja tapasztalni az életnek azt a különös szeszélyét, amellyel a célt folyton messzebb, egyre elérhetetlenebb távolságba taszítja, majd ködbetakarja, majd bizonytalanná teszi, majd egészen elsötétíti. Néha azt hinnők, hogy megragadtunk egy lelket Isten számára. Néha boldog távlatok tisztulnak fel előttünk és munkánk sikere int felénk a reménység aranyos párázatából. Néha az emberek olyan megértők, hajlékonyak, lelkesek. Az iskolás gyermekek is mintha ma mélyen megértették volna Isten titkait. Magunk is mintha szokatlan élességgel láttuk volna azokat. De egy perc . . . és nehéz csalódások zúdulnak reánk. A megragadott lélek kisiklik a kezünkből és visszaesik a sárba; az emberek közönyös, értelmetlen lomhasággal bámulnak reánk; a gyermekek megint elárulják rossz hajlamaikat. A reménység fénye kialszik. A látóhatár elborúl. Nem látunk semmit. Nehéz ködök nyomják szívünket. Magunk is értelmetlenekké leszünk Isten dolgai iránt. Hitünk szeme becsukódik. Fáradtan, csüggedten állunk meg. Eszünkbe jut minden, amit összetört lelkek suttoztak bele a világba mindennek hiábavalóságáról. Nem látjuk a napot. Az életnek ez a fájdalmas játéka oly gyakran ismétlődik és épen azoknak az életében, a kiknek legmagasabb eszményeik vannak. A kísértő sötét árnyéka állandóan követi a napba néző embert, hogy a mikor a legjobban megtelt a szeme fényvel és a szive lánggal, hirtelen eléje álljon és eltakarja a napot. A lelkipásztor minden emberek között legtöbbször forog abban a veszedelemben, hogy az életet és a világot reménytelenül sötétnek, unalmasnak, hidegnek és bűnösnek lássa. A mi életünk útja legtöbbször kanyarodik be sötét völgyekbe, nekünk van a legtöbb borus napunk, mert mi áhítozzuk leginkább a fényt. De óvakodjunk attól, hogy igazat adjunk a kísértőnek. Vértezzük fel a szívünket ellene jókor és elszántan. Ha azt akarjuk, hogy a borus napok terhe

alatt le ne roskadjunk, s a sikertelenség hideg és sötét köde rá ne telepedjék a szivünkre, akkor először is ne legyünk túlságosan hiszékenyek a *derült napokban*. Mert a szív nem akkor csalódik, amikor csapás éri, hanem akkor, amikor könnyelmű újjongással merül el a látszólagos sikerben. Mikor világ és emberek oly bámulatosan derült, reményektől duzzadó, érdekes, meleg és szeretetreméltó kört vonnak szivünk köré, mikor oly könnyen szállanak föl lelkünkben „a látások”, oly természetesen jönnek a jó tervek és szándékok, mikor magunkat és másokat egyaránt oly előnyös, biztató színben látjuk: akkor, akkor tanulj meg, oh lelkipásztor, féket vetni a szivedre, megzabolázni hiszékenységedet, elfojtani örömedet. Akkor jusson eszedbe, a mit Jézus mondott tanítványainak: „ne azon örüljétek, hogy a lelkek engednek nektek.” A ki a derült napokban becsületesen tud kételkedni önmagában és erőiben, az nem fog gyáván kételkedni ezekben a borus napok alatt. A sikerrel szemben légy alázatos, érezd gyöngeségedet és kicsinységedet a célok nagyságával és messziségével szemben. Ha sikered van munkádban, vigyázz és imádkozz, hogy kísértetbe ne essél. Mert egészen bizonyos az, hogy valahányszor a bűnt legyőzték, a lelkeket megmentették, a világot harmonikusnak látod, a kísértő játszik veled. Szólj magadban szent félelemmel: nem, nem ilyen könnyű a dolog, nem ilyen kedves és jó a világ, ez csak a felszíne; belül ellenfétes hatalmak veszedelmes háborgása tombol. Vigyázz, ne higgy túlságosan!

És így ha megtanultad a munkát nehéznek, a célt fenségesen nagynek, magadat pedig gyöngének tartani: a borus napok sikertelenségében lesz erőd hinni a *Napban, mely az égen ragyog, bár néha nem látjuk is*. Legyőzted a veszedelmesebb kísértést és így le fogod győzni a gyöngébbet is. Ha aztán úgy látod, mikor eljön a sötétség órája, hogy a bűn sokkal nagyobb, az ember sokkal esendőbb, az élet sokkal rejtélyesebb, a világ sokkal változékonyabb és a halál sokkal félelmesebb, mint ahogy gondoltad, alázatos hittel mondd magadban: nem, nem lehet olyan sötét és rossz, mint a hogy látszik; jobbat, szebbet rejteget. Ma még nem látod, de bizzál, holnap szél fut át a felhőkön és az ég kiderül. Istennek félelmetes dicsősége fog tükröződni a haragos borulat felett.

Mert ez az igazság: Isten és az ő dolgai, a melyeknek szolgálatára elhivattál, végtelenül nagyobbak, semhogy a te parányi munkád könnyű szerrel leszámolhatna velük. Lelkipásztornak lenni nem jelent vidám, derült, könnyű és sikerekben külsőleg is gazdag életet, s „mindazoknak, kiket Isten fiaivá fogadott, és az övéivel való közösségre méltatott, kemény, fáradságos, nyugtalan, a bajoknak igen sok és különböző nemével teljes életre kell elkészülniök.” (Kálvin.) De másfelől Isten és az ő dolgai végtelenül nagyobbak annál, hogy földi tökéletlenség, bűn, emberi ellenszegülés és látszólagos sikertelenség diadalukat meggátolhatná. A Nap az égen ragyog, ha néha nem látjuk is, sőt a sötét fellegek csak annál tündöklőbbé teszik áttörő ragyogását, mikor félelmetes dicsőségében megjelenik.

Földi sikerek sokszor oly hazug fényében gondolj arra, hogy neked az örök Nap sugarait kell átbocsátanod lelked. Az isteni életet, melyre e földön csak Jézus Krisztus szive volt méltó. Azért össze ne téveszd az igazi dicsőség e fényét földi sikerek dicsőségének mulandó ragyogásával. És földi sikertelenségek borus napjaiban vigasztaljon és emeljen föl az a bizonyosság, hogy a Nap ott ragyog az égen, ha nem látjuk is és meg fog jelenni az ő félelmetes dicsőségében. A földi életnek fénye is, boruja is csalóka: csak Isten az, aki igaz és örök. Csak benne bizhatol jó és rossz időben egyaránt.

M. S.

Isten az egyház kormányzásában az emberek munkásságát mintegy helyettes munkásságot veszi igénybe; nem úgy, hogy azokra ruházza át a saját jogát és méltóságát, hanem úgy, hogy azok szája által végezze ő maga a maga munkáját, olyanformán, mint ahogy a mesterember munkája végzésére szerszámot használ... Isten első sorban irántunk való becsülését mutatja ki akkor, amikor az emberek közül választ ki olyanokat, akik a világban mint az ő követői szerepelnek, akik az ő titkos akaratának magyarázói s akik végül az ő személyét képviselik....

Kálvin.

A mi istentiszteletünk.

II. Sákramentomos istentiszteletek.

a) Keresztelés.

Igen sok lelkipásztor azt vallja, hogy a minden tudományok között legfeleslegesebb a dogmatika, mert — ugymond — a gyakorlati életben ennek veszi legkevesebb hasznát. Az ilyen lelkipásztort már eleve sajnálhatjuk, mert beleesett az elsekélyedés betegségébe. Semmi sem olyan fontos a lelkipásztorra, mint a dogmatika, mint ahogy a kézmivesre épen a mérő eszközök a legfontosabb szerszámok. Vízszintelő, függőn, derékszög, körző, mérték — ezek azok az eszközök, amelyek az épület, vagy más alkotás *belső alkatának* helyességét és tökéletességét biztosítják. Minket is a dogmatikai olvasmányok igazítanak el és győznek meg arról, hogy mondanivalóinknak megvan a belső igazságuk s nem innen onnan összehordva alakultak ki, hanem tiszta és biztos gondolati rend szerint. Aki nem hiszi, próbálja meg, hogy a legeggyűbb népnek is mennyivel jobban tud az urvacsoráról beszélni, ha a Kálvin institutio-ját veszi alapul; tapasztalni fogja, hogy mennyivel figyelmesebben hallgatják, mihelyt nem lirizál, hanem súlyos, szerkezetes gondolatokat közöl. A figyelem csak addig tart, amíg a hallgatóság látja, mint következik egyik gondolat a másikból; mihelyt ezt nem érzi, azonnal kibámul az ablakon. Mindezt csak azért mondom el, hogy egy jó tanácsot adjak azoknak a kollegáimnak, akik azt még eddig nem gyakorolták: minden harmadik keresztelési beszéd előtt olvassák el azt a pár fejezetet, amit Kálvin mond a keresztségről. (A ker. vallás rendszere, ford. Czeglédy S. II. kötet 580 sköv., vagy A ker. vallás rendszere, ford. Nagy Károly Bpest, 1913. 184. sköv.)

Ha kijegyezzük magunknak azokat a kardinális pontokat, amelyek a keresztség dogmatikumát alkotják, szinte készen van az agendák anyaga. 1. Isten a keresztségben, mint egy pecsétetes okiratban, bizonyossá tesz, hogy a mi bűneink meg van bocsátva. 2. Világosan példázza a keresztyén élet nagy titkát: a Krisztusban való megöldököltetésünket és a benne való új életünket, tehát ha meghalunk a bűnnek, feltámadunk a Krisztussal, ez pedig azt jelenti, hogy a mi keresztségünk beteljesedése a Krisztus teljes felöltözésében lesz. 3. E cselekmény végrehajtásával nyilvánvalóan megvalljuk, hogy mi egyedül Krisztusban várjuk a mi

idvességünket, hitünkkel ingadozás nélkül reátámaszkodunk és életünket az ő érdemeinek fundamentumára helyezzük; legfőbb jónak Isten kegyelmét valljuk s újszülött gyermekünket, ezt a mi legdrágább kincsünket is neki ajánljuk fel, erős fogadalommal, hogy az ő számára fogjuk nevelni. Tehát a keresztségnek ez a két oldala van: Mit tett Isten értünk, mit kell nekünk tennünk érette s a két oldalt egybekapcsolja a *hogyan* kérdése: miképen leszünk mi a Krisztusé? E pontok közül akármelyikből induljunk is ki, okvetetlenül számolnunk kell a többivel is, mert különben csonka az agendánk. Nem jó keresztelési beszéd az, amelyik nem emeli ki az üdv szerző okát, (causa essentialis) az Atya kegyelmét, nem mutat reá az üdv anyagára (causa materialis) a Fiura és nem tárja fel az üdv eszközi munkálóját (causa efficiens) a Szentléleket, mint Istennek amaz erejét, mely fogadásainkat beváltani segít az által, hogy az elkezdett dolgot dicsőségre viszi. Természetes dolog, hogy a dogmatizálás minden igehirdetésnek s így a sakramentálisnak is halála, de épen azt szeretném, ha a legkiválóbb gyakorló papok magukhoz méltó s egy egész életre elégséges szép feladatnak tartanák, hogy a legmagasabb dolgokat a legegyszerűbb formában mondják el. Ennek azonban az a feltétele, hogy elismerjük, hogy nem volt jó, *amit eddig csináltunk*. Ugyanis eddig vagy mély volt a beszédünk, de akkor nem volt átlátszó, vagy átlátszó volt, de akkor annyira sekély volt, hogy az újjunkkal értük a fenekét. Mélység és átlátszóság! — hegyi tavak, tengerpartok szépsége és csodája. Ne feledjük, hogy Jézus a legmélyebb dolgokat a legegyszerűbb nyelven mondta el.

Természetes dolog, hogy minden keresztelési agendában lényeges dolgok: A szereztetési ige és üdvigéret, hitvallás és fogadástétel. Ezek nélkül nincs keresztelés, csak társaságos és ünnepies gyermekfürösztés. Fájdalom Erdélyben mindezekből sok elkopott már s én hallottam templomszentelésnél olyan keresztelési agendát, amelyben nem volt meg egyik alkotórész sem a fentiek közül. A szereztetési igét akár az agendába szövegezzük be, akár a keresztelési formula bevezető votumául mondjuk, akár az egészet megnyitó szólam gyanánt recitáljuk, teljesen mindegy. A hitvallás és fogadástétel közül az utóbbi az új agendában jól van megszövegezve, az előbbi azonban hiányzik s helyette egy kérdés jön: „Akarjátok-e, hogy ez a kised az Atya- a Fiu- és a Szentlélek-Isten szövetségébe, a keresztyén anyaszentegyházba a szent keresztség által befogadtassék?” Ez a kérdés nem pótolja a hitvallást, bár az aktus megejtetésében van valami hitvallásszerű. Mivel pedig nem pótolja, nézetünk szerint a szertartás legelején volna a helye. Hitvallás alatt nem a Hiszekegy teljes szövegét értem, mert azt Luther is csak megrövidítve használta, hanem ünnepies megvallását annak a hitnek, hogy Isten, mint Atya Isten a gyermeket az ő kegyelmére elhívta, mint Fiu-Isten megváltja és mint Szentlélek-Isten váltságát teljességre viszi.

A keresztelési szertartás gyülekezeti istentisztelet, tehát méltó helye a templom. Azonban vigyáznunk kell, hogy ebből ki ne fejlődjen a „szent hely“ pogánysága azzal, hogy a bábával s egyik keresztszülővel odaküldik a gyermeket, de a templomban *gyülekezet* nincs. A szülők, vagy legalább is az apa, legyenek ott a keresztelésen; egyik berni canon nem enged meg olyan keresztelést, ami a szülők távollétében történik. Ezért ideális a háznál való keresztelés — *pásztori* tekintetben, bár liturgiailag kifogások emelhetők ellene.

A keresztszülői intézmény komolyabban vételéről másutt fogunk beszélni, mert nem homiletikai, hanem pásztori kérdés.

A keresztelési beszéd lehetőleg textusos legyen, de mindig *tételes*. Ez megóv az elkalandozástól és átlátszóvá, változatossá teszi a beszédünket. Egy néhány textust tétellel együtt idejegyzünk:

Mt. 3. 11: Vizkeresztség — tűzkeresztség. — Luk. 1. 66: Vajjon mi lesz e gyermekből? — II. Kor. 1. 20: Igen és Amen. — Mt. 18. 5: Ki jön e gyermek képében? — I. Kor. 6. 20: Áron vétetettek meg. — Rm. 6. 3—4: Halálból élet. — Rm. 6. 14—17: Isten gyermekei. — Mt. 18. 3: Mire tanítanak a gyermekek? — Luk. 10. 20 v: A mennybe felirt név. — I. Kor. 1. 9: Az Isten hűsége. — II. Kor. 8. 9: Gazdag szegénység. — Gal. 3. 27: Krisztust felöltözni. — Ef. 4. 3—6: A lélek egysége. — 8. Zsolt. 3: A csecsemők beszéde. — És. 43. 1: Enyém vagy! — És. 45. 3—4: Nevünkön szólított. — És. 45. 11. Bizzátok reám! — És. 49. 15—16. Bemetszett név. — Ap. Csel. 2. 28: Bűnök bocsánatára keresztelkedni. — Ap. Csel. 22. 16. Nem lehet halasztani! — Ján. 3. 5; Lélektől születni. —

Mutatványul itt közlöm a genfi egyház egyik hivatalos agendáját — melyben Kálvin-reminiscentiak vannak — az új konventi liturgiális keretben.

A mi segedelmünk jöjjön az Atya- a Fiu- és a Szenlélek-Istentől. Amen.

Testvéreim, kik felhoztátok e gyermeket, hogy a Jézus Krisztus anyaszentegyházába bevegyük, vegyétek eszetekbe, hogy Isten egyik legnagyobb áldásában részesített titeket, midőn nektek ajándékozta őt és a halhatatlan lelkét a ti szerető gondjaitokra bizta.

Ezt az áldását most egy másikkal tetézi. Arra hív fel, hogy e kis gyermeket szenteljétek neki a keresztség által és az általa megszabott módon helyezzétek az ő hatalmas pártfogása alá.

Töltse be tehát szíveteket a hála és felelősség kettős érzelme; értsétek meg jól a keresztség sakramentomának jelentését és fontosságát, amelyet a mi Idvezítő Urunk szerzett, szólván apostolainak eképpen: „Elmenvén, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresz-

telvén őket az Atyának, a Fiunak és a Szent Léleknek nevében, (Mt. XXVIII. 19.)

Az örök Fejedelem parancsához hiven anyaszentegyházunk a kereszttség pecsétjével jegyzi el mindazokat, akiket tagjai közé felvesz.

Ez a szertartás képe annak a szövetségnek, amely kötöttett Isten és az ő népe között. Tehát látható jegye és drágalátos okmánya annak a kegyelemnek, amely a világ fundamentomának felvettetése előtt megsánta a mi nyomorúságunkat és elhatározta, hogy bűneinket megbocsátja; képe és példája annak a szeretetnek, amellyel Jézus Krisztus, a mi Urunk életét adta érettünk, engedelmeskedvén Atyjának a kereszt haláláig; záloga és pecsétje annak, hogy a Szent Lélek ereje tökéletességre viszi a mi újjászületésünket, ha egyszer meghaltunk a bűnnek, mert „valamint a víz megtisztítja a testet a szennytől, úgy tisztít meg a Szentlélek a bűntől.“ Magunk részéről pedig kiábrázolása annak a fogadásnak, hogy mi Istenre bizzuk magunkat és ingatatlan hittel egyedül az ő kegyelmére támaszkodva, egész személyünket és egész életünket tökéletesen az Úrnak szenteljük.

A kisdedeknél, mivel ők nem tudják megvallani hitüket és az új élet után való óhajtozásukat, még ezen kívül más, nem kevésbé fontos jelentősége és értéke van a szent keresztységnek. — Ugyanis általa mutatjuk be a kisdedeket Istennek, a mi Atyánknak és kérjük, hogy vegye be őket a kegyelmének és bocsánatának ama szövetségébe, amelyet a bűnös emberekkel kötött a Jézus Krisztus által. Egyfelől tehát Istennek ajánljuk benne gyermekeinket, hogy legyenek az övé, aki teremtette őket; másfelől pedig Isten tesz bizonyosakká minket arról, hogy gyermekei gyanánt elfogadja őket. Eképen elkezdődik megszentelődésük útja, mielőtt még tudnának róla: Mindenestül az Ur tulajdonai lettek.

Ez az értelem vezette az anyaszentegyházat arra, hogy a legrégebb időktől fogva megkeresztelje a csecsemőket. A keresztyén szülők jogos kívánságainak engedett és az Úr Jézus Krisztus szive szerint járt el, ki maga mondá: engedjétek hozzám a kisdedeket és ne tiltsátok el tőlem, mert ilyeneké a mennyeknek országa.

Gondoljátok meg tehát atyámfiak e kegyelmi ajándék minden gazdagságát és ne feledkezzetek meg azokról a kötelességekről, amelyek belőle reátok háramlanak.

Mától fogva Isten munkatársai vagytok újra, munkálkodván e gyermek nevelésében. Reátok vár, hogy tanítással, imádsággal és példaadással neveljétek e kisdedet az üdvösség útjain; reátok bizatott, hogy készítsétek elő azt a pillanatot, amelyben ez a gyermek őszinte bűnbánattal és a Jézus Krisztusba vetett igaz hittel maga magát önként az Úrnak szentelendi és beváltja kereszttségének fogadalmát.

Most pedig halljátok meg azokat a szent kötelességeket, amelyek-

nek teljesítésére fogadást kell tennetek, meggondolván, hogy az élő Isten színe előtt álltok, aki látja a ti szíveteket és megítéli fogadásteleitek őszinteségét.

Akarjátok-e, hogy ez a kised az Atya-, a Fiu- és a Szentlélek-Isten szövetségébe, a keresztyén anyaszentegyházba a szent keresztség által befogadtassék?

Felelet: Akarjuk.

Igértek-e, hogy e kisedet mostantól fogva úgy nevelitek és neveltetitek, hogy az Atya-, a Fiu- és a Szentlélek-Istenbe vetett hitéről majd ő maga önként tegyen vallást a gyülekezet előtt?

Felelet: Igérjük.

Könyörögjünk tehát a kegyelem Istenéhez, kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék, hogy Szent Lelkével vigye tökéletességre azt, amit mi most az ő szavára megkezdettünk:

„Örökkévaló Isten, mennyei Atyánk, méltóztatott neked végtelen jószágodból megígérned nekünk, hogy léssz a mi Istenünk és gyermekeink Istene. Könyörgünk hozzád, terjeszd ki ezt a te ígéretedet erre a kisedre is. Neked ajánljuk, neked szenteljük őt, oh Isten, vedd oltalmad alá kegyelmesen és fogadd be a te szent szövetségedbe. Bár mint Ádám maradéka mindenestől fogva romlásban és nyomoruságban lélekzik: jótetszésedből légy e kised megváltó Istene és szenteld meg őt Szentlelked által, hogy attól a perctől fogva, amelyben megismerhet téged, csak téged imádjon, mint egyedül való Istenét és a te szent Fiaddal való közösségben nyerje el mindazt a kegyelmet, amit szent evangéliumodban megígértél nekünk: tisztuljon meg bűneitől, legyen új teremtmény, ki a te képedre formálódott igazságban és szentségben, hogy miután a te dicsőségedre élt a földön, nyerje el ama mennyei örökséget, amelyet készítettél a téged szeretőknak. Felelj meg Uram jó válasszal a mi könyörgésünkre és kereszteld meg tenmagad e kisedet a te Szentlelkeddel. Hallgasd meg e család fogadalmát és hajolj hozzájuk atyai sziveddel. Hadd legyen ez a kised örömük és támaszuk: növekedjék testben és lélekben, Isten és emberek előtt való kedvességben. Hallgass meg minket irgalmasságnak atyja, szent fiad, a Jézus Krisztus nevében kérünk, ki így tanított imádkozni hozzád:

Miatyánk, ki vagy a mennyekben etc.

„N., én tégedet keresztellek az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek nevében. Amen.

„A mindenható Atya Úr Isten, akinek nevére megkereszteltté, áldjon meg téged minden testi és lelki áldásaival; Szent Fiának vérével tisztítson meg minden bűneidtől; Szentlelkének általa szüljön ujjá az örök életre, hogy hitből élhess jó cselekedetekben, az ő nagy nevének dicsőségére, felebarátaidnak épületére, magadnak örök idvességedre a Krisztus által! Amen.

Beszédtypusok.

1.

Legyen világosság!

(Bűnbánati.)

II. Kor. 4. 6.

Kétféle lény van a világon: sötétségben élő és világosságban élő. E lényeknek teljesen elütő a világuk mintha két különböző égi testen, két különböző dimenzióban élnének. Mégis egészen természetes, hogy az, aki világosságban él, érti a világosságot és a sötétséget is; de aki a sötétségben él, annak nincs fogalma a világosságról. A sas részvétellel nézhet a bagolyra, mikor szárnyait meglebbentve a nap felé röpül; a pacsírta is szánhatja a vakondokat, amint az örök sötétségben turja a földet, míg ő szabadon fürdök a napsúgárban. De a vakon született sohasem nézheti le a látót, sőt inkább úgy gondol reá, mint valami magasabb rendű lényre, akinek csodálatos ajándék adatott.

Valami ilyenforma érzést tapasztalt Pál apostol is. Attól kezdve, hogy a damaskusi úton körülvette őt nagy fényesség, egész életét két részre osztotta: egyik a sötétségben telt el, másik a világosságban. Ő tapasztalta mind a kettőt. Élt a sötétségben, mikor még azt hitte, hogy az a világosság; mikor azonban megismerte az igazi világosságot, megtudta, hogy az a régi csupa sötétség volt. Nem győzött eleget csodálkozni életének eme központi eseménye fölött. Minden más élmény elhalványult amellet, jelentéktelen epizóddá vált s lassankint kihullott az emlékezetéből; de az a damaskusi jelenet annál inkább hatalmasodott, míg szinte fölibe nőtt az életének, mint az agg diófa a virágos kertnek. Nem tudta másképen megérteni, mint ha Isten különös teremői tényéül fogta fel, amelyhez fogható csak ott a teremő kezdetén történt, midőn „monda Isten, legyen világosság és lőn világosság“...

Nézzük csak, mi mindent mond ez a kép nekünk?

Mikor Isten teremőte az eget és a földet, a föld kietlen és pusztá volt és sötétség űlt a mélység színén. De az Úr lelke ott lebegett a vizek felett s a következmény az lőn, hogy Isten világosságot gyűjtött és „látá Isten, hogy jó a világosság.“ Tehát csak akkor nyugodott meg, akkor fejeződött be a teremő első fordulója. Mindaddig Isten csak *kezdet* teremőni, az első eredmény a világon a fény.

Pálnak az a ismerész gondolata támadt, hogy a szív, ez a különös belső mindenség is „kietlen és pusztá.“ Sötétség űl a mélységeiben és átlát-hatatlan, zürzavaros, gomolygó chaosz az egész. De az Úr lelke lebeg felette. Az a lélek, amelyik mindenhatóság és teremő szeretet. Amelyik érzi, hogy

az a sötét szív csak kezdet, az első lépés, amiből valaminek ki kell jönnie. Drága az a szív Istennek azért, mert felséges terület ahol teremthet, ahol valami olyat mivelhet, amiről „látja, hogy jó.“ Isten ép úgy nem reménytelen a szívekkel, mint ahogy nem volt az a világgal, amikor még csak az ég és föld vala formálva: neki fölséges kezdet az a sötét szív, amelyben csodálatos világok várják az ő ébresztő szavát. , .

Ilyen a te szived is. Oh, nem töltöm az időt azzal, hogy marokkal rakván a fekete színeket, lerajzoljam, hogy milyen kietlen és pusztá a te szived. Nem is szükséges. Én csak annyit tudok — s ez elég — hogy a te szived sem békés, boldog, erős és tiszta szív. Én csak annyit tudok, hogy a te életed nem teljes, nem egész, nem tömör és nem napfényes élet, mert lelkedben örvények tátonganak és árnyékok kísértenek. Én csak annyit tudok, hogy te nagyobb, több, *más* világosságra vagy teremtvé, téged Isten dicsőségesebb életre szánt, nagy szépségek, nagy hősiességek, igazi örömök hordozójául szemelt ki. Csak azt tudom, hogy a te szived is kedves terület számára: szeretne, tudna csodát mivelni vele, hogy ne legyen a gyötrelmek forrása, keserüségek kútfeje, kicsiny, pörpatvaros, kellemetlen, hitetlen, lemondó és reménytelen szív. Tudom, hogy nincs meg benned az a *hősies, boldog vonás*, amelyik széppé és nagygyá tenné a te életedet. Én csak azt állítom, hogy ha a te szivedben is felgyulna az a világosság, azt mondanád: eddig nem tudtam mi a fény, de most látom. Én csak azt állítom, hogy mi minden dolgok között leginkább a vak gyermekekhez hasonlítunk: remegő kezünket kitérve tapogatózva, mégis oh, hányszor elbukva haladunk előre. Meredély szélén próbálgatjuk az útat s oh jaj, épen most zuhanunk alá; hazafelé tartunk s épen az ajtónk küszöbén roskadunk le kétségbeesve, hogy elvétettük az útat. Vigyázásunk hitetlen, bátorságunk képtelen vakmerőség, halálbarohanás, — oh én csak azt tudom, hogy mindnyájunk szive felett elhangozhatnék a teremtő szózat: legyen világosság!

Hiába erőlködik a chaos, magától világosságot nem teremt. A világosság felgyújtása Istennek teremtői munkája, szabad kegyelmi ténye. Isten pedig úgy gyújtja fel, hogy világossá lesz bennük egy boldog ismeret: az az ismeret, hogy *Isten dicsősége a Jézus Krisztus arcán világol.*

Krisztus arcát sokan látták, akik érdeemesnek tartották megnézni. De még többen vannak, akik nem tartották érdeemesnek reá pillantani. Tanultak róla, történetét megismerték, figyelnek, mikor valaki róla beszél, de nem veszik észre, hogy az a dicsőséges valaki mögöttük áll és várja, hogy reátekintsenek. Pedig egy ilyen pillantás többet ér ezer vallásóránál és tizezer prédikációnál, mert a fénye közvetlenül a szembe villan s mi elkapjuk a fejünket, csak azért, hogy leboruljunk. Leboruljunk, mert egyszerre megérezzük, hogy Krisztus nem tárgy, nem tőlünk idegen dolog, hanem hozzánk jövő személy, akinek *köze van* velem s akinek épen velem van köze. Úgy tetszik, mintha nem is volna más gondja, dolga, mint hogy velem leszámoljon és nekem szerezze meg Isten minden rejtelmes javait. Azzal jó

hozzám, Isten hisz bennem és elfogad kezdetnek; mindazt, amit bennem a sötétség ébresztett eltörli s új lapot nyit új élet számára. Kezdjük el! Ez a Jézus jelszava.

Az új életnek ez a világossága, mint minden világosság, kettős dolgot mivel: pusztít és életet támaszt.

Pusztítani kezdi mindazt a sok gyilkos gombát, csirát, penészt, ami a sötétségben születik meg. Csak az ilyen napsugárnál vesszük észre, mennyire beborította egész életünket ez a pusztító vegetáció. Legtündöklőbb erényeink tele vannak rozsdával, életünk fájának legzöldebb galyait belepte a liszt-harmat, legvidámabb mosolyunkban a láz emésztő tüze csillogott. Mi azt hittük: hogy jók vagyunk: ime a mi jóságunk milyen nyomorú torzkép a Krisztus fényességében; mi büszkék voltunk a szeretetünkre, a lelkünk szépségére: nos, itt állunk koldus mezitelenségben az ő gazdagsága mellett. Szemünkbe ötlenek a romlás jelei külső és belső életünkön: eszményeinken foltok vannak, családjunkban veszedelmek szunyadnak, gyermekeink szeméből ébredő gonoszságok vigyorognak reánk. Egyszerre nyilvánvalóvá lesz, hogy a sötétségben egy láthatatlan fejedelem: a Sátán uralkodott felettünk s vidáman végezte rontó munkáját az éjszaka leple alatt. Feltárul előttünk bűnünk birodalmának egész szélessége és döbrentő mélysége.

Nos, a fény ezzel veszi fel a harcot. Felveszi azzal, hogy bevilágítja, leleplezi, feltárja a bűn birodalmát. Amiről azt hittük, hogy puha szőnyeg, most látjuk, hogy halálra vivő út, amiről azt hittük, hogy rózsa, most látjuk, hogy tövis: — parányi szúrást ejt, de megmérgezz vele.

Jaj volna nekünk, ha csak ezt a leleplezést csinálná a Krisztus fénye, ha csak megmutatná a halál torát, amit a Sátán ül felettünk, s aztán elhagyna. De a fény *bízik az erejében* s tudja, hogy ahogy pusztít, úgy, vagy sokkal inkább *ébreszti az életet*. Megmutatja, hogy még semmi sincs elveszve s a dolgok lényege nemcsak menthető, de új dicsőséges megoldással bíztat. Szinte elemében van Isten: hogylene, hiszen új teremtésről van szó. Meg van a világosság s most már jöhet mindaz, aminek életfeltétele a világosság. Benépesül a föld, ragyogni kezd az ég, s az új élet boldog hymnusza tölti be az eget és a földet, akár csak a teremtés első hajnalán. Ismeretlen örökök fakadnak fel, mint valami csodavirágok; eddig nem is sejtett erők jönnek működésbe s kezd kibontakozni egyetlen sugárból egy egész dicsőségözön: valami felséges, lelki paradicsomkert. . . .

Nos aa? Isten az előtt is dolgozott, mielőtt a világosságot teremtette volna: sőt a nagyobb dolgot az előtt végezte el. A te szivedben is munkálkodott már: csodálatos előkészületeket végzett. Ha érzed, hogy chaosz a lelked, hogy kietlen és pusztaság a világod: lásd meg a Jézus arcán a neked szánt sugárt. Hiszen ő csak arra várt, hogy te feltekints reá; már neked is mondja: legyen világosság. Amen.

R. L.

Minden beteljesedett!

(Br. Bánffy Ernő felett.)

Józs. 23, 14. Én pedig ime megyek már a minden földinek útján. Tudjátok meg azért teljes szivetek és teljes lelketek szerint, hogy egy sem esett el mind ama jó szóból, melyeket az Úr, a ti Istenetek szólott vala felőletek. Minden betelt rajtatok, egy szó sem esett el azokból.

Józsué mondja e szavakat, a lehetetlen helyzetek hőse, a csodákat kihívó és közvetítő népvezér, aki egyszerre két ember emberfeletti feladatát oldja meg: hont foglal és polgárosít. Bucsú beszédében mondja e szavakat, hogy bennük kőbe véshető tömörséggel egybefoglalja élete legnagyobb tapasztalását, legfőbb, sőt egyetlen igazságát: Isten nagyobb, mint ahogy gondolnók, mert beteljesíti minden áldását, amit nekünk szánt. Ő pedig csodálatos nagy dolgokat szán nekünk.

Ez a mi drága halottunk nem volt sem népvezér, sem kormányzó hős, mégis az ő életéből is kisugárzik, ah, milyen tisztán, fényesen sugárzik ki a Józsué testamentumos gondolata: *minden beteljesedett!* Isten benne is egy csomó jó szót üzent e világnak, Isten *áldásul gondolta* őt és ime, *minden betelt.*

Magyar úr elhagyatott mezőségi vidéken, — ezernél több oka van rá, hogy meneküljön a kicsiny, szegényes, unalmas világból, de ő egyszerre meglátja, hogy e tényből *feladatok* támadnak reá nézve s pátronusa, barátja, orvosa, sőt pásztora lesz a népének. Születésének előnyei és anyagi helyzete felmentették volna a munka sulya alul: s ime ő annyit dolgozik egyesületekben, gyűléseken, mint egy hivatalnok s gazdálkodik úgy, mintha ő lenne önmagának az első tisztje. De azért nem nyelte el a föld, mert a földet drága eszköznek tartotta magas nemzeti célok szolgálatában; megszentelt talajnak egy lelki, erkölcsi világ számára. Meglátta és megmutatta, hogy a föld sem nem kacér nő, akinek mi legyünk rabszolgái, sem nem cseléd, hogy ő legyen a mi rabszolgánk, hanem áldott anya, akiben tisztelnünk kell az anyaságot. Egyházának hű fia volt: a legmagasabb tanácsban is úgy ismerte az ügyeket, mint az ő kis presbyteriumában s az ő kis presbyteriumában oly hűséggel gondozta a filléreket, mint ott fenn a százezereket. Becézgette a kollegiumot s az őt jellemző nobilitással fizette vissza mindazt, amit az Alma matertől kapott: lélekért lelket, szeretetért szeretetet, szellemi ajándékokért — hálás odaadást. Ime, ilyen egy igazi úr, aki — szolgál.

Családjában milyen volt? Beszélnek róla sárguló levelek, hogy milyen gyöngéd, jó fiú volt, kis apródja az édes anyjának. Mosolygó gyermekek pedig nem tudtak betelni vele, hogy milyen áldott, drága

jó nagyapa volt. És te, aki egészen közelről láttad őt... Az ő nagysága „közeli nagyság” volt: minél közelebből nézte valaki, annál nagyobbak látta. Nem a fénynek, a melegnek embere volt ő! A fény távolban is látszik, de a meleg csak közelről érzik igazán.

Nem vezett el semmi abból a jóból, amivel Isten megakart áldani titeket — őbenne.

És még nincs vége az áldásnak, ami lényéből fakadt. Marad utána szép fényes emlék, amely sokáig világítani fog, marad utána nemes példa, amely vonzani fog s akiket nem vonz, azokat megitéli. Marad utána bölcseségtől fénylő tanítás unokái számára s alakja ifjú, bontakozó lelkükhöz hozzáér, mint valami élő az örökkévalóságból. Marad utána egy életre szóló fájdalom a te szivedben, gyászoló özvegy. Komoly, meleg, szép fájdalom, az égnek szomorú követe, aki megfogja a kezéd, s vezet egyik sirtól a másikig. Az övétől a tiedig. Legyen a lelked aranyveder, amely felfogja e halál áldásait. Előbb roskadozva, azután fáradtan, majd ünnepiesen lépegetsz az örökkévalóság felé s míg tovább gondozod az ő kicsinyeit, hű lényéből egyre több áldás fakad — reád. Mert Isten csoda nagy dolgokat szánt nekünk, és drága szavakat szólt nekünk, legnagyobbat a Mi Urunk Jézus Krisztusban, akiben kiengesztelt és örökéletet adott. Muló a fájdalom, muló a válás, átfutó pont a sir csupán; túl ez árnyékon dereng az örökkévalóság titokzatos kapuja, amelynek ormán ez a felirás vár: *Minden beteljesedett!* Amen.

R. L.

Ha isten maga szólna hozzánk az égből, akkor semmi csodálni való sem volna azon, ha késedelem nélkül mindenki tisztelettel hallgatná meg és vésné szívébe az ő kijelentését. Mert ki ne borzadna meg az ő jelenvaló hatalmától?... De amikor egy porból támadt kis emberke szól hozzánk Isten nevében, akkor adhatjuk legnagyobb bizonyítékát épen az Isten iránt való félelmünknek és tiszteletünknek, ha tanulékonyaknak mutatjuk magunkat az ő szolgájával szemben, még akkor is, ha az semmiben sem tűnik ki felettünk. Az okból is sejtette tehát Isten az ő mennyei tudományának a kincsét törékeny edényekbe, hogy így még jobban megbizonyosodjék afelől, hogy mily sokra becsüljük mi azt.

Kálvin.

Hogyan tanítsunk vallást ?

Vallástanítás az iskolában.

3. Egyháztörténelem a népiskolában.

Tantervünkben az V. elemi osztály számára, heti 2 órán egyháztörténelmet állapítottunk meg tananyagul. Vezetőgondolata Jézus Krisztus megváltói hatalmának kimutatása a történelemben.

A jelenlegi vallástanítási tantervek többsége (pld. az erdélyi ref. egyházkerületé) ezt az anyagot 2 évbe, az V. és VI. osztály számára osztja be. Csakhogy itt, a mint ált. tantervünkben kifejtettük, az a baj van, hogy a népiskolai vallástanítás bevégeződik az egyháztörténelemmel és a Káté, a hitvallás kivetődik a konfirmáció idejére. Ezzel azonban a népiskolai vallástanítás csonka marad, koronájától fosztatik meg. Ennek a csonkításnak ellene mond az elemi iskola-typus befejezett kerektsége, a melynek bevégzett, elemi egészlet kell adnia. Másfelől szükségtelen is az egyháztörténelmi anyagot 2 év keretébe tagolni bele, mert 1 év alatt, heti 2 órán teljesen elvégezhető, feltéve, hogy határozott szempont és cél irányítja. Most mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, hogy a népiskolában mit is akarunk az egyház történetéből megtanítani, mit is értsünk a népiskolai egyháztörténet alatt ?

Egy bizonyos és ez az, hogy a népiskolai egyháztörténelem nem lehet, (nem szabad, hogy legyen!) száraz krónikás darálás az egyháznak, mint intézménynek életében lefolyt eseményekről. A mi el. iskolai egyháztörténelmi tankönyveink bámulatos versenyre keltek abban, hogy minél vázaltszerűbben, szárazabban, sőt ridegebben pergessenek le egy csomó csodás és mindennapi tény a gyermek álmosan vibráló szeme előtt, melyek közt zsinatok, pápák, hitcikkek, királyok, császárok, vallásügyi törvények, egyházi szervezetek, csaták képei hemperegnek egymáson keresztül gyilkos évszámok és kimondhatatlan helységnevek merev határcölöpei között. Természetesen az ilyen egyháztörténelmet legfennebb be lehet vágatni a könyvből, mint minden tantárgyak legunalmasabbikát, a mely igen alkalmas eszköznek bizonyult sok éven át arra, hogy a gyermekek az egyház történetében érthetetlenül zavaros tömegét lássák a háboruknak és a mindenféle pusztításoknak. Tisztelettel feltesszük a kérdést: szükséges-e, helyes-e, hogy a népiskolában a

gyermek a pápák és császárok világhatalmi harcairól, a középkori katolikus egyházpolitika trükkjeiről, a harmincéves háboru irtózatossá fázisairól, az ellenreformáció politikai vonatkozásairól, mindarról a tisztán vallásos vonatkozásokon messze kívül álló fejlődésről tanuljon, mely a keresztyén egyház történetével összenőtt? Se nem szükséges, se nem helyes. Mert mindez érintetlenül hagyja a lényegét, csak kérge lévén a belül hullámzó életnek, Jézus Krisztus megváltói életének az emberi szivekben. Az egyház történetének a népiskolában kizárólag csak azok a részek tanítandók, ahol a jézusi életesség egyik vagy másik vonása hősiesség, megragadó, nagyszerű formát ölt emberi személyiségek életében. Röviden a népiskolai egyháztörténelem a Jézus Krisztus nagy megváltottjainak története, akik mindig más, de mindig szép és hatalmas módon élték át, követték és hirdették Őt a világnak.

De ez mégsem jelenti azt, hogy egyszerűen életrajz-sorozatot adjunk, hanem csak azt, hogy az anyag középpontjában mindig nagy keresztyén hősök álljanak, akiknek élete azt hirdeti a legkülönbözőbb szempontból, hogy Jézus Krisztus az Élet Fejedelme. Ezeknek a hősöknek megragadó életében aztán a kornak is, amelyben éltek, megrajzolható a képe és elhelyezhetők a személyes élet kereteiben mindazok a szükséges ismeretek is, melyeket az egyházzal, intézményeivel és szervezetével föltétlenül kívánatosnak találunk átadni. Az a fő, hogy vessük ki mindazt a felesleges terhet, amely a keresztyén történelem átélését ebben a gyermeki korban megnehezíti: az évszámok, nevek és egyéb adatok halmozását, a vallásos élmény lényegétől messzebb álló politikai, gazdasági, kulturális vonatkozásokat; mindent, ami a jézusi élményre csupán ebből a földből tapadt; ne foglalkozzunk tévtanokkal, torz életfelfogásokkal, vallási vitákkal és harcokkal, üldözésekkel, átkokkal, inkvizíciókkal, maradjanak csak tisztességes oduikban: mi csak azokat a forrásokat kutassuk fel, amelyekből a történelemben mindig előtört az a lélek, amely meggyőzte a világot. Ebből következik, hogy a népiskolai egyháztörténelem nem lehet szoros, türelmetlenül *felekezeti*. Jézus Krisztus megváltottait, követőit minden felekezetben meg kell látnia, bár természetes, hogy a reformátorok és a protestáns hősök igazát ki fogja emelni; de másfelől nem fogja ellenségnek tekinteni pld. Szent Ferencet, vagy Augustinust. A felekezeti jelleg kidomborításának is meg van a maga helye és pedig a Kátéban.

Az anyagot a következőkben állíthatjuk össze: I. *Az őskeresztyén történelem*. Péter. Pál. János. A vértanúk. A remetéik. A keresztyénség diadala a világban. II. *Krisztus egyházának fejlődése a világban*. Augustinus. Az első nagy pápák. A nagy hittérítők. (Bonifác.) A nagy keresztyén királyok. (Nagy Károly, Szent István.) III. *Az egyház uralma a világ felett*. A hatalmas pápák. (VII. Gergely, III. Ince.) A keresztyén lovagok. (Szent László.) Keresztes háborúk. A nagy szerzetesek. (Szent

Ferenc, C. Bernát.) IV. *Az egyház hanyatlása és az előreformátorok.* (Röviden, lehetőleg egy korszakban, néhány kimagasló személyiség életével.) V. *A reformátorok.* Luther, Zwingli, Kálvin, a magyar reformátorok. VI. *A reformáció küzdelmei.* A világ urai. (V. Károly, II. Fülöp, II. Ferdinánd.) A jezsuiták. A magyar ellenreformáció. A nagy magyar fejedelmek. A hugenották. A gályarabok. VII. *Új világ.* Vallásszabadság. A mi egyházunk. A mi egyházközségünk és a mi templomunk, istentiszteletünk, keresztyén kötelességeink.

Ezeket a részeket összefoglalások hidalják át, melyekben épen arra kell rámutatni, hogy minden kor legjobbjai mi módon találták meg és követték Jézus Krisztusban az ő Megváltójukat, hogyan vezette ő évszázadokon át egyházát Isten felé s hogyan vezet egyházában minket is. A feldolgozás módszerére nézve megjegyzendő, hogy minél történetibb az anyag, annál kevésbé szorul reá költői eszközökre s ezek használata hova-tovább bizonyos veszedelmet is jelent igazságára nézve. Mégis arra vigyázni kell, hogy a történetiség kedvéért száraz krónikálásba ne essünk, mert akkor kiszárasztjuk azt a kedélyi légkört, melynek melegében a történeti képek egyéni élményekké, kívánatos és megragadó ideálokká tüzesednek át. Minél régebbi történetekről van szó, feltétlenül annál könnyebb ennek a meleg, költői levegőnek megőrzése, mert maguk a keresztyén legendák és mondák jönnek segítségünkre; melyeket kellő tappintattal a vallástanító sikerrel felhasználhat. Pld. Péter életénél a „Quo vadis?” legenda, Pál életében István vértanu halála és a megtérés története, Jánosnak, mint a szeretet apostolának életéről fennmaradt néhány meleg, színes hagyomány, a ker. vértanuk hősiességéről szóló történetek, majd Constantinus látománya, az Augustinusról szóló mélységes legendák, a pogány isten fája, a mit Bonifácus kivág, Szent István és az orgyilkos mondája, Szent László legendás hőstettei, Szent Ferenc életének szépséges hagyományai, stb. De a protestantizmus hőseinek életében is találhatunk olyan vonás eleget, a mi a történetet meleggé és színessé teszi.

Az egyháztörténeti leckék magukban sohasem oly önállóak, mint a bibliai történetek. Ezért külön-külön kifejtő tanítást nem is igényelnek, mint azok. A fejtegetés a csoportok összefoglalásánál kívánatos, de itt is főleg a keresztyén ideál egyes színeinek kiemelése céljából. Azt, hogy minden történet, életrajz végére lapos kis „morált” biggyesszünk, komoly vallástanítónak nem ajánljuk. Ez annyi, mintha agyonverné vele a keresztyénség illető hőjét. A mi kevés történeti vonatkozása, egyes nagy személyiségekhez fűződő egyházi énekünk van, azt föltétlenül tanuljuk és énekeljük. Ha volnának minden kor, minden hős sajátos lelkét kifejező énekeink, akkor az egyháztörténet tanítása igen könnyű és szép lenne. A mi kevés van, azt tehát fokozott mértékben használjuk fel.

M. S.

A munka irányító gondolatai.

Mielőtt rendszeresen megkezdénénk a munka leírását a vázolt program alapján, meg kell emlékeznünk azokról a vezető gondolatokról, amelyeknek a kezdő lekipásztort vezetniök kell. Mint látjuk, az, a mit a gyülekezeti munkáról eddig beszéltünk, folytonosan speciálizálódik. Először azokról az általános intézkedésekről szóltunk, melyeket a lekipásztornak tennie kell, mielőtt munkához fog, és pedig a gyülekezete megismerésére vonatkozólag. Ennek az alapján volt azután szó, azoknak a speciális céloknak a meglátásáról, melyek elé épen ott áll a lekipásztor, most, mintegy arról a fegyverzetről próbálunk beszélni, mellyel a munkához fogjon. Nem mulaszthattuk itt el ezek fölemlítését, mert ezekkel mintegy az igazi lekipásztor alakját akarjuk megrajzolni, fölmutatni azokat a föltételeket, melyekkel föl kell fegyverkeznie a munkára. Hiszen a munka sikere eminenter nem a gyülekezet állapotától és különösen nem annak anyagi állapotától függ, hanem a lekipásztor erejétől, munkaképességétől és felelősségérzetétől, a minthogy e siker is nem kizárólag a gyülekezet anyagi konszolidációja lesz, hanem erőinek átnemesedése, céljai megszentelődése, tagjaiban és egészében egy örök isteni eszmény testté válása. Minél mélyebben és igazabban érzi a lekipásztor a maga isteni hivatottságát, annál mélyebb, ha nem zajosabb is a siker, mely munkáját kíséri. A gyülekezet életének, az arisztotelesi filozófia nyelvén kifejezve, a *primum movense* a gyülekezet élő és erős lelkiismerete kell, hogy legyen.

Igy a munka maga, és ez az első gondolat, a mi figyelmet érdemel, nem egyedül a lekipásztor és nem egyedül a gyülekezet munkája. A gyülekezet a lekipásztor nélkül vak, ez, a gyülekezet nélkül, tehetetlen. A katolikus egyház felfogása szerint a lekipásztornak nincs szüksége a gyülekezetre, az együttműködés ott csak esetleges, a menyiben a socialis téren a lekipásztor segítségére lehetnek a gyülekezet tagjai. A szekták egynémelyikében pl. a methodistáknál, a freireligiöse Gemeinde-kban, a Salvation Army-nál nincs szükség a lekipásztor veze-

tésére, ott ez a vezetés esetleges. Nálunk a legnagyobb veszélynek tekinthető, ha akár a lelkipásztor minden, mindent csak ő intéz, mert ez kiskorúságban tartása a gyülekezetnek, személyes hatásaínak állandó forszírozása, intézkedéseinek másokra tolása arra vezethet, hogy egy külső tekintély uralkodik a gyülekezeten, akár, ha a lelkipásztor visszavonúl s a gyülekezetre hagy mindent, mert ez demagogiára, farizeizmusra, s így a gyülekezet züllésére visz. A munkákan tehát két elem van, az egyik a vezető elem, a lelkipásztor, ki erejét az újból és újból átélte isteni megbízatásból meríti, a másik a gyülekezet, mely a benne megnyilvánuló keresztyén életet kimélyíteni, erősíteni és vele az élet minden viszonyát áthatni igyekszik. A viszony a kettő között nem az úr és szolga, nem is az isteni és világi, hanem a nevelő és a növendék, vagy, ha úgy tetszik az idősebb és ifjabb barát viszonya, s a cél az, hogy a növendékből nevelő, a vezetettből vezető legyen. Így fog érvényesülni a munka egész folyamán egy bizonyos nevelői szempont, mely bennünket képessé tesz egész munkánk vezérgondolatainak helyes fölismerésére.

E különbségtétel után röviden részletezhetjük a két szempontot a lelkipásztor és a gyülekezet szempontját.

1. *A lelkipásztor munkáját* illetőleg szólunk először annak *egyéni életéről*. Mindenki előtt világos, hogy itt kell keresni azt a pontot, a melytől elsősorban függ egy komoly gyülekezeti munka alapja. Nem beszélünk arról az esetről, hogy ha a lelkipásztor hivatására alkalmatlan, vagy ép rossz példát adó ember, hiszen a munka lehetlensége ilyen esetben nyilvánvaló. Vannak azonban a lelkipásztor életében olyan problémák, melyek mindenünk életében közösek, melyek épen azokat keresik meg leggyakrabban, a kik tudatában vannak a reájuk helyezett felelősségnek. Ilyenekről csak pár szót, mert részletes ismertetésükre és a reájuk való feleletre sokkal több hely lenne szükséges. Említjük azt a gondolatot, melyet a legtöbb lelkipásztor megért, hogy ő mennyire egyedül áll a maga terveivel és céljaival a gyülekezetben. Azok a célok az ő lelkének óhajtásai, azokra ő tette fel az életét; a legbuzgóbb segítőtárstól a legodaadóbb és legmegértőbb munkástól a tervezőig óriási az úr. Szólhatunk itt a lelkipásztor kudarcairól, melyeken föltétlenül keresztül kell mennie, s melyek tanítsák őt a módszer és az eszközök gondos megválogatására. Milyen óriási számúak azok a kérdések, melyekkel meg kell harcolnia! A felületesség, a „lehetlenség” kísértése, mely hamar beleún és belefárad minden munkába, minden kudarcért a körülményeket vádolja, vagy ép a gyülekezetet, vagy megelégszik felületes munkával; a kiüresedés, mely olyan keservesen lép meg bennünket egyszer, mikor látjuk, hogy az életünk el van zárva új vallásos tapasztalatok előtt, sablonosakká, üresekké válunk, a lelkünk nem termel új szempontokat, vagy, a mi legrettenetesebb, elveszti érzékét

a komolyabb megítélés iránt. Az egyik legmegdöbbentőbb tapasztalat az elforgácsolódás, a munka egységének elvesztése, aztán az, hogy az eszközeinkből kihál az éltető célgondolat, s azok megcsontosodott formákká, vagy üres játékszerekké lesznek; az elparlagiasodás nem csak külső, hanem belső, szellemi téren, a robot-munka, az ünneptelenség s a velejáró céltalanság.

A következő gondolat a lelkipásztor nehézségeire irányítja a figyelmünket. Az első és legnagyobb nehézség, melyre a múlt számunk „Csöndes óra“-rovata is útalt, meglátni a legkisebb és legigénytelenebb tagjában is a gyülekezetnek a legnagyobbra és legszentebbre hivatott embert, a durva, esetlen külső alatt a lelkében rejlő istenképet. Meg kell látnunk azt a nehézséget, melyet a segítőtársak hiánya okoz nekünk, és a melynek egyedüli orvossága a segítőtársak nevelése; azután azokat, melyek abból származnak, hogy a munkát siettetni akarjuk. Az egyik legnagyobb művészet mindig, minden körülmények között nyugodtaknak és bizakodóknak lennünk, akkor is, ha ellenszenv, vagy rosszakarát gátolja munkánk sikerét; nem keresni az emberek tetszését és nem annak megnyerése szempontjából rendezni be az életünket; kiragadni magunkat a magunk személyes életének indisponálós, vagy ép elkeserítő és fájdalmas eseményei és hangulatai közül és nem éreztetni azokat úgy, hogy a munkánk e miatt felületes legyen, vagy ép szüneteljen. Az egyik legnehezebb dolog a lelkipásztori munkában mindig öntudatosan, tervszerűen járni el, hogy egy cselekedet vagy szó se legyen, melyet előbb ne értékeltünk volna céljaink magasabb szempontjából.

Végül szólanunk kell általában a munka *örömről*, mely a legemberibb és legnagyobb öröm a világon, mikor nem a sikerben, nem a vele járó elismerésben, a diadalokban van az örömünk, hanem maga a munka, a hivatás, ad valami mélységes békét. Ez a békesség hála Isten iránt, azért, hogy nekünk részt adott az ő országa építésében. Ez az, a mire Jézus figyelmezteti a tanítványait: „ne annak örvendjete, hogy az ördögök is engednek nektek, hanem, hogy a ti nevetek föl van írva a menyben.“ A mi munkánk *dícsősége* szintén ebben rejlik. Csak ez a fajta a munkának az, a mely a dícsőséget nem másban, hanem a munkában keresi. Minden más munka külső dícsőséget ad munkásainak, a mienk egy belső gyarapodást. A külső elismerés, dicséret nem emelhet bennünket soha, de igenis emel mindig maga a munka. A *munka áldása* tehát kölcsönös: Igyekeznünk kell megérteni és átérezni az áldást, mit a munka hoz. Mihelyt reánk nézve nem áldásos az, ki van zárva, hogy áldásos legyen másra. Ha minket nem nevel, nem fog nevelni másokat.

Ez lenne alapjaiban egy olyan lelkipásztori lelki diaetika, mely elengedhetetlen kelléke és vezére kell, hogy legyen minden lelkipásztori

életnek. Ez alapokon röviden szóljunk arról, hogyan tekintse a lelkipásztor a maga gyülekezetét. Tekintse elsősorban a gyülekezet minden egyes tagját *munkatársnak*, akihez egy komoly cél megvalósításának köteléke fűzi. A siker egyik biztosítéka épen az, ha a lelkipásztor a maga célját közös céllá tudja tenni. Nem csak maga dolgozik és tervez így e cél érdekében, hanem a gyülekezete is. Evvel a gondolattal egy csapásra kivesszük a gyülekezetet a passzivitásból és activvá, cselekvővé változtattuk. Azután jön az, hogy a lelkipásztor *bizzék* a hiveiben, de mindegyikben annak természetének megfelelőleg. A bizalom hiánya megakadályoz minden közös munkát és érdeklődést. Ha a gyülekezet látja, hogy lelkipásztorában iránta igazán érdeklődő barátot kapott, hogy az nem fordul el farizeusként gyöngéitől, de nem is fedezgeti őket, önkénytelenül bízni fog benne, és támaszkodni kezd reá. A bizalom óriási nevelő erő, melynek jelentőségét alig bírtuk még megérteni. Ezek azok az érzelmek, miket a lelkipásztornak kell *táplálnia* hivei iránt.

2. *A gyülekezet* szempontjait tekintve ne feledjük, hogy mi itt lelkipásztoroknak s nem gyülekezeteknek szólunk, így az utóbbi szempontot is a lelkipásztor szerepe alapján kell vizsgálnunk. Itt a kérdés ez: minő érzelmeket kell *keltetni* a gyülekezetben. Az első gyanánt említettük már a bizalom gondolatát, mely a személyes ismeretségen, a személyesen tapasztalt jóindulaton alapúl. Azért a lelkipásztor ne sajnálja soha munkáját és fáradságát a hivei javára. Lehet, sok helyen nem arat vele semmit, de legtöbbször eléri azt, a mit akar. A lelkipásztor munkája keltse mindig az öntudatosság és tervszerűség gondolatát. A gyülekezettel értessük meg, hogy a mit akarunk, az nem kapkodás, nem ötletszerűség, hanem előttünk biztos cél áll, a minek meg *kell* valósúlnia. Ez a biztos és határozott föllépés meggyőzi a gyülekezetet arról, hogy ez egy kötelező munka, melyre a lelkipásztor az életét tette föl. Meggyőzi róla, hogy ez a kötelesség kényszerű, nem csak önkéntesen és máról holnapra vállalt föladat, hanem egy élet munkája. Az igazi mély komolyságát ennek a gondolatnak mindenki meg fogja érezni, s megéri azt a másik részét is a kérdésnek, mi az én kötelességem evvel a munkával szemben. Végre meg kell mutatni a gyülekezet minden egyes tagjának, hogy a lelkipásztori munka önfeláldozó munka. Hogy a lelkipásztor a hivei lelki növekedése érdekében minden napon a saját életének egy részét áldozza föl, s hogy az áldozat nélkül igazi munka nincsen. Evvel mutatjuk föl az áldozat igazságát a gyülekezet életében. A munka nem csak tőlünk, de mindenkitől áldozatot kíván, mindenki tartozik vele, hogy ilyent hozzon is a közös munkáért és egymásért. Így lesz a lelkipásztori élet önfeláldozása megszorozódva és kitágúlva a gyülekezet minden egyes tagjának áldozatos munkája egymásért.

A legdrágább előttünk az, a miért áldoztunk, és két embert leg-

jobban az áldozás közössége tart össze. Így kapcsolja össze a gyülekezetét is lelkipásztorával az a gondolat, hogy valami szent érdek közös munkára hívja őket. A közös munka, közös fáradság, közös aggodalom és diadal elszakíthatatlan köteléket teremt a két fél között, és képezi a lelkipásztori munka alapját. Ez alapokon most már szilárdul és nyugodtan kezdetünk meg egy biztos sikerre vezető, áldásos gyülekezeti munkásságot.

I. L.

A falu evangelizálása.

II.

Mikor a lelkipásztor keresi és megtalálja Isten munkájának kész eredményeit: embereket, akik szeretik olvasni a bibliát, szeretnek és tudnak imádkozni. ez nem szolgálhat egyszerűen örvendetes tudomásul, hanem kell, hogy kiinduló pontja legyen annak a tervszerű evangelizáló tevékenységnek, melynek célja nem csupán a gyülekezet minden tagjának, hanem az egész falu s abban minden rendű s rangú embernek, családnak, intézménynek, minden társadalmi és gazdasági viszonylatnak arra az útra való terelése, mely Isten országának építésére vezet. Vétkeznénk az evangélium hatalmának nagysága ellen, ha az evangélium világosságát csak a mi gyülekezetünkbe zárnók. Hiszen éppen az a baj, hogy népünk beleélte magát abba a kárhozatos felfogásba, hogy az Isten igéje csak a templomba való, annak hallgatása csak bizonyos órákban kötelező. A lelkipásztorról is azt hiszi, hogy csak a templomban köteles hirdetni az igét. Az „igére“ nézve is mindig szűkebbre szorulnak a látókör vonalai, nem egyszer oly mértékig, ahol az egyszeri atyafi mondása szerint a hallgató így okoskodik: „Nem tudom, hogy igazat mond-e a tiszteletes úr, vagy csak prédikál“. Az én templomomból is elmaradt egy-két ember azzal az indokolással, hogy miért prédikálok az iszákosság ellen, holott a bibliából kellene prédikálnom. De fölösleges bizonyítanunk azt a közismert tényt, hogy népünk az Isten igéjét csak abban az adagolásban tűri meg szó nélkül, mely nem érinti a lelkiismeret érzékeny húrjait. Pedig az igehirdetésnek éppen az lenne a célja, hogy belemarkoljon a lelkiismeretek közepébe, felrázza azokat és elvezérelje a Krisztusi életre. Tehetjük-e ezt a szószékben? Föltétlenül! Meg is kell tennünk!

A bűnt ostorozni milyen könnyű! Nincs is hiány benne! Beszédeink úgy a multban, mint a jelenben tág teret engednek a törvény

hirdetésének, a megtérés, a javulás sürgetésének. De hol van az eredmény? Újabban azt is örömmel kell látnunk, hogy a bűn ostromozása nem egyoldalúan történik. Hirdettetik az evangélium is. Hivogatjuk a lelkeket Krisztushoz, aki éppen azért jött, hogy az elveszettet keresse, a bűnösöket hívja s a betegeket gyógyítsa. De hol van az eredmény? Templomi igehirdetésünk evangelizálás, mert ha nem ez, akkor nem is igehirdetés. De mi haszna a templomi evangelizálásnak, mikor arról kell meggyőződünk, hogy hallgatóink hallgatnak, de egyebet nem tesznek.

Hol itt a baj? Talán szaporítanunk kell az igehirdetés alkalmait? Vallásos estélyeket, vasárnapi iskolákat s különféle egyleteket kell szerveznünk s rendeznünk? Ezekre nagy szükség van, de aki megpróbálta, tudja, hogy mindez csak több dolog a lelkipásztornak, de eredménye nem kielégítő. Ez az eredménytelenség a legnagyobb átka evangelizálásunknak, melynek súlya alatt sokan kimondják a végzetes ítéletet: a turáni faj nem veszi be az evangéliumot, nem való az a magyarnak!

Mi azonban készek vagyunk vitatni és bizonyítani az ellenkezőt. Mivel azonban e sorok olvasóival szemben ilyen bizonyítgatásra — reményem szerint — nincs szükség, ezt mellőzve, egyenesen rámutatok arra az eljárási módra s ki kell mondanom: *szent kötelességre*, mely az eredménytelenségnek biztos ellenszere. Ez nem más, mint *az evangélium hirdetése a templomon kívül*. Küzdve a megfelelő szavak keresésével, valahogy úgy kell kifejeznem magamat, hogy a templomon minél *kivülebb*, a palásttól, a hivataltól, a gyűlési, az egyleti és az összejöveteleli jellegtől minél *távolabb* kell teljes erővel hozzálátnunk az evangélium hirdetéséhez, ha azt akarjuk, hogy munkánk a templomban, a vallásos estélyen, vagy az egyesületi tevékenységben eredményes legyen.

Ha a kimondottan „vallásos” és a „világi” helyek és alkalmak között nem vesszük észre az összefüggést és nem ezen összefüggés akadályait és hiányait akarjuk evangelizálásunkkal eltávolítani és pótolni, mi haszna, ha a világító testek számát szaporítjuk, de a vékát, mely reájuk borul, érintetlenül hagyjuk. Többet ér egy gyertya, mely szabadon árasztja fényét, mint száz a véka alatt.

Távolítsuk hát el a vékát. Törjünk azon nyilásokat.

Tapasztalatból mondom, hogy ez könnyebben megy a falun, mint a városban. Ennek oka nagyon egyszerű. A faluban ugyanis, bár sajnos vannak elszomorító kivételek is, főképp a nagy városok közelében, az egyházi és nemzeti élet alkotó sejtjei, a *családok*, könnyebben megközelíthetők, mint bárhol máshol. Van távolság a faluban is a templom, a Krisztusi élet és a család között, de ez mérhetetlenül csekélyebb, mint a városban.

Evangelizáljuk a családokat! Ez a munka három részből áll: az előkészítésből, a család egészével való foglalkozásból és a család egyes tagjainak meghódításából.

I. Az előkészítés a templomban és a nyilvános igehirdetés más alkalmain, a vasárnapi iskolában, a vallásos estélyen stb. történik. Igehirdetésünkben arra igyekszünk, hogy mélységes érdeklődést keltsünk Isten igéjének szépsége és gazdagsága iránt. Az igehirdetés tulajdonképpen ajánlás, reklam, felhívás: „Jőjjetek, vegyetek ingyen, pénz nélkül.” Nagyon ajánlom, hogy vegyünk elő azokat a bibliai történeteket, amiket a gyermekek az iskolában tanulnak. A nép figyelmét igen megragadja az az igazság, amit egykor mint gyermeknek gyermekes módon tanítottak és most egy kis világtörténeti háttérrel, értelmük mértékéhez illő látókörrrel eléje tárunk a teremtésről, bűnbeesésről, Kainról és Ábelről stb. Nagy eredmény, ha meggyőződnek hűveink, hogy ezek nem iskolai leckék, hanem világosság az emberi élet útjaira. Sokszor csak egy-egy vonást emelek ki e történetekből, vagy alakjainak jelleméből és kérem hallgatóim, hogy otthon keressék ki a bibliából és olvassák el az egész történetet. A vallásos estélyeken, temetéseken és esketéseken alkalmával is mindig arra igyekszem, hogy az Ige iránt érdeklődést keltsek. Különösen alkalmas erre a vallásos estély, vagy a bibliakör, ahol a jelenlevők is tehetnek megjegyzéseket és kérdésekkel fordulnak hozzánk. Közben az Isten útát mutat arra, hogy melyik családhoz közeleltünk. Vagy az iskolás gyermek ügyében, vagy beteglátogatás céljából vagy bármi más okból, amit a lelkipásztor könnyen találhat, elmegyünk a családba és igyekezünk megismerni a családot. Megtudjuk, hogy szoktak-e bibliát olvasni. Ha igen, akkor ajánljuk fel, hogy egy alkalommal olvassuk *együtt*. Ha még nem olvassák a bibliát s talán nincs is biblia, birjuk rá őket, hogy szerezzenek egyet, majd mi megtanítjuk, hogyan kell azt forgatni. Ebben a rábeszélésben fel kell használnunk azokat az adatokat, miknek birtokába az irántunk felébresztett bizalom útján jutottunk. Minden családnak van története, a legegyszerűbb földmives családnak is. Mindeniknek van panasza, bánata, keresztje. Ha ezeket bizalommal feltárják előttünk, rendesen felszínre kerül egy-két probléma is, mely közeli vonatkozásban van Isten gondviselésével, leggyakrabban igazságosságával. Nem egyszer azt kell mondanunk: „Kedves atyámfia! Nem lehet erre egy szóval megfelelni, amint nem lehet a hegytetőre egy lépéssel feljutni. Hanem induljunk el. Vegyük kezünkbe Isten igéjét és ha igazán keresik Isten akaratát, a bibliában megtalálják azt.

Az előkészítő munkában meglepetve fogjuk tapasztalni, hogy az ember sokkal vallásosabb lény s a hit igazságai iránt sokkal élénkebb érdeklődéssel viseltetik, mint azt gondoltuk.

II. Ha megnyertük a bizalmat, mely néha gyorsan, de többször lassan, némi apró szivességek és ismételt látogatás útján támad személyünk iránt, hozzáfoghatunk az evangelizálás tervszerű munkájához.

A külső körülményekre nézve nincs szabály. Van rá eset, hogy

sétálgatva az utcán a kiskapuban találkozunk valakivel s a társalgás oly szerencsésen indul, hogy betérünk és zsebbibliánkból a jelenlévők és a magunk épülésére alkalomszerű, vigasztaló, vagy eszméltető kincseket hozunk elő és távozáskor szinte látjuk lobogni a szivekben az égő tüzet, amit Isten a mi hitünk által gyújtott fel bennük.

Ilyen rendkívüli esetektől eltekintve a rendes eljárás figyelemmel van arra, hogy a családot munkájában fel ne tartsa és éppen azért a családdal együtt előre megegyezik a lelkész, hogy mikor megy a biblia olvasásra. Ez a megegyezés két szempontból áldásos. Először azért, mert alkalmunk van azonnal munkához látnunk. Ha nem ezen előre megállapított céllal megyünk, sok időt elvesz az előkészület; így mindenki természetesnek veszi, ha néhány barátságos szó után kinyitjuk a bibliát. Másodszer azért, mert maga a család is előkészíti a helyet, ami igazolja, hogy a szivekben is történtek előkészületek.

Én úgy éreztem, hogy előre megkaptam jutalmamat, mikor ilyen alkalmakkor az indulás előtt kellő időben megjelent a nagyobb fiú lámpással (pedig villanyvilágítás van nálunk), hogy a sarat (mert ez is van) jól kikerülhessük. A helyszínére érkezve könnyű volt észre vennem, hogy minden máskép van, mint mikor váratlanul megyek oda. A bundás kutya meg van kötve. Az „első” szoba befűtve, kivilágítva. Az asztalon a biblia és egy csomó zsoltár; különféle székek; bizonyára a szomszédoktól kerültek ide. Jelen vannak a sógorék és a komámuramék is, mert a szomszédban laknak; nélkülok ilyen esemény nem mehet végbe. „De hol van a Pista, Böske, meg a kis baba?” — kérdem. „A kis baba a másik szobában alszik, a Böske vigyáz rá, a Pistát pedig elküldtük a pajtásához játszani, mert nagyon csintalan és zavarna minket.” Tíz perc eltelik egy kis beszélgetéssel. Azután énekelünk. Ők mondják meg, hogy mit énekeljünk. Élénken és több verset énekelünk. Azután rövid imát mondok körülbelül ily szavakkal:

„Kegyelmes Isten, aki mindenütt jelen vagy és Üdvözítőnk érdeméért mindenkor meghallgatod könyörgésünket, most is Hozzád fordulunk, mikor egybejöttünk, hogy szent igéddel tápláljuk lelkünket. Kérünk, add a Te Lelkedet, hogy megérthessük, amit olvasunk és azt értsük meg legjobban, amit most ez órában akarsz mondani nekünk. Adj nekünk alázatosságot, hogy a Te akaratodnak ellene ne álljunk, hanem engedelmeskedjünk annak. Légy velünk, légy köztünk a Jézus érdeméért. Amen.”

Vagy: „Óh Mindenható Isten! Mik vagyunk mi gyarló emberek, hogy nekünk kijelentetted Magad és a Te Igédet adtad nekünk, hogy abból megismerhessük akaratod és az örök élet útjait, miket Urunk s Megváltónk készített számunkra. Bocsásd meg nekünk, ha eddig restek voltunk a Te Igédnek megismerésében. Buzdítsd fel szivünket, hogy szeressük ezt a mennyei táplálékot és most is örömmel és alázatos

lélekkel fogadjuk azt elménkbe és teljes erővel igyekezzünk a szerint élni és szolgálni Néked. Hallgass meg és áldj meg minket a Jézusért. Amen.“

Hogy mit olvassunk a bibliából, azt előírni nagyon bajos. A lelkipásztornak érzékkel kell bírnia, hogy hol s mire van legnagyobb szükség. Bármely részt választja, csak ott és annyit magyarázzon, amennyi a szöveg világos megértésére feltétlenül szükséges. Prédikáló fejtegetéseknek itt nincs helye. Inkább tegyünk fel néhány kérdést és adjunk alkalmat a jelenlévőknek a hozzászólásra. Ezen hozzászólásokkal szemben türelmeseknek kell lennünk. Az első kísérleteknél ugyanis azt fogjuk tapasztalni, hogy hallgatóink mindig *másról* és *másokról*, különösen a róm. katolikusokról és a baptistákról akarnak beszélni. Nekünk az a kötelességünk, hogy röviden megfelelve a felmerülő kérdésekre, a személyes vonatkozásokra tereljük az érdeklődést és felébresszük a személyes felelősség érzetét Isten dolgaival szemben és határozott állásfoglalásra segítsük őket az Ige igazsága mellett. Nem arra kell törekednünk, hogy az első vagy második alkalommal mindent megmondjunk. Sőt eleinte rendszeren azzal végezhetjük a beszélgetést, hogy: lássák atyámfiai, mennyi érdekes és tanulságos dolgot lehet megbeszélni a szentírás olvasása közben. Milyen jó, ha így együtt vagyunk, szót érthetünk stb. Végül énekelünk és röviden imádkozuk.

III. Az ilyen összejövetelek hatása csodálatos. Ha egy párszor megjelenünk egy családban, kedvet támasztunk a szentírás olvasása után és útbaigazítást adunk, hogy mit és hogyan olvassanak, nemsokára észrevesszük, hogy mi vagyunk a család belső titkos tanácsosa. Eljön hozzánk az apa és tanácsot kér engedetlen fia megfélemezésére; vagy eljön a feleség és elmondja, hogy a férj rossz társaságba került, korcsmázni kezd stb. Mi nyitott ajtókat találunk a szivekbe: oldozunk és kötözünk; érezzük, hogy tényleg pásztorok vagyunk s nem hiába vagyunk azok. Ki tudná földi értékben kifejezni azt a jutalmat, amit nyer a lelkipásztor akkor, mikor a két úton hozzájövő versengő házaspár egy úton és karonfogva távoznak; az engedetlen fiúról hallja, hogy megbecsüli magát; mikor a férfi hálálkodik, hogy milyen boldog, mióta korcsmába nem jár; mikor az asszony békében tud lenni szomszédaival stb.

Az élet fejlődése hullámos. Vannak visszaesések s ezek nem azért vannak, mert az evangélium gyenge, hanem azért, mert az ember gyarló. Éppen ezért van szükség lelkipásztorra. Ha néhány hónapig nem voltunk valamely családnál és észrevesszük, hogy a megkezdődött élet megfogyatkozott, legyünk résen, menjünk el újból és újból, élesszük állhatatosan az élet tüzét.

Mondanom se kell, hogy az ilyen családok tagjai között mennyi jó lapot, füzetet és könyvet helyezhetünk el, hogy segítségükre bizton

számíthatunk minden egyházi dologban, hogy a vasárnapi iskolában, ifjúsági egyesületben, szeretetvendégség, vagy bármily ünnepély rendezésében nem érezzük magunkat egyedül. Ellenségeinkkel szemben ők védelmeznek, nehézségeinkben szolgálatra készek; tettetés nélküli szeretet és hála melege sugárzik életükből azért, hogy megtanítottuk őket Isten ismeretére és segítjük őket Krisztus követésében.

Péczel.

Forgács Gyula.

Ki találja meg az igazi szót a mi korunk számára? A ki magát ép olyan tisztán és teljesen adja át korának, mint a mily tisztán és teljesen átadta Istennek. A mi ezen felül van, a gonosztól vagyon.

Rittelmeyer.

EGYHÁZI ÉNEK ÉS ZENE.

Rovatvezető: Seprődi János.

Tájékoztató:

Ebben a rovatban — mások szives közreműködésével együtt — szolgálni szeretném vallásos életünknek egy igen fontos és igen elhanyagolt ágát: *a ref. egyházi ének és zene ügyét.*

Olyan ügy, melynek ápolására és védelmére nem kell különösebb alkalmakat keresni. Nálunk minden időben időszerű volt ez a kérdés; mert a mint a későbbiekben történeti bizonyítékokból is látni fogjuk: erre az ügyre a legrégibb időtől máig, sohasem fordítottak annyi gondot, a mennyit kellett s a mennyit megérdemelt volna. Erről a kérdéstről tehát a mi egyházi életünkben mindig és mindenhol lehetett és kellett is volna beszélni.

Jelenben mégis, az általános, mindig fenforgó tekinteteken kívül, két különösebb körülmény késztet, hogy az egyházi ének és zene ügyét s a vele összefüggő kérdéseket élesebben szemügyre vegyük. Egyik *liturgiánknak*, istentiszteletünk rendjének, éppen most vajudó kérdése. Másik *egyházi énekeskönyvünknek* több mint 40 év óta huzódó sorsa. Mindkettő olyan, melybe mélyen belenyulik az ének és zene kérdése; mindkettőnek sikeres és mindenkiben közmegnyugvást keltő megoldása kétségen kívül csak úgy lehetséges, ha tárgyilagosan, ősi elfogultság nélkül tekintetbe vesszük azokat a szempontokat is, melyeket az egyházi ének és zene, a vallásos érzéssel oly rokon művészi érzésnek e képviselői, számunkra szinte kötelezőleg előírnak.

Folyóiratunknak eleve megállapított alap-elvét én is tiszteletben kívánom tartani. És a mennyire csak lehet, igyekezni fogok lehetőleg kritika-mentes, csupán positivumokon alapuló, építő erejű munkával szolgálni a magam elé vett ügyet. Bár előre tudom és jelzem is, hogy a mi egyházi ének- és zeneügyünk olyan természetű, a melyben nehéz minden kritikát elkerülni. De tán nem is volna egészen okos dolog végleg kidobni hajónkból azt a hatalmas eszközt, a minő a dolgok fonákját ostromozó kritika, a mely mindennél hathatósabban figyelmeztet a hibákra s kellő nyomatékkal serkent az igaz útra.

Célomat kétféle módon akarom elérni. Közlök *elméleti*, magyarázó fejtegetéseket az egyházi ének és zene multjából és jelenéből; hogy

láthassuk tisztán egyházi kultuszunk e nevezetes tényezőjének fontos szerepét és jelentőségét; s tehessük *öntudatosan*, a mit érdekében tenni jónak látunk. Közlök ezenkívül *gyakorlati* példákat, részint az iskola, részint az egyházi élet számára; hogy azok az elmélet megvilágítására útmutatásul szolgáljanak s egyszersmind kézzel fogható valóságai legyenek annak a magasztos célú iparkodásnak, mellyel egyházi ének-zeneügyünk szegényes állapotán segíteni akarunk.

Az *elméleti* részben nem lesznek soha nem hallott új dolgok, bámulatot keltő felfedezések. Inkább közönséges igazságok, a miket jóformán mindenki érez és tud, de a melyet mégis mindig újra meg újra el kell mondani; mert mindenki tudja, de senki sem követi. Köz-tudomású tünetekről lesz szó, melyeket mindenki lát, de éppen azért senki sem néz meg; ismert jelenségekről, melyek mindennap előttünk vannak s éppen azért semmibe se vesszük őket.

A *gyakorlati* részben világosító példák lesznek az egyházi éneknek iskolai és iskolán kívüli tanítására. Lesznek könnyű és nehezebb zenedarabok harmoniumra vagy orgonára, kezdő és haladottabb játzók számára; hogy ez által lelkészeink (a kik tudnak és szeretnek harmoniumon játszani), de főleg énekvezéreink, kedvet kapjanak a hangjegyből való játszásra; s hagyjanak fel végre a levegőből vett, legtöbbször rosszul sikerült rögtönzésekkel. Különös gondom lesz egyházi énekeskönyvünk sok régi és újabb zenei és költői szépségének gyakorlati példákon való megismertetése; énekeskönyvünk zenei anyagának különböző alkalmak szerinti feldolgozása; hogy azok a valóban szép és vallásos érzést hordozó zenei ereklyék ne csak a templomi közénekülésben, de a templomon kívül is szolgáljanak Isten dicsőségére és az emberi szivek vallásos érzésének növelésére. Ugyanezért összegyűjtöm és közlöm a nagy klasszikus zeneköltők megfelelő alkotásait; s minden olyan vallásos érzelmet lehellő zenedarabot, melynek művészi szépségétől s eszményi tartalmától énekvezéreink hangjegyolvasó kedvének felébredését s ébrentartását és ezzel elmaradt egyházi ének-, zeneügyünk fellendülését remélhetem. Természetesen számolok a jelen állapotokkal s különösen eleinte olyan gyakorlati példákkal és előadási darabokkal állok elő, melyeknek technikai kivitele a lehető legkevesebb nehézséggel jár, s a melyek egészen kezdő harmonium- vagy orgona-játzóknak sem veszik el a kedvüket, hogy magukat tehetségük szerint az egyházi zenében tovább műveljék.

Csak éppen jelezni kívántam ezekben azt a programmot, melynek megvalósítását magam elé tűztem. De ebből is kitűnik, hogy mind ennek csak úgy van értelme, mert úgy lesz eredménye, ha sikerül hozzá megnyernem az igen tisztelt lelkész urak szives támogatását.

Oly természetes, hogy az egyházi életben minden a lelkész útján, a lelkész által és útmutatása szerint történjék. Az egyházi ének és zene

gyakorlati művelése az énekvezérek kezében van ugyan, de a lelkész tisztte őket irányítani, vezetni. S ha kellő tappintattal, atyafiságos szeretettel, fensőbbségének tulságos hangsúlyozása nélkül teszi: feltétlenül el is éri a kívánt célt.

Jelen esetben az volna a lelkész urak feladata, hogy a tanítók és énekvezérek figyelmét folyóiratunk őket illető közleményeire felhívják; nekik azokat olvasásra átengedjék; belőle egyes nekik megtetsző zenedarabok kimásolását megengedjék; s alkalom adtán egyes darabok megtanítására vagy eljátszására őket buzdítsák.

Igy cselekedvén: valóban *Út* lennénk, mely Isten segítségével közelebb visz az igazsághoz és az emberi tökéletesedéshez.

Mire való az ének és zene az egyházi kultuszban?

Mindenfelől papok vesznek körül. Úgy illenék, hogy én is magamra öltsem a papi gondolkozás egyenruháját s belevegyüljek a körülvevő környezet egyszínűségébe. Papi lélekkel kellene gondolkoznom, a mely biztos a maga dolgában: mindent lát, mindent tud, a neki osztályrészül jutott isteni kijelentés világánál mindent megért és semmin se csudálkozik.

Mégis engedjék meg az igen tisztelt szerkesztők és olvasók, hogy mint a megszentelt körökön kívül álló laikus, tágra nyílt szemmel bámulhassak bele az ember-világ örök rejtélyeibe s csudálkozó szívvel és szédülő fejjel állhassak az emberi lélek és élet kifürkészhetetlen mélységei felett. És kezdhessem fejtegetéseimet ezzel a profán gondolattal:

Csudálatos valami a vallásos érzés!

Nem annyira *lényegében*, mint *formájában* csudálatos. Mert, hogy a mindenséggel szemben oly kicsiny ember támaszt és bátorságot keres; akár öntudatosan, akár öntudatlanul, de kapaszkodik és ágaskodik felfelé: egészen természetesnek mondható, elemi törvényszerűséggel bíró jelenség. A vallásos érzés lényege annyira egyszerű és világos, hogy valóban még azon sem kell tulságosan csudálkoznunk, ha *Apáczai Csere János*, a XVII. század legnagyobb magyar tudósa s az újkori filozofiának magyar nyelven megszólaltatója, az oktalan állatokban is feltételezi. Encyklopaediájában legalább így ír többek közt az elefántok erkölcseiről:

„Csudálkoznak az égen, és a két világosító állatot (nap, hold)
„ugyan tisztelni láttatnak, mivel az újholdkor folyóvizbe szállnak,
„holott magokat nagypompáson vízzel meghintik. Ismét a mely
„erdőben legeltetnek, abból ágakot tördelnek, kiket fenn hor-
„doznak, és a holdra nézvén gyengén mozgatdogálják. A feljövő

„napot tisztelik. Betegség miá elfáradván, füvet hánynak az ég felé, mintha könyörgéseket bocsátnának oda fel. Az ő halottjokat eltemetik.*

Ebben az idézetben nem annyira az elefánton, mint sokkal inkább Apáczain, illetőleg az akkori természet-ismeret kezdetlegességén kell és lehet csudálkoznunk. A mi azonban a vallásos érzés lényegét illeti, ebben sem volna semmi lehetetlen; mert hiszen csupán egy lefelé vezető további lépcsőfokot jelentene abban a végtelenül sokfelé és sokképpen változó ember-anyagban, melyet ez az érzés betölt és áthat, a legmiveltebb európai népcsaládoktól kezdve a Tűzföld állati fokot érintő emberi lényéig.

A legnagyobb csuda itt abban az ezerféle alakban van, melyet ez az érzés ölteni tud és valóban öltött is. A fétisimádó fadarabja és Kant *magánvalója*. A Fidzsi szigetek emberevő áldozata s a keletre forduló mohamedán földre boruló ájtatossága. A chinai sárga agyagba vájt templombarlangok rémes Budha-szobrai és Olaszország műremekei Rafael, Michelangelo tulvilági alkotásaival. A tibetiek dob- trombita- réztányér- csengettyű egyházi zenekara s a Gregorián-ének fenséges szárnyalása.

Hogy ezek a nagyon eltérő formák mind ugyanazt a lényegyet takarják! Ugyanazt jelentik és ugyanazt az *egyet* akarják mondani!

Pedig mind ezek az áthidalhatatlannak látszó *ellentétek* még elég jól megmagyarázhatók az emberi lélek különböző műveltségi fokaiból.

Azonban mivel magyarázzuk az időközön és műveltségi fokokon keresztül is felismerhető *egyezéseket*? Hogy az Apáczai elefántjainak zöld ága lélektanilag azonos a zsidók pálma-ünnepével, történetileg a mi virágvasárnapunkkal és a katolikusok szentelt barkáival. Hogy az emberevő pápuák áldozati tánca a szent Dávid frigy-láda körüli táncával s ezekkel az üvöltő dervisek szédítő keringelése és a katolikusok diszes körmenetei egyet jelentenek. Hogy mi is göröngyöt dobunk elhalt jó barátunk nyitott sirjába és azzal képletesen eltemetjük, akárcsak Antigone az ő testvérét. S temetőinkben is még mindig ott állanak sirköveinken a régi görög-római világ hamvedrei. A rómaiak halottsirató énekei és a mi sirató asszonyaink. Az ugynevezett vadnépek halotti táncai, a felső magyarországi ruthének temetési mulatságai, a minden kultur-nép közt többé-kevésbé divatozó vidám torozások s itt nálunk halottak napján a temetőben cigány muzsika mellett folyó borzalmas nótázások. Vagy nem megdöbbenő-e hiteles útleírásokban olvasni a tibeti lámák vallásos rendtartásairól? A patakra épített imahengerekről, ezekről az eleven olvasókról. A papok cifra ceremóniáiról, melyekben a váltogató és

* Apáczai Csere János: Encyklopaedia. 1655. VII. rész XXXVIII. fejezet.

felelgető éneklések, a primitív zenekar működése mellett is, teljesen a katolikus szent misék hatását keltik.

Végezetül merjem-e említeni a legkülönösebbet, mely első tekintetre nemcsak hihetetlennek, de egyenesen irtózatosnak látszik?! Szabad-e meglátnom, hogy a legrégebbi idők miveletlen népeinek s a jelenlegi emberevő népeknek ember-áldozatát a bibliai Izsák próba-feláldozása nemcsak a zsidók állat-áldozataival köti össze, de ide gyökerezik maga az Úri szent vacsora is, melyben Jézus testét és véré, szerintünk képletesen, mások szerint *valósággal* esszük és isszuk?!

Távol legyen tőlem, hogy én e sokféleségben rejlő egyféleséget s egyféleségben lappangó sokféleséget akár lélektanilag, akár történetileg fejtegetni akarnám s a jelentkező tudományos, theologiai, kultur- és kultusztörténeti problémákat benne megtudnám fejteni. A vallásos érzés formáinak szédítő eltéréseit s még csudálatra méltóbb megfeleléseit csak éppen megmozgatni és felbolygatni akartam, hogy mindent leborítsak és elcsendesítsek egy megindító példázattal.

Mikes Kelemen utolsó előtti levelében olvasom a következőket:

„Egy püspök, a tengeren utazván, a hajosok egy sziget mellé
„a hajót meg kötik. A püspök maga mullatságára a szárazon
„ki megyen. A mint alá s' fel járna, egy kis gunyhótskát látá
„a fák között. Gondolá, hogy talám valamely ember laknék ott.
„Egy kis ablakotskához közelítvén tsak tsendesen, ember szót
„halla, és mint ha valaki imátkoznék. De mint el tsudálkozék,
„hogy az, a ki bent volna, e szerént imádkozék: „Átkozott
„legyen az Isten.“ Ezeket a szókat pedig szüntelen mondgya
„vala. A püspök nem állhatván, bé mene az emberhez, és
„mondá néki: „Atyámfia ne azt mondgyad, hogy átkozott az
„Isten, hanem áldott az Isten.“ A remete ugy kezdé mondani.
„A püspök, hogy erre megtanította volna vissza tére a hajóhoz,
„és meg indula a hajó. A remete pedig az alatt el felejté,
„amit tanult volt, és észre vévén, nagy sebeséggel kezde a
„püspök után futni. A hajó távol vala már a parttól. De a
„remete nem vigyáza arra, ha a földön vagy a vizen futott-e,
„néki tsak az imádság volt az esziben. A püspök, és a kik a
„hajóban valának, nagy tsudálkozással látták, hogy a remete a
„tengeren futna utánok. A ki is a hajót bé érvén, kiáltá a
„püspöknek, hogy el felejtette volna az imádságot. A püspök
„látván a nagy tsudát mondá neki: „Atyám fia, tsak ugy
„imádkozzál, a mint eddig imádkoztál.“ *

Van-e, lehet-e valaki, aki meg ne érezné e gyönyörű példázatot

* Zágoni Mikes Kelemen: Törökországi levele. Budapest, 1906. 223. l. 206-ik levél, Rodostó, 29. decembris, 1757.

igazságát, ha nincs is a bibliából véve? De nemcsak arra tanít, a mit Mikes kihúz belőle, hogy t. i. a vallásos érzésben a *lényeg* mellett mellékes a *forma*. Mert éppen úgy rámutat arra a tényre is, hogy a vallásos érzés alapján véve nem *értelmi*, hanem első sorban *érzelmi* és *képzeleti* funkció, a XV. század magyar nyelvén mondva: *mivelkedet*. A pszichologusok ugyan az értelmi érzelmek közé sorolják, de kétségtelen, hogy sokkal kevesebb benne az értelmi tartalom, mint pld. az igazság-érzetben, vagy akár az erkölcsi érzelemben is.

Nemcsak Mikes példája, de a vallásos érzésnek jelzett, egymással homlokegyenest ellenkező és mégis időközön és miveltségi rétegeken átnyuló formái egyaránt a mellett bizonyítanak, hogy itt nem *értelmi* állapotról, hanem *kedélyállapotról* van szó; a mely alapján érzelmi és képzeleti elemekből áll, melyeket az értelem sokszor csupán megszűrő kísér.

Olyan vonás ez, a mely a vallásos érzést igen közel hozza, valósággal iker-testvérévé teszi a művészi érzésnek.

A történelem ugyan a különböző vallásos felfogások fejlődésével azt bizonyítja, hogy ez az érzelem idők folyamán mind inkább és inkább értelmivé válik; de nagyon kétséges, vajjon egyáltalán elképzelhető-e olyan kor és emberiség, melyben érzelmi és képzeleti vonatkozásait teljesen le tudná vetkezni.

Mert alaptermészete a vallásos érzésnek, hogy soha egészen értelmivé ne válják. Imaginarius szám ez, melyben a legélesebb elméjű értelmi művelet után is mindig maradni fog valami oszthatatlan mennyiség. És ennek az oszthatatlan mennyiségnek kifejezésére a vallásos érzésnek mindig és mindenha belső, lélektani szüksége fog lenni a művészetekre, s azok között első sorban az *éneke* és *zenére*.

A költő mondja:

Nem érez, aki érez
Szavakkal mondhatót.

Ezeknek a szóval ki nem mondható érzelem hullámoknak, az öntudat küszöbén is alulmaradó, de annál bensőségesebb érzés-mozdulatoknak és sejdítéseknek tolmácsolója az *ének* és *zene*.

A legmagasabb, mire emberi elme eddig fel tudott emelkedni: Isten gondolata. De ki merné tagadni, hogy ehez a szárnyakat az *énekzenével* egybeforrt költészet adta.

Azért, hogy egészen a vallásos érzés szellemében mondjam: szívem gyökeréig meg vagyok győződve arról, hogy téves úton járnak és teljességgel nincs igazságuk azoknak, a kik a címül írt kérdő mondatot gúnyos hanglejtéssel így hangsúlyozzák:

Mirevaló az ének és zene az egyházi kultuszban!

Előjáték

Mérsékelt.

The musical score consists of three systems, each with a treble and bass staff. The time signature is 3/4. The first system begins with a forte (*f*) dynamic. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes. The second system continues the piece with similar fingering. The third system concludes the piece with a final cadence. The key signature has one sharp (F#).

Egészen könnyű 3 szólamu gyakorlat *Reinhard* Aug. harmoniumiskolájából, erősebb változattal, nyugodt, egyenletes menetben, a végén elliassitva, rövid előjátéknak is használható. Különösen alkalmas, hogy rajta kezdő játékosok is a *transponálás* nehéz, de nagyon szükséges mesterségét gyakorolják. E célra legjobb könyv nélkül megtanulni s azután minden hangnemen végig próbálni. Így előjátéka lehet minden kemény hangnemü egyházi éneknek.

Flint's meg szent
 lelkeel
 gyöngy har-ma-tai-
 val!

mf.
 fo-gal-mus
 Is-ten!
 Er-gal-mus
 Is-ten! Hall-

p
 gass meg en-
 gem! Hallol meg!
 Hallol meg fo-
 toi-som, öte

4 7 f

Iv-gol-mos

Höld meg, ö'

Vege f

meq i-ma-mat!

Nérol mint faj e sív!

Nérol mint sív

f f f

e szem!

ö' kö-nyo-rűly höit

bü-nos lel-ke-men!

ö'

p

kö-nyo-rűly höit

bü-nos lel-ke-men!

Höld meg

Elővöl végeq.

Részlet *Händel* György Frigyes (1685—1759.) „*Rinaldo Rinaldini*“ című dalművéből. Az akkori idők zenei ízlése szerint tele van kötött hangokkal, *melizmákkal*; akárcsak a mi erdélyi énekeskönyvünk XXX-ik dicséretének *Haydn*-féle dallama: *Nagy Isten téged imád*. Akkor *harmonia* helyett inkább még a *polyphonia* uralkodott; azért van benne néhol indokolatlan dissonantia. A szerző első sorban a szólamok dalamos menetére ügyelt s csak azután a jól hangzó akkordokra.

Megtanítása és előadása nem jár nagyobb nehézséggel; csak az ütemet és pauzákat pontosan meg kell tartani s nem kell engedni, hogy egyházi éneklésünk módjára a dallam ritmusa szétmáljék. A második részben (*Halld meg fohászom*) jól ki kell emelni a cifrázó, váriáló szólamokat. A harmadik rész (*Nézd mint fáj*) intonálása a hangnemi átmenetek miatt egy kissé nehezebb. A ki nem tud vele megbirkózni, megelégedhetik a két első rész előadásával is, ha ismétli az egészet, hogy tulságosan rövid ne legyen.

Előadható mindenféle egyházi ünnepen, szükségből temetés alkalmával is, ima előtt. Játsható harmoniumon, vagy orgonán is, de legszebben vegyes karban hangzik. Vegyes kart könnyen lehet összeállítani, ha a meglévő férfi-karhoz az iskolás gyermekekből időnként szoprán és áltus szólamokat veszünk kölcsön. Ehez semmi egyéb nem szükséges, csak éppen hogy a tanítók és énekvezérek egymással atyafiságos jó viszonyban legyenek és egymáson megértő barátsággal segítsenek.

Egyetlen út van, melyen valakin igazán segíthetünk: annak az életnek ellenállhatatlan hatalma, melyet előtte élünk.

(Trine.)

MEGBESZÉLÉSEK.

I.

Az erdélyi vallásos nevelők értekezlete.*

„Ime egy szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék hajt ki az emberiségből.“

igy énekel a költő a bethlehemi gyermekgyilkosság felett és szava elnyomja a Rákhelek siralmát, mert egy egész nemzet fájdalma zúg lenne. Pedig mi volt a bethlehemi gyermekgyilkosság ahhoz a pusztuláshoz képest, ami most tárul szemünk elé! A hiányzó tavasz üres helyét csak 20 év múlva vehették észre — akkor; addig ment minden a maga megszokott módján. De most egyszerre van oda egy egész emberöltő, nemcsak tavasz, hanem nyár és gyümölcsöző ősz is. Csak a hó alá hajló talló maradt meg, vagy a hó alul most ütögető zsenge. Mennyi üresen maradt hely fog tátongani, mennyi alkotás, mennyi élet-szépség veszett oda, — arról ma még csak döbbentő sejtelmeink vannak, amelyeknél nagyobb és rettentőbb lesz majd a valóság. Mi gondolat marad elgondolatlan, tett végrehajthatatlan, művészi látás meglátatlan, könyv megíratlan; mennyi szerszám, mennyi toll, mennyi eke, vagy font marad gazdátlan; milyen szegényekké válunk szellemi kincsekben; beh jó, hogy nem is tudjuk, milyen gazdagok lehettünk volna. Ha csak féleredményt akarunk is elérni, a háború után legalább két ember helyett kell dolgoznia, szeretnie, látnia, áldoznia minden magyar embernek. A félemberek korszaka lejárt.

Mikor pedig ki fog ütni a béke (hirtelenebb fog eljönni, mint a háború) valami kábitó gyorsasággal fog minden kimozdult tényező helyrelődni s ha addig a világháború pokoli malma a maga ritmikus mozgásával egykedvűen és egyenletesen örölte meg a legdrágább erkölcsi, szellemi és anyagi javakat: a hirtelen megállott malom fekete garatjából, véres kövei közül, gyászos pitvarából, kiki igyekezni fog kiragadni a maga kincsét úgy, hogy lehetőleg kárpótolja magát. Mindenki el akarja foglalni a régi helyét, s miután nagyon sok üres hely lesz, hányan a másét is!

Nem mondok vele semmi újat, ha azt állítom, hogy az egész

* Az erdélyi ref. egyházkerület theol. tanárai, gimn. igazgatói és vallástanárai a püspök ur meghívására f. év márc. 8-án összeültek s gazdag aratással biztató értekezletet tartottak. Ez a cikk egyfelől a gyűlésen felolvasott határozati javaslat indokolásából, másfelől az értekezleten elhangzott felszólalások előadói rezüméjéből van összeszöve.

szövetséges táborban a magyarságnak, itt is különösen az erdélyi magyarságnak kell leginkább felkészülve lennie. A háború természetében rejlik, hogy a legkülönbek pusztulnak el benne: a fizikailag és erkölcsileg különbe; tehát az épek, az egészségesek, a bátrak, a lelkiismeretesek, a kötelességteljesítők. Szomorú büszkeségünk, hogy ezt más szóval így fejezhetjük ki: Erdélyben legnagyobb veszteséget a magyarság szenved. Ebből pedig az következik, hogy a nagyjában kálvinista székelység, a magyarságnak századok óta legértékesebb erőrezervoírja gyérül és hígul meg leginkább s vele együtt megroppan az erdélyi magyar társadalomnak valójában a székely népre épített, sokat tatarozott, viharvert alkotmánya is. Mióta a középnemesség Erdélyből kipusztult, az egész erdélyi magyarság a kálvinista székelységen s e székelységből nagyrészt a ref. kollegiumok révén nevelődött intelligens középosztályon nyugodott. Azt pedig minden politikai jóstehetség nélkül mindenki átallátja, hogy a megritkult és kiostázott magyarság hézagaiba természeti szükségszerűséggel be fog tódulni az a két faj, amelyet ez a világháború nem vetett akkora véradó alá s amely közül az egyiknek ma még ki sem vehető politikai és nemzetiségi fellendülést, a másiknak pedig kiszámíthatatlan anyagi előnyöket fog hozni. Nekünk a borostyánaink fognak zöldelni, nekik a vetéseik.

Nem hiszem, hogy csalódnám, ha azt állítom, hogy Erdély magyarsága a háború alatt évtizedeket gurult a maga történelmi pályafutásának lejtőjén — lefelé; vagyis, hogy a háború után az erdélyi magyarság s közte az erdélyi kálvinizmus erőviszonyai el fognak tolni — ránk nézve káros irányban.

Vegyük hozzá azt, hogy bár a háború a legmagasztosabb erkölcsi értékek melegágya, egyszersmint valóságos baktériumtelepe a demoralizálódásnak. A hadi szolgálat könnyen válik léha kalandorsággá s az ellenőrizhetetlenség igen sokszor felment a felelősség alul. Követelő, telhetetlen emberek fognak megélni abból, hogy a háborúban meghalhattak volna. A köztudatban általánossá lesz egy bizonyos klasszifikálás, amely nem a *munkát* nézi, hanem azt, hogy *hol* végeztetett s az itthon kettős munkában elnyűtt beamtert le fogja nézni a hidőrzésben vagy biztos tartalékban piros pozsgásra épült tartalékos. A sok hadi vizsgával alá van szállítva a közszolgálat értelmi cenzusa, hirtelen be kell majd tölteni egy csomó üres helyet s onnan kell vennünk az embert, ahol találjuk: maradék közül. Bizonyos elnézés, lascivitás fog urrá lenni különben sem fegyelmezett közéletünk felett — s a hihetetlen erőkifejtés után elrenyhülés, fáradtság, tétova pihenés fog bekövetkezni egy olyan nemzedék részéről, amelynél sietősebb munkája egyetlen emberöltőnek sem volt.

Egyházi intézményeinket, köznevelési szerveinket a háború egy bizonyos gazdag, mondjuk serdülő korban találta. Tele voltunk tervvel,

sok szép, nagy kezdettel, egy csomó keretünk volt, amit be akartunk tölteni. Erre nézve az anyagi erőt egyfelől a fokozódó államsegélyben, másfelől a gyarapodó népjólétben láttuk biztosítva. Bár az egy percre sem fenyeget, hogy az állam takarékosági szempontból az államsegélyeket beszüntesse, mert hála Istennek nem állunk ott gazdaságilag, hogy erkölcsi értékeket tékozoljunk el pillanatnyi anyagi előnyökért, mégis természetes, hogy sem az állam, sem a hiveink általános gazdasági helyzete nem lesz olyan, hogy az eddigi áldozatok, növekvő súlyát könnyen hordozná. Össze kell tehát majd huzódnunk s az extenzitás irányát az intenzitáséval kell felcserélnünk. Egyházi szolgálatra szemmel láthatólag kevesebb ifjú fog jönni, mert aki a tanulás költségeit bírja, azt még az egyetemről szét fogja kapkodni a sürgősebb kielégítést kívánó és fényesebb anyagi helyzetet biztosító pályák kereslete.

Ezeket az igénytelen észrevételeket azért fűztem össze, hogy lehetőleg élesen kidomborodjanak a háboru után felmerülő kötelességeink. E kötelességek két nagy csoportra oszlanak: pásztori feladatok a sok megtépett lélek és megromlott közállapot rekreálása körül és pedagógiai feladatok az ifjuságnak intenzívebb gondozása érdekében. Minket most itt ez a második érdekel.

Az egész kérdést ebben a tételben foglalhatom össze: *Szerveznünk kell az erdélyi anyaszentegyház vallásos nevelőit az ifjuságnak általános, egyöntetű és céltudatos nevelése céljából.* Nem azt jelenti ez a tétel, hogy az erdélyi ref. anyaszentegyház nevelői tényezői eddig szervezetlenek lettek volna, sem azt, hogy az itt folyó nevelői munka nem lett volna általános és céltudatos; hiszen egész köznevelési szervezetünk minden ága s különösen kollegiumaink derekas munkát végeztek mindenha, a céltudatos és egyöntetű irányítást pedig mindig kitűnő pedagógusok végezték akár közvetlenül, akár a közigazgatás útján: hanem azt jelenti ez a tétel, hogy meglevő és jelesen bevált nevelői tényezőinket szervezzük át az új kor új szükségleteihez mértén és teljes felkészültségben várjuk azt a percet, amidőn az örök harc ismét a lelki világ mezőire fog áthelyeződni. Új stratégiát kell kidolgoznunk és új eszközökhöz folyamodnunk, mert új feladatok előtt állunk. Az ifjuságnak általános, egyöntetű és céltudatos vallásos nevelése alatt pedig azt értem, hogy a vallástanítást alakítsuk át olyan *vallásos neveléssé*, amelyet nemcsak a vallástanár, hanem az egész kollégium, nemcsak az iskolák, de maga az ifjúság végez önmagán és amelynek célja az, hogy az ifjúságot öntudatos és egyéni vallásos életre elvezesse. Miután Erdélyt eddig is a kálvinizmus tartotta meg, e válságos időkben szabadítsuk fel és tegyük elevenné a kálvinizmusnak ma még jórészt elrejtett erőit.

Mindezeket figyelembe véve, legyen szabad egy pár igénytelen direktívát adnom. Először is ez az értekezlet állandósul és természet-

szerüleg kiegészül úgy, hogy ne csak a mi kollegiumaink, de a nem református középfokú tanintézetek s minél hamarabb a népiskolák vallásos nevelőit is bevonja a közös munkába. Egyelőre vándorgyűlésekkel és kurzusokkal operál, a szükséghez képest azonban tovább tagozódik és irodalmi szervekről is gondoskodik. Gyűlésein egyfelől a vallásos pedagógia nagy elvi kérdéseivel foglalkozik pragmatikus szempontból, másfelől gyakorlati tanítások, az illető helyen divó ifjúsági munka tanulmányozásával a gyakorlati életre vonatkozó megállapításokat végez s annak foganatosítását megfelelő helyen sürgeti. Legközelebbi feladatai közé sorozza: A) *Elvi téren*: 1. Az erdélyi református nemzetnevelés történeti vonásainak feltárását, 2. A protestáns keresztyén s benne a kálvinista magyar nevelői typos megrajzolását; 3. Az ifjúság lelki szerkezetének és a mai nemzedék nevelhetőségének (capacitásának) határaitól szóló tájékozódást (a faj szellemi egészsége, a kiválogatódás természetességének nagy kérdései.) 4. Vallásos nevelők nevelése (tanárok, papok, tanárkarok és papi testületek nevelése. Mik az akadályai a vallásos nevelésnek épen a nevelők részéről? Ref. tanárképzés?) B) *Pedagógiai téren*: 1. Az internátusi élet a vallásos pedagógia szempontjából. 2. Az ifjúság gyülekezeti élete (cserkészlet, ker. ifjúsági egyesület, Jungdeutschland-Bewegung stb.) 3. Az ifjúság és az iskola multja (alapítók, régi küzdelmek, dicsőség stb.) 4. A pályaválasztás az ethikai idealizmus értékelésében. 5. Falu és város mint az ifjúság misszióterülete. 6. Áthidalás az elemi és középiskola, középiskola és főiskola között. 7. Szexualis ethika a tisztaság szempontjából. 8. Diáklovagiasság és VII. parancs. C) *Didaktikai téren*: 1. Módszeres útasítás a vallástanítási tantervhez. 2. Didaktikai koncentráció kérdése. 3. Apologia a vallás tanításban. 4. Természettudományos és vallásos világkép. 5. Kritikai ismertetése az újabb didaktikai irányoknak, reformkísérleteknek. D) *Szervezeti kérdések*: 1. A váltástanár és munkatársai. 2. Spirituálisok, ephorusok. 3. A vallástanítás felügyeletének rendszeres szervezése iskola-látogatók, valláspedagógiai előadók révén, különösen a nem református középfokú iskolákban, 4. Rendes katekhetai állások szervezése. 5. Vallástanítási szeminárium a kolozsvári ref. kollegium gimnáziumával és elemi iskolájával kapcsolatban, a gyakorlati theologia tanárának vezetése alatt.

E kérdések tárgyalására augusztus hó utolsó napjaiban valamelyik kollegiumunkban kurzus tartatik, amelynek előkészítését és rendezését az elnök által összehívandó ad hoc bizottság fogja végezni.

R. L.

Kis Énekeskönyv.

A vallástanítók régóta érzik az egyházi énektanítás mai módszere tarthatatlanságát. Az énektanítás nincs kapcsolatban a vallástanítással, ebben a tekintetben a tantervi Utasítás is a régi nyomon halad. Az énekeskönyv beszerzésére a tanulók legnagyobb része, különösen elemi iskolában, sem törvényileg, sem szépszerével nem kötelezhető. Ezért az énektanítás leiratás vagy hallás útján történik, ami egyrészt hosszadalmas, másrészt igen nehéz. Az egyházi énektanítás néhol a tanítók kezében van, és ez esetben teljességgel elszakad a vallástanítástól, melyet a lelkész végez, vagy a hitoktatók és lelkészek kezében, akik csak az esetben végezhetik alaposan, ha kellő zenei képességgel is bírnak rá. Az énektanításnak a vallástanítással való kapcsolata, mely pedig nagyon fontos, így teljesen elvész. Pedig az énekek csakis annyiban értékesek, amennyiben bennük vallásos élmények jutnak kifejezésre, s az énektanítás is így annyiban értékes, amennyiben vele a kifejezett vallásos élményeket a gyermek átéli. Igazában véve tehát az énektanítás két részből áll, egyik az ének vallásos tartalmát megmagyarázza, a másik azt a műformában az énekben bemutatja és megtanítja.

E nehézségek megoldására szükséges lenne egy, a gyermekek számára alkotott, az iskolaköteles korban a konfirmációig használandó Kis Énekeskönyv összeállítása. Ennek követelményei a következők:

1. Tartalmazza mindazokat az énekeket, melyek a vallástanítási anyaghoz szükségesek. Az Utasítás nyomán, az általa kijelölt énekek figyelembe vételével, a következőkép kellene megtörténnie a kiválogatásnak: Az I. elemi osztályban általános vallásos szemléleteket adunk, olyan vallásos „beszéd- és értelem gyakorlat“-félét. Itt szóba jön Isten hatalma és nagysága (XXX. dics.). Isten gondviselése (XC. Zsolt.). Isten speciális gondviselése az én életemben (XXIII. Zs.). Ennek részletezése: a reggeli ima és gondolatköre (XLI. dics.), esteli ima és gondolatköre (X. dics.). Most ez a mi viszonyunk Istennel meghatározza a mi viszonyunkat másokkal: Szülők és testvérek; az iskola; a templom és ezek gondolatköre (V. dics.). A II. osztályban szinte ugyanezek az énekek használhatók. A teremtés története (XXX. dics.). Nőé (XC. Zsolt.). Ábrahám (XXIII. Zsolt.). József (X. dics.). Mózes története (XC. Zs.). A zsidók vándorlása (LXXX. Zsolt.). A III. osztályban: Sámuel (V. dics.). Dávid (24. dics.). Salamon és a templomépítés (LXV. Zsolt.). A próféták (XXV. Zsolt.). Jézus születése (XV. IX. dics.). A bethlehemi gyermekgyilkosság (10. dics.). Jézus és a gyermekek (CXXIX. dics.). Virágvasárnap (25. dics.). A IV. osztályban: Hegyi beszéd (XLII. dics.). A példázatok közül: A magvető (XX. dics.). A tékozló fiú (20. dics.).

Nagypéntek (LXXXIII. dics.). Húsvét (32. dics.). Áldozó csütörtök (33. dics.), Pünköst (XCII. dics.). Az V—VI. osztályban az eddig kifejtett vallásos gondolkört újabb motívumokkal bővítjük ki. A keresztyén *élet* összefoglaló motívuma a Pál apostol életében. Ennek megfelelő énekek, pl. a bűnbánat: LXIII. dics. Az Istenben való nyugalom: XXXV. dics. A keresztyén munka: 10. dics. Azután a ker. *közösség* motívumai az első keresztyének életében (XXXIII. Zsolt.) ennek alapja az ige (4. dics.). A reformáció az Istennel való személyes kapcsolat gondolatát szemlélteti (7. dics.) történetileg Luther életében (47. dics.). E személyes hit győzhetetlensége az üldözések korszakában (48. dics.). Végül a keresztyén eschatologia tárgyalása révén egy temetési éneket veszünk be (71. dics.) és a vallásos hit és nemzeti eszme kapcsolatának szemléltetésére a Himnuszot.¹

E beosztás lehetővé tenné az énekek magyarázatát, azaz a bennük levő vallásos hittartalom átélését.

2. Az énekeskönyv emellett a konfirmációig mint templomi énekeskönyv is szerepelne. Ezért ezen kívül az általánosan énekelt énekeket is tartalmazná, kivéve a bűnbánati, urvacsorai és alkalmi énekeket. Ifjusági és gyermekistentiszteleteken használtatnék.

3. A harmadik követelmény szerint beosztása (az átmenet megkönnyebbítése céljából) megegyeznék a nagy kiadású Énekeskönyvvel, függetlenül tartalmazná a következő imákat: 1. A hét minden napjára reggel, este. 2. Alkalmiakat: betegségben, gyógyuláskor, szülőkért és testvérekért; tanulás előtt és után; a hazáért; konfirmációra készüléskor. 3. Tartalmazná a tizparancsolatot, hegyi beszédet, hiszekegyet. 4. Az énekeskönyv egyszerű kötésben igen mérsékelt áron jöjjön forgalomba, s használata kötelező lenne a népiskola III. osztályától a konfirmációig.

A fölveendő énekek a következők lennének: *Invocatiok*: I. IV. VII. X. XII. XIII. XVIII. XX. *Vasárnapiak*: XXX. XXXIII. XXXIV. XXXV. *Köznapiak*: XLI. XLII. L. LIII. LV. *Bűnbánatiak*: LXII. LXIII. *Ünnepiek*: LXVII. LXIX. LXX. LXXIII. LXXVII. LXXXIV. LXXXIX. XC. XCI. XCII. XCV. XCIX. CI. *Katekizmusiak*: CXXV. CXXIX. CXLVI. *Temetésiék*: CCXXII. CCXXV. CCXXVIII. CCXXXIII. CCXLI. *Új énekek*: *Kezdők*: 1. 3. 4. 6. 7. 9. 10. *Köznapiak*: 11. 12. 16. 17. 18. *Bűnbánatiak*: 20. 23. 24. *Ünnepiek*: 25. 27. 30. 32. 33. 35. 37. 47. 48. 67. *Temetésiék*: 71. *Zsoltárok*: V. XXIII. XXV. XXXIII. XLII. L. LXI. LXV. LXVI. LXXX. LXXXIV, LXXXIX. XC. CV. CXXXVIII. CXLI.

Ajánljuk e tervezetet illetékes egyházi hatóságunk figyelmébe.

I. L.

¹ E gondolatot valósítja meg Fritz *Lehmensick*: Kernlieder der Kirche in Stimmungsbildern c. műve (Bleyl & Kaemmerer. Dresden-Blasewitz. 1915. 260 M.)

Hétköznapi istentiszteletek rendje

A debreceni gyülekezet lelkészi kara meghatározta a hétköznapi istentiszteletek rendjét s ezt a rendtartást meg is erősítette. Az új, illetve a némileg módosított liturgiális rend a következő:

1. Fennálló és közének mint eddig.

2. Lelkész a szószékre lépve, elmondja „A mi segedelmünk...” invocációt. Majd így folytatja: „Felolvasom a hivek lelki épülésére, az Isten igéjéből a ...könyv ...részének ...verseit. Kérlek hallgassátok az úr beszédét hittel és áhítatos figyelemmel.” (Itt következik a bibliaolvasás; körülbelül 20 összefüggő és alkalomszerű vers.)

3. Bibliaolvasás után lelkész így szól; „A szent Lélek Úr Isten tegye áldottá és gyümölcsözővé szivünkben a meghallgatott igéket!” Most már jertek imádkozzunk! (Itt következik a rendes köznapi könyörgés, lehetőleg összefüggésbe hozva a felolvasott bibliai szakasszal. Az imádság terjedelme akkora legyen, mint eddigelé, amíg nem volt bibliaolvasás.)

4. Imádság után „Mi Atyánk” és bezáró fohász, végül esetleg keresztelés; mint eddig.

5. Bezáró ének, mint eddig.

6. Végül minden hétfőn reggel, a felolvasott bibliai szakasz után felolvasandó még a *tíz parancsolat*, ilyenforma szavakkal bevezetve: „Halljátok meg s véssétek jól szivetekbe, ez új hét kezdtén, az örökkévaló nagy Isten tíz parancsolatát, életünk legbiztosabb utjelzőjét és irányítóját, melynek betöltésére üdvözítő Jézusunk mindnyájunkat elkötelezett...” (Ha hétfőn bibliamagyarázat van, a tíz parancsolat felolvasása kedd reggelre halasztandó.)

Minden szombaton, a felolvasott bibliai szakasz után elmondandó még az *apostoli hitvallás*, ilyenforma szavakkal bevezetve: „Most a hét végén, készülve az Úrtól rendelt hetedik nap, a vasárnap megszentelésére, tegyünk vallást a mi hitünkről, az apostolok és őskeresztényének példájára eképen:”

Megjegyzés. A bibliamagyarázatok sorrendje az eddigi módon, változatlanul megmarad.

Miután mi egyházjogi kérdésekkel nem foglalkozunk, nem hozakodunk elő azzal, a kérdéssel, hogy a liturgiális rendet a lelkészek társasága talán csak össze állítja, de a *presbyterium* erősíti meg. Mondom, a kérdés jogi oldala nem tartozik ránk; praktikus szempontból úgy tetszik, hogy jobb az ilyesmit a presbyteriumban dönteni el közmegnyugvás okából. Haneha nincs a presbiteriumtól *pleinpouvoir*-unk.

Örülünk rajta, hogy Debreczenben a lelkészek társasága munkában van s ilyen kérdéseket old meg. Kibeszélhetetlenül fontos dolog, hogy

a lelkészek is tartsanak „módszeres értekezleteket“ és tervszerűen foglalkozzanak a spirituáliákkal.

Addig is, amíg a hétköznapi istentisztelettel elvi alapokon foglalkoznánk, egy pár futó megjegyzést teszünk. 1. A tiz parancsolatnak a felolvasását igen helyesnek tartjuk, de csak a törvény summájával, a szeretet királyi parancsának a felolvasásával, mert azzal *authenticálta* Jézus a Dekalogust, s különben is ez így gyakoroltatik a kálvinista agendákban. 2. A tizparancsolat felolvasását bevezető votum megfogalmazását nem tartjuk a legjobbnak, mert bizonyos relativitást érzünk benne. Talán ez jobb volna, „Halljátok meg (újítsuk fel elménkben) az Isten tiz parancsolatát, amellyel, mint a keresztyén élet örök törvényével, a mi Urunk Jézus Krisztus kormányoz és megítél minket:“ 3. Kétségtelenül szép és mély gondolat, hogy a hétfő reggeli életnormációnak (Dekalogus) a szombat esteli Credo respondeal, de talán jó volna kitalálni valamit, ami szemléltesse, hogy a hat köznapi istentisztelet egy liturgiális egységet jelent.

R. L.

Sikertelenségek és leveretések, melyekben magunkat hibásaknak érezzük, minden keserőségük dacára a legüdvösebbek, a mikben részünk lehet. Ilyenkor minden látszólagos nagyság, minden önző cél leválik rólunk és a mi igazi lényünk keres erőt és védelmet Istennel való életközösségében.

Rittelmeyer.

Az igazi papné.*

1, *Beköszöntő.* Ha le tudnók rajzolni, hogy egy papmenyasszony milyennek képzele el a jövőt és az milyen lesz valóságban: nagyon ellentétes képeket nyernénk. Miféle gondolatok sugározzák be az ifju lánylelkeket, mikor azt a kezet szoritják meg, mely egész életük biztos támasza, vezetője lesz? — Egy mosolygós arcu, ragyogó szemű kis menyasszony áll itt. Szive boldogságtól repes minden kis portéka láttára, amely az ő új otthonát, a papi lakot ékesíteni fogja. Örömmel próbálja az ujonnan készült kabátját és próbaközben az jár az eszébe, hogy hány víg keresztelőre, hány esküvőre fog e köpenyben elmenni. Jókedvű vendég — jókedvű ünnepségeknél — ez az a kép, amelyet ő maga elé képzel.

Látok egy másik menyasszonyt, ki már komolyan veszi az életet. De mióta eljegyzése megvolt, szavát sem igen hallani. Édes anyja aggódik, hogy mi lesz vele, ha ilyen marad továbbra is. Legszívesebben egyedül van, folyton gondolkozik, magába mélyed és tanul szakadatlan: vigasztaló mondásokat a betegek számára és haldoklóknak való imádságokat. Sok jó igyekezetet nehezen cipelő apáca — ez az előtte feltáruló kép.

Egy harmadik fiatal leányt kérdeztem meg egyszer: „Milyen az egyházi élet a ti jövő eklézsiátokban, eleven, vagy ellanyhult halott?” „Halott vagy nem halott, az nekem teljesen mindegy; én az én élő Sándoromhoz megyek és nem község papjához. — Szerelmi gyönyörökben gazdag tavasz, a nyár munkája és az ősz aratása nélkül, — ez az a cél, mely felé ő törekszik.

Egyik sem felel arra a kérdésre: Milyennek kell lenni mindenek előtt egy papnének? Milyennek? Igen könnyű reá megfelelni. Legelőször is *igazi feleségnek*. Más valaki lehet a papnak barátja, lehet neki segítségére, de a szó nemes értelmében igazi segítő-társa csak a felesége lehet.

Mikor én kis lány voltam, nagyon érdekelt az, hogy az egyes szavak honnan, miből erednek. Egyszer magyarázta nekem az édes atyám, hogy

* E címen egy kedves német könyvből közlünk szemelvényeket Szabó Miklósné Kenessey Sarolta fordításában. Reméljük, hogy minden parókhian nagy örömmel fogadják ezeket bájos, egyszerű s mégis sokhelyt mélyreszálló fejtegetéseket, amelyeken rajta van egy nemes keresztyén női léleknek minden szépsége és derüje.

„Frau“ (asszony) ebből a szóból ered, hogy „Freude“ (öröm). Tréfából mondta-e, vagy tényleg így gondolta, nem tudom; — de az bizonyos, hogy azóta bennem az a meggyőződés él, hogy mi asszonyok azért vagyunk a földön, hogy örömet szerezzünk. E tekintetben mindegy, hogy királynék, papnék vagy szegény napszámos asszonyok vagyunk.

Igen — örömet szerezni — ez nem mindig olyan magától értetődő dolog, mint ahogy az a fiatal lány gondolta, aki csak az ő „élő“ Sándorával törődött. Mert, hogy örömet szerezhessünk, ahoz nem elég csak az, hogy nyájasan reámosolyogjunk valakire, vele ne vessünk, vagy pedig most ezzel, majd azzal a figyelemmel, engedékenységgel kedveskedjünk a férjünknek. Mindenesetre ez is hozzá tartozik a boldog házassághoz, de ez nem minden. Mert az „öröm“ égi eredetű, egyike azoknak a dolgoknak, melyek nem mulnak el, mint a lehellett, hanem megmaradnak és átkísérnek az örökkévalóság kapuján. Amint az apostol azt mondta: „A szeretet soha el nem fogy“, épúgy azt is mondhatta volna: „Az öröm soha el nem mulik.“ S vajjon nem mondotta-e, így szólván a rómaiakhoz: „Mert az Istenországa igazság, békesség és a Szentlélek által való öröm.“ „Örüljete az Urban mindenkor: ismét mondom örüljete“, mondja ismét Pál. És általában, ha végig olvassuk a Bibliát „öröm“, „öröm“ sugárzik minduntalan felénk, határozott bizonyossággal annak, hogy ez a drága isteni szó igazi evangélium, igazi örömhír a mi számunkra.]

„Mindenkör örüljete“ ezzel kellene minden papnénak, minden reggel köszöntenie az ő férjét. De nemcsak szóval, hanem az egész lényéből kiáradó olyan örömmel, mely úgy élte az emberi szívet, mint a virágot a tavaszi nap és amely a „Szeretettel“ kézenfogva megy, erejét az örökforrásból merítvén és abban megmaradván szüntelen.

Ezt az égi ajándékot, az Úrnak ezt a kegyelmét kell minden papnénak megszerezni. Lelkét e mennyei öröm oly csordultig töltse meg, hogy ne tudjon, ne birjon elrejtve maradni, hanem áradjon ki mindenkire. Ekkor lehet mindennapi kérésünk:

Add Jézusom, hogy lehessek életének napsúgára
És árasszam áldásodat küzdelmére, munkájára.

Az örömről szólva, meg kell említenem, annyi kedves, meghitt öröm megriasztóját, a „Mártha-erények“ szellemét, a bibliai „sokra igyekvést“ „Hát hogyan, kérdezzük, ne igyekezzék egy jó háziasszony minden munkájával? Világért sem. Sokra igyekvés és hanyagság között még nagy a különbség. Nem hiszem, hogy Luther Katájának ez lett volna a jelszava: „Csak lassan előre“, de az is bizonyos, hogy örökös szorgoskodásával nem zavarta Luther lelki nyugalmát és kettőjük lelki harmoniáját. Sok feleség épen ennél a pontnál hibázza el az életét, soha sincs ideje arra, hogy férjével igazi benső lelki életet éljen. A férfinek akit hivatása sokszor oly sötét árnyak közt visz el, a papnak, kinek reggeltől estig annyi különböző lélek életébe, hangulatába

kell magát beleélnie, szüksége van oly valakire, akinek ideje legyen őt meghallgatni. Vele érezni, vele szenvedni, szeretni, vele hallgatni (mert sokszor ez is jól esik). Értünk mi reá, férjünknek időt szentelni, legyen ez megbeszélés, olvasás, beteglátogatás, vagy sok munkája között csak egy felénk küldött tekintet, de melyre feleletül azt kell sugárzania a mi szemünknek, hogy nekünk van időnk az ő számára bármely pillanatban.

Felejthetetlen benyomást tett reám egy kedves tanár ismerősöm felesége. Tíz gyermekkel bizony nagy gond volt a háztartás vezetése, tehát lett volna oka a nagy sietésre és sietett is, de csak a dolgok rendes elvégzésében. Magam előtt látom téli estén a gyermekszobában, körülötte az apróságok, egyik ezt, másik azt kérdezi. Előtte az asztalon egy szétfejtett ruhadarab volt, amelyből a kisebbiknek akart valamit kiszabni; már rá is tette a mintát, mikor benyitott az ajtón a férje, irással a kezében. „Ugy látszik épen rosszkor jövök, amint látom, el vagy nagyon foglalta, pedig szerettem volna neked a most készülő emlékbeszéd egy részét felolvasni.“ Az asszony leteszi az ollót, reá néz a férjére, egy pillanatra mintha felhő huzódott volna keresztül a gondolatain, de már mosolyog. „Rögtön megyek, mire te beérsz, én is ott leszek, csak a gyermekeket bizom a mi okos Mariskánkra.“ Gyorsan kiadja az utasításokat, vigyázzanak mindenre, lámpát, ollót biztonságba helyezi és egy két pillanat múlva már figyelmesen hallgatja férje gondolatait.

„Óh“, hallok sok asszonyt panaszkodni „az én férjem nem szokott írni, vagy ha ír is, nem igen közli velem, még nem is igen szeret beszélgetni erről vagy arról a dologról“. „Igazán nem és így volt a házasságtok első idejében is? Férjed soha nem érezte szükségét annak, hogy legbensőbb, legféltettebb gondolatait veled, legmeghittebb társával, második énjével közölje? Vagy pedig csak idővel lett tartózkodóvá a te közönyösséged, vagy örökös sietésed folytán? Ha talán nem épen valami munkáját, vagy szerzeményét akarta veled megbeszélni, — hanem el akart vezetni hitének belső világába, hogy te is ismerd meg az élet értékét, — de csak ellenmondással, nemtörődömséggel találkozott a te részedről és így bezárta lelkét, mint szirmait a virág a hideg éjszaka ellen.

Egy másik kedves asszony szomoruan néz reám, hajtogatja a fejét. „Nálunk soha nem volt közös benső élet és nem is lesz soha, mert én nem tanultam ahhoz eleget és nem is vagyok elég okos; én csak a háztartásról tudok gondoskodni, ehez értek csak.“ Te kedves, szerény lélek, amit tudsz, az is nagyon fontos és szükséges, de egyebet igazán nem tudnál? Szeretettel érdeklődj a dolgok iránt és hamar érdekessé fognak válni, a gyakorlat meg épen képessé tesz reá. Egy pap ismerősömnek a menyasszonya egyáltalán nem tudott énekelni. Észrevette, hogy vőlegénye mennyire szereti az egyházi énekeket. Kezdett irántuk érdeklődni, csakhamar megtanult néhányat. És most versenyt énekel férjével, a vasárnapi iskolás gyermekekkel és kedves gyülekezetével. Képessé tette őt erre az érdeklődés és a szeretet, ez a nagy tanítómester. Az igazi mély szeretet mi mindenre nem teszi képessé

az embert! Hiszen ez a földön és égben a legnagyobb hatalom, ez hozta a legnagyobb áldozatot is létre, a kereszthalált. Ha Jézus szeretete él szivünkben, úgy könnyen elsimul minden nehézség a házas életben is, mert ez a szeretet: „hosszutűrő, kegyes, nem kérkedik, nem fuvalkodik fel, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rójja fel a gonoszt. Mindent elfeled, mindent eltűr, mindent hiszen és mindent remél.“

Hiábavaló a munkád? Egy ember sem maradhat a régi, midőn lelkét igazi, hatalmas isteni élet érinti meg!

Rittelmeyer.

Debreceni Lelkészi Tár. Összes egyházi lapjaink hírt adtak arról a nagyszabású vállalatról, melyet Debrecenben indítanak, illetve újraformálnak Dr. Lencz Géza és Dr. Varga Zsigmond theol. tanárok. Ennek a vállalatnak első füzete meg is jelent a napokban. Nagy örömmel kell üdvözlönnünk, különösen ezen a helyen, minden olyan irodalmi vállalkozást, mely a lelkipásztorok munkáját szakszerűen óhajtja tovább képezni, szélesíteni, tudatossá és gyümölcsözővé tenni. A csekélyszámú ilyen vállalat között külső kereteiben kétségtelenül legnagyobb szabásúnak indul a D. L. T., mely az eddigi hasonnevű, és S. Szabó József által szerkesztett ismeretes prédikációs gyűjtemény átalakítása havonként megjelenő füzetes vállalattá, azonban lényeges változtatásokkal. A Tár 3 részre oszlik. Első a „Theologiai Értesítő“, melyben a theol. tudományok egyes ágainak összefoglalásait fogják hozni, hogy ezáltal a lelkipásztorok lépést tarthassanak a theol. tudományok fejlődésével. A jelenlegi 1-ső füzetben Dr. Varga Zsigmond ismerteti az ókori keleti kutatások hatását a theologia különböző ágaira s azoknak egymáshoz való értékviszonyaira. A II. részben beszédek és imák közöltetnek, e füzetben Dr. Baltazár Dezső, Pásztor, Csűrös József, Marjay Károly, Raffay Sándor, S. Szabó József, Szombati Szabó István, Dr. Tüdős István tollából. A III. rész kisebb theol. értekezéseket és dolgozatokat közöl, főképp a Magyar Prot. Irod. Társaság debreceni körében elhangzott felolvasásokat, melynek hivatalos organumául van szánva. Egyúttal utat akar nyitni a lelkipásztorok tudományos önképzése eredményeinek nyilvánossághozatalához is. Az első füzetben Dr. Lencz Géza értekezik a háboru ethikai megítéléséről.

A szerkesztők a vállalat irányát positiv keresztyéninek, de liberálisnak vallják. A vállalat előfizetési ára egy évre 14, félévre 7.50, negyedévre 4, az Orle és Mele tagjainak egész évre 12 K. Kiadást és adminisztrációt a Hegedüs és Sándor cég intézi Debrecenben.

A mint láthatjuk, ez a vállalat a lelkipásztorok tudományos és gyakorlati munkáját egyformán fel akarja ölelni, a szerkesztők szerint „a hit és tudomány összeegyeztetése szükséges“ lévén. A tervet és a kivitel eszközeit egyaránt nagyszabásúnak és jelentősnek tartjuk; legyen Isten áldása a vállalaton és munkásain!

A Debreczeni Protestáns Lap-nak Kún Béla dr. és Erdős Károly szerkesztésében megjelenő ez évi számaiból felemlítjük a következőket. Az 1. számban olvashatjuk azt a *köznap-reggeli istentiszteleti*

sorrendet, melyet jan. 1-től kezdődőleg állapított meg a Debreceni ref. templomok számára az ottani lelkészi kar 1915. dec. 13-án. Sokkal gazdagabb, mint az Erdélyben életbeléptetett forma; az egyes kultuszrészeket megállapított szövegű áthidalások kötik össze, a mi föltétlenül kívánatos; hétfőn reggelenként a bibliai szakaszt a 10 parancs felolvasása követi, kötött bevezető szavakkal; szombaton pedig ugyanigy elmondandó az apostoli hitvallás. Kívánatos lenne, hogy más kerületekből is közöltessenek a bevett köznapi istentiszteleti formák, egy közös és minél tökéletesebb mód megalkothatása végett. — A 2. számban E. K. ír „*A szabadságolt katonák urvacsorázásáról*“, egy harctéri levél kapcsán. Megállapítja, hogy a szabadságoltaknak az urvacsora kiadható, mert sem történeti, sem hitelvi akadály nincs, de nem kötendő ez meghatározott és ismétlődő (pld. 2 hetenkénti) időközökhöz; ajánlatosnak tartja, hogy a katonával együtt házanépe is vegye fel a szent jegyeket, nehogy téves (schamanistikus) magyarázatra adjunk okot. Megjegyezzük, hogy nálunk Erdélyben sok helyt így is van szokásban a szabadságoltak és hadbamenők urvacsorázása. A 4. számban Csernák Béla értekezik „*A hétköznapi istentiszteletről*“, s kiemeli cikkében lapunk első számában erre vonatkozólag leszögezett álláspontunk helyességét, mellyel osztozik. Legfontosabbnak tartja, hogy a békőznapi istentiszteletben is az *ige* érvényesüljön, hogy ne legyen a dolognak mise jellege. Az 5. számban Szomjas Gusztáv „*Az alkohol elleni küzdelem*“-ről ír; igen hiven jellemzi ennek a veszedelmes ellenségnek pusztítását népünk életében; a küzdelem sikerét a művelt társadalmi tényezők összeműködő nevelői munkájától reméli. Szeretnők, ha konkrét tapasztalatokból és ezekből leszűrt útmutatásokból minél többet hallhatnánk e tárgyban. Hogy az értelmi felvilágosítás magában nem fegyver, azt már tudjuk. A 6. számban Sinka Lajos az „*Ismétlő-iskolások vallástanítása a Zsigmond Sándor olvasókönyve alapján*“ c. cikkében a kézikönyv-emléztetés ellen emeli fel szavát, azonban sajnós, nem ad határozott és világos véleményt arról, hogy ezzel a vallástanítás szempontjából legnehezebb, legmegközelíthetlenebb typussal mit és hogyan kell cselekednünk. Talán folyóiratunkban ennek tárgyalására is sor kerül.

A Dunántúli Prot. Lap ezévi 6. számában egy rövid kis közlemény („*In memoriam F. W. Robertson*“.) hívja fel a figyelmet arra, hogy ez év febr. 3-án telt be a századik esztendeje annak, hogy ez a nagy lelkipásztor született. A lap igéri, hogy közelebről méltatni fogja Robertson egyéniségét, igehirdetését, theológiáját, életét. Érdeklődéssel várjuk és egyben újra felhívjuk a lelkipásztorok figyelmét ennek a nagy szellemnek áldott műveire, a ki ma is bámulatos gazdagsággal képes betölteni a lelkipásztori munkában erőforrásokat keresők szívét.

A Lelkészegyesület ezévi 4. és 5. számában két cikk foglalkozik a *belmisszió* kérdésével. Dr. Gyenge János intéz előbb egy „Nyílt level“-et

Baltazár püspökhöz, melyben intenzív belmissziói munka érdekében felveti azt a kérdést, hogy miképen lehetne a lelkésznek vállalni a községi közgyámi teendőket, majd a hadi rokkantak és árvák felöli gondoskodás vezetését. Felveti és kéri egy belmissziói bizottság összehívását a programm kidolgozására. Az 5. számban K. F. „A belmisszió programmja“ címen felel erre a levélre, s kifejti, hogy a belmissziónak nincs szüksége külön programra, mert az ő programmja az evangélium maga, mely aztán mindig helyileg alkalomszerűen mondja meg, mit kell tenni. Az egész gyülekezeti munka egyéni, helyileg adott dolog. Különösen hangsúlyozza a gyermekek és ifjak lelkigondozásának szükségét.

A Prot. Egyházi és Iskolai Lap 5. számában olvashatjuk a referádát a *Kálvin szövetség jan. 18—21. bpesti lelkészi konferenciájáról*, a miről különben minden egyházi lap megemlékezett. A lelkipásztori munka legégetőbb kérdései tárgyalattak le ezen a fényesen sikerült, várakozáson felül népes gyűlésen. Örömmel üdvözljük azt a gondolatot, hogy a szövetség az elhangzott előadásokat kiadja s így azt a lelkipásztorok közkincsévé teszi. Az is nagyon örvendetes, hogy a lelkészi konferenciák megisméltése elhatározottat s legközelebb a nyáron, július elején Losoncon rendeztetik konferencia.

Evangelikus Lap, egyházi iskolai és társadalmi hetilap. Igen eleven tollal, nagy bátorsággal és a modern theológia harcias szellemében szerkesztett lap; úgy látszik a fiatalok ellenzéki organuma az öregekkel szemben. Minket most „Az igaz papság tüköre“ c. rovata érdekel, amelyben „Lelkész“ közöl képeket a parokhiáról. Szomorú képeket, A lelkész mindenikben úgy van oda állítva, mint a vágóhidra vitt bárány, akit hivei butasága, rossz indulata, testi és lelki kínok között őrl meg. Pld. *A pária* című cikk (10 szám) elmondja, hogy a lelkész közgyűlést tart s ott sirva elpanaszolja a hiveknek, hogy neki minden nagy ünnepen hatszor kell prédikálna, holtra fázva, elfáradva, betegen. Elődjei is vagy megszöktek vagy „cafatokba köpték ki tüdejüket“; aki nem hiszi, nézze meg fekete sirkövüket a temetőben. Uraim, esdve kérem önöket, feleségem és gyermekem van, engedjék meg, hogy csak négyet prédikáljak. „Nem lehet, azért se“! toporzékol a tömeg; a pap két meleg könnycsep párolgását érzi s kimondja a határozatot: egyhangulag elutasított.

Mire való ez a Hugó Victori romantika, amely a Nyomorultak hajmeresztő jelenetei közé való? Igaz-e ez? Ha igaz, ki a hibás, hogy ilyen viszony van pap és gyülekezete között? Szabad-e egy egyházi lapnak ilyen egyoldalú, izgató, szocialista hangon beszélni a lelkipásztori hivatal magunk okozta árnyékairól? Ma nem képzelek nagyobb vétket, mint ha valaki lelkipásztortársaiból az idealizmust, a reménységet, a hivatása iránt való lelkesedést mesterségesen pusztítja. Mesterségesen és igaztalanul. Mert az igazság az, hogy minél nagyobb nehézségekkel kell egy papnak megküzdenie, annál nagyobb és szebb az élete. Lássuk meg és tündököltessük fel a protestáns pap életében *a hősi vonást*. Ugy-ugy kollega úr, az *igazi* protestáns pap sohasem lehet pária, hanem *hős*. Csak a rossz pap lesz pária. De azért meg nem kár.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

A mai rendkívül nehéz nyomdai viszonyok között összevont számot kellett adnunk. Megnyugtadjuk olvasóinkat, ezzel nem rövidülnek meg, mert egy évfolyam a megígért 20 ívnél nagyobb lesz, bár a nyomdai kiadások felettébb emelkednek.

Ez pedig csak úgy történhetik meg, ha a hátrálékos előfizetési díjak mielőbb befolytak, és ha mindenki, akinek megtetszett a lapunk, reáveszi a barátját is, hogy fizessen elő.

P. I. Köszönöm szives sorait, mert szeretetet olvastam ki belőle; köszönöm azt is, amit tett érettem, mert hite szerint a legnagyobb szolgálatot tette. Épen ezért óvom, hogy ne siessen a következtetésekkel: a gyors következtetések csalódásokkal járnak. Én az én Uramnak alázatos és hűséges szolgája akarok lenni és egyedül hozzá szabom magamat. Őt szolgáltam akkor is, amikor Ön hitetlennek tartott; őt szolgálom most, amikor hívőnek vél s őt fogom akkor is szolgálni, amikor (esetleg) újra anathema alá vet. De akár kívül, akár belül leszek a „gyülekezeten”: testvére és jó barátja maradok, aki igényli azt a szolgálatot, hogy őszintén reámutasson az Ön tévedéseire és bátran szót emeljen jó tulajdonságai mellett.

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket *Dr. Ravasz László* címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.

A hivatás terhe.

„Tennen magaddal törvénybe állítasz-é engem? Ki adhat tisztát a tisztátalanból? Senki. Nincsenek-é meghatározva napjai? Az ő hónapjainak számát te tudod; határt vettedél néki, amelyet nem hághat át. Fordúlj el azért tőle, hogy nyugalma legyen, hogy legyen napjában annyi öröme, mint egy béresnek.“

Jób. 14. r. 3. 6. v.

Nem arról a lelkipásztorról akarok beszélni, aki igazi béreslelkülettel vonszolja terhét, mert munkája *idegen* a szivétől, mert gyülekezetében nem az ő nyáját látja, nem tulajdonát, drága kincsét, melyért életét adná oda, hanem egy olyan idegen és sokszor ellenséges tömeget, amelyet *fizetésért* kénytelen szolgálni. Az ilyen lélekből sohasem szakadhatna fel az a szivetrázó jaj, melyet e sorok homlokára írtam. A béres-lelkület nem érzi a terhet, a felelősséget. A béres elfut, ha a juhokra tolvaj, vagy farkas tör, amint Idvezítőnk mondotta, nem törődik a nyájjal, mert nem az övé. Elfut, lehányja a felelősség terhét, mert béres és nem pásztor. (Ján. ev. 10. r. 12.—13. v.)

Sőt az íge épen valaki olyanról beszél, aki nem béres, akinek a lelke valami elviselhetetlen teher alatt vergődven, odajutott, hogy már nem bánna, ha béres lenne is, lelkiismerete vádjai elől immár úgy akarna menekülni, hogy lehányja magáról a felelősség terhét és béressé *sülyedjen*, akinek nyugalma és öröme a nemtörődömségből fakad. Érezzük, hogy Jóbra elviselhetetlenül sulyosodott rá a kötelesség érzése, ő nagyon jól tudja és érzi, hogy tisztának *kell* lennie Isten előtt, de ez a kötelesség százszorta nagyobb, hogysen teljesíthetné. De éppen azért, mert lelke nemes, nem bírja megtagadni a kötelességet, egynek érzi magát vele és mondhatatlan kínok közt érzi, hogy tehetetlen a jóra. „Kicsoda adhat tisztát a tisztátalanból? Senki!“ Oh, bárcsak Isten ne követelné tőle, a semmitől, hogy hasonlatos legyen hozzá, a tökéleteshez! Bárcsak elvetné, ott hagyná, mint eltört, hitvány eszközét az Úr és ne kívánná tőle a lehetetlent. *Mert ő magától ugyan nem tud elszakadni Istentől.* Hiszen bárcsak *béressé* tudna lenni, bárcsak elfásulhatna, közönyössé, cinikussá, nemtörődömmé lehetne Istennel szemben, hogy legalább annyi nyugalma legyen, amennyit a lelkiismeretlenség adhat, bár annyi öröme, mint

egy állatnak, amelyik jóllakhatik és elnyújtózhatik a napfényen! De nem tud, nem bír ilyenné lenni. Elszakíthatatlanul Istenhez van láncolva, vasmarokkal fogja a szivét az Úr, könyörtelenül kergeti a kötelesség, melyet le nem vehet, mert húsává, vérévé lett. „Fordúlj el tőlem!” kiált fel kétségbeesve a szerencsétlen ember, *az Isten rabja*, Hagyj el, mert nem bírom! Koldus vagyok, rongyos, tisztátalan, méltatlan koldus a lélek kincseiben. Mit akarsz velem? Mit vársz tőlem? Én nem lehetek prófétád, eszközöd, apostolod, nem, soha. Én csak béres vagyok, fizetett béres, aki a kenyérért hirdeti a te ígédet. Fordúlj el tőlem, és hagyd, hogy igazán béres legyek, aki tudja, hogy nincs rajta a gazda szeme s azért nem dolgozik, hanem hever. Ez a Jób *mi* vagyunk, lelkipásztor társaim. És minél inkább érezzük hivatásunk nagyságát, annál többször. Mert az, ami reánk vár, minél teljesebben merülünk bele, annál *elviselhetetlenebbül* fenségesnek és nagynak tűnik fel előttünk. Mélyen érezzük, hogy nekünk Isten képét *kell* hordoznunk a világban, tiszta tükörré *kell* simulnia lelkünk emberi indulatoktól korbácsolt hullámainak, melyből az Örökkévalóság ragyog rá a világra, Örökkévaló eszmények csillagait *kell* tükröznünk, a mennyet a földön. Az Örökkévalóság tiszta ablakává *kell* lennünk, melyen keresztül az emberek Istenre néznek. Ugyanazon indulatnak *kell* lennie bennünk, amely volt a Jézus Krisztusban is.“ Útja, záloga, biztosítóka, hordozója, felelős képviselője vagyunk Istennek és az ő kegyelmének. Kérlelhüetetlenül zeng szivünkbe a rettenetes ótestamentumi parancs, amelynek súlya alatt egy egész nép omlott össze tehetetlenül: „*Legyetek szentek, mint én, Isten.*“

„*Ki adhat tisztát a tisztátalanból?*“ — hangzik fel a szivek mélyéből a panasz, a *vád*. Vagy nem vagyunk-e mi is csak olyan véges, múlandó és törékeny földi emberek, mint híveink? „Nincsenek-é meghatározva napjaink? És hónapjainknak számát nem az Úr tudja-e?“ S ha tudja, miért követel tőlünk olyan feladatot, amely nem hónapok, de a végtelenség munkája? Vagy „nem vetett ő maga határt nekünk, amelyet nem hághatunk át“ a mi testi indulatainkban, bűnös hajlamainkban, emberi tökéletlenségünkben, értelmünk homályosságában, szivünk keménységében, akaratunk gyávaságában, naponkénti sok szomorú bukásunkban? Hiába!! Érezzük, hogy a parancs a mi életünk parancsa, *kell* teljesítenünk, ha összeroskadunk is alatta. És érezzük, hogy roskadunk. Nem bírjuk. Hányszor lep meg a reggeli harangszó éppen akkor, amikor szivünkben harag, békétlenség, méltatlan indulatok ágaskodnak? És nekünk mennünk *kell*, hogy hálákat adjunk, hogy találkozzunk Istennel és vigyük eléje tiszta hófehér papi ruhában a lelkek áldozatát. Hányszor és hányszor lep meg a kísértés családjunkban, az iskolában, a templomban, a gyülekezetben, hogy mi is mentesítsük magunkat a kötelességtől, a szentség terhétől, és legyünk olyanok, mint mások. És a világ, az emberek nagyon is jól tudják, hogy nekünk kiknek *kell* lennünk. Számon tartják szavainkat, lépéseinket, tetteinket és jaj annak, aki „vizet prédikál és bort iszik.“ Azt hiszem, hogy velem együtt sok lelkipásztor érezte néha, hogy ha tehet-

ségeit, erőit, más téren érvényesíthette volna, mennyivel *jobb* ember lett volna, mert mennyivel *kevesebbet* várnának tőle az emberek és oh, bizonyára *Isten is (!)* kevesebbet kívánna tőle. Sőt mennyivel hatásosabb lett volna a munkája, mennyivel nagyobb a siker, az elismertetés, a nyugalom, az öröm. Mennyivel könnyebb tisztának és szentnek lenni, ha nem az a *hivatásunk*, ha nem azért élünk, hogy azok legyünk. És nemcsak a léhaságnak ez az ördöge készítet minket a teher lehányására, hanem az életnek legsötétebb tapasztalásai. A mi munkánk látszólag sokszor oly sikertelen. A szivek mintha éppen csak előttünk záródnának be. Oly kemények, oly visszataszítók és hidegek. Legjobbnak vélt terveink nem sikerülnek, jó szándékainkból fonák eredmények lesznek. Minden úgy áll, mint eddig, mintha soha se akarna megmozdulni a föld, hogy a bűnből felszabaduljon. Minél komolyabbá válik a mi hangunk, a bűn annál nagyobbakat kacag künn is, benn is. *Elég, oh Uram!* Nem vagyok szent, nem vagyok Megváltó, napról-napra haszontalanabb és semmibb ember vagyok csupán! *Menekülni az Istentől!* Eljön az óra, amikor ez az ösztön felébred a komoly lelkipásztor szívében. Eljön a „Sátán angyala“, amelyről Pál apostol beszél (II. Kor. 12; 7.), hogy csapdosson és gyötörjön, mint éles tövis és ha jól értelmezzük, maga Pál apostol „háromszor könyörgött az Úrnak, hogy távozzék el tőle“, és Gedeon szive mélyéig megrettent, amikor az Úr angyala elbirhatatlannak látszó kötelesség elé hívta és felsikoltott: „Jaj nekem, angyalt láttam szemtől-szembe!“ Sőt maga az Úr is, amikor eljött az ő nehéz órája, így sóhajtott fel: „Most az én lelkem háborog és mit mondjak? Atyám, ments meg engem ettől az órától!“ (Ján. ev. 12., 27.) És mégis! Bár eljön az óra, amikor önmagunkat végtelenül gyengének érezzük hivatásunhoz, amikor ez a hivatás kízó, vádoló, szörnyü teher lesz számunkra éppen a fenséges voltánál fogva, mikor a gyáva ösztön arra készítet, hogy fussunk el, hányjuk le magunkról a terhet, hiszen az élet olyan szép és boldog lehetne nélküle, mikor *maga Isten* válik előttünk törvénykező, követelőző, kielégíthetetlen bíróvá és ellenséggé, akkor, *ugyanakkor* érezzük azt is, *hogy nem tudnánk tőle elszakadni, mert a szivünk szakadna el tőlünk vele. Rabjai* vagyunk. Magához láncolt. Belegyökereztünk. *Sorsunkká vált.* Ez, éppen ez a mi hivatásunk és életünk különös titka. Még a legtökéletlenebb szolgálat is, amelyet az Úr szőlőjében végzünk, lassan, de ellenállhatatlanul és biztosan, egyre teljesebben belekötöz az ő világába. Éppen akkor, amikor lázongunk ellene, jutunk a tudatára, hogy nélküle nem élhetünk. A lelkipásztor életfája, ha egyszer komoly akarat vezette Isten világába, más talajba át nem ültethető. Elszárad, elpusztul. Hazug kísértés csupán, ha csalódásaink közt azt hisszük, hogy más pályán, más téren jobban boldogultunk volna. Isten beleiktatott az ő közösségébe és a világ örökre bezáródott mögöttünk abban az értelemben, hogy az övéi lehessünk valaha anélkül, hogy el ne pusztulnánk. Minden lelkipásztorban kifejlődik az a természet, amely a Gárdonyi szerzetesében élt, aki háromszor szökött vissza a világba, de mindannyiszor vissza is tért a zárdába, pedig

tudta, hogy rettenetes vezeklés vár reá. Nem tudott megélni az Isten nélkül. Rabjává lett az Úrnak. Maga ez a felkiáltás: „Fordulj el, hogy nyugodalmam legyen, hogy legyen annyi örömöm, mint egy *béresnek*“, hagyj békében, hagyj béressé lennem, hagyj, hogy ne törődjem veled: épen ez mutatja, hogy elszakadni Tőle nem lehet többé, hacsak Ő maga el nem vet magától.

Ő pedig *nem vet el*. Napról-napra jobban magához húz, szolgálatába láncol, egyre nehezebb és fájdalmasabb kötelességeket tesz életünk lehetőségévé, szenvedéllyé teszi bennünk az ő szerelmét, amelyet csak akkor érzünk meg igazán, lelkünk gyökeréig megrendülve, mikor elakarunk szakadni tőle. Úgy van: lehetetlen, fájdalmas, elviselhetetlen Istennek szolgálni e világban és mégis számunkra ez az egyetlen *lehetőség*. *Ez a legnagyobb kegyetlenség volna Istentől, ha nem volna a legnagyobb kegyelem*. De az. Mert Isten nem zsarnoka a mi életünknek, nem összetörni akar bennünket a lelkek terhével, nem kínozni akar hivatásunk elérhetetlen fenségével és életünk szomorú ellenmondásaival, hanem megtartani, megdicsőíteni. Hiszen ép az Ő fensége, dicsősége, örökkévaló szépsége, ellenállhatatlan megváltó szerelme *egyedüli* becse nyilvánul abban, hogy törékeny cserépedényekbe tölti ki lelkét. Hogy ne a cserépedény, de Ő jelentessék ki a világnak. Tökéletlenséged, kicsiny-séged, méltatlan mivoltod, csalódásaid között halld meg oh lelkipásztor az Ő édes szavát: „*Elég neked az én kegyelemem, mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el.*“ (II. Kor. 12; 9.) És ismét: „*ha vádol minket a sziv*“ nyugodjunk meg abban, hogy „*nagyobb az Isten a mi szivünknel és mindent tud*“. (I. Ján. 3., 20.) Az ő atyai szive hordozza az egész mindenséget és benne minket is. Az ő kegyelme választott ki a teher hordozására és áldott legyen, hogy a hivatás által örökre összeláncolt magával és vezérel előre az örökkévalóságban. Nem, Isten nem hagy *béressé* lenni minket, még ha akarjuk is: ő *fiává* fogadott és azzá akar tenni valóban. A *fiu* engedelmes, hívő szeretetével, Krisztus bár remegő, de mégis tökéletes szeretetben engedelmes szivével kell elvinnünk a pohárt, amit szent keze nyújt. A *fiu*, minél jobban szereti Atyját, annál jobban érzi, hogy az mennyivel nagyobb, erősebb nála. De hozzá hasonlítani, gyermeki lelke előtt bár lehetetlenségnek látszik, mégsem elviselhetetlen feladat, hanem édes büszkeséggel táplált remény, ami élteti őt. A világért se lenne rossz béressé, de minden erejéből Atyjának igazi másává és munkatársává igyekszik lenni. Az Atya *ezt* nézi és a tökéletlenségeket kiegyenlíti az Ő nagyobb szivének megértő szeretete. És mi, Isten fiai, a mi menyei Atyánk áldott szivében épen így nyerünk bocsánatot és kegyelmet, amikor alázatos szeretettel átadjuk magunkat neki. A Fiu megnyugvásával és örömeivel tudjuk, hogy az Atya tévedéseink dacára is szeret minket és gyermekeinek tekint és ez erőt ad hivatásunk terhének hordozására. Felkelünk és megyünk tovább.

M. S.

I G E H Í R D E T E S.

KULTUSZ.

A mi istentiszteletünk.

II. Sákramentomos istentiszteletek.

b) Az úri szent vacsora kiszolgáltatása.

Az úrvacsora sákramentoma Pálnál is, a reformátoroknál is (különösen pedig Kálvinnál) a Jézus Krisztussal való mysticus életközösségnek a legfelségesebb kiábrázolása. Sákramentom volta jegyzi és pecsételi azt, hogy az Úr Jézus teste érettünk adatott avégre, hogy most is a mienk legyen és örökre a mienk maradjon. Tehát Istennek kegyelem-ígérete a maga teljességében ki van fejezve benne, — mint ahogy a dónációs királyi levélben benne van valósággal és hathatósan az adomány, anélkül, hogy természetileg benne lenne — s ezt a kegyelmet nekünk hitünk által csak el kell fogadnunk. Arra nézve nyerünk tehát Istentől bizonyosságot, „hogy a Krisztus velünk és mi a Krisztussal kölcsönösen annyira eggyé lettünk, hogy mindazt, ami az övé, magunkénak mondhatjuk s mindazt, ami a mienk, az övének tarthatjuk. Ennélfogva bátran biztathatjuk magunkat, hogy az örökélet a mienk és hogy a mennyeknek országa épúgy nem vétethetik el mitőlünk, mint ahogy nem vétethetik el Jézus Krisztustól sem. Viszont a mi bűneink miatt épúgy nem kárhoztathatunk, mint ő maga; mert azok immár nem a mieink, hanem az övéi. Nem mintha neki jogosan bárminő bűn tulajdonítható volna; hanem azért, mivel azokért ő magamagát állította oda mind adósnak, mind fizetőnek. A csere, amelyre ő mivelünk az ő mérhetetlen jóságából kifolyólag lépett ez: a mi szegénységünket magára véve, a saját gazdagságát reánk ruházta; a mi gyarlóságunkat magára véve, saját erejével minket megerősített; a mi halandóságunkat magára véve, saját halhatatlanságával ajándékozott meg minket; földre szállva, nekünk a mennybe készített utat, velünk együtt emberfiává léve, minket magával Isten fiaivá tett.” (Kálvin) Mikor tehát azt mondja Jézus: „vegyétek és egyétek, ez az én testem, ez az én vérem,” az állítja, hogy amily kézzelfogható valóságnak a kenyér és a bor, épen olyan valóság a hitre nézve az, hogy a Jézus Krisztus halála és feltámadása minden javaival együtt úgy a mienk, mint ez a kenyér és bor; továbbá, hogy az ő teste és vére úgy táplál és úgy vidámit meg, amint ahogy a kenyér táplál és a bor megvidámit, ha velök élünk. Tehát nemcsak tudomásulvétel,

vagy emlékezet az úrvacsora szertartása, hanem mystikus tápláltatása a léleknek a Jézus Krisztus testével és vérével, azaz egyszóval: az ő halálával. A J. Kr. teste és vére az által táplál, ha mi hittel felfogjuk és átéljük mindazokat a jótékeményeket, amelyek ő testében: azaz szenvedésében és halálában megszerzett minékünk.

Tehát az Uri szent vacsorában azt fejezzük ki, hogy mi egyek vagyunk a Krisztussal és a Krisztusban minden hívővel. Ez a láthatatlan, de élő testbe való beleszerveződés mutatja meg az Úrvacsora jelentésének másik oldalát, a szocialist vagy a *szeretetközösséget*. Ha mi mindnyájan egy testnek vagyunk a tagjai, senkit sem sérthetünk meg a mi felebarátaink közül, hogy ő benne egyszersmint ne Krisztust sérte-nők meg s nem szakadhatunk el felebarátainktól, hogy egyszersmind a Krisztustól is el ne szakadnánk. Amily gondot viselünk a testünk tag-jaira, oly gondot kell viselnünk a felebarátainkra is, akik a mi közös, *egy* testünknek a tagjai. Amint testünknek egyik tagja sem fáj, a nélkül, hogy azt a többi mind meg ne érezné, szintúgy nem szabad tünnünk, hogy felebarátainkat valami baj érje úgy, hogy abban magunk is részt ne vegyünk. (Kálvin)

Az elmondottakból következik, hogy az úri szent vacsorában a keresztyénség központi élménye: az unio mystica cum Christo van ki-ábrázolva. Ennélfogva már most távol tarthatjuk azt a gondolatot, hogy az úrvacsora tárgyilag csak a Jézus halálára, alanyilag csak a bűn-bánatra vonatkoznék. Igaz, hogy a Jézus halálára nézünk, de benne az *egész* Krisztust, az *egész* Istent, az *egész* mennyei életet látjuk a maga kiapadhatatlan és megmérhetetlen változataiban. Viszont a bűnbánat is csak egyetlen egy mozzanat (bár lényeges, sőt feltétlen mozzanat) az úrvacsorában átélt vallásos élmények sorában. A bűnbánat azért lényeges része, conditio sine qua non-ja az úrvacsora vételének, mert a Krisztus halálához másképen, mint bűnbánattal nem is lehet közelíteni. A bűn-bánat nyitja ki a szívet a Krisztus halálának javai számára s mint ahogy bezárt ajtón nem lehet bemenni, úgy nem lehet töredelem nélkül az úrvacsorában részesülni. „Mivel az úrvacsorában — úgymond Kálvin — a Krisztus nekünk eledelül adatik, megismerjük, hogy mi nála nélkül lassankint elsorvadnánk elfogyatkoznánk, semmivé lennénk. Azután, mivel nekünk életül adatik, megismerjük, hogy mi nála nélkül, csak magunkban, teljesen halottak vagyunk. Azért egyedül csak úgy tehetjük magunkat Isten előtt méltókká, ha a mi hiábavalóságunkat és — úgy szólva — méltatlan voltunkat előtte feltárjuk, hogy minket irgalmából magához méltókká tegyen; ha magunkban elcsüggedünk, hogy benne megvigasztaltassunk; ha magunkat megalázzuk, hogy általa felmagasz-taltassunk; ha magunkat vádoljuk, hogy általa megigazítottassunk. . . . tehát: mi szegények megyünk a jóságos jóltevőhöz; mi betegek az orvos-hoz, bűnösök a megváltóhoz.“. . . Tehát a „méltóvá létel“ és a „meg-

vizsgálás“ azt jelenti, hogy magunkba szállva számot vetünk először arról, hogy szivünk teljes bizodalomával Megtartónknak ismerjük-e Krisztust, azután arról, hogy elég elszántak vagyunk-e erről vallást is tenni, s harmadszor: készek vagyunk-e a Krisztus példája szerint magunkat felebarátainknak szentelni és közösködni azokkal, akikkel a J. Kr.-ban egyek vagyunk. Mindezekből az következik, hogy a „bűnbánat“ jelentésének helyes értelmezésével két veszedelmet kell kikerülnünk: azt, hogy a bűnbánat komolyságát leszállítsuk s a méltatlanokat az Úr asztalához engedjük, másodsor azt, hogy a bűnbánatot rettegéssé fokozva, távol tartsuk a szegény bűnös lelket az Úr asztalának áldásaitól.

Ami most már az úrvacsoraosztás liturgiáját illeti, jegyezzük meg a következőket. Kálvin eleinte azt vallotta, hogy az úrvacsorával „minél gyakrabban“ kell élni, de később, épen azért, hogy a szertatás méltóságát minél jobban kitündököltesse, évenként csak négyszer osztott úrvacsorát: a három nagy ünnepen és az ünneptelen félév közepe táján: szeptemberben. Ez a szeptemberi úrvacsoraosztás később megoszlott s egyik újbuzakenyérre, másik adventre szólt. Volt is valami igazság abban, hogy az ünneptelen félév legkiemelkedőbb eseményéhez: az aratási hálaadáshoz fűzzék az úrvacsorát. De mikor ehhez az alkalomhoz fűzték, eszük ágában sem volt az úrvacsorai ünnep jelentőségét kapcsolatba hozni a kenyérrel, mint az *úrvacsora egyik anyagával* s mintegy azt ünnepegni, hanem a testi tápláltatás jelentését élesen szemünk elé állító ünnepet akarták a Krisztus testével való lelki tápláltatásunk gondolkörébe felemelni, Tehát újbuza kenyérre nem azért veszünk úrvacsorát, mert Isten *kenyeret* adott, hanem azért, mert Megváltót adott, aki az ő testének mennyei kenyérével táplál az örökéletre. De ez a gondolat nem gyökerezett elég mélyen bele a mi kissé naturális vallásosságunk talajában s így hamar kialakult az a gondolat, hogy a nyári úrvacsoravétel *hálaadás* az elvett természeti javakért. Ez pedig nyilvánvaló bálványozás. Természetes, hogyha a kenyér megkapta a maga ételáldozati ünnepét, a bor sem maradhatott el s ma is vannak komoly theologusok, akik vitatják, hogy az őszi úrvacsoraosztást a szüret alkalmára osztjuk s „újbori agendáikban“ azt fejtegetik, hogy kell-e inni egy keveset, vagy nem. Ezeknek a kalács-, barka-, sonka- stb. szentelési eljárásokra emlékeztető szokásoknak elejét veendő, ideje volna már az úrvacsoráztatás idejét helyesebben állapítani meg. Szerintem az úrvacsoraosztás helyes időpontja: 1. Advent első vasárnapja, (bűnbánati, vagy böjti alkalom) 2. Karácsony (Jézus Krisztus testté létele) 3. Nagypéntek (J. Kr. halála; mindenünnen elmaradhatna, csak innen nem) 4. Húsvét (feltámadás) 5. Pünköst (a gyülekezet megalakulása, a Szent Lélek kitöltetése) 6. Új buza zsengejére, melynek alkalma a mi lelki tápláltatásunk, a mi igazi tápláltatásunk felett érzett öröm és hálaadás. Tehát a tulajdonképeni böjti, vagy bűnbánati úrvacsoraosztást

az egésznek elejére, adventre tettük; a régi bőjti alkalmat mélyebben és teljesebben nagypénteken találjuk fel. (Aki nem találja ezt az elosztást természetesnek és magától értetődőnek, annak szivesebben kifejtjük okainkat részletesebben is.)

Ez a hely nem alkalmas hosszú pörök leszállítására, sem pedig egészen új tervnek bemutatására, mégis meg kell jegyeznünk, hogy az úrvacsoraosztást legszivesebben *külön, önálló* istentiszteletnek alakítanók ki. Ugyanis a mai gyakorlat szerint, egymás mellé állítva, igen hosszuvá teszi az istentiszteletet; nem lehet tudni, melyik a kultusz középpontja: az ige, vagy a sákramentom; harmadszor: mind inkább gyakorlatba jön, hogy a prédikáció után a gyülekezet nagyrésze kitakarodik a templomból s csak egy pár állhatatos lélek marad benn a második felvonásra, a melyik friss papváltással épen olyan sokáig tart, mint az előbbi. Így aztán az úrvacsorának méltósága aláhanyatlak, s függelék lesz a kultuszban. Az egymás mellé kapcsolt kettős szertartás csak a Kálvin felfogása mellett érthető, amely szerint a kommunióból való elmaradás a gyülekezeti egység megtagadását s a közösségből való kilépést jelentette, tehát ilyenkor csak a kommunikánsok mentek a templomba, de minden felnőtt tag kommunikáns volt. Ha pedig egyszer a külön istentiszteleti jelleget elfogadtuk, akkor városokon, megfelelő világítás mellett *este* is vehetünk úrvacsorát, dacára a Geleji 59. kánonának. Az ilyen önálló úrvacsorai ünnepnek a rendje ilyen lehetne: Invokáció, ének után a pap (szereztetési ige alapján vagy pedig más textus alapján) elmondja az Úrvacsora jelentőségét és hasznát, azután felhívja a gyülekezetet a bűnvalló imádság megtételére. A bűnvallás után hitvallás jó, akár a Credo, akár más, (esetleg kérdésekre való felelet formájában), amelynek alaphangja az, hogy egyedül hit által igazulunk meg az Isten kegyelméből. E hitvallásra következik az absolutio. Absolutio után jön a *consecratio*: a kenyérnek és bornak a szereztetési igék kíséretében való megszegése és felmutatása, ami rövid imádságban végződik. — Azután jó a kiosztás. A kiosztásra nézve leghelyesebb rend a felső Tisza-mentén ma is szokásos, az u. n. „Liturgia sacrae” szerint eljárás. Kiosztás alatt a gyülekezet énekeljen, néha-néha nagy csendességet tartván. Nem tartjuk helyesnek a kiosztás alatti bibliaolvasást, mert kétfelé figyelni nem lehet, valamint azt sem, hogy a pap a kommunikánsnak a szereztetési igénél egyebet mondjon, mint ahogy az Erdélyben szokás. Ugyanis vagy olyan igéket mondok, amelyekben a Jézus halálában lett közösség jut kifejezésre s akkor ezt a célt szereztetési igével jobban elérem, vagy pedig másmilyeneket, u. n. pásztoratív igéket mondok s akkor elterelem a figyelmet a közonti gondolattól. Ha a szent jegyek kiosztás közben elfogynak és újat kell beszerezni, az új jegyeket nem kell (*nem szabad!*) újra consecrálni, mint azt Révész Bálint s utána Csiky Lajos mondja, mert ez tisztára varázslat és kat-

holicizmus. Ugyanis az a gondolat rejlik benne, hogy a consecratio (szereztetési ige és imádság) a *jegyeken* változtat valamit s más a bor imádság előtt, mint után. A consecratio *rajtunk* változtat, hogy új jelentést adjunk a materialis kenyérnek és bornak, velünk pedig ez már megtörtént az első consecratio alkalmával. Kiosztás után ünnepies intelem, hálaadó imádság, miatyánk és áldás.

Az úrvacsoraosztási szertartásnál szeretem, ha *állandó* klasszikus agendarészletekhez ragaszkodunk. Az alkalmosságú — nem túlságos nagy változatban — az úrvacsorai beszéd keretében lehet biztosítani, de minden egyéb legyen állandó, lehetőleg klasszikus alkotás. E téren teljes megnyugvással Baksay remek átdolgozásait ajánlom. Ideiktatok egy általános agendát, a Kálvin ősagendája alapján készült francia (és genfi) agenda átdolgozását. Liturgiai keret a konventi új agendaterv.

Kegyelem nektek és békesség az Atya Istentől és a mi Urunk Jézus Krisztustól, ki adta magát a mi bűneinkért, hogy kimentene minket a jelenvaló gonosz világból az Istennek, a mi Atyánknak akaratja szerint, kinek legyen dicsőség mindörökkön örökké! Ámen.

Halljátok meg testvéreim miként szerezte Jézus Krisztus az úri szent vacsorát. Elénkbe adja ezt szent Pál apostol a korinthusbeli gyülekezethez írott első levele tizenegyedik részében a 23 versztől kezdve a következőképen: „Én az Úrtól vettem, amit nektek előtökbe is adtam: hogy az Úr Jézus azon az éjszakán amelyen elárultaték, vette a kenyeret és hálákat adván megtörte és ezt mondotta: Vegyétek egyétek! Ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Hasonlatosképen a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna, ezt mondván: E pohár amaz új testamentom az én vérem által; ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre. Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amig eljövend.

Azért aki méltatlanul eszi e kenyeret, vagy issza az Úrnak poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Probálja meg azért az ember magát és úgy egyék abból a kenyérből és úgy igyék abból a pohárból, mert aki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának, mivelhogy nem becsüli meg az Úrnak testét.“

Hallottátok atyámfiai, miképen szerezte a mi Urunk Jézus Krisztus az úri szent vacsorát, valamint azt is, hogy mekkora tisztességgel és milyen tisztasággal kell azt anyaszentegyházának kiszolgáltatnia mind az időknek végeztéig.

Megtetszik ebből, hogy nem szabad az úri szent vacsorához engedni azokat, akik nem tagjai az Úr anyaszentegyházának vagy akik magok viseletükkal megbotránkoztatták azt.

Ezért a mi Urunk nevében és tekintélyével, annál a hatalomnál

fogva, amelyet az ő igéjéből vettünk, az úri szent vacsorában való részvételre méltatlanoknak nyilvánítjuk a hamisakat, hitetleneket, a megátalkodott bűnösöket és a zabolátlan életűeket. Kinyilvánítjuk, hogy ha bűneiket meg nem bánják és a szent életre magokat őszintén el nem határozzák, nem vehetnek részt a mi Urunk Jézus Krisztussal való közösségben és el kell távozniok e szent asztaltól, hogy meg ne fertőztessék azt.

Szálljatok azért magatokba és próbáljátok meg a sziveteket: van-e benne igazi bűnbánat, a Jézus Krisztusban vetett erős hit, amely egyedül csak tőle várja az üdvösséget; szeretitek e őszintén az Istent s egyedül csak az ő irgalmasságában biztok-e; akartok-e igazán az Úr törvénye szerint élni, s elhatároztátok-e, hogy szakítottok minden gonosz hajlandósággal, igazságtalansággal és gyűlölködéssel és jóvá tesztek minden hibát, amit testvéreteik ellen nyilván vagy titokban elkövettetek és békességben testvéri szeretetben éltek felebarátaikkal?

Igaz, hogy míg e testben járunk, hitünk és kegyességünk sohasem lehet tökéletes, sőt inkább nap-nap után harcot kell vívnunk hitetlenségünk és szivünk gonosz kívánságai ellen. De ha elsiratjuk erőtlenségünket és őszintén megtagadjuk a magunk akaratát, ha teljes szivünk-ből az Isten törvényei szerint kívánunk élni, bizonyosra vehetjük, hogy ő szent asztalához bocsát és részeltet az ő javaiban. Nem közeledhetünk tehát az ő asztalához a magunk igazságában bízva, vagy a magunk érdemére támaszkodva, csak mint szegény bűnösök járulhatunk ide, érezvén a mi nyomoruságunkat, keresvén a mi Megváltónkkal való közösségben és az ő halálra való idvességes emlékezésben hathatós segedelmet a bűn elleni harcra, mert egyedül Istentől jó a kegyelem és az örök üdvösség.

Azért értsük meg jól, hogy ez a sákramentom lelki betegeknek való orvosság, melynek egyetlen feltétele önmagunk megismerése, bűneink megutálása és az, hogy ne találjunk senki másban örömet és békességet, hanem csak egyedül a mi Urunkban.

Ne tekintsük tehát az úri szent vacsorát hiú és haszontalan szertartásnak, sőt inkább gondoljuk meg, hogy keresztyén vallásunk legdrágább és legszentebb javait foglalja egybe. Hisz Jézus Krisztust vesszük benne, mint ama tökéletes husvéti bárányt, ki érettünk áldoztatott meg. A kenyér az ő testének közösségét jelenti, mely miérettünk törtetett meg. A bor az ő vérenek közösségét jelenti, az új testamentumot az ő vére által, mely a mi bűneink bocsánatára osztatott ki.

Azért mindenek felett higgyünk emez ígéretekben, amelyeket Jézus Krisztus tett nekünk, ki maga a tökéletes igazság és aki valóban részeltetni kíván minket az ő testének és vérenek közösségében, hogy egészen mi bennünk éljen, mi pedig ő benne. Ámbátor csak kenyeret és bort látunk magunk előtt, mégse kételkedjünk abban, hogy ő bizonytal megcselekszi mindazt a mi lelkünkkel, amit látható jelekkel külső képen

kiábrázolt előttünk; ne kételkedjünk abban, hogy ő ama mennyei kenyér, ami örökéletre tápláló eledelünk.

Óvakodjunk bűnös hálátlansággal viszonzni ami Urunknak ezt a végtelen jóságát, ki így adta magát éretünk és mutatta meg, hogy minden, ami az ővé volt, nekünk adatott. Sőt inkább hallgassunk arra a szelid hívó szóra, amely igéjéből zeng felénk kegyelmesen és vegyük az Isten szeretetének biztosítékait: bűnbocsánatának pecsétjét és ígéretének zálogát. Egyesüljünk lélekben a mi Urunk Jézus Krisztussal, aki ígérete szerint most is jelen van közöttünk. Ne akadjon meg szemünk e külső, romlandó és földi elemeken, mintha Jézus Krisztus valósággal bennük rejtőznék, hanem emelkedjék fel lelkünk a magasba, ahol Jézus Krisztus az Atya dicsőségében lakozik és ahonnét leszen eljövendő az utolsó napon, hogy megítélje a világot, s minket amaz ő szerzette nagy üdvösség birtokába helyezzen.

Készüljünk tehát a királyi vendégségre alázatosan, meg vallván a mi bűneinket a szent és kegyelmes Isten orcája előtt a következőképen:

Kegyelmes Istenünk és Atyánk az Úr Jézus Krisztusban!

Ha visszatekintünk a mi egész életünkre, midőn megemlékezünk minden te kegyelmességidről, melyeket közöltél mivelünk és minden mi hivatásainkról, melyekkel mi a te jótéteményidre feleltünk: minő szégyen és bánat borítja el szivünket! — Megváltatván nagy áron, nem kellett volna-e szivünk egész teljességéből egész életünket tenéked szentelnünk? Nem tartoztunk volna-e azzal, hogy megtagadván magunkat, állhatatosan harcoljunk a bűn ellen és szemeinket Jézusra függesztvén, menjünk tántoríthatatlanul a szentségnek amaz ösvényén, melyet ő nyitott meg minékünk?

De, ó Úr Isten! A megszentelődésben való nevedés és a hiveségben való állhatatosság helyett mennyi fogyatkozást, mennyi megtántorodást, mennyi engedetlenséget jegyez fel a mi életünkben a te soha nem szunnyadó tekinteted, amely elől mi el nem rejtőzhetünk! Mennyi visszaesés, melyet mi magunk is elítélünk, mint szégyenletes rabság testi vágyaink igájában és minő restség a te szolgálatodban, minő lágy-melegség a mi Atyánknak dolgai iránt a mi szivünkben! Ó igaz bíró, ha perbe szállasz velünk ezer szavadra egy szót sem felelhetünk!

De nem! Te nem a te igazságod szerint ítélsz meg minket, te nem vagy siket a megalázódás esedező szavára! Te olyan Isten vagy, aki megbocsát, aki megkegyelmez, aki a mi bűneink megszámlálhatatlanságát könyörületességének megmérhetetlenségével fedezi el! Nem, — édes Atyánk a Jézus Krisztusban — a te irgalmasságodnak nincs határa, a te gondviselő kegyelmed nem fáradt el, sőt megsokasodott mirajtunk ma is, midőn ime méltóztatsz mihozzánk közelíteni és hívogatni minket, hogy részesüljünk a váltság és idvesség megszentelt vendégségében.

Könyörülj hát rajtunk Uram, mert csak a te jóságodban vetjük reménységünket. Szólj a mi lelkünknek e látható igékkel is békességet, kegyelmet, megengesztelődést! Töröld el a mi engedetlenségeinket annak a szent és szeplőtelen áldozatnak szerelméért, aki érettünk megáldoztatott a keresztfán! Készíts minket, hogy méltóan közelíthessünk a te szent asztalodhoz, hogy ott megpecsételjük te véled való egyesülésünket a mi Isteni Megváltónk szent teste és szent vére jegyeinek vétele által.* Ámen.

Mielőtt e szent asztalhoz járulnátok Pál apostól intelméhez és anyaszentegyházunk folytonos gyakorlatához képest néhány kérdést intézek hozzátok, amelyekre mindenikünk a saját hite és meggyőződése szerint lelkiismeretesen és hallhatóan feleljen meg.

Azt kérdem elsőbben is: Hiszitek-e és valljátok-e, hogy ti magatokban mindenestől fogva gyarlók, esendők és bűnösök vagytok, kik a saját erőtekből Isten ítélőszéke előtt meg nem állhattok és ha Isten rajtatok kegyelméből meg nem könyörül, büntetést, halált és kárhozatot érdemeltek?

felelet: Hiszem és vallom.

Azután azt kérdem: Hiszitek-e, valljátok-e, hogy Istennek ez a kegyelme megjelent nekünk a Jézus Krisztusban, aki az ő halála által bűnbocsánatot és örökéletet szerzett mindazoknak, akik hisznek őbenne?

felelet: Hiszem és vallom.

Végül azt kérdezem: Igéritek-e, fogadjátok-e, hogy ti e kegyelemért háládatosságból egész élteteket az Urnak szentelitek és már e jelenvaló világban, mint az ő megváltottjai, az ő dicsőségére éltek?

felelet: Igérem és fogadom.

Bűnbánat-hirdetés:

Én is azért, mint az én Uramnak, a Jézus Krisztusnak, méltatlan bár, de hivatalos szolgálja, ezen ti vallástételek szerint, hirdetem ténéktek bűneiteknek bocsánatát és az örökéletet, amelyet megad a kegyelmes Isten az ő szent fiáért mindnyájunknak. — Ámen.

Meghívás az Úrasztalához:

És most, hogy illőképen elkészültetek s hogy a vacsora is kész és vár a vendégségnek Ura, meghivlak az ő nevében: jőjjetek e szent asztalhoz alázatos szívvel, a szokott szép rendben.

Kiosztás.

Keresztyén Atyámfiai, — akik a mi Urunk Jézus Krisztus halálának emlékezetére ez alkalommal a Szent Sákramentommal éltetek, — minekelőtte elbocsátanánk titeket a ti házaitokhoz, — kérünk és intünk titeket, hogy úgy cselekedjete, hogy az ő kegyelmét hiábavalóvá ne tegyétek magatokban. Ne uralkodjék többé tibennetek a bűn: sőt viseljétek

* Baksay átdolgozása az új konventi liturgiában.

magatokat a ti keresztyéni rendeltetésekhez méltóan, hogy semmi titeket meg ne foszthasson Istennek ama szeretetétől, amelyet kijelentett és hozzátok megbizonyított a Jézus Krisztusban. Legyetek mint ő szentei és szerettei könyörületesek; öltözzétek fel a jóságot, alázatos-ságot, szelidséget, béketűrést. Szenvedjétek el egymást és ha egymásra valami panaszotok vagyon, bocsássatok meg egymásnak, mint Jézus megbocsátott tinéktek. Az Istennek békessége uralkodjék a ti sziveitekben, melyre hivattatok is egy testben.

Most, mielőtt megtérnénk házainkhoz, jertek emeljük fel szivünket Istenhez és adjunk hálát velünk közlött kegyelmességéért, imádkozván ekképen:

„Áldjad én lelkem az Urat s egész valóm az ő szent nevét! Áldjad én lelkem az Urat és el ne felejtkezzél semmi jótéteményéről! Áldunk téged jóságos Istenünk, mert te ime, megbocsátod minden bűneinket, meggyógyítod minden betegségeinket; megváltod életünket a koporsótól s kegyelemmel és irgalommal koronázzasz meg minket. — Bizony, könyörülő és irgalmas vagy te Atyánk; késedelmes a haragra, kész a kegyelemre; nem feddődöl folyvást s nem tart haragod örökké; nem bűneink szerint bánysz velünk s nem fizetsz álnokságaink szerint nekünk. — Mert a mily magas az ég a föld felett s amily távol esik napkelet nyugattól: oly nagy a te kegyelmed s oly messze veted vétkeinket tőlünk. És mint az atya könyörül gyermekein: úgy könyörülsz Te is mirajtunk. Hála neked, hogy hozzánk való szerelmedet megmutattad abban, hogy adtad érettünk a Te szent Fiadat, ki meghalt érettünk, mikor mi még bűnösök valánk. Istenünk, Atyánk! tartsd meg és növeld lelkünk bizonyosságát abban, hogy akik megigazultunk az ő vére által, sokkal inkább megtartanunk immár a harag ellen ő általa; — és abban, hogyha amikor ellenségeid voltunk megbékéltettünk Veled Fiadnak halála által, sokkal inkább megtartunk most az ő élete által. S mert az Ur jóvolta örökkön-örökké az őtet félőkön s azoknak fiaiknak fiain, kik megőrzik az ő szövetségét; áldjátok az Urat ő Angyalai, mennynek seregei; áldjátok az Urat minden teremtményei: — Áldjad, áldjad én lelkem az Urat!*

Áldás: Istennek népe, áldjon meg tégedet az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusunknak atyja, aki megszabadított minket a sötétségnek hatalmából és átalvitt az ő szerelmes fiának országába, kiben van a mi váltságunk és bűneinknek bocsánata és aki által van élő reménységünk, romolhatatlan, szeplőtelen és hervadhatatlan örökségre a mennyben. Ámen.

R. L.

* Az új konventi liturgiában Szatmári Ötves István agendájából átdolgozva.

Hogyan tanítsunk vallást ?

Vallástanítás az iskolában.

4. A Káté tanítása.

A káté-tanítás az elemi iskolai vallásoktatás koronája, betetőzése. A VI. osztályban, heti 2 órán tanítjuk. Határozott célja az egész eddigi, történeti jellegű anyag *személyivé* tétele és *bizonyosságtevéssé* fokozása, mely épen abban csúcsosodik ki, hogy a gyermek lelke megérzi és meglátja, hogy az egész történeti fejlődés feléje, mint célja felé haladt és szűkült, hogy megrendülve, világosodjék meg lelkében a boldogító igazság: *értem* történtek mindenek; Isten engem keresett, engem szeret, engem vált meg, én is az ő gyermeke vagyok. És csendüljön ki lelkéből a fogadástétel: az is akarok lenni minden erőmből. Ezt a célt az oktatás azzal próbálja elérni, hogy a történeti szemléletek anyagát összesűriti és fogalmi rendszerbe köti egy, a gyermeki lélek fejlődési fokának megfelelő *keresztyén élet- és világnézetben*. Ez a fogalmi rendszer a *kátéban* testesül meg. A Káté *hitvallás*. A keresztyén hit- és erkölcsii tudatnak fogalmi kifejezése, értelmi foglalatja. Mivel a vallásos élménynek épen az értelmi reflexe változásnak van alávetve a lélek fejlődése szerint, azért minden életkorra érvényes káté nincs. A Káté mindig *pedagogiai* eszköz, tehát alkalmazkodik a különböző életkorok értelmi világához; másként fogja egységes rendszerbe a vallásos élmény tartalmát a népiskolások, megint másként a konfirmándusok, vagy a felnőttek számára. Azonban a káté mégis minden esetben az *ugyanazonos keresztyén élményt* tartalmazza és annak *értelmezése*; az az anyag tehát, a melyet az értelmezésben hitvallássá jegecit, minden esetben csakis ugyanaz lehet. A keresztyén hitvallás tartalma természeténél fogva mindig a *Bibliából* veendő. Kérdés azonban, hogy mik legyenek azok a részek, melyek a Bibliából kivéve, a káté anyagául használtassanak fel és hogy a Biblián kívül nincs-e a kátének más forrása is? Mert pld. némely konfirmációi kátéban a keresztyén egyház történetének menete is bennfoglaltatik, s ha az elemi iskolás gyermekek számára érvényben lenne a kátétanítás, vajon az ő kátéjukban is benne kellene-e ennek lennie? A Kátéban tényleg *mindennek* benne kell foglaltatnia, amit a gyermek eddig tanult, azonban csak *idealiter*, mint a fogalmi rendszer

tapasztalati, illusztráló anyagának. A szent történetek és az egyház-történet ismételt leírásának itt nincs helye, de mindaz ami belőlük eszmei, örökkévaló lényeg, a káté tételeiben fogalmilag ott kell hogy legyen és e tételekből a szemléleti anyagnak mindenkor visszakonstruálhatónak kell lennie. Ennélfogva maga a keresztyén világ- és életnézet a Kátéban *tisztán bibliai* lesz, és pedig az egész keresztyénség lényegét hordozó bibliai anyagból alakul, a mely aztán érvényesült, élt, megjelent és hatott a történelem minden mozzanatában. *Az igaz keresztyéni hit és az igaz keresztyéni élet képe* az, ami a Kátéban kialakul.

A keresztyén *hitnek* azonban egész tartalmát a Szentírás egésze adná, a melyet így tisztán bibliai szövegezésben adni lehetetlen volna, illetve mindig relativ értékű kivonatolássá lenne. A káté írójának a *hit formuláját* kellene a Bibliából megszövegeznie, ami mindig egyéni és töredékes lenne. Ezért önkényt értetődik, hogy azt a formulát választjuk, amelyik legősibb és századok hitének kifejezője lévén, a hitközösség jellegét legklasszikusabban képviseli, t. i. a „*Hiszekegy*“-et, az „*atyák hitét*“. Ez a hitvallás a bibliai isteni kijelentésnek mintegy a legáltalánosabb kifejezése, bibliai keretezése a *hit világának*. A *Szentháromság*, az *anyaszentegyház*, a *bűnbocsánat*, az *örök élet* azok a pillérek, amelyeken az egész nyugszik. A *keresztyén világnézet* egész épülete kétségtelenül ezekre a pillérekre épül s így a *Hiszekegy* értelmezésében egész teljességében felmutatható, természetesen a gyermeki lélekhez mérten.

Ami a *keresztyén életet* illeti, itt már a Szentírás maga ad olyan örökkévaló summázásokat, amelyek az egész lényegét hordozzák. Első sorban az *emberi élet törvényeit*, létfeltételeit, Isten által adott örök fundamentumát adja a *Tíz parancs*. Közelebbről a *keresztyén embernek* az Atyával való *életközösségét* tükrözi a *Miatyánk*. Végre a *keresztyének egymással és az Istennel való életközösségének* hordozóját az anyaszentegyház alkotván, ennek, mint életadó, életet megszentelő hatalomnak fölszentelői, kifejezői a *sákramentumok*, a *szereztetési igék* értelmében. *Hiszekegy, Tíz parancs, Miatyánk, Szereztetési igék* : ezek adják meg a keresztyén hit és élet foglalatját és törvényeit, ezek alkotják a káté *anyagát*, ezek *magyarázata* pedig a *káté-tanítás*.

Az a kérdés, hogy ezeknek a részeknek az *elrendezését* miféle elvek szerint végezzük? Sorrendjüknek megállapítása úgy theologiai, mint pedagógiai szempontból fontos kérdés.

Ismeretes, hogy *Luther* kátéjában első helyen van a *Tíz parancs*, második a *Hiszekegy*, harmadik a *Miatyánk*, negyedik és ötödik a *Sákramentumok*. De a *Luther-féle elrendezést* bizonyos theologiai szempont vezérelte. U. i. a *Törvény* első helyen való tárgyalása tisztán azért történik, hogy kimutattassék az igazság: „a törvényből nem igazul meg egy test sem“, mert magunk erejéből a törvényt betölteni nem tudjuk.

Luthernél az egész Tíz parancs, a Törvény csak hid a kegyelemhez: „nevelőmester a Krisztusra.“ A páli gondolat mélysége és igazsága azonban *ebben az esetben* határozottan téves útra vezette Luthert.

A kátéban ugyanis a Tízparancs a világért sem arra való, hogy *teljesíthetetlensége* mutattassék ki. Ennél sokkal több: életünk törvénye, a mely egy az étellel, amely nélkül nincs élet. És ami a fő: a Tízparancsban benne van a hit szempontjából *az egész keresztyénség*, benne van Isten érettünk élő megváltó *szerelete*, fegyelmező alakjában, benne van a *Krisztus*, aki a törvény betöltője vala. Ebből a szempontból tehát az elrendezés indokolatlan.

A *Kálvin* kátéjának (1545. Magyarul a Ref. Egyházi Könyvtár IX. kötetében: „Kálvin J. kisebb művei“ 1—70. l. Ford: Czeglédy Sándor.) elrendezése ez: a hitről, a törvényről, az imádságról, a sákramentumokról. Magunk részéről is ezt az elrendezést tartjuk helyesnek. Először a Hiszekegyet magyarázzuk, mint a keresztyén *hit* kifejezőjét, azután a Tízparancsot, Miatyánkat, Sákramentumokat, mint a keresztyén *élet* kifejezőit. Így az egész a *keresztyén világnézet és életfelfogás* tükre, magyarázata lesz. A káté egész fogalmi, logikai természetének határozottan ez az elrendezés felel meg.

Maga a káté, mint *tankönyv*, ennek a keresztyén világnézetnek és életfelfogásnak *legelemibb, legegyszerűbb és legrövidebb* kifejezése kell hogy legyen. Szerkezetére nézve legvilágosabb, ha mindenütt *tételre* és *magyarázatra* osztjuk. A tétel maga a bibliai szöveg egy-egy része (pl. az egyik parancs, vagy az egyik kérdés), ehez csatlakozik a magyarázat. Megjegyzendő, hogy a magyarázatnak szintén a *legelemibbnek, legegyszerűbbnek és legrövidebbnek* kell lennie a kátéban, s úgy kell megszövegeztetnie, hogy pregnáns és lapidáris voltánál fogva beleedzőhessék a gyermek emlékezetébe és vallásos élményének évtizedek múlva is fogalmi hordozója lehessen, mely acélbordázatában őrzi és mindig újra feleleveníti magát az élményt. Ezért kátét alkotni a *legnehezebb* dolog a világon. Az alkotónak nemcsak nagyon tiszta vallásos világnézete és életfelfogása kívántatik hozzá, hanem erős történeti hit-tudat is és a kifejezésnek egészen speciális ereje, mely a *közösség*, az *egyetemesség* tükrözője tud lenni. Most már úgy a tételt, mint a magyarázatot *kérdések* vezethetik be, maga a tétel és a magyarázat pedig a *felelet* alakját veheti fel szintén azért, hogy az emlékezetbe való beleedződés ezzel is megkönnyíttessék. Pld. így:

... . *ik tétel.*

Kérdés: Melyik az Istennek első parancsolata?

Felelet: Rajtam kívül más Isteneid ne legyenek!

Magyarázat.

Kérdés: Mit kíván tőlünk Isten az első parancsolatban?

Felelet: Isten az első parancsolatban azt kívánja tőlünk, hogy ...

Sokan azt gondolják, hogy a kátétanítás tulajdonképpen a káté be-tanításában, emléttetésében áll. Ez nagy tévedés. Ez az eljárás lelket-len robottá tenné az egészet, s valószínű, hogy azért is lett a káté néhol a gyermek legunalmasabb könyve és valóságos réme, mert csak bevágatták vele.

A kátében a tételekhez adott magyarázatok, mint említettük, csak a legelemibb értelmezését adják a tételnek, a tulajdonképeni tanítás ennek a magyarázatnak a fejtegetése, valósággal életre való támasztása, élményé tevése s *ebben a legszebb, leggyönyörűsebb vallástanítói munka*. Ennek a munkának, s így az egész kátétanítás *módszerének alapelve* az, hogy a fogalmilag sűrített elemi magyarázatot *szemléletekbe oldjuk fel*, visszavezetjük a legendák, bibliai történetek, egyháztörténeti részek szemléleti képeire, újra felelevenítjük a gyermekek lekében az egész öt évi anyagot, hol egyik, hol a másik vonásában, kibontjuk lel-kéből az évek alatt felhalmozott kincses házat, hogy az élet maga vilá-gítsa meg az igazságot; mindenütt Jézus Krisztus személye, élete, taní-tása, mint a szóbanforgó igazság tökéletes tűkre, állítandó a központba; ezáltal a forgalmi egységet új fogalmi rész-egységekbe fixirozzuk, majd újra visszavezetjük az elemi magyarázatba foglalt alap igazságra. E fejtegetés közben az értelem mellett a kedélyt és az akaratot is foly-tonosan foglalkoztatjuk, s a meg hatás és megindítás minden eszközét harcba visszük, hogy a fogalom igazán életté legyen. Ha sikerül ezt az eljárást végbevinnünk, a kátétanítási órák valósággal ünnepekké lesznek. Ezeken teremtik meg a keresztyén személyiségek alapját, éltető csiráját. Természetes, hogy ha valahol, úgy itt elsősorban szükséges a tanítást gyakorlattal, tettel, élettel kötni össze és a gyermekeket belevezetni a keresztyén élet korukhoz és körülményeikhez mért *gyakorlásába*.

A kátétanításban, mint az egész népiskolai vallástanítás fogalmi rendezésében és magasabb egységében mindig vezető elem marad az *intellektuális vonás*. A hit intellektuális birtoklásának biztosítása pedig óriási fontosságú dolog az életben. A háboru alatt sok száz esetben hallottuk, hogy a lélek megrendülése pillanatában egy-egy, a gyermek-korban megtanult hittétel, hit igazság csodálatosan elevenedik fel a lélekben és megindítja a hozzá kapcsolt szemléletek egész sorát, a melyek nyugalmat, vagy hősie s lendületet adnak a szívnek a nagy pillanatokban. Itt érik meg az aratásra a vallástanítás magvetése. De persze csak akkor, ha e fogalmi beidegzést erőteljes, eleven szemléletek adása előzte meg. Egyszerű gépies bevágatás gyümölcsözetlen marad, mert nincs gyökere a szívben. Szükségesnek tartjuk még azt megjegyezni, hogy a káté mindig *felekezeti* jellegű. A keresztyénség egész tartalma felekezeti világításban foglaltatik benne. A népiskolában ennek a fele-kezeti jellegnek nem kell támadólag nyilatkoznia, nem kell más fele-kezetekkel való összehasonlításokból kidomborodnia, hanem egyszerűen

csak a mi felekezeti öntudatunk tükrének kell lennie, mintha más irányok nem is léteznének. A polemiának máshol a helye. Itt építeni kell tisztán pozitív úton és módon.

Enyit kell általában mondanunk a kátétanításról. Amint lehetségessé lesz, meg fogjuk kísérteni a káté egyes főrészeinek tanítási menetét és módszerét egyenként is bemutatni. A dolog oly fontos, hogy a külön-külön részletes tárgyalást föltétlenül megérdemli, de oly nehéz, hogy komoly készüllet és munka nélkül, egy-kettőre el nem intézhető. *Lelkipásztor társaink nagyon üdvös munkát végeznének, ha ezekre a főrészekre tanítási terveket dolgoznának ki külön külön és alkalom adtán közölnék velünk.* Minden bizonnyal nem is sejtett gazdagság tárulna elénk lehetőségekben és kilátásokban.

M. S.

II.

Az élet értéke.

Gyakorlati tanítás a VI. parancsolat alapján.

A kátétanítást e sorok írója is az V—VI. osztály számára igényli. Ez a tanítás épügy felhasználható az V—VI. osztályban, mint ahogy felhasználható konfirmációi oktatásban is, csupán az a különbség, hogy a konfirmációi oktatásnál a bibliai alapokat nem emlékezetből idézzük fel, hanem közösen olvassuk fel a bibliából. Ez esetben a tanítás inkább a bibliaóra jellegét ölti fel. E tanítás folyamán kitermelt kátérészlet egészen új, irodalmilag még meg nem jelent. Szerzőnek az a felfogása, hogy hosszú éveken át folytatott *ilyen* munkából kristályosodik ki az igazi káté.

Az itt bemutatott tanítás csak próba; szabadon alakítható. Lehet belőle két tanítást csinálni, de lehet hatot is. A tanalak inkább kérdve kifejtő, de az elbeszélésnek nagyobb szerepet kell juttatni benne. Az egyes tanításoknak imádsággal kezdése, bezárása, az énekek kiválogatása a tanító szabadságára van bízva.

I.

1. Ki emlékszik reá, hogy miképen teremtette Isten az embert? (Az egyik gyermek elmondja.) A biblia ezt így mondja el: „És formálta vala az Úr Isten az embert a földnek porából és lehellett vala az ő orrába életnek leheletét. És lőn az ember élő lélekké.” (I. Móz. 2. 7.) Ez azt jelenti, hogy Isten az életet a *magából* adta, tehát neki az az élet olyan drága, mintha az övé volna. És miért adta ezt a nagy ajándékot az embernek? Ugyebár azért, mert ki akarta mutatni vele, hogy

mennyire szereti az embert. Tehát az *élet az Isten szeretet-ajándéka, ennél fogva minden emberi élet, még a legegyszerűbb is, végtelenül drága.*

Ha egyszer az Isten ilyen nagy ajándékkal ajándékozott meg, gondoskodott arról is, hogy *megőrizze* a számunkra ezt az ajándékot. Megőrzi az ő gondviselésével, hiszen tudjuk, hogy egy veréb sem esik le a fáról az ő tudta nélkül, mi pedig sok verebecskénél drágábbak vagyunk. (Mt. 10. 20—31.) De különösképen megőrzi még az Isten az ő drága ajándékát, az *életet* azzal is, hogy szigorú parancsot adott ki az élet védelmére. Ez a parancsolat így hangzik: *Ne ölj!*

Hogyan szegte meg ezt a parancsolatot Kain, a Faraó, Heródes, Akháb? Mi volt a büntetése Kainnak, Ákhábnak, Jezabelnek? Régen, mikor az emberek nagyon durvák és erőszakosak voltak, úgy védték az életet, hogy a gyilkosra *halált szabtak*, amit a meggyilkolt legközelebbi rokonának kellett végrehajtani. Szemet szemért, fogat fogért, aki vért ontott, annak vére ontassék ki (IV. Móz. 35.) ez volt a törvény s ezt nevezték *vérbosszúnak*.

Most már Isten nem a rokonokra bizza a gyilkosság megbüntetését, hanem a bíróságra. De a bíróság csak emberi módon büntet; Isten maga bünteti meg a gyilkost.

De nemcsak így lehet megszegni ezt a parancsolatot. Mondd el, mit miveltek a Jerikói útassal a rablók? Törődtek-e azzal, hogy mi lesz vele? Mikor Józsefet megakarták ölni a testvérei, mit mondott Ruben? (Ne vessetek kezet reá, hanem dobjuk az ó kutba.) Hát ezzel nem rövidítették-e meg az életét? Tehát *kárt tettek testi épségében*.

Összefoglalás: Mi az élet? *Az Isten szeretet-ajándéka.* Milyen az élet? *Minden emberi élet, még a legegyszerűbb is, végtelenül drága.* Miképen védelmezi Isten az életet? Megparancsolja, hogy *felebarátaink testi épségében ne okozzunk kárt.* Irjátok fel: **„Az élet Isten ajándéka, amelyet a maga életéből adott. Ezért minden élet, még a legegyszerűbb is végtelenül drága. Tehát felebarátaink testi épségében nem szabad kárt tennünk.”**

Alkalmazás: Tudsz-e esetet, mikor barátodnak testi épségében kárt tett valaki? (Nem szabad kövel dobálni, verekedni, fegyverrel játszani. Történetek a vigyázatlanságból megesett gyilkosságokról.) A bibliában szigorú parancs van erre: „Ha új házat csinálsz, házfedeledre korlátot csinálj, hogy vérrel ne terheld a te házadat, ha valaki leesik arról“ (Deut. 22. 8.) Hát az állatot szabad-e megölni? Hogyan kell megölni azt az állatot, amelylyel táplálkozunk? Szabad-e az állatot kínozni? Az állatkinzás *kegyetlenségre* vall s a *kegyetlenség a gyilkosság iskolája.* „Az igaz az ő barmának érzését ismeri, az istentelenek szive pedig kegyetlen.“ (Péld. 12. 9.) Csak rossz lelkű ember kínozza az állatot.

2. Tudjuk, hogy akinek testi épségében kárt teszünk, az életét veszélyeztetjük és megrövidítjük. De *csak* úgy vétkezünk-e valakinek az élete ellen, ha a *testi* épségében teszünk kárt? Nem, hanem ha lelki épségében teszünk kárt. Valakinek a lelki épségében akkor teszünk kárt, ha neki bánatot okozunk, ha szégyent és gyászt hozunk a fejére. Mondd el mit mondott Jákob, mikor a fiai hazavitték neki a József véres ruháit és jelentették, hogy József elpusztult? „*Sirva megyek fiamhoz a sirba.*” Ezzel azt mondotta, hogy megöli őt a bánat. A bánatot pedig kik okozták? Tehát ha Jákob meghalt volna bánatában, mit mondanánk, kik okozták a halálát? (Gen. 37. 25., 42. 38.) A fiai. Minek nevezzük azt, aki másnak halálát okozza? Gyilkosnak. Tehát mit mivel az, aki másnak gonoszul nagy bánatot okoz? *A felebarátja élete ellen tör.* Írjátok fel: **Felebarátainknak nem szabad készakarva bánatot okoznunk.**

Alkalmazás. Tudsz-e esetet, mikor a rossz fiú megrövidítette apjának, anyjának életét? Miféle módon okozhattok bánatot szülőiteknek, tanítóitoknak? iskolatársaitoknak? Ha valaki azt mondja, hogy megbántottátok őt és ti ezt jóvá akarjátok tenni, mit kell cselekednetek? Bocsánatot kérni. Jövő órán mondjátok el, kiktől kértetek bocsánatot és miért?

3. Ki mondja meg miért kellett Toldi Miklósnak világgá bújdosni? Mert megölt egy csufolódó szolgát. Miért kellett Mózesnek a királyi udvarból a pusztába menekülni? Megölt egy egyiptomit. Tudták-e ők, mikor elfutotta őket a harag, hogy gyilkolni fognak? Nem. Mi ragadta el őket s döntötte bűnbe? A harag. Olvassuk el, mit mond Jézus a hegyi beszédben (Mt. 5. 21—22.) A harag elvakít s kárát akarjuk annak, akire haragszunk. Ha a harag valakivel szemben úgy meggyökeresedik a szivünkben, hogy személyét ki nem állhatjuk s rosszat kívánjuk, az ilyen haragot gyűlöletnek nevezzük. A gyűlöletről azt mondja János apostól: *aki gyűlöli az ő atyafiát, mind embergyilkos az* (I. Ján. 3. 15.), akár tett kárt az ő felebarátja testi épségében, akár nem. A gyűlölet rossz tanácsadó, mondja a példabeszéd. Tehát írjátok fel: **Nem szabad felebarátaink iránt haragot vagy gyűlöletet táplálnunk.**

Alkalmazás. Haragtartás iskolatársaitokkal szemben. Sietni kell a bocsánattal. Akinek „igaza van“, az kérjen bocsánatot. Jogos volt-e a Toldi Miklós haragja? A Mózesé? Az. Mégis, szabad volt-e nekik gyilkolniok? Ki tartotta fenn magának a büntetést? Isten. Írjátok le: Róm. 12. 19: *Magatokért bosszút, ne álljatok szerelmeseim, hanem adjatok helyet ama haragnak (Isten haragjának) mert meg vagyon írva: enyém a bosszúállás, én megfizetek, ezt mondja az Úr!*

4. Mondd el az irgalmas szamaritánus történetét. Ha meghalt volna a jerikói útas, hibás lett volna-e a pap, meg a lévita? Igen. Miért? Mert elmulasztották a segítséget. Tehát aki elmulaszt olyan

segítséget, amit megtehetett volna, bűnös. Aki a vízbefulót nem menti ki, majdnem olyan hibás, mint aki beledobja a vízbe. Miképen segített a szamaritánus? (odament, megmosta, bekötözte, öszvéreire tette, elvitte a vendégfogadóba, rábizta a fogadósra, pénzt adott az ellátására, megmondta, hogy visszajövet számbaveszi, mint bántak vele.) Tehát *komolyan vette s végig vitte* a segítséget. Tehát **felebarátainkat nekünk is segítenünk és gondoznunk kell.**

Mondd el, miként könyörült Jézus a betegen, szenvedőkön, bűnösökön. Miért könyörült? Mert szerette őket. Jézus most is szereti a betegeket, a szenvedőket az árvákat és szegényeket? Igen. Kire bizta ezeknek a gondját? Reánk. Olvassuk el Máté 25. 31—46. Kinek okozunk örömet, ha ezeken a „kicsinyeken“ könyörülünk és kinek bánatot, ha nem könyörülünk? Jézusnak.

Ugyebár *hálátlanság* volna Jézusnak bánatot okozni? Miért? Mert Jézus szeretett és jót tett velünk. Bizony nagy jót tett mivelünk: mikor mi *bűnösök voltunk, nem engedte, hogy elvesszünk, hanem szenvedett és meghalt értünk, hogy minket a bűnből és a halálból megváltson*, (Begyakorlás.) Tehát felebarátainkat segítenünk és gondoznunk kell a **Jézus Krisztusért, aki rajtunk is könyörült és vére hullásával megváltott minket.**

Alkalmazás. Ki mikor cselekedett irgalmasságot? Elég-e a koldusnak az alamizsna? Mi a fontosabb: a pénz, vagy a szeretet? A szegénynek munkát adni, a betegeknek kórházat építeni, az árváknak otthont teremteni. De ezek az intézmények felmentenek-e a személyes jótékony-ság alul? Mit tett Jézus érted és mit tettél *te* érte? A jövő órán számoljon be kiki, hogy mit tett Jézusért.

II.

5. Hogyan könyörült rajtunk Jézus? Meghalt értünk. Megtartotta-e magának az életet? Nem. Könnyen, fájdalom nélkül adta oda az életet? Nem. Mondd el a Gecsemáne-kerti imádkozás történetét. Életét a maga tulajdonának tartotta-e? Kié minden élet, a mienk is? *Istené.* Elvehetjük-e Istentől a mi az övé? Irjátok fel: **Életünk nem a mi tulajdonunk s ezért sem el nem dobhatjuk, sem meg nem rövidíthetjük.**

Alkalmazás. Az öngyilkosság bűn. Judás büntetése. Történet az őrhelyéről megszökött katonáról. Ki ellen vétkezik? A vezér ellen, mert elárulja; bajtársai ellen, akiket szolgálnia kellett volna; maga ellen, mert gyávaság foltját nyomta a nevére. Az öngyilkos is vétkezik Isten ellen, mert elhagyja azt az őrhelyet, ahová Isten állította. Megkárosítja felebarátjait, szeretteit. Az öngyilkosság gyávaság, mert nagyobb bátorság kell az élethez, mint a halálhoz.

Egy negyed liter tiszta alkohol egyszerre megöl egy felnőtt embert. Van-e különbség a között, ha egyszerre ölöm meg magam, vagy ha

éveken keresztül? Nincs. *Mi a lassú öngyilkosság?* Dobzódás, kicsapongás, hanyagság. (Olvassuk el Róm. 13. 11—14. és I. Tim. V. 23.) Ti miképpen tékozljátok el az életet? (Könnyelműség, vigyázatlanság, tisztátalanság.) Határkérdések a 7 parancscsal, konf. oktatásban, külön a fiukkal és a leányokkal.

6. Isten azért adta az életet, hogy neki szolgáljunk vele. Jézus miképpen szolgált? Engedelmes volt a kereszt haláláig. Vannak az életnél is drágább dolgok: pld. a katona a háboruban meghal. Miért áldjuk a nevét? Miért hal meg? *Azért hal meg, hogy mi éljünk.* A földbevetett gabonamag példája: Ján. 12. 23—26. Mikor életünket, vagyonunkat mások boldogítására adjuk oda, *áldozatot hozunk.* Aki áldozatot hoz, az *hős.* Olvassuk el Mt. 10. 37—39. Miféle életet kell elveszítelnünk? A magunk testi életét. Miféle életet nyerünk meg? *Az isteni, vagy lelki életet.*

Ki emlékszik az István vértanú történetére? Ki mondja el a magyar gályarabok történetét? Melyik életüket vesztették el ezek? Hol nyertek új életet helyette? Melyik a drágább élet? Látjátok, Isten erre a drágább erre az igazi életre nevel, s a földi életet csak azért adta, hogy megragadjuk benne az örökéletet. Olvassuk el a Ján. 3. 16. versét. Tehát ez a földi élet azért drága, mert pítvara s eszköze az örökéletnek. Irjátok fel: **Életünket fel kell ajánlanunk Isten dicsőségére alázatos áldozatul a keresztyén szolgálatban s ha ő úgy kívánja, a vértanúságban is, mert a földi élet csak pítvara az örökéletnek.** (Begyakorlás.)

7. Mikor így feldolgoztuk az anyagot, a lediktált részekben készen van a káté. Ezt a kátérészletet termeltük ki:

K. Melyik a hatodik parancsolat?

F. *A hatodik parancsolat ez: ne ölj!*

K. Mit jelent ez a parancsolat?

F. *Ez a parancsolat azt jelenti, hogy az élet Isten ajándéka, amit ő a saját életéből adott nekünk, azért, mert szeretett minket. Annak okáért minden élet, még a legegyszerűbb is, végtelenül drága; tehát felebarátaink testi épségében nem szabad kárt tennünk, nekik bánatot okoznunk, irántuk haragot és gyűlöletet táplálnunk, hanem segítenünk és gondoznunk kell őket a Jézus Krisztusért, aki rajtunk is könyörült és vére hullásával megváltott minket.*

K. Hát még mit jelent ki Isten e parancsolatban?

F. *Isten e parancsolatban még azt is kijelenti, hogy életünk nem a mi tulajdonunk s ezért sem el nem dobhatjuk, sem meg nem rövidíthetjük, hanem hála áldozatul oda kell ajánlanunk azt az Isten dicsőségére alázatos keresztyén szolgálatban, s ha Ő Szent Felsége úgy kívánja a vértanúságban.*

K. Mi tehát a VI. parancs summája?

F. *A hatodik parancs summája ez: Becsüljük meg a földi életet, mert az az örökélet pitvara és eszköze.*

Aki szereti a rendszerezést, kísérelje meg a káté tételeit ilyen szempotok szerint szerkeszteni meg: 1. Miféle ajándékát védi Isten a VI. parancsolatban? 2. Az élet megvédése céljából mit tett meg Isten? 3. Az élet megbecsülése céljából mit kíván Isten? Így aztán benne lesz a 3 fő mondat: ajándék, tiltás, követelés.

R. L.

Ministorum origo, institutio et functio vetustissima et ipsus Dei, non nova, aut honinum est ordinatio. (II. Helv. hitv.)

Darumb ein jeglicher Christ hat die Gewalt, die der Papst, Bischöfe, Priester und Mönche haben in diesem Falle: die Sünden zu behalten oder zu erlassen... Wir haben wohl alle diese Gewalt; aber niemand soll sich vermessen, dieselbige öffentlich zu üben, denn der dazu durch die Gemeinde erwählet ist. Heimlich aber mag ich sie wohl brauchen.

Luther.

GYŰLEKEZETI MUNKA.

PÁSZTORKODÁS.

BELMISSZIÓ.

Lelkipásztori munka egy falusi gyülekezetben.

1. Előkészítés.

E cím alatt arról a munkáról lesz szó, melyet abban a specialis gyülekezetben végzünk, melynek állapotrajzát és munkatervét már megállapítottuk. Hiszen a lelkipásztori munka — és ezt nem győzzük eléggé hangsúlyozni, — mindamellett, hogy elvi alapjaiban és céljaiban egységes, különbségnélküli, módszerében és e cél megjelenésében végtelen változatos, a lelkipásztor és a gyülekezet egyénisége szerint más és más. Azért mutatunk be először egy programmszerű munkát, fölfejtvén annak menetét fővonásaiban, hogy példában mutassunk a munka programmszerűségének és kivitele módszerességének szükségére, és evvel elhárítsuk azt a gondolatot, hogy az egész program légbőlkapott, megvalósíthatatlan ábránd, mely csak az u. n. „ideális állapotokat“ adja elő. A program realitásának a kriteriuma ép abban látszik majd meg, hogy ez tényleg keresztülvihető, sőt abban a specialis egyházközségben keresztül is vitetett, vagy — némely részében — keresztül fog vitetni.

Egy egyházközségben, hol szervezett gyülekezeti munka még nem folyt, nagyon nehéz, de más szempontból nagyon könnyű helyzetben vagyunk. A helyzet nehézsége abban áll, hogy a multból átjött semmiféle kapcsolópontot, hogy így mondjuk: előkészületet, nem találunk. A legtöbb gyülekezetben már van valami előkészítés, vannak közös problémái a gyülekezet tagjainak, s ezekhez kapcsolódva sokkal könnyebb a továbbvitel. Másrészt azonban könnyebb és kedvezőbb a helyzet, mert itt kialakult megcsontosodott tradicióról nem beszélhetünk. A régi rosszul kezdeményezett és dugába dőlt munkák romjai, vagy akár a jól kezdett, de elhanyagolás, részvétlenség miatt tönkrement törekvések kadaverei nem akadályoznak bennünket, nem fogad elutasítás, vagy bizalmatlanság, hanem a legtöbb embert azonnal meg lehet nyerni az ügynek. Annyival inkább a legelején kell kezdenünk mindent, s érvényesíteni mindig erősen azt a gondolatot, hogy az egész munka egysége nem külső, hanem belső egység, mely diadalát nem a külső szervezésben találja, hanem abban az alig észrevehető eredményben, mellyel emberi lelkeket hozunk, illetőleg segítünk közelebb az örök élet forrásához. — Különösen itt fontos az egység és belső tervszerűség gondolatának érvé-

nyesítése, szemben a külső sikerek mértéktelen keresésével, mert, míg egy nagy 10—20 ezer lelket számláló gyülekezetben a gyülekezeti munka szükségképen, a vis inertiae törvényénél fogva, csak a gyülekezet egy számban csekélyebb kontingensét gyűjti a lelkipásztor köré, addig ebben a kis gyülekezetben mindenkinek módot kell (és lehet is) adni reá, hogy a munkából az őt megillető részt kivegye.

Legelőször, talán egy félévig, de egy pár hónapig mindenesetre, a lelkipásztor, a nélkül, hogy bárminő munkába kezdene, tanulmányozza a *helyzetet*. Ez idő alatt nem üres semmittevésnek adja magát, hanem vizsgálódik és gondolkozik a munka és munkatér felől. Először megfigyeli a *gyülekezetet* általában. Megállapítja, körülbelől minő képe van annak, megismerkedik vagyoni erejével, anyagi segélyforrásaival, vallásos életével. Megvizsgálja a gyülekezeti tagok különböző típusait, s úgy találja, hogy lát közöttük hűséges és szorgalmas templomjárókat, leginkább az öregek közül; ezek éber szemekkel kísérik a gyülekezet fejlődését, vagy általános, vagy konkrét terveik is vannak annak fejlesztésére. A gyülekezetnek ez a „magva“ (Kern der Gemeinde) magában foglal ezenkívül néhány haladni igyekező, magasabb tervű embert, akik messzebbre néznek, mint az „öregek,“ szempontjaik általánosabbak, tettekre készebbek; viszont ezeken kívül lát egy néhány embert, akik vallásos szempontok és élményektől távolabb esnek, nem látni őket templomban, közügyekben, az egyház ügyeiben nem vesznek részt. Az új ember fel van jogosítva rá, hogy ezekről az okok felől tapintatosan érdeklődjék. Előtte ezek még nem lehetnek ismeretesek, ezért kérdezősködése nem tűnhetik föl tolakodásnak, ha tapintatosan intézi azt, viszont, ha elhallgatja, már egy év múlva nem tehet az illetőknek említést róla, anélkül, hogy az okvetetlenkedés gyanujába esnék. Tapogatózik azok iránt a tervek iránt, amelyeket az egyházra vonatkozólag táplálnak az emberek, alapos megfigyelés útján megállapítja a szükségeket, megfigyeli a szokásokat, hibákat, hogy majd ezeket számontartva orvosolhassa. Mindezekben egy ujonnan jött embernek sokkal kedvezőbb helyzete van. Mivel nincs benne a régi szokásokban, hamar felöltik neki minden; az embereket nem ismeri, tehát részrehajlatlan, jobban meglátja a tüneményeket, mint az, aki már megszokta őket. Így alkot teljes képet a gyülekezetéről, annak jelenlegi állapotáról.

E mellett megfigyeli az ifjúságot. Látja, hogy azok vezető nélkül, magukra hagyva járnak, egyedüli szórakozásuk a játék, az életükben semmi komolyabb cél nem áll előttük, közös munkájuk nincsen, de azt is látja, hogy verekedés, kártya, vagy isszákosság szenvedélyének nem hódolnak. Ime, egy ifjúság, mely alkalmas munkatér, bár 258 lélekszám után a nagyobb fiuk száma alig mehet 8—9-nél többre. A kisebb (10—15 éves) gyermekekről látja, hogy fegyelmezetlen a magaviseletük (amely hiba az előbbieken is megvan) még fegyelmezetlenebb a gon-

dolkozásuk. Ártatlan verekedésben lelik örömüket, semmi fegyelmet, komoly célt nem ismernek.

Ha így állapotokról teljes képet kapott, egyénenként keres *munkatársakat*; olyan férfiakat, nagyobb vagy kisebb fiúkat, akiknek a komolyabb célokhoz van felfogásuk, ezek iránt érzékük van, s a kiknek személyes megbízhatósága kétségen felül áll. E munkában szüksége van a lelkipásztornak *személyes érintkezésre* a hiveivel, amely nélkül az eljárás lehetetlen. Keresnie kell és meg kell ragadnia minden alkalmat, hogy a *bizalmat* maga iránt fölébressze és megszilárdítsa. Apró szolgálatok, melyeket mindenkinek, személyválogatás nélkül tesz, komoly, szeretetteljes, nem leereszkedő, de nem is pajtáskodó hang a beszélgetésben a felnőttekkel, a nagyobb fiúkkal való udvarias, komoly bánásmód, a gyermekekhez nyájasság, azok megbecsülése, nem csak általában kötelessége a lelkipásztornak, de kötelessége különösen akkor, mikor megakarja mutatni azt, hogy ő bizalommal és szeretettel jött a hivei körébe. és ezt a bizalmat és szeretetet ennélfogva igényeli is tőlük. Semmit se tegyen, vagy mondjon a lelkipásztor, a mit előre meg nem fontolt és vizsgálat alá nem vett abból a szempontból, vajjon mi értéke van ennek a munkája érdekében. Mindnyájan tudjuk, milyen nagy súlyllyal esik a latba egy ország külső vagy belső politikájában egy uralkodó vagy egy államférfi szava, nos ép olyan fontos egy gyülekezet életére és munkája jövőjére nézve az, amit a lelkipásztor tesz, vagy mond. Egy elhamarkodott cselekedettel, egy meggondolatlan szóval sokszor évekre rontja el a tanulmányát s vágja utját érvényesülésének.

Ha a bizalom megszilárdult a lelkipásztor iránt, ha a gyülekezete látja, hogy a lelkipásztor nem játszik a szavával, nem tagadja meg őket, segít a bajaikon, az igazság mellett áll, akár javukra, akár kárakra van az az igazság anyagilag, akkor ne féljen, hogy hamar elveszti ezt a bizalmat. Hamarább hagyja el az a nép a saját véreit, mint a lelkipásztort, aki most lett igazán valódi tényező a gyülekezet életében.

Ezen az alapon, melynek megteremtésére — mint mondtuk — föltétlenül kell egy félév, legalább 3—4 hónap, most már munkához lehet látni.

A további munkára vonatkozólag a következő irányelveket álljuk föl:

1. A munka egy egészen kicsiny dolgon kezdődjék. Ne is legyen az specialis egyházi jellegű, mert evvel dokumentálja a lelkipásztor, hogy a munkája nem csak az egyház, hanem az egész nemzet körére kiterjedő munka. Lehet ezt a „bemutató”-t akár a felnőttekkel kezdeni pl. egy népszerű, vallásos összejövétel-cyklussal, akár a nagyobb fiúkkal és leányokkal, ha ezeket gyűjtjük össze valami közös céllal, de legbiztosabb a gyermekekkel, mert ezek természetüknél fogva hamarabb kaphatók erre. Egyszóval avval a körrel, mely a lelkipásztornak legjobban és legbiztosabban már a kezében van.

2. Föltétlenül kívánatos, hogy az első föllépésünk sikerét biztossítsuk. A legtöbb ember ebből fogja megítélni munkánk irányát, és ami fő, a munka sikerét. Ha ez kudarccal végződik, kételkedni fognak talán nem jóakaratusunkban, de erőnkben, munkaképességünkben, és ez is elég, hogy tönkretegyen egy nagyra hivatott lelkipásztori életet.

3. Az első munkánk képviselje híven azt az irányt, amit követni akarunk. Legyen világos példázata annak, hogy a mi munkánk vezető elve a közös munka; ezért ebben részt adjunk azoknak, akiket legelőször kaptunk meg a gondolataink megvalósítására. Evvel megmutatjuk, hogy mi nem magunk akarunk lenni a gyülekezet, hanem őket akarjuk tehetségeik és munkáik kifejtése után a gyülekezet munkás tagjaivá tenni.

4. Ennek az első munkának a megindításánál különösen szem előtt tartandó, hogy a munka közös céllal birjon. Ne csak egy, mellékes célt tűzzön maga elé, hanem olyant, melyet mindenki egyetemes szükségnek ismer föl.

5. Végre hangsúlyozzuk azt, hogy mint minden munkának, ennek is bele kell taglalódnia abba az egyetemes programmba, mely a lelkipásztort vezeti. Minden munka, legyen bármilyen nagyszabású, vagy bármilyen kicsiny, ettől az egyetemes programmtól nyeri irányítását, és csak annyiban hajtandó végre, amennyiben ennek megfelel. Nagyon ritka eset, hogy a lelkipásztor megengedheti magának a luxust: megindítani és alkotni valami olyant, a miből gyülekezetére és egyetemes munkájára sem direkte sem indirekte előhaladás nem háramlik. Ez a lelkipásztor munkatöbblete a munka erejének és a sajátmaga fölös energiájának bizonyítéka.

Körülbelől ezek azok, a miket az első munkáról mondanunk kellett. Látjuk milyen fontos ez, mennyire végig kell gondolni ebben mindent a lelkipásztornak. A magam gyülekezetében egy karácsonyi ünnepély volt az első ilyen munkám, melyet e követelmények szemmeltartásával állítottam össze. Ez az ünnepély bár vallásos, de nem kimondottan egyházi jellegű volt, programmja helyet adott a komoly világi elemnek is, közös munkánk volt a nagyobb fiúkkal és leányokkal, kik közreműködtek; jövedelme általános jellegű célra: egy toronyórára szolgált az alap megvetéseül, s végre vele szándékom volt az ifjúságot gyűjteni össze bizonyos közös céllal, a mi sikerült is.

Igy alapítja meg a lelkipásztor a bizalmat személye és munkája iránt, mely kettős alap a szervezett, öntudatos munkának szolgál alapúl. Kiemeljük azonban azt az igen fontos gondolatot az egész munkára nézve, hogy ezt a szervezettséget, ezt a belső rendet nem baj, ha maga a gyülekezet nem látja is világosan csak annál tisztábban legyen meg az a lelkipásztor agyában. A gyülekezet úgy sem tudna fölemelkedni ezekhez az egyetemes célokhoz. Hadd lássa ő ötletszerűnek a munkát, nincs abban semmi baj. Mindenesetre óvakodjék azonban a lelkesz

mindenkit a maga munkáinak kulisszái mögé engedni nézni, behatolni engedni kíváncsi szemeket a tervek és célok rejtekébe. Mert a ki terveket lát, lát kudarcot is, lát emberfölötti küzdeleket, látja e tervek sokféleségét, változását, arra pedig semmi szükség, hogy ezt más is lássa, mint a lelkipásztor.

Maga a rendszeres munka egyes céljaiban párhuzamosan folyik. Vagyis nem kezdünk először egyik munkához, s ha azt bevégeztük, a másikhoz, hanem párhuzamosan végezzük őket. Először mindenesetre csak egyet indítsunk be, még pedig azt, a mi legkönnyebb, s a melyikre legtöbb szükség van. Ha ez folyik akkor lehet kezdeni a másikat. Indíthatunk be párhuzamosan többet is, ha különös szükség áll fent, ekkor persze kettőzött fegyellemmel kell őket vezetni. Az egyszer valamilyen irányban megkezdett munkát azonban se kényelemszeretetből, se kishitűségből, se esetleges részvétlenségből ne szüntessük be, csakis akkor, ha belátjuk, hogy nem célravezető, vagy eredeti rendeltetésétől eltért. Ha bibliaórát, felolvasást stb. hirdetünk, épolyan lelkiismeretesén tartsuk meg azt három embernek, mint háromszáznak, s ne feledjük: a siker titka a lelkipásztor egyéni buzgósága, fontossága, áldozatkészsége. A ki ma silány prédikációt mond, mert csak tizen voltak a templomban, holnap silányabbat fog mondani kétszáz embernek is.

Ez előkészítő munka bevégezése után a rendszeres munkát főbb vonásaiban problémák szerint fogjuk tárgyalni.

I. L.

„Beszédemmel, tanításommal, mindennemű lelkeszi munkásságommal, jó példammal s egész életemmel anyaszentegyházunk építésére s Isten országának terjesztésére igyekezem.“

Lelkeszi eskünk szavai.

K A L Á S Z O K.

A pásztor.

A maga juhait nevükön szólítja és kivezeti őket. És mikor kivezeti az ő juhait előttük megyen, és a juhok követik őt, mert ismerik az ő hangját.“ Ez a példázat, melyet Jézus mondott tanítványainak. Olvassuk, hogy azok nem értették meg azt. Félek, hogy nagyon tökéletlenül értették meg azok is, a kik utánuk jöttek. A Mester szavai egy szoros és szent barátság gondolatát fejezik ki a pásztor és nyája között. Ő hívja azokat s azok ismerik hangját. Viszonya hozzájuk nem tisztán a tanító viszonya a tanítványokhoz, még kevésbé a gazdáé a cselédhez, hanem a barát viszonya a barátához. Munkájának nagy része közöttük a baráti kapcsolatban és személyes befolyásban bírja sikerei titkát. Főmunkássága a tanítás, de iránta érzett szeretetük magyarázza és közvetíti az igazságot, melyet ki akar fejezni. A lelkész munkájának alapgondolatát ma összefoglalhatjuk abban a szóban, a mit az új szövetség használ e célra: ποιμήν.

Ez vezet bennünket annak a kérdésnek a meggondolására, vajjon mi a lelkipásztor kormányzó munkájának az elve. Mi alapon tulajdoníthat magának előjogokat a kormányzásban? A lelkészi tekintély alapelvét kimondják az apostolok: „Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról a kik szólották nektek az Isten beszédét és figyelmeztvén az ő életük végére, kövessétek hitöket. Engedelmeskedjete előjáróitoknak és fogadjatok szót, mert ők vigyáznak lelkeitekre, mint számadók,“ és Jézus: „Ti pedig ne hívassátok magatokat Mesternek, mert egy a ti Mesteretek, a Krisztus, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok; atyátoknak se hívjatok senkit e földön, mert egy a ti Atyátok, aki a mennyben van. Doktoroknak se hívassátok magatokat, mert egy a ti Doktorotok, a Krisztus. Hanem aki nagyobb közöttetek, legyen a ti szolgátok.“ Ez az intés az egyház socialis alapjául egy igazi értelemben vett demokratia állít oda. De demokratia nem anarchia, rendet, alárendelést és vezetést tételez föl. Ez a lelkipásztorság igazi fölfogása, melyet a jelen viszonyok követelnek. A munkálkodó egyház vezetője a lelkipásztor és az ő kötelessége vezetni, az irányt kiadni. A kezdeményezés az ő dolga, de számítnia kell a többiek vezetésére. Ezzel nem az van mondva, hogy semmit, a mit tesz nem szabadna bírálni, kritizálni, ha bölcs pásztor, örömmel fogad minden méltányós kritikát; bizonyos azonban, hogy minden munkálkodó szervezetben szükség van vezetésre és önkénytes segítségre, s azoknak, akik vezetőkül választottak, képeseknek kell lenniök számolni a többiek harmonikus kooperációjával. Ha a lelkipásztor tekintélye lealacsonyúlt, az mégis csak egy lealacsonyúlt tekintély s mint ilyen, méltányolni kell. A lelkészi tekintélynek egy végső alapja van: a lelkipásztor személyes jellemének tisztasága.

Washington *Gladden*: The Christian Pastor c. művéből.

Prot. Egyh. és Iskolai Lap. 13. sz. Dr. Tóth Lajos: *A gyermekmenhely telepeinek szervezése* címen a telepek vezetésére az állami iskolaihoz hasonló gondnokságokat kíván, melyben a lelkész, orvos, tanító, a község néhány vezető embere legyen benne, hogy így a helyi életbe a telep vezetése bekapcsolódjék. Az állami gondozásba vett gyermekek morális nevelésének ügye még nyílt kérdés, a minnek megoldása hosszú előkészületet igényel, a cikkekre csak azt jegyezzük meg, hogy ilyen gondnokságok tényleg működnek a legtöbb községben. — 14. sz. *Falusi kura pasztoralis*-ról ír levelet egy előd a hitelszövetkezettel járó sok dolog miatt panaszkodó utódjának, figyelmeztetve, hogy a falusi lelkigondozás a hivek anyagi ügyeire is terjedjen ki. Magunk azt hisszük, hogy a lelkipásztor ugyan sohase zárkózzék el az e kérdésekben való tanácsadástól sem, de inkább legyen elsősorban jó *lelkipásztor*, mint dilettáns orvos, jegyző, intéző stb. mert ezeket a munkákat szakszerűen és alaposan egy ember nem végezheti. Az élet ma sokkal differenciáltabb, mint volt ezelőtt 50 évvel s így a lelkipásztor anyagi ügyekben igazán csak az „első segély-nyújtás“-ra kötelezhető.

Debreceni Prot. Lap f. é. 11. számában közöl felolvasást, (*Bevezetés a protestantizmus problémájához*), melyben kiemeli, hogy a német lelkipásztorok és a szervezett, öntudatos munka mennyire összetartóznak, s mennyire tervszerű munkát végeznek ott egyházi téren is. — A 12. számban Geszteki Nagy Béla *Konfirmációi oktatásunkról* szólva a heidelbergi-kátét ajánlja egyetemes használatra. — Ugyanitt — dr. — *Ismétlő iskoláink vallástanítását* mutatja be egy pár bibliaolvasási példában. A „bibliaolvasási példákban“ legjellemzőbb az, hogy csak az elsőben van bibliaolvasatás, ez is a régi dogmatikus módszerrel, predikációszerű magyarázattal. Az ismétlő-iskolai vallástanítás kérdése azonban érdemes, hogy gondolkozzunk róla.

A *Lelkészegyesület* 5. számában kezdődik *Fábián Dénes* cikke a *Kálvinisták romlásáról a városokban*. A romlás okai gyanánt említi a socializmust (melynek hatását ugyan sok tekintetben túlozva), a társadalmi, önző alapon fölépített egyesületi életet, a katholicizmus és szekták bomlasztó hatását, a hitoktatás állami végzését, a vegyes házasságokat, az egyházfegyelem szabadosságát, a konfirmáció körüli nehézségeket (melynek alföldi gyülekezeteinkben való kitolását a 14. évre legalább is, mi is helyesnek tartjuk, hiszen a 10. életévben való konfirmálás csak szemfényvesztés) a városi néprétegek heterogenitását, a

városi gyülekezetek egyház-adózási rendszerét és közigazgatását. A hibák orvoslására sokkal mélyebbre kell menni, mint egyszerű tanácsokig, itt a nagy gyülekezetek átszervezésére, intenzív gyülekezeti munkára van szükség. — Ugyane lap 11—12. számában *Bereczky József Egy falusi ifj. egyesület életéből* címen megszívlelendő tanácsokat ad az ifjusági munkára.

Az *Igehírdető* 3. és 4. száma tavaszi és ünnepi beszédeket közöl. A beszédek nem emelkednek az átlagos színvonal fölé. Legmélyebb a *Mészáros Jánosé* (Ján. 9:1—9-öl) és a *Szeberényi Lajosé* (Ján. 18:1—19. 30.)

Vita proba (pastoris) veluti sigillum est, quo sana doctrina apud auditores confirmatur. Longe est turpissimum, si qui se profitetur medicum, aliosque vult morbis liberare: ipse scateat ulceribus.

Andreas Hyperius.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Sz. L. Nagybörzsöny. Szives levelét örömmel vettük; először azért, mert készséggel vettük belőle tudomásul, hogy az illető cikk írója tehetséges, munkás, buzgó pap, aki tényleg „jobb sorsra érdemes.” Másodszor azért örvendettünk különösen a levelének, mert még jobban kivilágosodott belőle — a mi igazságunk. Soha sem voltunk barátai a Rousseau-féle papi romantikának, amely „magacsinálta Potemkin falvakban él és ég felé meregetett szemekkel darál szent hagyományokat” és mindig hangsúlyoztuk, hogy a papság nem idyll, hanem *dráma*. De azt vitatjuk, hogy olyan dráma, amelyben a hős feltétlenül és bizonyosan *győz*. Ez a hit tartja Az Utat, s ha azt kérdezik, hová vezet Az Út, azt mondjuk: ehhez a *belső diadalhoz*. Miután meg voltunk győződve, hogy az E. L. és kedves kollegám ugyanezt vallják, fel kellett emelnünk a szavunkat egyik munkatárs lényeges tévedése miatt. A papságot úgy nézte, mint *sorstragédiát*, amelyikben a hőst nyomorultúl elgázolta a buta végzet. Ezt nem tudtuk elhallgatni s ez ellen tiltakoztunk, s most sem vagyunk hajlandók úgy fogni fel a helyzetet, hogy „a halálraítéltnak sóhajtania sem szabad?”

Ha azok a „tükörképek” nem képzelt dolgok, hanem a valóságnak fotografiái, akkor nem nyögdécselni kell, hanem tenni kell. Tisztázni a helyzetet: ott van az egyházmegye, ott van az egyházkerület, tessék hivatalos úton terelni; ha ez nem ígér sikert — bár ebben is Tamás vagyok — tessék a Lelkész-egyesületek elé terelni a kérdést, mert a Lelkész-egyesületek első sorban ilyen kérdések megoldására valók. Ha ez se biztat eredménnyel, tessék mint külön, konkrét kérdést a sajtóba pertrakálni s esetleg olyan lármát csinálni belőle, hogy Kárpátoktól az Adriáig zúgjon. — Kollega urékban bátorság is, szellem is van hozzá bőven. Csak egyet nem szabad tenni: azt mondani, hogy ez az „igaz papság tükre,” hogy ilyen a „protestáns pap” sorsa. Lehet, hogy *egynek* ilyen; lehet, hogy *tiznek*, száznak is ilyen, de a többi négyezernek nem ilyen s ez a többi négyezer arra való, hogy amazoknak se legyen ilyen a sorsuk. Bár ezekkel a sorokkal is ezt a célt szolgáltuk volna!

B. F. Mezőberény. Az illető kérdésben mindent, amit tudni lehet és kell, Az Út és különösen a *Ref. Szemle* referádái megírtak. A jegyzőkönyvekben sincs több, sőt természetesen kevesebb van, mint a referádákban. Arról pedig, hogy a vezetőket egyik másik alkotásukra miféle körülmények és miféle ötletek indították, — egyedül csak ők nyilatkozhatnak. A *Ref. Szemle* illető számait elküldi a kiadóhivatal: Kolozsvár, Király-u. 51. Szives üdvözet!

A Kalászok rovatból Az igazi papné c. cikk ez alkalommal kimaradt. A jövő számban jönni fog.

A február—márciusi kettős szám a boríték lapon tévesen 2. számmal volt jelezve, holott 2—3 szám a helyes jelzés. A jelenlegi szám 4. (áprilisi) szám.

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket Dr. *Ravasz* László címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.

Kain az oltár mellett.

„És tekintte az Úr Abelre és az ő ajándékára. Kainra és az ő ajándékára nem tekintte, miért is Kain haragra gerjede és fejét lecsüggeszté....“

I. Móz. 4., 4 5. v.

Ebben az ősrégi és ős igazságú történetben az a legérdekesebb, hogy az *oltár mellett* esik meg. A két testvér nem a vagyonon, nem az ételen, nem az asszonyon vezett össze, hanem azon, hogy *kire tekint az Úr?* Ugy látszik, reájuk nézve az volt a legfőbb jó, hogy az Úr reájok tekint, erejéből, jóságából, áldásából részt ad. Csakhogy az áldása a hatalmas király kegye volt, amelyért mindenüket odaadták volna, amit egymástól halálos féltékenységgel féltettek és irigyeltek. Isten nekik nem testvériséget, nem kibékülést adott, hanem versengést, háboruságot és haragot. Isten részrehajló, szeszélyes kényúr, akinek kedvét lelteni csak hizelgésnek és áldozatoknak módján lehet. Ott tolonganak oltárai körül az emberek s egyik hátratulja a másikat, amaz útjába áll ennek, sokaknak arcán irigység és harag sötétlik, keveseknek szemében gőgös káröröm villog.

Az oltár körül sokszor így van ma is. Emberek, akiknek egyforma a társadalmi és anyagi helyzetük, egyező a miveltségük és a szellemi színvonaluk, akik közös lelki világban nőttek fel és izmosodtak meg, akiknek életében ezer meg ezer olyan pont van, amelyek valósággal kínálkoznak lelki fűzésére: egyszerűen csak azért, mert ugyanegy oltár körül szolgálnak, lassankint valami idegességet, majd ellenszenvet, végül gyűlöletet kezdenek egymás iránt táplálni. Ugy kezdődik ez a baj, hogy egyszer csak kezdenek nem örülni egymás sikerének. Ki nem mutatnák az egész világért, sőt maguknak sem vallják be, de azért kölcsönösen megérik egymáson. Mihelyt ezt észreveszik, önkénytelenül a sikereikkel kezdenek egymás előtt sátorozni; a másikat meg sem hallgatják: mindenik a magáét mondja s egy óra múlva oly idegesen hivalkodnak, hogy perelésnek is beválnék. Azután jönnek a meglepetések. Mindenik külön kezd dolgozni, egyik a másiknak nem segít és nem minden öröm nélkül mosolyog, ha kollegájának befagy a terve. Valami finom telepátiával kezdik megérezni, hogy a másikat ki nem szereti s az ilyen iránt benső vonzódást éreznek. Szívesen hallgatják a kollega kisebbitését s eleinte csak egy-két fejbólintással, majd adatokkal vesznek részt a susárlásban. Most

már fel van halmozódva a robbanó anyag s csak egy szikra kell, hogy explódáljon. Ezt a szikrát olyan hamar kicsiholja valami kis vita. Anyagi, vagy hatalmi kérdés, még gyakrabban az asszonyok összeszólalkozása a közvetlen ok. Az első kitörésnél előkerülnek az évek óta jégszekrényben tartott sérelmek s minél hevesebben magyarázzák igazukat, bizonygatják jóakarataikat, barátságos indulataikat, annál reménytelenebb a helyzet. „A bűn az ajtó előtt leleskedik“, mert a Kainok haragra gerjedtek egymás ellen.

Mi történt itt? Semmi egyéb, csak az, hogy olyan indulattal gyújtották meg az oltárok tüzeit, amilyennel Kain. Szolgálatukkal nem az Isten dicsőségét keresték, hanem a magukét. Látható eredmény, világszerinti siker kellett nekik s nem lelki jó. Az egyik furakodott az oltárnál s a másik hátrarántotta, mert féltette a maga helyét, tehát mind a ketten egyformán gondolkodtak: azt hitték, hogy az van közelebb Istenhez, aki közelebb van az — oltárhoz. Versengettek afelől, hogy ki legyen nagyobb *idele*n?

Mind a kettő Ábelnek tartja magát, pedig mind a kettő Kain. Ha az egyik Ábel volna, odamenne a másikhoz, mielőtt az még Kainná válnék s azt mondaná: „Testvérem, én örülök a te dolgaidnak és boldog vagyok, ha oltárod füstjét felfelé szállani látom. Jer, dobjuk reá az én tömjémet is, hadd kigyózzék felfele illatos kék szalagja. Jer és abban vetekedjünk, ki tud igazabban szolgálni. Segítsük és tápláljuk egymás hitét, *hiszen mi egymásnak is pásztorai vagyunk.*“ Lelkipásztorok, akik egymással csöndes órákat tartanak, nem fogják egymást a törvényszék elé idézni.

És ha az egyik jó, a másik rossz? Kivételes, de azért kegyelemmel gazdag eset. A rossznak csak egy megölője van: a jó. Ez már nem a szavak és érvek csatája, hanem két egymás mellé állított *pásztori élet* néma pere. És a jó, mi drága alkalmat nyer a megbocsátásra, nagylelkűségre, a mindeneket elhordozó szeretetre! Mennyivel fegyelmezettebb, öntudatosabb, vigyázóbb lesz! Kollegája iránt érzett szánó szeretetébe lassankint mély hála vegyül: észreveszi, hogy ez Isten kezében eszköz volt az ő lelkének kimélyítésére. Csakhogy mire ezt észreveszi, többé már nem ellenségek. A baráti viszonyt egyoldaluan is fenn lehet tartani, az ellenségeskedéshez mindig két ember kell.

R. L.

Mit fognak szólani az eljövendő századok nagy istenfiai a mi munkánkhoz?
Rittelmeyer.

Beszélgj a rosszról ott, ahol kell, a jóról, ahol csak teheted; gondolj a rosszra ott, ahol kell, a jóra, ahol csak birsch.
Rittelmeyer.

Hogyan tanítsunk vallást ?

Gyermektypusok és módszer.

A pedagógus legfennegetőbb veszedelme mindenütt és így a vallástanításban is a módszer egyoldalúsága. A tanítás módszerének ugyan föltétlenül egyetemes-érvényű tudományos alapokon kell nyugodnia s ennyiben minden módszerben közös törvényeknek is kell érvényesülnie, azonban az egész munkában mégis döntőleg kerül bele a gyermek *egyéniisége*. Hogy egész világosan álljon előttünk a dolog, mindig meg kell különböztetnünk a nevelésben a *célt* és a *módot*, ahogyan a célt el akarjuk érni. A nevelés célja mindenütt, a vallásos nevelésben is az önértékű emberi személyiség, a keresztyén istenfiuság és ennek a célnak egyetemes igazolását a tudomány philosophiailag állapítja meg. Ez a cél közös, egyetemes, kötelező és változhatatlan. E cél felé most már a nevelés utak és eszközök segítségével közeledik. E célt a gyermek lelkében kell megvalósítani, azért a módszer főkérdése a gyermeki lélek problémája s így a módszer alapvető tudománya a lélektan. A gyermek lélektani ismerete mutatja meg azt, hogy az eszmény, a cél és a valóság, a növendék jelenlegi minősége között miféle természetes kapcsolópontok vannak, hogyan lehet a gyermeket az eszményhez emelni. Az eszmény felé vezetés lélektani alapon folyó munkája maga a nevelés és ennek egyik, csakis *egyik* eszköze a *tanítás*.

Igy a vallásos nevelésben is, mint az istenfiuság eszménye felé való vezetésben, a *vallástanítás* csak egyik eszköz, másik eszköz a tanító személyisége, személyes hatása, harmadik az értelmileg elsajátított hitigazságok gyakorlati cselekvésben való megvalósíttatása, azután az állandó pásztoráció, személyes és gyülekezeti, vagy egyesületi formákban és így tovább. Most már magának a *vallástanításnak*, mint az eszmény felé vezetés egyik eszközének magát a megvalósítandó *élet-eszményt* kell fölmutatnia szemléleti (történeti) és fogalmi síkban. Azonban úgy kell felmutatnia, hogy azzal meg tudja ragadni a gyermek lelkét és cselekvésre tudja indítani vele. Ennek elérésére a vallástanításnak meg van a maga *módszere*, amelynek segítségével az eszményt a legalkalmasabb, legmegfelelőbb formában állítja a gyermek elé, sajátítja el vele értelmileg. Ennek a módszernek, mint említettük, lélek-

ani ismereteken kell nyugodnia, a gyermek lelkének pontos, tudományos ismeretén. A lélektani vizsgálat meggyőz bennünket arról, hogy különböző életkorokban a gyermeki lélek vallásos világa más és más tartalmu és színezetű, az élet fejlődésének, megvalósulásának törvényei szerint. Ezekhez a törvényekhez kell alkalmazkodnia a vallástanításnak az eszmény kiábrázolásában. Azonban még ez sem elég. A tudomány természeténél fogva, mivel egyetemes, általános észelveken nyugszik, az emberi léleknek is csak az általános, egyetemes tartalmát képes megismerni, racionalisálni. Ámde ez az egyetemes emberi lélek mindig páratlan, egyedüli *egyéniségekben* nyilatkozik. Minden lélek egyéni, van benne valami, aminek nincs analogiája s így lényegében irracionális, tudományos úton ki nem kutatható. A vallástanításnak pedig a gyermekben mindig egyéniséget kell látnia, őt, mint egyéniséget, páratlan valóságot kell kezelnie és sohasem szabad csak a tömeg szintelen por-szemének tekintenie, akivel általános sablonok és elvek alapján el lehet bánni. Különösen nem a vallástanításnál, ahol a személyes, nemes egyéni élet a nevelés célja. Ezért a vallástanító nem a tudomány, hanem az eleven, a gyakorlati szemlélés, a türelmes, szeretetteljes elmélyedés, személyi érdeklődés útján mélyed bele minden egyes gyermek lelkébe, hogy vágyait, képességeit, különös lelki világát, egyéni karakterét kiismerje és ahhoz képest segítse őt a végső cél felé. A legtöbb tanítási módszer éppen abban az eredendő hibában szenved, hogy általános logikai, intellektuális sablonokkal akarja a célt megvalósítani és fölényesen eltekint a gyermek egyénisége felett. Különösen nagy hibája ez a Herbart iskolája ma szinte mindenhatóan uralkodó módszerének a magyar iskolákban. Ezzel a mereven racionális és egyéniség-ellenes eljárással szemben a pedagógusok egy modern iránya áll szembe, a kiknek jelszava: a „személyiség”. (Tudományos képviselője nálunk *Schneller* István kolozsvári egyetemi tanár, a németeknél *Linde*, különösen a vallástanításban *Niebergall*, *Kabisch*, *Zurbellen* etc.) Ezt az irányzatot egyes képviselőinél nagy elméleti eltérések, sőt ellentétek is vezethetik, de a *gyakorlati érdek* mindnyájunknál közös: kiemelni az *egyéniség* értékét a sablonosító, tömegkezeléssel szemben, bizonyítani azt, hogy a nemes *személyi* élet csak az egyéni kezelés útján valósítható meg, ezzel hadatüzenni a mindenható intellektuális módszer bálványozásának és a nevelés centrumába állítani a *nevelő személyi hatását*, szeretetét, egyéni bánásmódját, szabad alkalmazkodását az egyéniségekhez és felszabadítani a kötött módszer alól a nevelő egyéni alkotóerejét. Mindezek nagyon jogos és helyes követelmények, mert a nevelés csakis személyes életközösségen alapulhat a nevelő és a növendék között. Ezen az állásponton ugyan egyetemesen kötelező vallástanítási módszer felállítása kétségessé, sőt némileg lehetlenné is válik, azonban csak látszólag. T. i. ez az irány is elismeri

azt, hogy a módszer közös lelkitörvényeken épül fel és hogy alapjai, vezető elvei okvetetlenül egyetemes érvényű lélektani ismereteken nyugosznak, de viszont követeli a gyermeki egyéniség figyelembevételével okvetlenül beálló módosulások elismerését, tiszteletét és érvényesítését a tanítás módszerében. Mindenekelőtt a vallástanításra nézve igen fontos dolog annak felismerése, hogy a gyermeki egyéniségek, bár önmagukban mind bizonyos egyedüliséget képviselnek, az egyes életkorokon belül mégis bizonyos *tipikus közösségeket* alkotnak, a mely típusokat a származás, a hely, a környezet, az életmód, a külső lehetőségek és szokások alakítanak ki. Így pld. a lélektan segítségével meg lehet állapítani, mondjuk a 6—8 éves gyermek, vagy a 15—17 éves serdülő ifjú vallásos világának tartalmát és minőségét általában. Azonban ez az általános tartalom és minőség döntő módosulásokat szenvedhet és ugyan azon életkoron belül elütő gyermektípusok formálódását mutathatja fel az említett tényerők közrehatása miatt. Vegyük csak fel pld. a 6—8 éves gyermeket a következő szempontok alatt:

Milyen a 6—8 éves gyermek *falun*, milyen *város*on?

Milyen a 6—8 éves gyermek, ki *földmivelő*, *iparos*, *kereskedő*, *hivatalnok*, *litteratus*, *szegény*, *gazdag*, *közrendü*, *mágnás* családból származik?

Milyen a 6—8 éves gyermek, ha *családi* otthonban él, milyen ha *internátusban*, milyen ha *árvaházban*, vagy *elhagyatva* él?

Miféle hatással van a 6—8 éves gyermekre az *életmódok* különbözősége? — és így tovább. Be fogjuk látni, hogy olyan módosulásokkal állunk szemben, amelyek lényegesen befolyásolják a vallástanítás módszerét.

Vegyük a sok tényező közül most csak az egyiket szemügyre: a *helyet*, a hol gyermek él. A *falusi* és a *városi* gyermek ugyanazon életkoron belül határozottan két típust alkot. Vallásos világuk, mint általában egész lelki tartalmuk mennyiségre és minőségre egyaránt nagyon különböző.

Csak futó megjegyzésekre akarok itt szoritkozni, a melyeket eddigi tapasztalatomból szereztem s a melyeket mások bizonyára szaporíthatnának, esetleg módosíthatnának is anélkül, hogy a tényen változtathatnának.

A falusi gyermek közelebb van a természethez, a városi a társadalmi élethez. Ennélfogva a falusi gyermek egész lelkivilága természeti szemléletekből alakul ki, a városi gyermeké pedig nélkülözi a közvetlen szemléleteket és inkább racionális elemekből áll. A falusi gyermek kevesebbet, de reálisabban, elevenebben, közvetlenebbül bír a természetből, mint a városi, de viszont teljesen tudatlanul áll az emberi, társadalmi élet mindenféle rejtelseivel szemben, melyekből a városi gyermek nagyon korán, nagyon sokat elsajátít. A falusi gyermek egész

valója materialisabb, anyagibb, mint a városié, de ezzel szemben üdébb, romlotlanabb, életerősebb is. A falusi gyermek érdeklődési köre, vágyainak, kilátásainak, céljainak határai és tartalma elenyészően csekély a városiéhoz képest, de ezzel szemben egész fejlődése kötöttebb, tömörebb, határozottabb, csapongástól, szertelenségtől mentebb, mint amazé. A városi gyermek lelkét rendkívül sokféle hatás érleli, jó és rossz vegyesen, a falusiét kevés és állandó jellegű. Ezért a városi gyermek figyelme, érdeklődése tágkörű, de gyenge, fáradtabb és idővel fásultabb is lesz, mint a falusi gyermeké. Az eltéréseket szaporíthatnók. Ha azonban csak az elmondottak alapján is következtetést akarunk vonni a vallástanítás módszerére nézve pld. a népiskolában, nevezetes eredményre jutunk. A két gyermektípus kétféle eljárást fog igényelni és bizonyossá teszi, hogy ugyanazon tananyagot kétféleképpen kell e két típushoz közel vinni s így *egy* módszeres forma, nem elegendő mindkettő számára. Vegyünk pld. fel egy bibliai történetet és vizsgáljuk meg, hogyan kell azt tanítani városi és hogyan falusi gyermeknek? Az eljárás titka mindkettőnél a lélek *megragadásában* rejlik, az kétségtelen. De egészen más valami az, ami a városi gyermeket megragadja, figyelmét leköti, lelkét megbűvöli, mint ami ugyanezt a hatást gyakorolja a falusi gyermekre. Ismeretes, hogy a legmodernebb német vallástanítás a bibliai történetek *népmesei* feldolgozását vette programjába és az elbeszélés meseszerű, színes, csillogó, fantasztikus voltával akar hatni a gyermekre. (Példáját I. számunkban igyekeztünk megközelítőleg bemutatni a „Sodoma és Gomora“ c. tanításban.) Ez a módszer, túlkapásait leszámítva, egészen a *városi* gyermek számára dolgozik. A városi gyermek túlterhelt, fáradt, sok benyomás által fásult figyelmére, viszont ideges, ingerlékeny lelkületére van nagy hatással a szemléletes, csillogó, csapongó mese, a tőle idegen, messze fekvő természet és nép-élet természetszerűleg érdekli és megragadja. Érdekes azonban, hogy (saját tapasztalásomból tudom) maga a meseszöveg, a cselekvény a falusi gyermeket is érdekli és megragadja ugyan, de a színezés, komplikálás, ríktó festés, a szemléletek tarkasága fárasztja és megzavarja. A falusi gyermeknek figyelmét maga a mese logikai váza, menete köti le, érdeklik és meglepik őt a kipattanó fogalmi megállapítások, a szabályok, igazságok, tételek. A természet és népélet nincs rá hatással, mert közelfekvő, mindennapi. Annál inkább mindaz, ami fogalmi, elvontabb, racionalisabb s másfelől társadalmibb. Kérdés azonban, hogy a tanítás hol, melyik esetben vezethet könnyebben a *cselekvéshez*, a *tetthez*? Nem kockáztatjuk meg a döntést, mert még csak kísérletezésnél tartunk. Sőt az elmondottak számára sem igénylünk semmi kötelező elfogadást. Egyszerűen fel akartunk vetni egy kétségtelen tényre, amely a vallástanító előtt áll és a mellyel számolnia kell. A gyermektípusok hely, körülmények, környezet által formált sajátos

természetét behatóan tanulmányozni kell minden vallásos nevelőnek és e típusokhoz kell alkalmaznia öntudatosan a maga tanítási módszerét, mert sikertelenség és esetleg még veszedelmes rombolás is lehet az eredménye a vallástanítás anyagával való önkényes játéknak. A lélek könnyen üresen marad, ha nem természetének megfelelően tápláljuk. A kérdés, minden irányban, érdemes a beható vizsgálatra.

M. S.

Alászállani? Helyes ; de csak olyan mélyre, hogy azért megragadhasd a kezet, amely felemel.

Rittelmeyer.

Vajjon bizonyosságot tesz-e az életed arról, hogy a Mester tanítványa vagy, azáltal, hogy jókedvet és örömet sugározatsz ?

Fosdick.

Lelkipásztori munka egy falusi gyülekezetben.

2. A lelkipásztor munkája a gyermekek között.

A talaj előkészítésével immár lehetővé vált a gyülekezeti munka megkezdése. Ennek a kezdetnek egyik aktusát tárgyaljuk most. Még egyszer kiemelni óhajtjuk azonban azt a gondolatot, hogy a gyülekezeti munka koncentrikus irányu. Nem úgy teszünk, mint a vezető, aki tovább és tovább vezeti az útasokat egy pompás hegyvidék csodái közé, hanem mint az építőmester, aki alapot rak, először a legegyszerűbb vázában csinálja meg az épületet, majd kialakítja annak egyes részeit, bővíti, szilárdítja, míg az egész készen nem áll. Mi is a munkát a legapróbb, legkönnyebb, legbiztosabb pontokon kezdjük, azután fejlesztjük tovább annak egyes, fejlődésképes gondolatait, hogy mind nagyobbá, és impozánsabbá tegyük a gyülekezeti munka felséges épületét. A haladás tehát nem új elvek érvényesítésében, hanem a már fentálló és gyöngébben érvényesült principiumok erősebb és erősebb kiemelésében áll. Így lesz a gyülekezeti munka mindig tágabb és teljesebb, így lesz a külső, szocialis síkban való megvalósulása, oda való kivetődése a *keresztyén életnek*, mely szintén abban áll, hogy a keresztyén életesség mindig teljesebb és tökéletesebb megvalósulást nyerjen az egyéni életben. A tudományos poimenikának épen ez a feladata, hogy ezeket a megvalósítási formákat kutassa föl.

Kiindulunk tehát a legkönnyebb és legegyszerűbb munkából. Ennek is azonban magában kell hordoznia azokat az alapokat, melyeket később kimélyítünk és továbbfejtenk. Három ilyen alapelvet emelünk ki, melyek későbbi munkánkban is megmaradnak, sőt állandóan, egyformán jobban és jobban érvényesülnek. E három alapelv a következő: a gyülekezet *intellektualis* nevelése, melyben benne van az ismeretkör bővítésén kezdve, a népszerű tudományos irányú munkákon át a gyülekezet vallásos világnézetre való emelés; az *ethikai* síkban végzett nevelés, mely kezdődik a gyülekezeti szellem, felekezeti öntudat kifejtésén áthalad a nemzeti ethikai kulturális munka minden fokozatán s végső pontját az Isten országa közösségének tudatra jutásában éri el; végre az *aesthetikai* szemléletre való nevelés, melynek kezdőfoka a műélvezetre nevelés

alpmunkája s legmagasabb pontja a vallásos műélvezetre, a kultusra való nevelés. Könnyű észrevenni itt két dolgot. Először azt, hogy ez a három alapelv megfelel az önérték három megnyilvánulási formájának a logikai, ethikai és aesthetikai értékszféráknak, minek oka az az egyszerű tény, hogy a vallás, mint ezen értékek legmagasabb megnyilvánulása szintén három szférában jelentkezik, a logikai értékszférában, mint vallásos világnézet, hitrendszer (dogmatika), az ethikaiban, mint vallásos életfolytatás és keresztyén közösség (ker. ethika), az aesthetikaiban pedig mint vallásos kultusz és vallásos nevelés, szemlélés és alkotás (gyak. theologia); a gyülekezeti munkában pedig, mely a vallásos nevelésnek a gyülekezet által, a gyülekezeteken végzett formája, ennek a három gondolatnak (a nevelés fogalmából következőleg) ismétlődnie kell. A másik, ami észrevehető, hogy mind három (egyenrangú) körben az út az általános ethikai körből vezet föl a vallásos élet magasabb pontjaira; ennek okát pedig abban kell keresnünk, hogy az ethikai értékszféra föltétele a vallásos értékszféra magasságának, vagyis egy nemes vallásos felfogást megelőz egy nemes ethikai fölfogás, mert a vallásos értékből sem az igaz, sem a jó, sem a szép értékjelzője nem hiányozhatik. E már-már hosszadalmassá való fejtegetésen azért kellett átmennünk, hogy mindenki egész világosan lássa, hogy tehát a gyülekezeti munka nem valami esetleges, ötletszerű dolog, melyről mindegy, hogy gyermek-istentiszteleten kezdem-e és batyus táncvigalmon végzem, vagy fordítva, hanem egy alapos és következetes haladás, melyből egy láncszemnek sem szabad hiányoznia.

Most pedig térjünk vissza a magunk problémájához. Azt mondtuk, hogy a munka alapjait, a fundamentumokat vesse meg a lelkipásztor, a hol legkönnyebbnek és legbiztosabbnak látja. Nagyon sok megfontolás szól a mellett, hogy a legalkalmasabbnak a gyermekek közötti munka kínálkozik. E mellett szólnak a következő okok: először a gyermekek könnyen megnyerhető volta, bizalma, ragaszkodása; egyszerűségük, mely megvéd bennünket attól a sok mellétekintettől, mely a felnőtteknél való munkában utunkban áll; aztán az, hogy a munkára a tekintélyes alap már meg van, nem várnak rá, hogy tények igazolják a munkaerőnk, sikerünket, melyeket a felnőttek el nem engednének; végre a gyermekek könnyen lelkesíthető természete. Ez okból választottuk alapúl a lelkipásztor munkáját a gyermekek között. A három említett szféra szerint a lelkipásztor e munkájának három kristályosodó pontját tárgyaljuk.

Az intellektuális körben első munkánk a gyermekek érdeklődésének felköltése, ismeretének bővítése. E munka elsősorban az iskolához kapcsolódik. Megvizsgáljuk, vajjon az iskola megfelel-e elemi feladatának, az ismeretközlésnek. Mert maga az ismeretközlés is nevelő hatású, (bár természetesen ez a hatása igen kevés), mivel ez a gyermek világ-

nézetének a bővülését, fejlődését vonja maga után. Ezért hangsúlyozta már Herbart, sőt előtte Pestalozzi azt, hogy a gyermek *érdeklődését* kell fölkeltenünk, mert ez biztosítéka a tanító sikerének. Az érdeklődés nem más, mint a figyelem egy fajtája, hogy úgy mondjuk előlegezett, várakozó figyelem. Minden figyelem az agy fegyelmezése, egy kép rögzítése, a tudattérnek időszerűtlen, felesleges képektől való megtisztítása. Így a rendszeres figyelem az agy rendszeres fegyelmezése. Minden erkölcsi és vallásos nevelés első feltétele pedig az, hogy az illetőben legyen támaszpontja a nevelésnek, mert míg ez nincs, csak szoktatásról beszélhetünk. Ez a támaszpont a bármily csekély önfegyelmezés s itt a figyelem jelentősége a nevelés.

Hasonlóképpen fontosnak ismerjük föl az ilyen módon nyújtott ismeretek közlését. Az első, a mire itt utalhatunk, az a gondolat, hogy minden tudás, a tudomány (csak realis, leíró tudományokról szólok) tulajdonképpen egy sora a következtetéseknek, még pedig olyan sora, mely mindig bevégtetlen marad, kérdéssel zárul. Ez a végtelen sor minden tudományban a gyermek előtt is egy-egy örök kérdőjel, mely *gondolkodásra* ösztönzi, felkölti benne a vizsgálódás, a kutatás ösztönét. Minden gondolkodás a legnemesebb erő kifejtés, önérvényesítés, így a gondolkodásra nevelés önállóságra, legmagasabb tulajdoságának, az intellektusnak kifejtésére való nevelés is. A tanulás másik lélektani eleme az új ismeretek, az ismeretkör bővülése, az előtte kibontakozó tudomány előtti *csodálkozás*. A filozófia történetéből tudjuk, hogy vannak, akik ép ezt a csodálkozást tartják a tudományok kezdetének. A csodálkozás tulajdonkép a lélek maga-megadása a nála nagyobb dolgok iránt, megalázkodás avval szemben, ami nálunk nagyobb, melynek vallásos alakja az áhítat hangulatára vezet. Ez a megalázkodás az, a mire nekünk a gyermek nélszükségünk van; tisztelet a nála nagyobb előtt.

Most hogyan jutunk el ennek a háromnak, az érdeklődésnek, gondolkodásnak és csodálatnak a felköltésére? Erre nézve fölhasználjuk az alkalmat, hogy a gyermekeket bevezessük a bővebb ismeretek világába. Sürgetjük, vagy ha erre módunk van, magunk is cselekedszük, hogy minden ismeretközlés e három dolog felköltésének a szolgálatában álljon. Mihelyt ez kellőképp fölébredt, fölkelnek a gyermeki lélekben annak a gondolatnak csirái, hogy a tudás nemcsak iskolai kényszerűség, hanem szükséges, hasznos is. Aki többet tud, nagyobb, jobban behatol ebbe a rejtelmes világba, azt jobban megbecsülik, tehát a tudásnak társadalmilag van értéke: *hasznos*. Mihelyt ezt tapasztalta, kezd többre vágyani. Magam, specialis helyzetemben úgy értékesítettem e többre vágyakozást, hogy a nagyobb elemi iskolás tanulóknak földrajzból és természettanból, „gyakorlatok” címen külön órákon, többet tanítottam, mint az iskolai tananyag, amely „gyakorlatok”-ra igen sokan önkéntesen jelentkeztek.

E munkával párhuzamosan halad a vallástanítás ilyen irányú munkája. Ebben is a bibliai történetek először érdeklődés tárgyát képezik, a gyermeknek tetszik azok menete, tetszenek alakjai, majd gondolkozásra ingerlik, ha fölmutatjuk bennük az élet és a történet nagy problémáit, utalnak azokra a kérdésekre, melyek a történeteket ép az ő életükkel hozzák kapcsolatba, végre csodálkozásra készítik az isteni világrend törvényei iránt s itt eljutottunk a vallásos áhítatnak arra a fokára, melyre a gyermek föl tud emelkedni. A vallástanításnak mint ismeretközlésnek az értéke s így nevelői ereje is igen csekély, annál fontosabb azonban akkor, ha mint személyes nevelői munkánk egyik eszközét fogjuk föl. Így fejtjük ki lassanként a gyermek vallásos világnézetét, feltárjuk előtte a vallásos világkép egyéni tetszésétől független világát, amely nagyobb, mint ő, a vallásos életfolytatás követelő erejét, mely kényszeríti, mint fölötte álló törvény, mint körülte levő socialis erő s ennek nyomán kifejlődik benne az érték *függetlenségének* a gondolata.

A tudás iránti erősebb és erősebb érdeklődés, a vallásos világkép bővülése együtt emelik a gyermeket egy magasabb pontra. Fölmutatjuk neki, hogy a tudomány nagyobb mint az ember, drágább mint az élet, hogy e körülöttünk levő világ egység, melyet egy vasakarat kapcsol össze, hogy az emberi lélek fensége abban áll, hogy megérti a világot, fölülemelkedik azok tüneményein s a saját lényegét ismeri föl, mikor e világ vezetői elvét fölismeri. A tudomány tehát *önérték*. Az az egyetemes akarat, ami a világban nyilvánul, az ő lelkében is megmutatja magát, a legbámulatosabb alkotás e világon egy nemes emberi lélek. Ez akarat Isten akarata s az a gondolat, mely az egész világnak s a saját lelkének a sarkpontját egy pontba veti össze: az *igazság* gondolata. Ez egy igaz világ s az ő lelkének igaz léleknek kell lennie, ami vallásos nyelven kifejezve a *hivő* lélek. Így jutunk el az ismeretközléstől a vallásos élet első tényéhez, a *hithez*.

Hogy milyen módszert és minő eszközöket találunk e munkában, arról csak röviden. Az iskolai tanításban elsősorban gondot fordítunk rá, hogy a gyermekek elé kérdéseket, problémákat állítsunk, igyekezzünk bennük ezek megoldására irányuló törekvést felkölteni. Azért a magyarázat legyen mindig gondos. Azután minden egyes tantárgynál fölmutatjuk nekik az egész illető tudomány körét, bepillantást engedünk azok mélyebb problémáiba, föltárjuk előttük azokat a rejtett törvényszerűségeket, melyek a természetben találhatók. Próbáljuk rávenni őket, hogy a tudásra önmagáért törekedjenek.* Nálam, a fent említett gyakorlatokon kitünt, hogy egy évek óta tipikus rossz tanulónak nagyon

* Sajnos ebbeli törekvésünkben erősen gátolnak népiskolai tankönyveink, melyek a legalacsonyabb gazdasági utilisztikus felfogással írvák.

mély érdeklődés volt a lelkében a tudás iránt s hogy örökké rossz tanuló volt, csak onnan származott, hogy ezt az érdeklődést soha sem ébresztették föl benne. Az iskolán kívül annál többször kell ugyanezt végeznünk személyes beszélgetésben. A mai iskolai nevelés eredménytelensége onnan van, hogy a tanítók nem keresik és nem tartják ébren a gyermekek iskolán kívüli személyes érdeklődését. Ezek mellett lehet más eszközöket használni. Az általam említett gyakorlatok továbbfejlesztését majd az ifjusági munka tárgyalásánál látjuk meg. A vallásórán ügyelni kell, hogy azok ne legyenek lazábbak, fegyelmezetlenebbek más tanítási óráknál, a személyes beszélgetésnek itt is nagy szerepe van.

A másik kör az *ethikai* szféra. A nevelés itt válik életfolytatásra ösztönző munkává, a hit erkölccsé, a jellem kulturális közösséggé. E téren kiindulunk az egyszerű *fegyelmezésből*. Már utaltunk rá, hogy minden fegyelmezés támaszpontja a gyermekben erre való hajlandóság, célja az önfegyelem, most kiemeljük a másik evvel állandóan együvé tartozó dolgot: a *bizalmat*. A fegyelem bizalom nélkül csak a külső erőszakon, az erősebb jogán állhat fönt, bizalom fegyelem nélkül pajtáskodássá válik. Az iskolai nevelés legfontosabb problémája, hogy ez a kettő egyformán érvényesüljön. Rendes körülmények között először bizalom keletkezik a gyermekben s erre épül föl a tudatos fegyelem (ez az a „hit,“ mely a régi theologusok szerint „megelőzi“ a megértést). Ha a tanító ezt a bizalmat nem ébreszti föl, lehet, hogy vasfegyelmet tart, de csak szoktat, nem nevel. Mihelyt a bizalom a nevelő iránt megszilárdult, magától fejlődik ki egy bizonyos összetartás, a *közösség* legelemibb érzete. A gyermekeket egymás között összekapcsolja a lelkipásztor iránti bizalom. Ennek mindenki egyformán barátja; mindegyiket hozzá a közös bizalom, közös szeretet érzése kapcsolja. Itt utalunk arra, hogy pl. a tanítónak azért van sokszor olyan kevés nevelő hatása, mert a közösség gondolatát nem képes megérezni; a gyermekek tudatában őt más, mint az iskola és tanulás fogalma hozzájuk nem köti; mert a tanító arra a gondolatra, hogy ő és tanítványai, sohasem használja azt a kifejezést, hogy: „mi“. Lassanként így fejlesztjük ki a gyermekek között az osztály szellemét, vallásórán, gyermekistentiszteleten a *vallásos közösség* fogalmát. Az utóbbival jár együtt a *felekezeti öntudat* kifejtése. Néhol ezt úgy próbálják kezdeni, hogy a gyermek tudatában separálják őt a más felekezeti tanulóktól. Ez nagy hiba, mert látjuk, hogy ép az összetartás, a közösség gondolata az első, ha ez meg van, jön tovább a már meglévő közösség más közösségekkel való szembehelyezése.

E mellett a másik fontos gondolat a közösség *kötelező ereje*. Ezt a gyermeknél, mint társadalmi *segítségre*, a társadalmi *feladatok* meglátására vezetést emeljük ki. Fölmutatjuk, hogy tartozik azoknak, akik között él, reámutatunk az osztály becsületére, barátság, udvariasság

követelményeire. Ezek után jön a *nemzeti* öntudatra való nevelés. Erről is áll az, a mit a felekezeti öntudat kifejtéséről fõntebb mondtunk s a legrosszabb, sőt egyenesen káros eljárásnak tartjuk, ha valaki nemzeti öntudatra úgy akar nevelni, hogy elõször meggyûlölteti a gyermekkel a más nemzetiségûeket, vagy ellenséges érzelmeket kelt benne azok iránt. A felekezeti és nemzeti öntudatra való nevelés eszköze a *történeti* nevelés. A történelem egy örökség, egy közös kincs: a *mi* történetünk. Szerencsések vagyunk, hogy nekünk a nemzeti történetet nem kell különválasztanunk az egyházunk történetétõl. Ezt a történelmi irányú nevelést, melynek fontosságát már a programmban is hangsúlyoztuk, a következõkép érjük el: az iskolai tanításban erõsen elõtérbe nyomjuk a történelem szerepét. Igyekezünk felhívni a gyermekek figyelmét a történelem kiváló alakjaira; gondot fordítunk rá, hogy egyes nagy személyiségek gondolatvilágát, személyiségét, törekvéseit; fölhasználjuk az irodalmat, hogy történelmi tárgyú mûveket olvastassunk, ismertessünk; beszélgetésekben, vallásórákon, gyermekistentiszteleteken történelmi tárgyú megjegyzésekkel, apróbb elbeszélésekkel, hivatkozásokkal világítjuk meg mondanivalóinkat. Ezeknek a menete az „érdekes“-en kezdõdik s halad a tanulságos felé.

Az egész munka így lesz mindig magasabbra való vezetés. A gyermekekkel végre megértetjük, hogy minden nagy személyiségét a történelemnek (e néven nemzeti és egyházi történelmet egyformán értünk) s minden közösséget egyaránt egy *szellem* éltet, mely õt is kötelezi, s életének egyik legfontosabb feladata ezt a kötelezést megérteni, s ennek magát átadni. Minden esetleg alakítandó vagy alakulóban levõ mozgalomnak, vagy egyesületnek azt kell célul kitûznie, hogy azt a szellemet megvalósítsa és érvényesítse. Ez az egész munka a *keresztyén erkölcsi* nevelés munkája, mely tehát az elõbbi alapján épül föl

Csak fõbb vonásaiban tárgyaljuk a harmadik kört, az *aesthetikai szemléletre nevelés* körét, mert ez a két elõbbi alapon áll. Az aesthetikai szemléletre való, vagy mûvészeti nevelésnek két oldala van. Az egyik oldalt *mûélvezetre* való nevelésnek is nevezhetjük. Ebben a munkában törekszünk arra, hogy a gyermekben tiszteletet ébresszünk az iránt, a mi szép, a mûízlését fejlesszük és tökéletesítsük. Kezdõdik ez avval, hogy az olvasnivalóikat megválogatjuk. Fõlhívjuk a figyelmüket egy-egy szép költeményre, elbeszélésre, dalra; itt azonban nem állunk meg, hanem igyekszünk annak a szépségeit vele megértetni. Hogy valami szép legyen, annak két fõfeltétele van, az igazság, és jóság. Ezt a két elemet mindannyiszor kiemeljük az illetõ mûalkotásban. A gyermeket megtanítjuk szemlélni, behatolni valami alkotásnak a mélyére és megértetni azt. A legmagasabb igazság és jóság az isteni *szentség*, mely a világban s a saját életében megnyilvánúl, e világ és egy keresztyén élet Isten alkotásai, a legmagasabb mûalkotás e világon egy

isteni élet, a *Jézus élete*. Mikor ide eljutottunk, elértünk az *áhítat* hangulatához. Ennek a felköltésére több mód van. Az áhítat hangulatának a kifejezése, a vallásos életeszemély szemlélete, és ebből folyó utánalkotása: a kultusz, a gyermekistentisztelet.

A másik oldal a *műalkotásra* való nevelés. Kezdődik ez a játékon; ezért nem jó tanító az, aki a gyermek játékait nem kíséri állandó figyelemmel. Alkalom és szükség esetén be is kell folynunk a játékba, irányítani kell azt. A további lépés az irodalom útján történik. Költmények, dalok, színdarabok előadása által. Itt látszik, milyen fontos, amit már egyszer kiemeltünk, hogy ez sohase váljék öncéllá. A modern pedagógia nagy súlyt fektet — és helyesen teszi, — az u. n. alkotó munkára, vagyis, hogy a gyermek maga is munkálkodjék tanulás közben. A baj csak az, ha — mint sokszor történik, — az öncéllá válik, szárnypróbálgatásokká, holott célja a nevelés elősegítése. Az alkotás legmagasabb foka az illető nemes tartalmának kifejtése, megvalósítása, így a legmagasabb alkotás a keresztyén *élet*, mely a maga és mások körében valósítja meg a legszentebb célt.

Igy jutunk apróbb munkákról a keretek állandó és következetes bővítése útján a legmagasabb célra. Hogy most már e három körben hogyan alkotjuk meg a munka kristályosodó pontjait, vagy már meglévő ilyen pontokat hogyan fejtünk ki, s hogy e pontok legtermészetesebben az első körben a vallástanítás, az ethikaiban egy ifjúsági mozgalom, vagy az egyház valami e nemű munkája, az aesthetikaiban a gyermekistentisztelet, ez részint bővebb kifejtést nyer majd más alkalmakkal, ha általában beszélünk az e nemű munkákról, részint pedig más teren nyer bővebb megvilágítást.

Jövő tárgyunk az ifjúsági munka alapjainak tárgyalása lesz.

II.

A falu evangelizálása.

III.

A falusi földműves családok látogatása a nyári hónapokban különös és merész formát követel. Nyáron ugyanis a hétköznapi folyamán nem találjuk otthon híveinket. Akik otthon vannak, azok is nagyon el vannak foglalva. A nehéz testi munka elfárasztja az embereket. Vasárnap a templomban nem egyszer tapasztaljuk, hogy a legbuzgóbbakat is elnyomja az álom. Hiába! A lélek kész, de a test erőtlenségre!

Ha azonban teljesen kitérünk a nyári munka és fáradtság előtt, ki vagyunk téve annak a veszélynek, hogy amit télen építünk, nyáron összeomlik s minden ősszel úgyszólván előlről kell kezdenünk a munkát. Némely helyen meg éppen nagyon rosszul áll a dolog. A nyár, a munka, a megfogyatkozott munkaerő s a növekvő élvezetvágy a vasárnap megszentelését siralmas módon eltüntette. A krisztusi élet azonban éppen ott keres a legtöbb tenni valót, ahol leginkább hiányzik ez az élet és olyan időben is teremt alkalmakat, mikor az kizártnak látszik. Aki Isten előtt érzett felelőséggel igyekszik betölteni apostoli hivatását, lehetetlen, hogy ne találna utat s módot arra, hogy a nyári körülmények által támasztott akadályokat legyőzve az evangelizálás munkájára alkalmakat ne találjon.

A legegyszerűbb alkalom erre a *szabadban tartandó összejövetel*.

Természetes dolog, hogy akik sem szobában, sem teremben nem szeretnek foglalkozni az emberi lelkek örök sorsával, azok a szabadban való evangelizálást képtelen angol szokásnak fogják tartani. Az angol szokásokra pedig most nagyon rossz idők járnak. Nem érünk rá most bővebben foglalkozni e kérdéssel. Nem soroljuk elő a különbségtételeknek azt a sorozatát, mely feltűnően hiányzik sok nagyhangú okoskodásból, mert ez teljességgel nem tartozik jelen tárgyunkhoz, hacsak valaki nem akarja rábizonyítani Jézusra, az apostolokra, a reformátorokra és főképp a magyar reformátorokra, hogy az angoloktól, vagy a „Salvation-Army“-tól tanulták az igének szabadban való hirdetését.

Mikor külföldön láttam az üdvhadsereg zajos felvonulását rezes bandával s egyenruhában, bizonyos megelepedéssel gondoltam vissza azokra a kedves jelenetekre, melyeknek tanuja s némi részben tényezője voltam budapesti theologus koromban. Eszembe jutott, hogy milyen szépen folytak le azok a vasárnapi iskolai ünnepélyek a Városligetben, vagy Népligetben, miket egy-egy buzgó keresztyén hölgy rendezett, hogy a játék és ozsonna után milyen figyelmesen hallgatták az evangelium egyszerű hirdetését nemcsak a gyermekek, hanem azok a járőrök is, akik közül ki tudja hányan még nem hallottak Isten szeretetéről. Figyeltem az arcokat. Oly természetesnek tartotta mindenki ezt a dolgot s oly tiszteletteljesen levette kalapját, mikor az imádságra került a sor, hogy bizony tanulhatott volna tőlük az az angol közönség, mely az üdvhadsereg szónokait távolról sem részeltette ilyen figyelemben. Eszembe jutott a ker. ifjusági egyesület kirándulása, mikor a Hűvösvölgyben száz és száz idegen, szemmel látható, meleg érdeklődése mellett énekek, imák, beszédek és szavalatok hangzottak el; vagy azok a látogatások, mikor az egyesület tagjai felkerestek egy-egy hatalmas fővárosi bérkaszárnnyát s (előre megegyezve a háziúrral s házmesterrel) az összes lakók barátságos és hálás érdeklődése mellett lelkes evangelizáló összejövetelt tartottak az udvaron. Az egyesület akkori titkára,

aki ezt rendezte — egy ügyvédjelölt — sohse járt külföldön; azok az ifjak énekeltek, beszéltek, imádkoztak és szavaltak, nem gondoltak azzal, hogy utánoznak-e valami külföldi szokást, vagy nem; és a közönség, mely az emeletek karzatát és az udvart megtöltötte nem gondolhatott semmi egyebet, mint azt, amit a szónok tudtokra adott: „Atyámfiai, mi a református ifjusági egyesület tagjai vagyunk. El jöttünk hozzátok, hogy hirdessük Isten nagy szeretét, mely megváltott minket a Jézus Krisztus által . . .“

Mikor falura jöttem s láttam, hogy nyáron milyen bajos az iskola-termekben összejövetelt tartani, az ifjusági egyesületi tagokkal meg egyeztem, hogy a vasárnap délutáni összejöveteleket egyszer az egyik, másszor a másik lakásán fogjuk megtartani az udvaron. Faluhelyen hamar hire terjed mindennek. Azok, akik a templomot rendszeren látogatják és a téli vallásos estélyek buzgó részvevői, erkölcsi kötelességüknek tartották, hogy eljőjenek. Én azonban annak örültem inkább, hogy azok a szomszédok is ott voltak, akiket a templomban nem igen láthatni. Valóságos kis ünnepély volt az első kísérlet. Ifjusági énekkarunk több ízben énekelt; egy lelkésztársam, aki a nyarat falumban töltötte, lélekemelő biblia magyarázatot tartott; egy VII. osztályos gimnazista, aki éppen akkor jött meg a losonci diák gyűlésről, elmondotta, hogy hol járt s milyen lelki kincseket szerzett; imádkoztunk is és közéneket is énekeltünk. Mindez egy egyszerű udvaron, mintegy 200 érdeklődő jelenlétében történt.

Senkinek se jutott eszébe, hogy ebben a dologban külföldieskedést lásson. Alig volt vége az összejövetelnek, mindenki azzal a kérdéssel állt elő: „hol lesz a legközelebbi összejövetel?“ Ezután még csak egy ilyen összejövetelt tarthattunk, mert a háboru növekvő hullámai az evangelizálás más munkatereire kötötte le erőmet s időmet. Ha azonban Isten visszasegíti a harcból hadbavonult ifjainkat s az én „hadi munkám“ is megszűnik, tudom, hogy a közkívánatnak fogok eleget tenni ilyen nyári összejövetelek rendezésével.

Ilyen összejövetelek tartásánál a következőkre kell figyelemmel lennünk:

„A hit hallásból vagyon s a hallás az Isten igéje által.“ Főcélunk tehát az legyen, hogy Isten igéjét olyanokhoz is eljuttassuk, akik elidegenedtek a templomtól. A szabadban tartandó evangelizáló összejövetel különösen alkalmas erre. Beszéljünk erről azokkal, akik szívesen fogadták látogatásunkat családi körükben. Barátkoztassuk meg őket az ilyen összejövetelek szükséges voltával. Ahol idegenkedést tapasztalunk a dolog szokatlansága miatt, ott előbb az iskola, vagy templom udvarán tegyünk kísérletet valami kisebb ünnepély keretében.

A külső dolgokra nézve a helyi körülmények szerint intézkedjünk. Nem szabály, hogy föltétlenül udvarban gyülekezzünk össze. Ki mehe-

tünk a közeli erdőbe. A hely legyen árnyas, csendes, de mégis elég közelfekvő a lakóházakhoz, nehogy kirándulás legyen az összejövetelekből. (A kirándulás ugyanis szintén egyik alkalmas eszköz az evangelizálás munkájában, de mégis sokban eltér a most tárgyalt összejövétel jellegétől, mert hosszabb időt vesz igénybe, nemes szórakozással is egybe van kötve és gondoskodnunk kell ételről s italról is.) Népünk (pl. a temetéseknél) hozzá van szokva ahhoz, hogy állva hallgasson beszédeket, ülőhelyekről tehát nem kell gondoskodnunk. Ha udvarban vagyunk, akad egy pár szék a vezetők és öregek számára, ha gyepes helyre megyünk, a hallgatóság letelepszik a földre.

Az összejövétel sorrendje a következő:

Tartsunk egy rövid bevezető beszédet. Erre nagy szükség van különösen az első kísérleteknél. Mondjuk el röviden, hogy mi a célja összejöveteleinknek. Kifejezésre akarjuk juttatni, hogy a mi református hitünk nemcsak a templomban meri dicsérni az Istent s az Úrnapját nemcsak az istentiszteleti órák alatt meri megszentelni. A szép természet hívogat a szabadba, ahol feltekinthetünk a kék égre, mit Isten keze tart kiterjesztve, felettünk repkednek a madarak, körülöttünk nyílnak a virágok, mikről Jézus is prédikált, mikor intette hallgatóit a tulságos aggodalmaskodástól. Az a célunk, hogy Istent dicsérjük s ezért zengjen hát bátran énekünk, szárnyaljon buzgón imádságunk s figyeljünk Isten igéjére.

Jelöljünk ki lehetőleg közismert éneket. Ha nincs kézben elég énekeskönyv, diktáljuk az éneket. Azután legyen szavalás. Van sok szép költeményünk, melyek lelkiépülésre valók. Ha van énekkar, énekeljen. Ha nincs, akkor a lányok, vagy ifjak énekeljenek egy hangon egy szép vallásos éneket, pl. „Térj magadhoz drága Sion,“ vagy más régi magyar éneket. Magyarázzuk meg az ének szövegét, történelmi vonatkozását. Be vonhatunk a sorrendbe más alkalmas építő elemet is, rövid felolvasást, vagy zenét, ha van hozzáértő. Végül szóljunk a bibliából. Legyünk tekintettel arra, hogy sokakat csak a kíváncsiság vonzott oda. Vannak köztük más vallásuak is, vannak idegenek, akik a városból rándultak ki ismerősök látogatására, vannak elfásult lelkek, akik évek óta nem foglalkoztak Isten dolgaival. A templombajáró, buzgó egyháztagok előtt is éppen az ilyenek jelenléte teszi érdekessé a helyzetet; ők hívogatták ezeket ide s most azt szeretnék, ha az összejövétel hatása alatt valami kedvező fordulat támadna lelkükben.

Ha valaki hozzászokott azokhoz a felemelő pillanatokhoz, midőn látja, hogy lelki szomjúság sugárzik ki a szemekből, az arcok vonásain csodálatos érdeklődés jelei mutatkoznak, érzi és tudja, hogy ezt a szomjúságot és érdeklődést az Isten igéje nem „talán“ s nem „esetleg“, hanem *föltétlenül* üdíti és kielégíti, mikor tudja, hogy most Isten lelke óhajtja megragadni a lelkeket s neki a gyarló büszkeség, a félénk

tudatlanság, a megrögzött bűnös szokások, a megdermedt hitetlenség hatalma ellen kell most küzdenie a szeretet fegyverével, — nem áll tanácstalanul egy pillanatig sem, hogy miről és hogyan beszéljen? Az emberi szív ajtaját csak belülről lehet kinyitni. Kivülről betörni nem szabad. Ha arra akarjuk rábírní az embert, hogy ő maga nyissa fel a berozsdásodott zárat, az ígét egyszerűen és őszintén kell eléjük tárunk.

Mindegy akármelyik igazságról szólunk. Akár arról, hogy az ember bűnös, akár arról, hogy Isten kegyelmes; akár a történeti nagy példák, akár a jelen apró eseményei bözött járunk, beszéljünk egyszerűen és őszintén. Az egyszerűség alatt azt értem, hogy távolúzve minden mesterkélí szónoki fogásokat s lemondva minden elismerésről, mely organumunkat, vagy magasan szárnyaló stilusunkat méltán illethetné, a felvett textus egyszerű értelmét a legvilágosabban, legérthetőbben előadjuk.

Ennek az eljárásnak is meg van a maga kísértése, mely nemcsak a szabadban, hanem a szószékről elhangzó „egyszerű“ ígehírdetést megfosztja erejétől. Az egyszerűség alatt ugyanis sokan készületlenséget és üres szalmacséplést értenek. Ezért nincs hatása az „egyszerű“ beszédeknek. Pedig az egyszerű beszédre nehezebb készülni, mint az olyanra, amit velünk átlag egy értelmiségi fokon álló városi gyülekezetnek vagyunk modandók. Alaposan el kell készülnünk s látni fogjuk, hogy a jól elkészített lelki eledel jól esik hallgatóinknak.

Az őszinteség nagyon fontos tényező. Nemcsak azt jelenti, hogy beszédünk saját hitünk, személyes meggyöződésünk vallástétele legyen, hanem főképpen azt, hogy őszintén, teljes szívből óhajtsuk s akarjuk hallgatóinkat az igazság útjaira vezérelni. Evangelizáló tevékenységünk minden ágában, de főképp a nyilvánosabb, szokatlanabb esetekben, mint a milyen a szóban forgó munka is, beszédünket át kell hatnia annak az érzületnek, mely nem önmagáért, nem a kötelességért, nem üres tüntetés kedvéért hirdeti Krisztus megváltó szeretetét, hanem indítatva attól a Lélektől, aki elhívott és megbizott minket, hogy az emberi lelkeket foglyul ejtsük Krisztus számára.

Péczel.

Forgács Gyula.

A bűn árulás az emberi jólét ügye ellen: átpártolás a fajunkat romboló ellenségek táborához. Az igaz élet a világ megváltása ügyének szolgálata. Világos, hogy nem állhatsz mind a két párton. Melyikhez szegődtél? *Fosdick.*

MEGBESZÉLÉSEK.

I.

Magyar theologia és magyar lelkipásztori munka.

Folyóiratunkat az az alapmeggyőződés teremtette meg és tartja fenn, hogy a lelkipásztori munka minden egyes mozzanata *tudományos* theologiai világnézetben gyökerezik, a gyakorlat egyetlen megbízható alapja a tudomány. Perhorreskálnunk kell a lelkipásztori munkában minden önkényes, ötletszerű, esetleges elemet és követelnünk kell azt, hogy a protestáns lelkipásztor egész munkája öntudatos, szilárd tudományos elveken nyugodjék és minden olyan parókhia vagy papképzőintézet falaira, ahol a gyakorlatot nem a tudomány irányítja és ahol a tudományos meggyőződés hiányzik, sőt lekicsinyeltetik és kizáratik, oda kellene írni (hiszen láthatatlan betűkkel úgy is ott van már) az ígét: „Mivel hogy te megvetted a tudományt, én is megvetlek téged, hogy papom ne légy.” (Hóseás 4. r. 6. v.) Világosan éreznünk kell ugyanis azt, hogy a lelkipásztor hit-élménye, bennső tapasztalása és Istennel való életközössége életté, munkává, világ- és életformáló erővé csakis úgy lehet, ha előbb öntudatosan megalkotott világnézetté s ennek keretében parancsoló, kötelezőerejű életeszmennyé válik, amely igazsága bizonyosságában követeli magának a világban való érvényesülést. Ha pedig érvényesülni akar a világban, akkor a szellem fegyverzetébe kell öltözködni, amely a világot mindig az ismerés, a tudomány által hódítja meg. Ezt az igazságot élénken érzi is minden keresztyén nemzet, különösen a protestáns társadalmak papsága és legfőképen Németország protestáns papsága. A német lelkipásztori munka minden ága messzemenő tudományos alapozáson nyugszik s innen van óriási ereje és hatása is az egész nemzetre, amint azt a háboru fényesen igazolta. Azonban a lelkipásztori munka általános tudományos alapjai a gyakorlatban csakis úgy érvényesülhetnek, ha a lelkipásztor számot vet azzal a néppel, amelynek körében munkálkodik. Tudományosan felépített és tisztázott vallásos világnézete alapján mindig az ő népének lelki szükségéit kell kielégítenie, népét kell szolgálnia és egész munkáját alkalmaznia kell a magyar nép lelkéhez és életviszonyához. A nemzeti szellem a szellemi élet egész területére rányomja a maga determináló bélyegét, rányomja magára, a vallásos élelményre is, rányomja annak tudományos világnézetté való alakulására, erkölcsi eszményére és a

gyakorlati érvényesítésére is. A fajok, nemzetek vallásos élményének egymástól sajátosan elütő karakterét a vallástörténet elég világosan kimutatja; de ki lehet mutatni ép oly világosan a theologiai tudomány nemzeti jellegződését is, magának a lelkipásztori munkának nemzeti karaktere pedig egészen világos, ha meggondoljuk, hogy mindig speciális lelkiéletű és speciális életviszonyok között élő nemzeti egyházakban folyik. Minden nemzetnek a maga lelkét kell kifejeznie, mint minden szellemi tevékenységben, úgy vallásban, theologiai tudományban és a lelkipásztori munkában is. Határozott meggyőződésünk az, ha ezen a helyen nem is vitathatjuk, bár szükség esetén más helyen és módon mindig készek vagyunk reá, hogy egy nemzet szellemi alkotásának, s így theologiájának is *egyszerű, szolgai átvétele mindig meddő* marad az életre nézve. Bármilyen egyetemes emberi életjelenség is a vallás és bármilyen egyetemesen kötelező érvényű is a tudományos igazság, bennük mindenesetben nemzeti lélek valósul meg és nyilatkozik, s így közvetlenül a nemzet életének hatalmas mozdító erejévé válhatnak. *De a német, vagy az angol theologia sohasem lehet tápláló forrásává a magyar lelkipásztori munkának*, míg át nem tört a magyar szellem és annak eredeti fölfogásában újjá nem született, meg nem termékenyült. Magyar theologia nem lesz addig, amíg csak a német theologia recitálásában merülünk ki. De annál kevésbbé lehet ezután tervszerű és öntudatos *magyar lelkipásztori munka*, mert ez csak *egy magyar theologiai tudomány* gyökeréből virúlhat ki. Ha önmagában terméketlennek tartjuk az idegen theologiai tudomány minden önálló kritika nélkül való átvételét, magára a tudományra nézve, ezerszer inkább annak kell tartanunk azt a lelkipásztori gyakorlatra nézve. Mert mi is csak a tény? Az, hogy az idegen talajban nevelkedett lelkipásztor idegen világban találja magát a saját népe körében. Más szellem, más lélek az, amely tőle várja a segítséget, mások, jól értsük meg, a magyar lélek Isten felé forduló pontjai, sőt magára a lelkipásztorra nézve is milyen sokszor terméketlen marad a theologiai képzés, nem hat lelkének gyökeréig, lehúll róla, mint idegen és rosszabású ruha, mert nem az övé, nincs rá szabva a lelkére. Már pedig arról legyünk egész határozottan meggyőződve, hogy ebben az esetben az egész tudományos képzésnek eminenter gyakorlati jelentősége van; a cél sohasem a tudós lelkipásztor és a tudós gyülekezet, hanem az Isten országának megvalósulása, a keresztyén élet, a tett, melyben a tudomány igen nagy segítsége lehet a lelkipásztornak, ha abból a szellemből fakadott, annyiknek természetes hordozója a magyar nép, ellenkező esetben azonban csak haszontalan teher. És ha így áll a dolog a theologiai tudománnyal, ha a magyar protestantizmus megtartására a magyar theologiai tudomány van hivatva, akkor egyenesen tiltakoznunk kell az ellen a még nagyobb hiábavalóság ellen, *ha az idegen lelki-*

pásztori gyakorlat minden kritika nélkül való átvételét látjuk. Magyar gyülekezeti munkát nem lehet végezni német és angol módszerek majmolása által. A magyar lelkipásztori munkának föltételei vannak *a magyar nép lelkében és életkörülményeiben*. Magyar theologiai tudományra és magyar lelkipásztori munkára van szükségünk. Ez nem azt jelenti, hogy az idegent megvessük és kidobjuk, hanem azt, hogy dolgozzuk fel a magunk szelleméhez és szükségéhez képest. Az idegen kényelmes átvétele és majmolása ősi magyar átok mindenben és ezzel együtt jár mindig a magunkénak megvetése és lebecsülése is. Többnyire könnyedén odavetik, hogy magyar theologiai tudomány nincs és nem is volt és így abból, ami nincs, nem lehet magyar lelkipásztori munkát csinálni és megtermékenyíteni; magyar lelkipásztori munka szintén nincs és nem is volt és ezért egyszerűen át kell venni az idegen módozatokat. Ez a felfogás tette olyan idegenné a magyar társadalom előtt a theologiai tudományt, hogy művelőire maholnap úgy néznek nálunk az emberek, mint az egyiptomi papokra, a kiknek titkos bölcsességük vagyon, azzal a különbséggel, hogy szent félelem helyett rendesen nemtörődömséggel, vagy megvetéssel gondolnak rájuk, vagy egyszerűen tudomást sem vesznek róluk. A magyar protestantizmus nyilván azért vesztette el hatóerejét a magyar társadalom egészére, mert a világnézeti harcban nem tudta belevinni tudományos erővel a maga sajátos tartalmát. És a lelkipásztori munkát, azért nem tudja értékelni a társadalom, mert annak általános tudományos világnézeti alapja nem közkincs, nem nemzeti tőke, nem gyökerezik a nemzet lelkében. *Pedig valamikor határozottan benne gyökerezett*. Gondolom, ezen a helyen éppen nem szorúl vitatásra az a tény, hogy a protestantizmus akkor volt nálunk nemzeti erő és nemzeti életformáló hatalom, amikor *nép-kultúra* volt; a mikor a protestáns papság a maga magyar lelkén szűrve keresztül a protestantizmus világnézetét és értékeit, azzal egyenesen a nép lelkét és életét termékenyítette meg. Az is kétségtelen, hogy a magyar protestantizmus további fejlődésben elszakadt a nép lelkétől és lassanként idegen, főként német és angol kifejeződésében találta meg mintáját, mint világnézet, mint theologia, mint erkölcsi eszmény és mint lelkipásztori munka. Talán csak mint egyházalkotmány tartotta meg történeti karakterét. De ezzel együtt mind jelentéktelenebbé is vált a nemzeti kulturára és életre nézve; más, ellentétes világnézetek és életeszmények vették át a vezetős szerepet a magyar földön; a protestantizmus pedig akár mint tudomány, akár mint világnézet, erkölcsi eszmény, visszavonult az elszigetelt theologiai akadémiák falai közé s ezeken keresztül a lelkipásztorok körébe, azonban már rajtuk át nem volt képes nemzeti élet-teremtő hatalommá lenni, mert idegenné vált a nép szívetől, ép úgy, mint a hogy nem képes a theologiai akadémiákon át a magyar tudományosságra és intelligenciára

komoly befolyást gyakorolni. Ma a magyar nép protestáns, spec. kálvinista öntudata, ez alapon határozott élettypusa teljesen elhalványodott, ép úgy, mint a hogy a művelt protestáns középosztály világnézetének és élettypusának protestáns karaktere is elmosódott. A reformáció négyszázados évfordulójának megünneplésére sok szép nagyszabású terv került forgalomba. Azonban ha a magyar protestantizmus azzal nem bizonyítja meg erejét, hogy újraképes nemzetformáló tényezővé lenni, akkor a legdíszesebb emlékművek és intézmények is csak sírkövei és kriptái lesznek a magyar protestantizmus négyszázados tiszteletreméltó hullájának. A magyar protestantizmusnak újra öntudatosan kell élnie a maga tartalmát és életét. Újra fel kell elevenednie, mint jól fegyverzett, harcoskészségű, tudományos világnézetnek, mint parancsoló erejű erkölcsi életideálnak, mint eleven népkulturának, mint viruló, öntudatos egyházi életnek és építő egyházi munkának. Tudomány, művészet, erkölcsi, társadalmi, politikai élet, anyagi kultúra: mind az ő tere, mindenikben élnie és hatnia kell. A nagy feltámadás lehetősége természetesen a lelkipásztorok vállán nyugszik és az őket formáló theológiákon. *Magyar theologiai tudomány és magyar lelkipásztori munka*: ez az egész teendő két döntő tényezője, amelyet meg kell teremtenie a magyar protestantizmusnak. És ehez egy olyan előkészítő, közös munkálatra van szükség, amelynek fölvetése érdekében íródtak meg épen ezek az igénytelen sorok. Mielőtt az új, öntudatos, nagy és tervszerű reformáció megkezdődhetnék, a magyar nemzeti protestantizmusnak először tisztában kell lennie a maga erőivel. Látnunk kell azt, hogy voltak-e, vannak-e ennek a munkának már kezdetei, s mik voltak azok? Véleményem szerint alig van jellemzőbb és egyúttal megdöbbentőbb tény a mi egész munkánkra nézve ma, mint az, *hogy teljes lehetlenség még csak megközelítőleg is áttekinteni a magyar protestantizmusnak, különösen újabb irodalmi életét.* Mióta a Kovács Albert-féle „Protestáns theologiai könyvtár“ megszűnt, igazi magyar theologiai irodalomról nem lehet szó. Nem azért, mert nincs, hanem azért, mert ami van, az *elvész*, nem kerül a nyilvános érdeklődés körébe. Amióta csak magam, — alig néhány éve, — figyelhetem a magyar prot. irodalom vegetálását, egyre azt tapasztalom, hogy igenis sűrűn jelennek meg magyar theologiai cikkek, tanulmányok, művek és közöttük nem egy nagy értékű dolog is, nem is említve a tisztán gyakorlati termést, — de mindezek a dolgok vagy egészen szűkkörű, alig olvasott, egyáltalán nem országos jelentőségű lapok és folyóiratok hasábjain látnak napvilágot, vagy ami még rosszabb, *szerzőjük* kiadásában, korlátolt mennyiségben, szerényen és alázatosan kukkannak be a világba, s akkor aztán elszégyelve magukat a természettudományos és sociológiai művek csodálkozó és sértő pillantásaitól, sietnek eltűnni a vidéki könyvesboltok kirakataiból — az örök éjszakába. És az még nem a

legnagyobb baj, hogy a természettudományos világ nem veszi észre őket, nagyobb baj az, hogy a *magyar theologusok* sem vehetnek rólok kellő tudomást. Legalább húsz olyan magyar theol. tanulmány járt a kezemben, amelyik csak úgy hemzsegeit az útalástól a német írókra, első- és húszadrangukra vegyesen, de az azzal a kérdéssel foglalkozó, s nem egyszer figyelemreméltó magyar író nem említettett, hanem ehelyett az volt olvasható: „Tudomásom szerint magyar irodalmunkban ezzel a kérdéssel seki sem foglalkozott.“ Ez a „tudomásom szerint“ mutatja a legjobban egész nyomorúságunkat. Ez részben kénytelenség, mert az illetőknek nem volt alkalmuk tudomást szerezni magyar forrásokról vagy kísérletekről, de másrészt felületesség és könnyelműség is, amelyen most már segíteni kell. Sürgős teendő tehát *a magyar theologiai irodalomnak lelkiismeretes és minél bővebb bibliografiáját összeállítani*, hogy tájékozhatjuk immár magunkat a saját portánkon. Mivel pedig ez az irodalom folyóiratok, egyházi lapok hasábjain, külön lenyomatokban és önállóan az egész országban szétszort nyomdáknak, többnyire saját kiadásban jelent meg, azért ez egy óriási munka, amelyhez *maguknak az íróknak is* hozzá kell járulniok műveik bejelentésével. És mivel a theologiai irodalom mezeje nagyon tágas, ilyen bibliografia közlésére *egy* folyóirat nem vállalkozhatik, így pl. *Az Út* sem. Hanem a *Theologiai Szaklap*, a *Protestáns Szemle*, a *Keresztyén Lelkipásztor*, *Az Út* s esetleg egyes kerületi lapok együttesen csinálhatnák meg a dolgot. A mi *Az Út*-at illeti, mi természetesen a *lelkipásztori munkára vonatkozó* magyar theol. irodalmat kellene összegyűjtsük és bibliografiába foglaljuk, amely egyelőre művek, tanulmányok, cikkek, közlemények teljes címét, szerzőjének nevét, megjelenési évét, kiadóját, bizományosságát, terjedelmét és árát foglalná magában és tárgyának nem bírálatát, hanem legrövidebb jelzését, mintegy specifikumát. Továbbá elsősorban nem a tisztán *gyakorlati* termést: pl. predikációs, v. építő könyveket, hanem a lelkipásztori munkára vonatkozó *elméleti, tudományos, elvi* irodalmat, mert csakis ez termékenyíthetné aztán meg a gyakorlatot. Ennélfogva *Az Út* ezennel hajlandónak nyilatkozik egy ilyen, a lelkipásztori munka *elméletével* foglalkozó magyar theol. irodalom bibliografiájának összeállítására és közlésére. Felkérünk elsősorban minden *írót*, hogy erre vonatkozó cikkeinek, tanulmányainak, műveinek pontos körülírását küldje be szerkesztőségünkbe, időnkénti leközlés végett. Ebben a bibliografiában a *gyakorlati* termés is helyet találhat, így pl. predikációs könyvek is, ha azokban elvi bevezetés, tud. álláspont van tisztázva, s a gyakorlati példák ennek bemutatására szolgálnak. Aki régebbi értékes, avagy csekély értékű is bár, de eredeti munkák birtokában van, ilyenekről tud, nagy szolgálatot tesz bejelentésükkel. Később ez a bibliografia kiterjedhet a *fordításokra* és *átdolgozásokra* is, majd magának a gyakorlati termésnek össze-

állítására és értékelésére is. Azt hisszük, hogy ha mindent összehordanánk, nem fognánk koldusoknak bizonyítani és erős hítem, hogy ez a munka erőnk és készségeink nemes öntudatára fog emelni, amellet, hogy a tanulmányozásra is új és gazdag teret ad, s ezzel a magyar lelkipásztori munka igazi típusának megteremtéséhez vezet el, ami legméltóbb, sőt egyedül méltó tanubizonysága lesz annak a nagy évfordulókor, hogy mi élünk és akarunk is élni. Akinek tehát erre vonatkozó közlése, avagy terve, megbeszélni valói vannak, ne terheltesék hozzák fordulni és segítségünkre lenni a közös ügyben. Lapunk nyitva fog állani a nemes cél számára. M. S.

II.

A konfirmáció reformja érdekében.

Lapunk programjának közlése alkalmával hangsúlyoztuk azt, hogy a vallásos nevelés keretében különös súlyt óhajtunk helyezni a konfirmációi oltatás kérdésére, hogy úgy mondjuk, a konfirmáció problémájára. Mert hogy a konfirmáció még probléma, teljesen meg nem oldott és semmiképen meg nem nyugtató módon folytatott vallásos nevelői munka, az bizonyos. Olyan alapvető kérdések, mint az *életkor* kérdése a konfirmációban, vagy az, hogy a konfirmáció mennyiben *oktatás* és mennyiben még egyéb is stb., teljesen megoldatlanok, százféléképen fogatnak fel és az egész dolog nagyon is egyénileg, önkényesen kezelik, vagy ami egyenlő hiba ezzel, kritikátlanul átvett szokások és hagyományok alapján.

A konfirmációi oktatás az egész vallásos nevelésnek, sőt az egész egyházépítő munkának a centrális része, mert itt találkoznak össze a szorosabban vett, iskolai vallástanítás és a gyülekezet pásztorálásának, szabad nevelésének érdeke és szálai. Itt fut össze az igehirdetésnek, vallástanításnak, gyülekezeti gondnak, liturgiális közösségi életnek, egyháztársadalmi munkának, egyéni és szociális pásztorációnak, cura pastoralisnak és belmissiónak minden szála. A konfirmáció egyéni és közösségi tekintetben egyaránt a gyülekezeti élet döntő mozzanata, fordulója, kritikus, szinte válságos pontja. De éppen ezért mindig az egyes gyülekezetek, vagy gyülekezet-típusok létkérdése is, és olyan speciális dolog, amelynek egyetemes és minden gyülekezetre érvényes szabályait, receptjét adni lehetetlen. Bizonyára közös és általános törvényei is vannak, de vannak aztán helyi, speciális törvényei is.

Ha lapunk ennek a nagy kérdésnek megnyugtató gyakorlati megoldásához hozzá akar járulni, nem elégedhetik meg tisztán elméleti értékű és szükségképen egyéni érvényű fejtegetésekkel egyik munka-

társának toliából, mert ez nem vezetne gyakorlati eredményre, ami nekünk egyedüli, igazi célunk. A konfirmáció problémájának termékeny megoldásához csak a lelkipásztorok tapasztalásból és elméleti megfontolásokból leszűrt, együttes munkája vezethet el. Mi újra hangsúlyozzuk, hogy olvasóinkat munkatársainknak tekintjük és segítségük nélkül semmire sem megyünk, mert nem a mi ügyünk, t. i. a szerkesztőségé, hanem a mi közös ügyünk minden, amit lapunk útján szolgálni óhajtunk. Épen azért az a meggyőződésünk, hogy a konfirmációi oktatásnak nem egy új, vagy régi — új elméletére van szükség hanem a megfelelő gyakorlat elméleti *előkészítésére*. Mielőtt tehát lapunkban a kérdés tisztázásához foghatnánk, előbb *anyagot akarunk gyűjteni hozzá lelkipásztortársaink tapasztalásából és meggyőzéséből, amelyet a konfirmációval való gyakorlati foglalkozás és elméleti gond kialakított*. Ezúttal tehát kérelemmel fordulunk egyrészt a *városi*, másrészt a *falusi* lelkipásztortársakhoz, *hitoktató* és *vallástanár* kollegáinkhoz, *gyak. theol. professorainkhoz* és mindenkihez, akit illet, hogy amennyiben idejük, alkalmuk, tapasztalásuk, tudásuk lehetővé teszi, (és ebben az esetben igazán kell, hogy lehetővé is tegye a nagy cél érdekében), méltóztassanak véleményüket a konfirmáció legfőbb kérdéseire szerkesztőségünkhöz minél hamarabb beküldeni. Mi ezeket a véleményeket referálni fogjuk, a véleményadó neve alatt és szövegezésében, kérdések szerint csoportosítva, hogy így minél gazdagabb anyaga gyűljön össze a gyakorlati kivitel előkészítésének.

Természetesen az, hogy miféle kérdések merülhetnek fel a konfirmációval kapcsolatosan, maga is tapasztalattól függ; azért mi ezen a helyen nem próbálkozunk meg a kérdések kimerítő felsorolásával és megfogalmazásával, mert sok kérdés felvetését is olvasóinktól reméljük. De mintegy jelzéséül annak, hogy a kérdést milyen irányban óhajtjuk tárgyalni és mikre óhatjtánánk okvetlenül feleletet adni, néhányat a legfontosabbak közül ideiktatunk.

1. *Általában* az az első legfőbb kérdés, hogy mit kell tartanunk a konfirmáció igazi céljának, mi a konfirmáció lényege és jelentősége?

2. Ezzel összefügg az a kérdés, hogy mennyiben kell a konfirmációnak *oktatásnak* lennie? Vajjon a tanítás kimeríti-e a konfirmáció egész lényegét? Vagy ha nem, minek kell még abban lennie? Pl. mennyiben tekinthető a konfirmáció a keresztyén *életbe* való bevezetésnek, mintegy szent, áhítatos *előkészületnek* a hősi Krisztusi életre? Milyen mértékben és hogyan domborítandó ki a konfirmációban *a hit- és a szeretetközösség* jellege? Mennyiben és hogyan legyen a konfirmációi előkészítés *liturgiális, istentiszteleti, kultuszjellegű* tevékenység? Mennyiben és hogyan legyen *pásztoráció? belmissióba, gyülekezeti munkába* való gyak. bevezetés?

3. Az *életkor* kérdése. Mindenütt egykorú ifjak konfirmálandók-e? Ha nem, melyik életkor felel meg *falun*, melyik *városon*? Miért? Hogyan befolyásolja ezt a kérdést az *iskola*? A népiskolát végzett növendék és az ipari, polgári, szak- és középiskolai növendék ugyanazon életkorban konfirmálandó-e? Mikor a *fiuk* és mikor a *leányok*? Változtat-e az előkészítés oktatási, kultikus, vagy pasztoratív jellegén az egyes iskolatípus?

4. *Hol* és milyen *időközökben*, milyen *formában* (tanóra v. istentisztelet ill. áhítat) történjék az előkészítés?

5. *Mennyi ideig* tartson az előkészítés falun, városon, ill. iskolatípusok szerint?

6. *Mikor* kell tartani a konfirmációt? Miért? Milyen legyen a szertartás *sorrendje*?

7. Milyen részt vegyen a szertartásban a *felnőtt* gyülekezet?

8. Kikérdezés, hitvallás, úrvacsora *egyszerre* történjék-e? Miért?

9. Hogyan lehetne a konfirmáltak *további hit- és életközösségét* fentartani ill. biztosítani? Ki, mit és hogyan tett errenézve?

9. Hogyan lehetne legtermészetesebben a konfirmáltak közül biztosítani a gyülekezet jövő *vezetőségét*?

Bizonyosan sok kérdés merülhet még fel. Magának a konfirmációi oktatás vezérfonalának, a *Konf. Káténak* a kérdése mindenekfelett. De mi csak néhányat felakartunk itt vetni. Ha olvasóink, kit amelyik kérdés természetesen foglalkoztat, arra vonatkozó nb. véleményével felkeres bennünket, akkor lehet remélni, hogy nem lesz hiábavaló törekvés a konfirmáció reformja érdekében kifejtendő munkánk. Bizalommal várakozunk.

M. S.

Elméletileg elfogadod az atyaságnak és testvériségnek keresztyén tanát; de valósággá vált-e az emberek iránti mindennapi viselkedésedben és érzéseidben?

Fosdick.

K A L Á S Z O K.

Az igazi papné.

A külső és belső tükör. Az előbbi részben elmondottak mind arra szolgáltak, vagy megvilágítsák a Nőnek, mint feleségnek hivatását. Mielőtt tovább mennénk ennek részletezésében pillantsunk be egy korán elhunyt kedves papné, Lőhe Helene a dettelsau diakonissza pap feleségének életébe. Burk, ki az életrajzát megírta, többek közt így szól: „Én is házas voltam valamikor, mondta az öreg diakonissza-pap nekünk többször és ilyenkor mindig égető fájdalom cikázott át egész valóján, mert az ő házasságának ő esztendeje az igazi boldogságnak szent ideje volt. Ez alatt merítette hivatásához a teljes örömet és odaadást. Mikor ő a szegényes Dettelsau-t legelőször látta, elkeseredésében így kiáltott fel: „Még halott sem szeretnék lenni ebben a rettenetes fészekben“! És egy évre reá ide vezette feleségét az ugyancsak szegényes paplakba, melyben életének oly szép időszaka következett.

Helene Frankfurtban nevedett, mint igen tekintélyes kereskedő család gyermeke. A gyenge testalkatú kislány magasabb iskoláztatásban nem részesült, otthon édes anyjának volt segítőtársa. Mint gyermek is már a komoly dolgok felé hajlott, gyakran tartott, magányos csendes áhitatot. Kis zsámolyával beült egy sarokba és ott olvasta bibliáját és imádkozott. A hitélet teljes öntudatára azonban csak konfirmációja alkalmával ébredt. Ekkor jut el arra az elhatározásra, hogy életét teljesen az ő Urának és Királyának szentelje és Jézust mint életének vezetőjét elfogadja. Konfirmáló lelkésze épen Lőhe volt, ki két év múlva megkéri a semmit sem sejtő Heléna kezét. Meglepetésében, így ír egyik barát-nőjének: „El sem tudom hinni, hogy annyi leány közül a választása épen reám, a legtökéletlenebbre esett.“ Az alig 18 éves fiatal asszony hitének és kedélyének egész gazdagságával átvarázsolja a szegényes lakót. A fiatal pap büszke, hogy ezt a kedves, bájos lényt magáénak mondhatja. Helene azonban büszkeséget nem ismer, mint tanítvány tekint még akkor is férjére, mikor pedig már 4 apróság játszik körülöttük. A férj ápolta, gondozta felesége lelkivilágát, a nő lelke pedig nőtt, fejlődött az isteni kegyelemben. Csak 24 éves volt, mikor mennyei Atyjához „hazament.“ Ő, aki életében férjének semmi fájdalmat nem szerzett, halálával soha be nem gyógyuló sebet ejtett lelkén. Vérző szívvel járt élete végéig az az ember, aki áldott szeretetével annyi beteg léleknek tudta az igazi „Gyógyítót“ megmutatni.

És vajjon ugyanaz lett volna-e Lőhe predikátor e mély fájdalom viselése nélkül is? Vajjon a feleség mindeneket elfedező érzéseinek glóriájával, mindent körülvevő szeretetével előmozdítója lett volna-e a férj alázatosságának és elvezette volna-e a saját akaratának, saját „Én“-jének a megtagadásához. Ki mer „igen“-t mondani ki „nem“-et? Hála Istennek, hogy minden embernek az élete Annak beszéde szerint történik, Aki örök irgalmánál fogva megbánásra akar minket vezérelni. De az bizonyos, hogy mi kis emberek nagyon könnyen nézzük magunkat abban a tükörben, melyet egy körünkben élő kedves lény, a maga türelmével, odaadásával és elfedező, szépítő szeretetével elibénk állít. Ekkor elfeledkezünk, hogy mi egészen mások vagyunk, mint amilyenek az a minket szépítő tükör mutat. Sokszor, nagyon sokszor szükséges azért, hogy a feleség, mint hűséges segítőtársa a férjének, egy más tükröt is tartson elébe, amelynek semmiképp sem szabad hizelegnie. Kényes, nehéz dolog ez, minden egyes esetnél, körülménynél a toll és papiros tanácsot nem adhat, — de engeddd, hogy a te Urad és Királyod vezessen ebben is esetről esetre, Ő fog adni neked erőt és bölcsességet, úgy a házi, házassági sőt még a papi dolgokban is, hogy megmondhasd az igazat, de tudj szeretettel és okossággal várni is, ha erre szükség van.

„Csak a boldogság“ mondja a természeti ember minden korban és időben. „Csak az üdvösség“ mondja a komoly hitet élő ember, kinek Isten felnyitotta a szemeit, hogy lássa a mennyet és annak gazdagságát. Egymásnak segítségére lenni az „igazi boldogság“ elérésében: ez legyen minden házasságnak a fő célja, az erre való törekvést érezni kell a mindennapi élet kicsinyes dolgai közt is. A lelki tökéletesedés útján azonban nem mindig rózsákkal találkozunk. Sokszor mint éles tövisnek szúrása hat reánk egyik vagy másik hibánkra való figyelmeztetés, fáj, de szükséges. A tőlünk távol álló embertől nem várhatjuk, hogy lelkünkkel törődjék, de a hitvestárs épen mert szeret, kell hogy neveljen is. A valóságot mutató tükröt kell egymás elé állítani úgy a külső, mint a lelki dolgokban.

Ha látok egy papot kiöltözve mint egy gigerli, szétfésült hajjal, fülig érő gallérral, tarka nyakkendővel, akkor lélekben oda fordulok a feleségéhez és azt kérdezem: „Ezt te jónak tartod, nem tudnál-e tenni ellene?”

Vagy ha találkozom egy másikkal, rajta siralmasan szürkés fehérnemű, pecsétes, zöldes kabát, kezei elhanyagoltak, akkor nemcsak mondani, de keményen reá szólni szeretnék a feleségére, hogy neki kell, neki kötelessége ezen segíteni. Itt nem a szegénység a hiba, hanem a nem törődöm hanyagság.

Vajjon van-e felesége ennek a tiszteletes urnak, kérdeztem magamban mikor egy fiatal papot láttam, aki beszéde közben hátra állott a katedrában, bal kezét a csípőjére tette, jobb kezével meg úgy ütötte a

kathedra szélét, mintha húst vágott volna. Nagyon fontos, hogy a papné minden kicsiséget meglásson; a legszebb gondolatok is elvesztik az erejüket, ha valami külsőség zavarja a hallgatót. Igen sok tájszólásnak a használatát, a beszédnek, de különösen a Miatyánknak elhadarását és elkiabálását, ezt mind észre kell venni, de azt is meg kell látni, ha a kathedra poros, az oda készített biblia rongyos s egyik vagy másik sarokban lóg a pókháló s az ablakon alig tud besütni az éltető napsugár.

Tudom, hogy közülünk mindenik egyszer dobogó szívvel hallgatta leendő férjét, szorongva leste, hogy vajjon hogyan beszél, mit fog mondani. Óh bárcsak ez az érdeklődő, szorongó várakozás soha meg ne szűnne egyetlen papnénál sem. Még ősz hajjal is kell érezni a felelősséget azért, amit a szent helyről a gyülekezetnek mondanak. Tudja, érezze azt az a pap, hogy bármiképp is legyen, figyel vagy nem figyel eléggé a gyülekezet, ellenszenvvel vagy jóindulattal hallgatja, — de van egy lélek aki ott lenn ül és az egész odaadással figyel reám és szeretettel szűri át lelkén mind azt, amit én mondok. Figyelmeztet, ha érzi, hogy egyik vagy másik gondolat nem volt elég világos, a beszéd menetében itt vagy ott zökkenés volt, vagy talán ezt a részt így lehetett volna mindenki számára érthetőbben elmondani.

A lelki közösségben élő hitestársak még a vasárnapi textust is megszokták gyakran beszélni, hiszen bármily sok dolga is legyen a feleségnek, erre mindig reá érhet. Nem kell ehez órákhosszat tartó tanácskozás, elég sokszor egy-egy mondat és ez már egész gondolat sorokat ébreszt a prédikátor lelkében. Igaz, hogy a papok természete is különböző, egyik alig mondta el a beszédét, máris tudja a jövő vasárnapinak az alap gondolatát, a másiknak még péntek este is sőt gyakran szombaton is, homály fedi a tartandó beszédének vázlatát. Egyiknek életszükség, hogy felolvassa a beszédét, a másiknak nincs mit felolvasnia. De akár hogyan is van, ha másképp nem lehet a feleség segítségére férjének az igehirdetésnél, de az imáival mindig. Összekulcsolt kezekkel már hány és hány papné volt a legjobb segítőtársa férjének. Az alázatos imádkozó lélek mindig meg hozza a maga áldásait. Nem mindenik pap lehet kiváló szónok, de ha igaz lélekkel akar szolgálni az ő Urának, bizonytal nyer olyan tulajdonságokat, amelyek méltóvá teszik a papi szolgálatra. Ezért egy papné se szomorodjék el, ha hall másokat szebben beszélni az ő férjénél, sőt igen jó, ha másokat is meg hallgat. Mindig egy ugyanazon valaki hallgatása azt eredményezheti, hogy azt gondoljuk, ennél szebben senki sem tud beszélni, ennél jobb előadása másnak nem lehet. Pedig az összehasonlítások révén még reá jöhetünk oly hibára, amelyen nagyon könnyen lehet segíteni, de addig nem vette észre senki.

Azt sem hallgathatom el, hogy mennyire nem közönyös dolog az, hogy annak a férfinak, kinek beszédére az egész gyülekezetnek épülnie

kell, hogyan megy a felesége a templomba és mikép viselkedik ott. Amikor dolgai és egészsége engedi mindig menjen el, de sokkal jobb ha otthon marad, minthogy az utolsó pillanatban rohanjon be, mikor már a pap a katedrán áll. Látszik az egész valóján, hogy egy cseppet sem elkészült lélekkel jön oda, gondolatai még itthon, a félbenhagyott munkánál vannak. Mikor pedig idejében érkezik, ne kövesse ő is azt a rossz szokást, hogy prédikáció előtt, szomszédjával minden ügyes bajos dolgot megbeszéljen. Legyenek ilyenkor ajkai zárva, úgyszintén a templomból való kijövetelnél is. Sok áldást elveszítene, elfecsegnek az emberek már a templom ajtóban is. De legyenek a papné ajkai nyitva, mikor énekelni kell. Teljesen mindegy, hogy „jó“ vagy „rossz“ hangja van, tudja azt az éneket vagy sem. A papné buzgó éneklése már sokszor hatott reám igen felemelőleg, de bosszuságom sem rejthettem el unalmas hallgatását látván. Az unalomnál még rosszabb az, ha azt kell látnunk, hogy az énekeskönyve fölé hajolva ide oda tekinget, mintha egy láthatatlan noteszbe jegyeznél fel azokat, akik jelen vannak vagy nincsenek ott. Kik köszöntek barátságosan vagy hidegen, kinek van új ruhája és drágább kalapja vagy ki jelent meg a régi, divatját mult köpenyében. Én nem tudom de úgy gondolom, hogy a jó Istennek jobban tetszik még az álmos, szunyókáló papné is, mint a túl éber, jobbra-balra nézegető. Az azonban egészen bizonyos, hogy nagyon építőleg hat a gyülekezetre és a beszéd hatását is növeli, ha a papilakból rendes időben látják az emberek az édes anyát a csinos, tiszta gyermekekkel a templomba menni. Egész valójukról, megjelenésükről azt kell leolvasni: „Én és az én házam népe tiszteljük az Urat“.

Sz. M.-né.

Az unatkozásra való képesség lelkünk halhatatlanságának egyik bizonyítéka. A léleknek igazi nagyrahitottsága mutatkozik abban, hogy a tétlenség nyomorulttá teszi.

Robertson.

A lelkipásztor életének sikere a hallgatók életének megváltozásában, az engedelmességnek, az alázatosságnak megnyert szivekben van; abban a láthatatlan munkában, amely majd az ítéletkor jön napvilágra.

Robertson.

L A P S Z E M L E.

A *Deutsche Dorfzeitung*. f. évi 13. számában a hadban elesettek özvegyei hivatnak föl arra, hogy maradjanak meg a falusi mezei munkánál, hogy a városokba való tódulás miatt a falu el ne néptelenedjék. Ugyane számban *Riszeler* azt a gondolatot adja, hogy falun az elesettek emlékét egy-egy hársfa ültetésével kellene megörökíteni, melybe kis bronzlapra vésve az illető nevét is följegyeznénk. A gondolat tényleg jó, egész kis hársfa-alléet csinálhatnának népesebb (s így többet vesztett) községeink. A 14. számban egy rövid hír számol be *Schlag* Keresztyén haláláról. Schlag Sohnrey és Lüpke egyik leghívebb munkatársa a falusi múzeumok gondolatát propagálta régóta, melyekben a falu életmódjának, viseletének, történetének egyes okmányait helyezték el. Cikkei a D. D.-ben jelentek meg.

Süddeutsche Blätter f. Kirche u. freies Cristentum c. az Evang. Verlag kiadásában megjelenő lap 6. száma *Traub tételeit* közli a német protestantizmus jövő fejlődéséről. Ezek magukban foglalják azokat a feladatokat és szempontokat, melyek a prot. további fejlődésében és reménylhető megújulásában részt vesznek.

A Hoernefferék kitünően szerkesztett, magas színvonalú szabadkőmíves irányú lapja „*Die Tat*“ áprilisi számában *Bäumer* Gertrud *A német nők feladatai* címen figyelemre méltó cikket írt. Hangsúlyozza, hogy a népesedési politika főcélja nem elsősorban katonai, hanem általános kulturális. Kiemeli, hogy a társadalmi rangosztályok határainak le kell omolniok, meg kell szünni annak az állapotnak, hogy a gyermektől némely társadalmi osztályban fél a nő, mert vele aggodalom és gond jár; e végből anyákat kell nevelni; a német nőknek több fegyelemre, szervező képességre van szükségük, arra kell törekedni, hogy mindnyájan a tett emberei legyünk. Az iskola reform legyen szigorú, csak arravalókat bocsássunk föl, de a legszegényebbnek is tegyük lehetővé a tanulást. Ezzel együtt jár a többiek gyakorlati képességeinek kifejtése. Sürgeti a nők intellektualizálását, különösen az állampolgári nevelést fiúknál és leányoknál egyformán, de a fő a nép kulturális erejének fölemelése. Ugyane számban *Adelmann* Konrád *A falusi továbbképző iskolákról* írt cikkében új rendszerű továbbképző iskolákat akar állíttatni 15. életévtől kezdve. Ennek term. tud. történelem, testgyakorlás lennének a tárgyai okt. 15—márc. 15. tartana. A gondolat és a tervezet igen alapos, azonban tulságosan előtérbe nyomott gazdasági szempontok jutnak benne kifejezésre.

Meumann folyóirata *Zeitschrift für paed. Psych. u. exp. Paedagogik* 2—3. számában *Huth*: *A serdülő gyermekek vallásos képzetköréről* közöl érdekes megfigyeléseket.

Die Dorfkirche (szerkeszti v. Lüpke) márciusi száma a háborúnak a falusi gyülekezetre való hatását és ennek munkáját a háború alatt rajzolja, számos értékes megjegyzést tartalmazván. l. L.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

G. F. Losoncz. A beküldött dolgok szépen sikerültek. A három lap közül valamelyikben jönni fog, valószínűnek a R. Sz.-ben. Vizontlátásra a losonczy papi konferencián!

Olvasóinknak. Egyik barátunk külön lenyomatokat kért a feb.—márc. számunkban megjelent zenedarabról. Örömet készítettünk megfelelő kereslet mellett s darabját 10 fillérrel adjuk. Egyszerre legalább 50 drb. megrendelését kérjük. Jövő számunk újra hoz zenemellékletet.

A. S. Kórogy. „*Liturgia sacrae coenae, azaz urvacsorájának kiosztásában való rend és cselekedet. Melyben megegyeztenek a tiszán innen levő egyházi szent társaságbeli tanítók legnagyobb részént; és ilyen formán közönséges megegyezett végezetből sárospataki közönséges gyűlésekben 10 apr. 1658-ban, kiadtanak. Nyomtattatott Patakon, Rosnyai János által 1658-ban.*“ (Röviden ismerteti Fördős L. Agendája (Pest, 1866) 287 lapján.) A könyv megvan többek között a sárospataki főiskola könyvtárában.

A két eset nagyon érdekes s jellemző a néptheologia pogányos vonásaira. Majd felhasználjuk. Bizony egy jó korrektor! — Az Útnak erre van most a legnagyobb szüksége.

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket Dr. *Ravasz* László címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.

Igy imádkozott érettünk...

„Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.“ Ján. ev. 17. r. 15. v.

Igy imádkozott a világ megváltója azokért, akikre ezen a földön az ő munkájának folytatását bízta. Minden lelkek főpásztora minden idők lelkipásztoraiért. Ő tudta igazán, hogy mit, miért kell kérnie a mennyei Atyától tanítványai számára. Mert a lelkipásztor életének örök időkre legállandóbb, legelhatározóbb problémája a világhoz való viszonyának kérdése marad. A világ! Mi is az a világ? Az evangélium nagyon erősen hangsúlyozza, hogy a világ és az Isten országa, a világ és Jézus, a világ és a Jézus tanítványa egymásnak ellentétei, más a lényegük, a lelkük. „Az én országom nem e világból való.“ „Ti nem e világból valók vagytok.“ „A világ nem fogadta be Őt.“ „A mi a világban van, nem az Atyától van.“ A világ, úgy látszik, ellensége a lelkipásztornak. De Jézus mégis kiemeli, hogy ő nem arra kéri az Atyát, hogy a világból kivegye övéit, hanem hogy őrizze meg őket a gonosztól. Nekünk ebben a világban kell élnünk, győznünk. Mert ez a világ ugyan ellensége Istennek, az ő szent Fiának és az ő tanítványainak, de Isten *nem* ellensége a világnak. Sőt „úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adá . . .“ A világ és Isten között tehát nem ellenségeskedés, nem vetélkedés folyik, hanem a világ lényege a lázongás az Örök Szeretet ellen, aki fáradhatatlan türelemmel *szenvedi* a világ gonoszságát, hogy szeretetének erejével legyőzze, keblére szorítsa, lefegyverezze azt.

De mi is hát az az ellenséges világ, amely dacol az érte élő szeretettel és boldogtalan vakságával kizárja magából azt? A világ alatt nem szabad a természetet, a látható világot értenünk, Istennek ezt a fenséges, csodálatos köntösét, amelyben a láthatatlan megjelenik. Hiszen a természet nem ellensége Istennek, sőt „maga a teremtet világ sovárogyva várja az Isten fiainak megjelenését.“ Eped az Isten után, az ő tiszta tükre szeretne lenni. A világ alatt nem is az embereket kell értenünk általában, hisz a Mester parancsa egyenesen üdvösségünk zálogának tünteti fel az emberek szeretetét és az apostol teljes világossággal tanítja: „Mi tudjuk, hogy átalmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük ami atyánkfiait.“ Az emberek szeretete Istenhez fűz, nem hogy elválasztana tőle. Nem választ el tőle a világi foglalkozás, a munka sem. Istentől csak a világ *lelke* választhat el. Ezt a lelket Pál apostol

„a halál lelkének“ nevezi, János pedig csodálatos élességgel így jellemzi: „A test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kérdése.“ Ez a világ lelke, lényege, amely ellensége az Istennek. Robertson szavaival „a világiasságot e három dolog alkotja: ragaszkodás a külsőhöz, ragaszkodás a múlandóhoz s ragaszkodás a lényegtelenhez, ahelyett, hogy az ember szeretné a belsőt, az örökkévalót és az igazat.“ A Főpap pedig így imádkozik érettünk: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őt a világból.“ Nem, mert ez lehetetlen. A lekipásztornak itt kell élnie „a test kívánsága, a szemek kívánsága, az élet kérdése“ között. Itt kell élnie ebben a világban, amely minden erejével ragaszkodik „a külsőhöz, a múlandóhoz, a lényegtelenhez.“ Ez az ő sorsa, ez az ő kiváltságos, nehéz, fenséges végzete. Porból vétetett testtel, e „testnek lámpásával“, azzal a szemmel, amely mőhó emberi kíváncsisággal és kívánsággal teljes, itt kell élnie a kérdés hiu világában, itt kell élnie... de úgy, hogy ő maga „ne e világból való“ legyen. A lekipásztor Isten üzenete a világnak. Sugár a magasságból, exponense Isten életének a világban. A lekipásztor követe a mennynek a földön. Képviselője távoli, örök hazájának az idegen birodalomban, hordozója az örökkévaló király képének és akaratának, védelmezője az Isten alattvalóinak az idegenben, a menyei polgároknak, akik ideszakadtak a földre. Itt áll az élő Isten nevében, az ő felségjogai és souverénitása érdekében. Haszontalan áruló lenne, ha elmenekülne, megszökne arról a földről, amely jogszerint az ő Uráé és amelyen az ő Urának alattvalói élnek a lázongó provinciában. „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból.“ Mert ez a világ az Istené. A test kívánsága, a szemek kívánsága, az élet kérdése csak bitorlók, csak lázadók a földön. Az úr egyedül az Isten. Ennek az Úrnak életét sűgározni, győzhetetlenül, ellenállhatatlanul, fenségesen: ez az Isten követének a dolga. Ott áll a világító torony a tengeren. Körülötte a háborgó tenger örök lázongása. De ő fáradhatatlanul szórja a fényt és a hajók, az övéi látják őt a hullámok felett. „A világosság a sötétségben fénylik.“... Ilyen a lekipásztor élete is. A lekipásztornak első kötelessége egyszerűen az, hogy *legyen itt a világban*. Igehirdetés, iskola, gyülekezeti gond: ez mind az ő dolga, de elsősorban és legfőképen a lekipásztor mégsem ezek által tölti be feladatát e világban. Ezek csak akkor lesznek áldott, gyümölcsöző munkává, ha személyes életének mindent magyarázó fénye ragyog mögöttük. A lekipásztor azzal tölti be hivatását mindenek felett, hogy *van*. Ott van a gyülekezetben, ott áll a világban, mint egy élő bizonyosságául a felséges Isten létezésének és souverénitásának. E földről való, de nem e világból. Egész élete testté vált prédikáció a keresztről, amely meggyőzte e világot. Körülötte a test kívánsága uralkodik. Föld, pénz, haszon, élvezetek világa az, amelyben él. A szemek kívánsága tüzel mindenfelől, amely a látható világra tapad és a láthatatlannal szemben vak. Az élet kérdése pöffeszkedik és kacag köröskörül, emberi nagyság, emberi dicsőség és hatalom. És ott áll a lekipásztor, képviselvén a lélek, a láthatatlan meny és az egyedül dicsőséges Isten életét. Szédületes gondolat. Oly nagy és olyan leverő az ő

nagyságában! Egy percre mi is azt gondoljuk: „Rettenetes dolog az élő Isten kezébe esni.“ Rabja lenni az Úrnak *ebben* a világban!

„Őrizd meg őket a gonosztól!“ — imádkozik a Főpap az ő társaiért. Ismeri az emberi szívet, ami szívünket. Emberi testtel, emberi szemekkel, kérkedésre született emberi szívvel Istennek szolgálatába állani: ez az a játék, amely mellé kárörvendő mosolygással ül le a Sátán, hogy megnyerje a pártit az Úrtól. A Sátán, mondja egy ígehirdető, megfigyeli az Isten gyermekeit és „mi, akik prédikátori szolgálatra vagyunk elhiva, el vagyunk készülve, hogy ezen állásunk miatt az ő különös figyelmének tárgyai vagyunk.“ Figyelmesen játszik a sátán és ideig-óráig sok győzelmet vív ki a nagy küzdelemben. Te tudod, hogy így van, lelkipásztor-testvérem, te a kit megejtett a test kivánsága, a szemek kivánsága, az élet kérkedése. „Őrizd meg őket a gonosztól“ — saját maguktól őrizd meg őket, Uram! És ha a világ nem bír megejteni, ha úgy állsz ott, mint ama büszke lángszóró tornyok a mérhetetlen tenger hullámverése felett, akkor, még csak akkor cseng éretted igazán az az imádság! Akkor szól hozzád a Sátán leggonoszabb szava: vajon *érdemes* e szórni a fényt a világ tengere felett? Látsz-e egyebet, mint szennyes, moszatos hullámokat? Látsz e csak egy hajót is, amely feléd törekszik? Viszonozza e csak egy szikra is valahonnan a te szived lángjának lobogását? Igazán Isten az Úr e világ felett? „Oh, őrizd meg őket a gonosztól!“ Hadd lássák, hogy nem hiába égnek e világ sötétsége felett! Nem hiába. A te fényed, amint nyugodtan állasz a hullámok felett, messzebb világít, mint a hogy gondolod. Téged többen látnak, mint a hányat te látsz. Te vagy a világosság, a tenger sötét. De a sötétben látnak és törnek feléd azok, akiket te még nem látsz, hanem csak az Úr. Amíg ott állasz a világban Isten képviselőjében, tisztán és komolyan, láthatatlan lelkek esengése repes feléd a világból. Sok lélek, némán és soha meg nem ismertette magát veled, tebeléd veti bizadalmát és összeforrik a sorsa a te sorsoddal. Ha te elesel, veled esnek a lelkek százai, ezrei talán. Ha ott állasz nemesen, tisztán, nyugodtan a magad puszta és magányos helyén, szórván a fényt, amit Isten bizott rád: hidd el, köröskörül a némán hallgató lelkek egyre táguló körén fut keresztül a boldog remegés: van tehát isteni élet, van tisztaság, igazság, szeretet, van örökkévalóság, él a Krisztus, érdemes élni, érdemes keresztyénnek lenni! Ne feledd, hogy a Sátán szava mindig hangosabb lesz, mint ez a szívek mélyén csendülő boldog hymnus. A világ kérkedése mindig el fogja nyomni az égi kart. Az égi kar majd csak *akkor* fog zengeni teljes diadalmas erővel, „ha eljön az, aki eljövendő.“ Te pedig imádkozz érte, hogy bárcsak annyit hallj meg belőle e földön, amennyi erőt ad neked az életre, a *lelkipásztori* életre. Ne feledd el, *hogy Ő így imádkozott érettünk*: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.“ A mi szívünkből mi fakadhatna erre más, mint ugyanaz az alázatos kérelem: „Ne vigy minket a kísértetbe, de szabadíts meg a gonosztól!“ . . . És még valami . . . az a diadalmas, erős bizonyágtétel: „mert *Tied* az ország, a hatalom, a dicsőség örökkön örökké!“

M. S.

EGYHÁZI ÉNEK ÉS ZENE.

Rovatvezető : *Seprődi János.*

A régiek vélekedése az egyházi ének-zenéről.

Minden jelenvaló a multból érthető meg; mert minden jelen a multba gyökerezik. Ha a ref. egyházi ének—zene állapotát meg akarjuk ismerni, a jelent kell vizsgálnunk; de *megérteni* a jelenségeket mindig csak a mult világánál lehet.

A mult vizsgálata jelen esetben nemcsak *elvont, tudományos* szempontból érdekes, de úgy érzem: *gyakorlati* szempontból is feltétlenül szükséges. Jártomban-költömben ugyanis azt tapasztaltam, hogy a kik kevésre becsülik az egyházi ének szerepét a kultuszban, sőt egyenesen ellenségei pld. az orgonának: érveikben és egész felfogásukban, akár öntudatosan, akár öntudatlanul, de észrevehetően a régiek véleményét és gondolkodását hangoztatják. Beválik itt is a régi bibliai közmondás, hogy: nincs semmi új a nap alatt. A jelen közönbösségében, sőt ellenséges magatartásában a XVI. XVII. század visszahatása tükröződik még mindig; az a hangulat és felfogás, a mely kihányta az orgonákat a templomokból s az isteni tisztelet súlypontját szinte kizárólagosan az igehirdetésre, tehát a meggyőzés erejére s az értelem munkájára fektette.

Ennélfogva, bármennyire nehezünkre essék is, nézzünk csak szembe a régiek vélekedésével! Ne féljünk felidézni a XVI. XVII. század szellemét egyházi ének és zeneügyünk kérdésében! Nem védő, hanem némi részben vádló tanuúl fog ugyan előttünk megjelenni, de annál inkább kötelességünk bátran a szemébe nézni s keresztkérdések alá fogni, hogy az igazság végre is, a mint illik, győzön a hamisság felett.

* * *

Fontos dolog, hogy mikor az egyházi ének-zene ügyében a régiek vélekedését nyomozzuk, lehetőleg arra illetékeseket szólaltassunk meg. Úgy gondolom: legjobb lesz, ha a régi hires *Gönczi György-féle* debreceni énekeskönyv Előszavát idézem. Ebből az énekeskönyvből nőtt ki a jelenlegi magyarországi ref. énekeskönyv s Debreczen már akkor is vezető szerepet játszott. Ez a vélemény tehát méltán nevezhető egyetemesnek.

Praefatio. Melyben megh ientetik az Isteni dicsireteknek es Enekleseknek az Anyaszent-egyházban hasznos es szuekseges volta.

Az Szent Pál, I. Cor. 14. azt parancsolja, hogy az Anyaszent-egyházban, mindenek ekesen es jo moddal, rend szerint legyenek: Mely mondasaval az Apostol jelenti azt, hogy az Isten hazaban minden szuekseges cselekedetek, ugy-mint: Tanitas, Praedikallas, Catechizalas, Enekles, dicsiretnek mondasi, es az Sacramentomoknak ki szolgaltatasi ertelemmel, szep rendel, jo moddal es ekesen legyenek; hogy mindeneknek altala az Isten tiszteltessek es dicsoeittessek, es az Istennek Anyaszent-egyhaza hasznosan eppitessek. Mely dicsiretes modot ez mi Országunkbeli Ecclesiánk-is, eleitul fogva ez oraiglan meg tartottanak: az toebbi koezoett peniglen ugyan azon dicsiretekkel es eneklesekkel eltenek mind koezoenseges helyen az Ecclesiakban, Praedikatioknak elotte es utanna, s-mind magoknak hazoknal leven, Melyekkel eleituel fogva, az szent Patriarchak, Prophetak, David, az Angyalok, Christus es az Apostolok eltenek. Mely Isteni dicsireteknek formajat es modjat ez Koenyvben be foglaltuk, es egynehany uj dicsiretekkel ez koenyvet meg oeregbitettuk, az elebbieket peniglen az mennyire lehetet meg corrigaltuk es emendaltuk. Ez-fele hasznos es szep dicsiretek az Anyaszent-egyhazban igen szueksegessek.

Eloeszoer mert ezekben Istennek avagy lelki testi jokert koenyoergunk, avagy az el vottekert halakat adunk, melyek által az Isten tiszteltetik és dicsoittetik.

Masodszor, mert az hivek ezek által epitetnek az Istennek igaz ismeretiben, felelmiben es tiszteletiben, az idvoessegnek utaban, az hitben, az igaz atyafiui szeretetben es az poenitentia tartasban.

Harmadszor, mert az reghi Atyák-is, az Patriarchak, az Prophetak, Moyses, David, Esaias, Ezechias, Habakuk, Zacharias pap, Simeon, Maria az Christusnak Anya, Ersebeth Asszony, az Angyalok, Christus u maga es az Apostolok, ez fele dicsireteket az Anyaszent-egyhazban megh tartottanak, es azok által az Istent dicsoeitettek, mint az ki jegyzet es meg mutatot helyekroel meg tetszik.

Negyedszer, mert az Szent Pal nyilván valokepen szol ez-fele Isteni dicsiretek feloel, Ephes: 5. mondvan: Teljesedjete be Lelekkel, es ti koezoettetek enekkel, dicsiretekkel, es lelki eneklesekkel, enekelven es dicsiretet mondvan az ti szivetekben az Urnak. Col: 3. v. 16. Az Christusnak igeje lakozzek ti bennetek gazdagon minden boelcsesegben, tanitvan es intven egy-mast eneklesekkel, dicsiretekkel es lelki enekkel, jo kedvel enekelven az ti szivetekben az Urnak.

Oetoedszor, mert ez-fele Isteni dicsireteknek koezoenseges eneklesi által kezdet az mi Országunkban eloeszor-is az tanitással egyuet, ez Evangeliomnak igaz tudománya az Istennek igaz ismeretivel egyetemben be szallani, az balvanyozas romlani es az Keresztyenseg nevedekni es epuelni, mint az regi oereg emberek tanu bizonyosagot tehetnek ez feloel, kik akkorbeli udoeben eltenek.

Mind ezekboel meg tetszik ez dicsireteknek es enekleseknek hasznos es szuekseges volta az Anyaszentegyhazban, es az koezoenseges eletben.

Kevantatik tovabba ez eneklesben es az dicsireteknek mondasiban imez három dolog. Eloeszor, hogy az enekles ertelmes nyelven legyen minden nemzetek koezoett, hogy a jelen valo koesseg azt megerthesse, es abbol epuletet vehessen, amint Sz. Pal parancsolja, I. Cor: 14.

Masodszor, hogy jozansaggal, mertekletesseggel, es csendes erthetoe beszeddal legyen az enekles.

Harmadszor, hogy lelekben es igassagban, az az, igaz ertelemmel, szivnek buzgo indulattjabol, igaz hitnek altala szarmazzon es legyen az enekles, Istennek tisztessegere es dicsiretire, mint Sz. Pal tanit, Eph: 5. es Col. 3.

Vetenek azert ezek ellen azok, kik ez-fele Isteni dicsireteknek avagy ellene mind szollanak es szuekseges voltat tagadgyak, avagy idegen nyelven, ertelem nelkuel

enekelnek, mint az Mises Deakok és Papok, Magyarok leven Deakul, ertelem es haszon nélküel kialtanak, avagy Orgona sippal futattyak az Isteni dicsiretet, avagy reszegsegekben korcsman es egyeb alkalmatlan helyeken esz-nelküel es ertelem nélküel nagy torokkal vesztegetik az dicsireteket, melyet Isten szidalmaz es meg tilt. Esa: 5. ae 24. v. 9. Amos 6. v. 5. ae 6. Psal: 50 v. 16. Eph: 5. v. 18. 19.

Mind ezeket a Keresztyen olvasoknak azert szamlaljuk eloe, hogy ezekboel meg mutassuk az mi Orszagunkban leveo Ecclesiaknak az Isteni tiszteletben valo egyezeset egyeb helyeken valo Keresztyen Ecclesiakkal.

Masodszor, hogy azoknak szajokat be dugjuk, es hamis itileteket meg cza-foljuk, kik minket valami rendeletleneknek itilnek az Anyaszent-egyházban valo jo es hasznos rend tartasban.

Koenyoerguenk tovabba az mi kegyelmes Istenuenknek és Atyanknak, Fiaival es Szent Lelkevel egyetemben, hogy minket vegiglen tartson megh az oe igaz ismeretiben es tiszteletiben, es hogy az Keresztyen olvasok-is ez dicséreteknek vehessek sok hasznat, lelkoeknek eppueletire. Goenczi Gyoergy, Debreczeni Anyaszent-egyhaznak lelki Pasztora.

Ime Gönczi György, debreczeni lelkész véleménye az egyházi ének-zene ügyében a XVI. század végéről. Énekeskönyvének 1616-iki, a marosvásárhelyi collegium könyvtárában csupán egyetlen példányban fenmaradt kiadásából irtam ki, de ugyanez volt az előszava az első 1592-iki kiadásnak s abból hűen átvették a későbbi kiadások mind, végig a XVII-ik századon. Ugy tekinthetjük tehát e véleményt, hogy az hű tükre az akkori ref. lelkészek és hívek gondolkozásának egész Magyarországon.

Annál inkább elfogadhatjuk ezt a véleményt egyetemesnek, mert azt tapasztaljuk, hogy a magyarországi egyházkerületekben nagyjában és egészében ma is úgy vélekednek az egyházi ének-zenéről, mint a hogy háromszáz évvel ezelőtt Gönczi György számokra megfogalmazta. A szellemi átöröklésnek és a felfogásbeli különlegességek szívós fenmaradásának keresve sem lehetne kitűnőbb példáját találni ennél. A magyarországi hívek és lelkészek ma is úgy tekintik az Isteni dicsireteket, hogy azokat énekelték a patriarchák, próféták, apostolok, az angyalok és maga Krisztus is. És ennek a felfogásnak megfelelő szent buzgalommal és ragaszkodással szeretik és művelik egyházi énekeiket s gyakorolják az egyházi éneklést templomban és templomon kívül olyan orthodoxyával és conservatismussal, a régi éneklési módoknak olyan szigorú és merev megtartásával, a minőre példát széles e világon, még a conservatismusáról méltán hires angol nép körében sem találunk.

Csak a minap mondta egyik jónevű theologiai tanárunk egy szerencsétlen orgona-vásárlás alkalmából, hogy ha rajta állana, egy templomban sem türné meg az orgonát. S a legutóbbi énekügyi bizottság gyűlésén történt, hogy mikor az új orgona felavatása alkalmával mondandó ének felvételéről volt szó, a dunamelléki egyházkerületnek egyik, minden tiszteletünkre érdemes lelkésze felállott és kijelentette, hogy ilyen énekre nincs szükség, hiszen alig van valahol

orgona. Mikor pedig felvilágosítottuk, hogy nálunk bizony Erdélyben majd minden templomban orgona van, ezzel felelt: „Nálam hál' istennek még nincs s nem is lesz, a míg én élek!”

Ime: így ölelkezik a magyarországi ref. hivek lelkében a XVI. század szelleme a XX-ik századéval.

Nálunk Erdélyben egészen másképp van s úgy kell lenni, hogy már a multban is másképp volt. Mi, úgy látszik, sohase vettük szóról szóra azt a gondolatot, hogy a mi egyházi énekeinket énekelték nemcsak az apostolok és próféták, de az angyalok és maga Krisztus is. Ennek megfelelőleg, bizony sohase csináltunk olyan nagy, lelkiismeretbeli dolgot az egyházi éneklésből: az eredeti ének-szövegeket s általában az énekeskönyveket bátrabban, szabadabban javítottuk és cserélgettük. Közben, valóságos igaz: jobban is elfeledtük régi szép énekeinket s általában szegényebbül gyakoroljuk a templomi éneklést, mint a magyarországiak.

És ebben, ne tagadjuk, nem csekély része van az *orgonának* is, a melyet, szemben a magyarországiakkal, mi erdélyiek mindig szerettünk és ma is szeretünk. Ez köztünk e tekintetben a legnagyobb különbség.

A dolog azért különös, mert hiszen *Geleji Katona István*, az erdélyiek híres orthodoxus püspöke, az orgona templomi szerepéről szakasztott úgy vélekedik, mint Gönczi György s ennek a vélekedésnek bővebb és nyomatékosabb szavakban adott hangot, mint a debreczeni orthodoxus predikátor. Az *Öreg Gradnál* (1636) Előszavában legalább ezeket mondja.

„Jób vólna azért azokat a' nagy toemloejue furolyákat, és sok suevoeltoejue fuvokat, a' hol vagynak-is, a' templumokból ki hányni, és az kovátsok muehelyében adni. Azok talan még-is menthetoebbek az kik a' régieket meg tartják, hogy az meg avult rosz szokáson kapdoso egyuegyue koesseget le hányattatásokkal fel ne zajditsák, de az kik ujjakat tsináltatnak, egy átallyában menthetetlenek, mert egyebet benne az testi gyoenyoerueségnél nem keresnek, holott azok tsak az fueleiket tsiklandoztattyák, s az élméket penig semmire sem éppitik, maga az Ecclesiákban, a' szent Pál itéleti szerint, mindeneknek eppueletre valóknak kellene lenniék. 1. Cor. 14. 26.

Ki fognak itt mentségre az vig kedvue Musikás Keresztyének, s szemuenk koezzé ilyent lobbantonak; hogy az Orgona, és egyéb Musica zengés az elméket a' koenyoergésben való buzgóságra fel gerjeszti. De koenyue ezt artzul reájok vissza tsapni, es egy tagadással meg tzáfolni, mert abban semmi sints, hanem inkább nem tudom mitsoda fajtalanságra, és testi vitzkándozásra pesditi oeket, az igének hallgattatásától, s abban való gyoenyoerkoedesstoel penig ugyan el fajittya, és mint amaz Musikában felettébb gyoenyoerkoedoe emberek, a' miatt az ételt is gyakorta el felejtik, és éhen maradnak; Szintén úgy az Papista nép-is az organálás miatt az oe lelkeknek eledelét, az lstennek igéjét el mulattya, és az sip szóval tsak fueleit s-nem penig elméjét legelteti.

De mondasz: Hiszen az fuelel való hallásból lészen osztán az huet, mint az Apostol tanittya Rom. 10. 17. Az hallásból lészen, bezzeg a' hit, de nem az Orgona zengésnek, hanem az lsten igéjének, hallásából, mint maga a' sz. Pál mindjárt meg Magyarázza.

De ugyan bé uegyehiti, és édessiti, az embereket a' szép musica zengés a templumba, még-is az orgonák mellett ekképpen prokátorkodnak. Igaz, reá hagygyuk az testi embereket, az kik a' kortsma koezoett, s az templum koezoett, kueloemb-séget nem tesznek, és az kik a' templumban-is tsak az testeknek gyoenyoerkoed-tetéséért mennek. Azoknak az Organistáknak-is, ugy mint lelki Syreneseknek bezzeg ez a leg foebb intentumok, irányzott tzeljok, hogy bé ketsegethessék koezzéjek az egyuegyueket, és az hitben hajó toerést szenvedgyenek; Vagy szintén azont koevetik, a' mit amaz vizes, vagy etzetes, vagy penig buedoes bor áruló hamis kortsmárosok, a' kik hegeduest vagy furollyást, fogadnak a pintzejekhez tsak hogy inkább a borokra vonhassák a doesloe embereket, a' kik gyakorta a sip szóra képest még az oe szinte való tiszta jó bort-is el hagygyák, s-a, zavartra és zatyvatoltra mennek. A' Pápa részegítő borának árulói-is ezent muevelik, mert hogy az oe elegy belegy vélekedésiket és szerzetiket inkább kedveltethessék, és az igaz vállást a' kuelsoe pompásságról, és gyoenyoerueségroel boetsueloe itéletlen embereket rea hitegethessék, sok koeltségben készuelt musicai eszkoezoekre tesznek szert, nagy fizetéssel Organistákat, és egyéb musikásokat fogadnak, s-tartnak, az kiknek szue gyoenyoerkoedteto zengedezések miatt az balgatag emberek, még az Istennek tisztán tiszta oegyeledetlen finum szent igéjét-is hátra hagygyák, és az sok hiuságos emberi leleményekkel meg trágyasztatott babonákra futnak.

Vagyon hirunkkel, hogy az mi babonáktól ki kendett Ecclesiáinkban-is el néhol néhol a féle Musica szerszámok találatnak, de azok nem a' miéinktoel tsináltattanak, s-a melyeket-is sok tudós boelts embereknek tetszések szerént, ki kellene az templomokból hányni, mert azok nem egyebek, hanem az Pápistaságnak neminémoe maradványa. Az Templumokból, mondom, hogy ki kellene hányni, mert az Fejedelmek palotáiban, és az vendégségeken, nem vagyunk szintén Themistoclesek, hogy az bódog uedoeben el nem szenyvedhetnoek, tsak az mértékletes, és Keresztyéni szabados vigaságon kivuel, bujjaságra és fajtalanságra ne fordittassanak; Egyébként arra vetemedvén az dolog, az Aegyptíusokkal tartjuk, az kik az Musicát, ugy mint a' férfiaknak el lágyítóját, és asszonyemberekké való változtatóját, koezoettoek meg tiltották, mint Polydorus Vergilius Diodorusból ki hozza. De az templumban oeket az Isteni szolgálat koezzé oegyeliteni tellyességgel nem javaljuk, Agoston Puespoekkel egygyuett, ki tsak azt is bánta és siratta, hogy valaha az templumban az Musicai zengedezésekre figyelmeztet, mert azok miatt az Isten igéjének hallgattatására való figyelmetessége el vétetett, a' honnan azokat nagy buentetést éreemloe vétket mondgya hogy tselekszenek, az kik az Musikára inkább figyelmeznak, mint az igére. Mindenek azt kényszerittetnek penig tselekedni, valakik azokat halgattyák; mert az embernek elméje természet szerint musica szeretoe. Lib. Confession.

Ez Geleji Katona István véleménye az orgonáról. De nem mondhatnók, hogy így vélekedik az egész akkori Erdély. Magából a nyilatkozatból kiérzik, hogy Geleji egy olyan áramlattal helyezkedik szembe, a melyet már akkor sem lehetett reménye végkép feltartóztatni s a mely azóta még jobban megerősödve, nagyon éles ellentétet teremtett e tekintetben az erdélyi és magyarországi református hívek között. Ennek a különös jelenségnek, az erdélyiek orgona-kedvelésének az oka kétségkívül a Gelejitől is emlegetett fejedelmi udvarban s még inkább azokban a mívelt zenekedvelő patronusokban van, a kik tekintet nélkül egyházaik kicsinységére, igyekeztek azokat magukhoz emelni. De bármiben legyen is az ok, az eredmény az, hogy ma a magyar-

országiak énekelnek inkább orgona nélkül, buzgón, lelkesen, de harmoniátlanul és ridegen; az erdélyiek pedig zúgatják orgonáikat, jó részint, sok helyen, egy-két énekhang kíséretében.

Hol van itt az igazság? Melyik a helyes irány s hol van az út, melyet követnünk kell?

Kétségtől egyik félen sincs a teljes igazság; hanem, amint ilyen esetekben rendszeren lenni szokott: valahol a középben kellene annak lenni!

Legelső, a mit észre kell vennünk, hogy mindkét vélemény, úgy a Gönczié, mint a Gelejié, a katholicizmussal szemben érzett visszahatás árnyékában született. A reformáció épp úgy visszahatás eredménye a középkori tulságosan elvilágiasodott keresztyénséggel szemben, mint az volt Jézus és az apostolok kora, szemben Dávid és Salamon királyok fényűző, muzsikai szerszámokban feleslegesen dúsuló nemzedékével. Ez az oka, ez a fenyegető közelség és ellenségesen érzett ellentét, hogy sem Gönczi, sem Geleji, sem általában a mi régi irányadó embereink, nem *magában* nézik az orgona szerepét s nem független elmével vizsgálják a zene jelentőségét és hatását az ember vallásos érzés-világában, hanem állandóan azt nézik, mindig azt látják: *mit csinálnak a pópisták?*

Másik nagyon fontos dolog, hogy a mi régi véleményezőink teljességgel zeneietlen, zenét nem értő, legfennebb csak érző emberek. És bátran megállapíthatjuk, hogy nemcsak az egyházi ének-zenének, de általában egyházi életünknek is a legrégibb időtől máig egyik végzetes vonása ez, hogy t. i. vezető köreinkben feltűnő kevesen voltak mindig és mindenütt, a kik, ha nem is a zenéhez, de bár általában a művészetekhez értettek volna s a művészetek nézőpontjából is tudták volna nézni és értékelni a vallásos élet jelenségeit.

Tisztán az egyházi ének és zene körében maradva, igen szomorú, de annál meggyőzőbb bizonyítékaink vannak erre nézve úgy a múltból, mint a jelenből. Mert ez az oka pld., hogy az idegen eredetű (egyébként felségesen szép) zsoltár-dallamokért feledésbe eresztettük hasonló értékű eredeti dallamainkat a XVI. századból s most csak találgatjuk: melyek lehetnek Sztárainak *hírből* hallott szép dallamai? Énekeskönyv készítőink egészen a legújabb időkhöz zenéhez nem értő emberek voltak s még a híres *Maróti* is megelégedett a zsoltárok négyes hangú kiadásával. Ez az oka, hogy énekeskönyveink egészen a XVIII. század végéig hangjegy nélkül jelennek meg, és így érhetett utól minket az a nagy szégyen, hogy a katolikusok a mi dallamainkat több mint száz évvel előttünk tették hangjegyre és nyomatták ki s ezért a valószínűség látszatával próbálhatták meg a M. Tud. Akadémia színe előtt elvitatni tőlünk azokat. Tán még feltűnőbb bizonyíték a mi zeneietlenségünkre, hogy a zsoltár-dallamokat ugyan százszor is ki-

adtuk, de soha úgy nem énekeltük, a mint azok eredetileg hangjegegyezve vannak; és így volt lehetséges, hogy a magyarországi 1813-ban kiadott énekeskönyv csinált belőlük széles mederben hömpölygő *cantus planust*, az erdélyi 1838-as énekeskönyv pedig czikornyás *menuettet*. Hogy több keserű példát ne említsek: a most megjelenés előtt álló új próba-énekes zenei utasításait is a legközelebbi zsinaton olyan bizottság írta elő, melyben igazi zeneértő senki sem volt s éppen ezért, a mit lehetett, mind utólagosan és állandó harcban a zsinati bizottság ránk nehezedeő tekintélyével, kellett a készítő bizottságnak kivívnia. De a zsinat már megállapított irányelveivel szemben ez természetesen csak a részletekben s a véletlenül figyelmen kívül hagyott területekben volt lehetséges; miért is ez az utólagosan alkalmazott javító munka foldozásnál egyéb alig lehetett.

Gönczi és Geleji s az ő nyomukat járó maiak véleményében a zenei értetlenség leginkább abban nyilvánul, hogy zene és zene között nem tudnak vagy nem akarnak különbséget tenni; pedig már Rigó Jonathán megmondta, hogy karó és karó közt is különbség van. Azért, a miért a pápisták a középkorban castralt énekeseikkel, drága pénzen tartott zenészeikkel templomaikat operaházzá varázsolták s a mai katolikusok is szívesen alakítják át hangverseny-teremmé: vajjon ebből még következik-e, hogy az orgonákat a templomokból ki kell hányni? Geleji Katona István jóízű humorral emlegeti a „*víg kedvű muzsikás keresztyének*“-et; de ha ő maga is „szenvedheti“ a fejedelmi palotákban boldog üdőben felcsendülő „*keresztyéni szabados vigság*“-gal szóló muzsikát: vajjon miért ne lehetne elképzelni olyan orgonával kísért fenséges egyházi éneklést, mely nem zavarja meg, hanem még magasabbra repülő szárnyakat ad a hívő lélek áhítatának, s mely művészi erejével tán annak a keserű rationalismusnak és savanyú skepsisnek ködét is áttöri, melylyel a vallásos érzés pusztán magára, csak az élő szó erejével, hiába birkozott.

A zenei értetlenségnek további nagy baja az is, hogy nem ott keresi a hibát s nem abban találja meg, a hol és a miben van. Ha telephonunk rosszul működik, vajjon szabad-e mindjárt magát a villamoságot, vagy csak feltalálóját is hibáztatnunk? És a nagy adónak vajjon a végrehajtó-e az oka és őt kell-e érteni megverni? Ha templomi éneklésünk recsegő és darabosan ordító, vajjon maga a templomi éneklés felelős-e érte? És ha orgonáink nem templomi hangokon szólnak, vajjon nem mi vagyunk-e a hibásak? A kik tanulatlan és izléstelen embereket engedünk melléjük. A kik hozzánemértésből megveszünk kilóra kimérve ócska, kimustrált orgonákat. Ha orgonáinkat csak a por hangolja s ha belőle a sipok egy részét kilopkodják az iskolás gyermekek: vajjon szólhat-e égi hangokon?

* * *

Mikor a régieket százados sirjuktól felköltöttem s egyházi énekzene-ügyünk tárgyalására megidéztem, szemem nem a múlt, hanem a jelen és jövőn függött. Előbb feltétlenül meg kell egyeznünk ebben a kérdésben; össze kell stimolni a szétágazó, sőt homlokegyenest ellenkező véleményeket; el kell döntenünk: jól van-e minden úgy, a hogy van; ki kell-e csakugyan dobni az orgonákat a templomokból vagy inkább azok segítségével is meg kell mindent tennünk egyházi éneklésünk *igaz-művészivé* tételére; — a mi, hitünk szerint, nemhogy ellensége volna, hanem sokképpen segítője és emelője a vallásos érzés zavartalan bensőségének.

Mig ebben egy véleményre nem jutunk, addig ebben az ügyben semmire sem mehetünk. Olyan nagy és nehéz feladat előtt állunk, a melyet egyesült erővel sem lesz könnyű megoldani: hátha még a hányan vagyunk, annyifelé húzunk!

És mivel már Geleji tudta, hogy sok az „*ítéletlen*“ ember, a ki régen elhangzott és megszokott véleményekhez már kényelemből is szívesen ragaszkodik: legelőbb is arra kellett rámutatnom, hogy a régiek véleménye sem lehet mindenben irányadó. Azóta sok idő telt el; változtak a viszonyok és benne az emberek. Sok olyan dolgot hibáztattak a régiek, a mit már akkor maguk visszacsináltak. Ilyen volt pld. a harangok kidobálása a tornyokból s a tornyok lehordása. Ki beszél ma erről? És vajjon van-e ebből valami kára a vallásos érzésnek?

Ez az érem egyik oldala. A másik oldalon az a gondolat áll: hogy a régiek a pápistaságtól való irtózás hatása alatt sok mindent kihánytak a templomból, a miket nem ártott volna később, ha már visszavenni nem lehetett, valami megfelelő módon pótolni. Helyes például, hogy a cifra oltárok kikerültek, mint teljesen fölöslegesek, a templomokból; de vajjon azért okvetlenül kopottaknak és rojtosaknak kell-e lenniök az úrasztali terítőknak? és éppen olyan ketrec-formára kell-e építeni a szószékeket, melyekbe néhol úgy bukkan ki a lelkész a falból, mint Banco szelleme Machbetben? Helyes, hogy a templomok falairól lekerültek a képek és szobrok; de vajjon éppen annyira lényegéhez tartozik-e a puritanizmusnak, hogy padjaink porosak, falaink füstös-kormosak legyenek? És nem volna-e jobb falainkat valami szelid egyszínű festéssel vonni be, minőt a bácskai *református* svábok templomaiban láttam? És ha templom-ablakaink üvegfestéseit, mint a pápistaság némi-nemű maradványát, nem szeretjük: vajjon a vallásos érzésre emelőbb hatásuk-e azok a gyermekektől bedobált ablaktáblák, melyeken keresztül akárhányszor éppen prédikáció alatt berepülnek a verebek s az orgona-szótól megrebbenve valóságos versenyrepülést rendeznek?

Mindezek egy helyre tartoznak az egyházi ének-zenével; mert

egy dolgot jelentenek: istentiszteletünknek és egész egyházi életünknek kelleténél inkább való elművésztelenedését.

Addig is, míg az egyházi ének-zene tényezői közt az orgona szerepéről és jelentőségéről véleményemet részletesebben kifejténém, ennyit szives figyelmükbe ajánlok azoknak, a kik a régiekkel tartanak, hogy az orgonákat ki kellene hányni a templomokból s még inkább azoknak, a kik ma is szükségét érzik naponként hálát adni az Istennek, hogy templomukat még eddig az orgonaszó meg nem fertőztette.

Praeludium .

Moderato.

J. S. Bach.

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and contains a melodic line with various note values, including eighth and sixteenth notes, and rests. The lower staff is in bass clef and contains a bass line with similar note values and rests. The system concludes with a repeat sign.

The second system of musical notation consists of two staves. The upper staff features a melodic line with a prominent long slur over several notes. The lower staff provides a bass line with chords and single notes. The system ends with a repeat sign.

The third system of musical notation consists of two staves. The upper staff continues the melodic line with a slur. The lower staff continues the bass line with chords and single notes. The system concludes with a repeat sign.

Bach Sebestyén János (1685—1750) az ujkori zenének *Händellel* együtt nemcsak legelső művelője volt, de általában is egyik legnagyobb költője a világ zeneirodalmának. Annyi kétségtelen, hogy orgonára írt darabjaít sem a maga korában, sem később nem multa fölül senki. Nagysága ezen a rövid előjátékon is meglátszik; melynek fővonása, hogy a legszigorubban megtartott egyházi jelleg mellett dalamos, ritmusban élénk és gazdag, harmoniája változatos és megkapó. Olyan dissonantiák és hangzat-eltolások vannak benne (a polyphonia = több-szólamuság következtében), melyek éppen csak az orgonán érvényesülnek értékük szerint; más hangszeren bántóan hatnak vagy jelentőségüket veszítik. Ez tehát tisztán orgona-darab (de harmoniumon is játszható), melynek inkább belső szépségei vannak és nem könnyen észrevehető külsők. Azért jól megtanulva és pontosan előadva, közép-erős, vagy éppen erősebb változatokkal, a zenéhez nem értőkre is kellő hatást tesz.

Istentisztelet után megállunk, hogy halljuk hiveink véleményét beszédeinkről. Arra vajjon kíváncsiak vagyunk-e, mit szól hozzá — Isten ?

Rittelmeyer.

Viharban.

Élénken. Zajosan.

Dürner Gyula.

Férfi-kor *ff*

1 Bősz hordog jól zug a, hals, A hull. köm vad
2 Kompo. lyog az ember-ör, Flórci tűx - re

ff

Nincs menekvés, part sehol Szörnyű szél-ven ellen!
Szél az igyüi, cseng a kard, ég, föld. ösz - sze raggom!

el - len:
lov - von:

Loisson

p *mf.*

Csak te vagy! Csak te vagy! Te az éj - ben,
Csak te vagy! Csak te vagy! Te a vesz - ben
Csak te vagy!
Csak te vagy!

mf. *f*

Csak te vagy! Ki vink fi - gyel
Csak te vagy! Ki vink figyél Solo.
Flórci - mos
Flórci - mos

Flórci - mos Ur!
Flórci - mos Ur!

Urr! oh jöss, oh jöjj és légy győimolunk!
 Urr! oh jöjj, oh jöjj és légy győimo-lunk!

Dürrner R. Gyula (1810—1859) ansbachi kántornak, később edinburgi zeneigazgatónak rövid, de igen hatásos férfikarra írt darabja. Első részét erősen, zajosan; második részét ezzel ellentétben lágyan és vontatva kell előadni. Ha az énekarban gyengék az első tenorok, egy, esetleg két hanggal is alább lehet venni, mert a bassusok lefelé, elbirják; de így természetesen nem lesz olyan erőteljes az első rész nem tűnik ki úgy az ellentét az első és második rész között, minek következtében a hatás is kisebb.

A mai zavaros, szomorú világban, mint alkalmi darab is szerepelhet úgy vallásos, mint nem vallásos ünnepélyeken. Hogy a szöveg még jobban találjon, a második sor szöveget magam fűztem hozzá.

A siker ára maga az élet. Olcsóbban nem lehet elérni.

Ruskin.

MEGBESZÉLÉSEK.

A hadiárva-kérdés megoldásához.

(Tételek.¹)

I. A hadiárva nevelésének kérdése elsősorban *nevelői* kérdés, s ilyen gyanánt kezelendő. És pedig:

1. A nemzeti nevelés szempontjából kellő garanciák keresendők arra, hogy bármilyen rendszerű megoldás mellett is, a hadiárva nevelése nemzeti irányú legyen. Ez az állami ellenőrzés elve.

2. Egyházi szempontból örködni kell a fölött, hogy minden hadiárva szüleinek vallásában neveltessék, s vallásos nevelésére az illető felekezetek befolyása fenmaradjon. (Egyházi ellenőrzés.)

3. Nevelésük általános irányítása szempontjából a hadiárvaoknak szükségük van:

- a) otthonra, mely anyagi megélhetésüket biztosítja;
- b) családi nevelésre, mely lehetőleg azon a társadalmi és műveltségi színvonalon álljon, melyben addig éltek;
- c) erkölcsi és vallásos nevelésre, melyet csak egy megbízható család képes adni;
- d) jövőjüknek egyedül saját tehetségeik és hajlamuk által befolyásolható és irányítható biztosítására.

II. A lehetséges *megoldási módokat* e szempontok szerint megvizsgáljuk:

A) A félárva anyjuknál hagyandók, ha elmozdításukra különös — elsősorban morális — okok nem kényszerítnek, de az árvaszékek által az állam ellenőrzése mellett.

B) Az egész árva elhelyezésére a következő módok mutatkoznak:

1. gondozásba-adás:

a) előnyei: a nevelés ellenőrizhető, a gyermek egy család körében van, ha a nevelés nem megfelelő, a gyermeket el lehet mozdítani;

b) hátrányai: a nevelés s a gyermek egész helyzete labilis, erős a kísértés, hogy a gyermeket gazdaságilag és szellemileg kizsákmányolják, a nevelés egysége hiányzik, jövője biztosítva nincs;

¹ E tételek teljes kifejtésükkel benyújtattak a kolozsvári ref. egyházmegye kolozsvári lelkeszi körének Kolozsvárt tartandó értekezletére

2. Örökbeadás:

a) előnyei: a gyermek állandó és egységes családi nevelés alatt van, jövőjéről nevelő szülei véglegesen gondoskodnak;

b) hátrányai: a gyermek megfelelő nevelésére és jövőjének kielégítő biztosítására nézve megbízható családot választani nagyon nehéz, ha egyszer a gyermeket odaadtuk, fölötte az államnak semmi ellenőrző ténykedésre joga nincs, így az ellenőrzés megszűnik;

3. Árvaházi (menhelyi) nevelés:

a) előnyei: a nevelés, és annak ellenőrzése hasonlíthatatlanul könnyebb, mint családoknál, az internátusi nevelés nemzeti és etikai jellegét egységesen lehet biztosítani;

b) hátrányai: nagy árvaházak fölállítása, föntartása nehéz, költséges, a tömegnevelés nagy nehézségekkel jár.

4. Családi árvaotthonok oldják meg legteljesebben a kérdést. — Előnyeik: a kezelés és ellenőrzés könnyű, fölállításukra sokhelyen az alap már megvan, az intézet a saját fönttartásához jövedelmével hozzájárul, esetleg azt fedezi, a nevelés családias, szakszerű, a gyermek vezetés egységes, jövője biztosítva van nem esetlegesen, hanem évek óta a pályára való készüléssel, végre, hogy a kérdés így teljes megoldást nyer.

III. A kérdés megoldására irányuló feladatok:

1. Az állam feladatai, ezek

a) a félárvaik részére megfelelő támogatás, azok felügyelete hivatalosan kirendelt gyámok által a lelkészek, tanítók, orvosok közül, nevelésük felügyelete és ellenőrzése,

b) a fentebbiek közül bármilyen módon elhelyezett árvaik neveltetése, a magán- vagy felekezeti jellegű ilyen intézmények szigorú ellenőrzése a nevelés erkölcsi, nemzeti és anyagi oldala szempontjából.

2. Az egyház és annak megbizottai, elsősorban a lelkipásztorok feladatai; és pedig a következők:

a) a községben minden hadiárva ügyét felkarolni, ha szükséges elhelyezéséről gondoskodni;

b) határozottan támogatni minden erre irányuló törekvést;

c) a községben esetleg elhelyezett hadiárvaik, vagy ezek elhelyezésére esetleg fentálló intézmények ügyeinek vezetésében és felügyelésében tevékeny szerepet igényelni;

d) a hol erre a lehetőség meg van, hadiárvaotthont létesíteni;

e) gondosan örködni, hogy nemzeti és egyházi érdekeink sehol csorbát ne szenvedjenek.

* * *

A fentebb említett családi árvaotthonok tervezetét, melyeket mi a hadiárvaik elhelyezése és nevelése szempontjából legalkalmasabbaknak tartunk, a következőkben adjuk.

Éz otthonok kevesebb számú 20—30 gyermek befogadására alkalmas, internátus-jellegű, de családi intézmények lennének. Az egész törzsét képezi egy olyan otthon, amelyben a gyermekek (fiúk és leányok együtt) tanköteles korukon át 6—12 (15) évig neveltetnek. A tanköteles kor után a fiú gyermekek pályát választanak, és pedig azoknak, akik gazdasági pályára óhajtanak menni, állíttatnak falvakon, kisebb mintagazdasággal felszerelt intézetek, hol a felügyelő (egy erre alkalmas fiatal gazdálkodó házaspár) vezetésével a gyermekek megművelnék a földet, végezik a gazdasági munkát. Az így befolyó jövedelem ésszerű munka mellett csakhamar fedezi az intézet főtartási költségeit. Az intézetből kikerült növendék állami telepeken, gazdaságokban nyer alkalmazást. Az ipari pályára lépők számára kis városokban iparteleppel ellátott árvaotthonok emeltetnének. Itt a felügyelő (egy művelt iparos) vezetésével dolgoznak a növendékek, hogy aztán fölszabadúlva áll. ipartelepeken helyeztessenek el, vagy önálló ipart üzzenek. A hivatali pályára lépni szándékozók városokban elhelyezett otthonban laknak, a hol tanulmányi előmenetelük állandó vezetés alatt áll.

Könnyű belátni, a kérdések milyen nagy tömege oldódnék meg evvel a tervvel, mely sok helyen játszva megvalósítható volta mellett egyben a teljes családi nevelést is lehetővé teszi.

Még két kérdést. A hadiárvákat 6 éves korukig bölcsődékben, menhelyekben, erre már berendezett árvaházakban kellene nevelni, mert ez a legbiztosabb és legalaposabb mód. A leányok közül azokat, akik társ. állásuknál fogva szolgálatra nem adhatók, számukra állított otthonokban könnyebb kenyérkereső pályára kell kiképezni. Külön nevelésre úgy is csak 10—12 évüktől van szükségük, mert addig a törzs otthonokban a fiukkal együtt neveltetnének.¹

I. L.

Az igehirdetés veszedelme.

Különösen hangzik első pillanatra a fenti cím, de bizonyára sokak előtt megvilágosodik, ha e címet kiegészítem ekként: az igehirdetés veszedelme a lelkészre nézve.

Azt hiszem, senki sincsen gyakorió lelkésztársaim közül, aki néha néha ne érezné, hogy az igehirdetés kötelessége súlyos teherként nehezu l lelkére. Különösképpen érezzük ahkor, amikor egymásután rövid időközökben kell hirdetni az igét. Ez a kellemetlen érzés valósággal kinossá lehet, úgy, hogy még a legálmosabb és legközönyösebb hallgató sem únja jobban a predikációt, mint maga a pap. Ilyenkor azt

¹ E kérdés bővebb indokolását és kifejtését l. a Magyar Paedagogia 1916. 5. sz. A hadiárva nevelésének kérdéséhez c. cikket.

szoktuk mondani, hogy kitermeltük magunkat. Az evangélium forrásai bedugultak s akár hogyan erőlködünk is, oda jukadunk ki, hogy önmagunkat ismételtgetjük, és így unalmasakká leszünk. Legbuzgóbb híveink kezdenek elmaradozni és minél üresebbek lesznek a padok, annál üresebbé és unalmasabbá lesz a mi igehirdetésünk is.

Ezen a bajon úgy szoktunk segíteni, hogy megszerezzük valamely hiresebb predikátornak a beszédeit és vagy elmondjuk azokat vagy azoknak alapján készítünk beszédeket.

Hires predikátorok olvasása nemcsak jó, hanem feltétlenül szükséges még abban az esetben is, ha még nem termeltük ki magunkat. A hiba azonban ott van, hogy az igehirdetésben nem elegendők a szép gondolatok, a nagy igazságok. A legszebb beszéd is semmitérő, ha az előbb meg nem fürdött a szónok lelkében, ha annak minden szaván nem érzik annak a szívnek melegsége, amelyből fakadt. Egyszóval az igehirdetésben legfontosabb az érzelmek melegsége, a meggyőződés heve. Mert az igehirdetőnek nem kell keresgélnie a szép és nagy gondolatok után. Bőségesen megtalálja azokat az evangéliumban. Az igehirdetőnek feladata az, hogy ezeket a hatalmas gondolatokat megélje, s ez által a hívakkal közölje.

Unalmassá, terhessé lesz az igehirdetés, ha beszédeink nem a szivünkből fakadnak.

És sajátos dolog — s éppen ebben van a veszedelem — maga az igehirdetés kényszeríti bele a lelkészeket ebbe az unottságba. A lelkész körül áll a gyülekezet, az éhező sokaság és várja a magelégítést. Boldog és ritka gyülekezet az, amelyik ad is a lelkésznek indításokat. Az istentiszteletek, hittanórák, tervezések stb. mind egy darabot kívánnak az igehirdető lelkésztől. Különösen a nagyobb gyülekezetekben alig-alig jut a lelkésznek egy-egy óracska, amikor szabadon lélegzhetnek, amikor eltékozolt javai helyébe újakat szerezhet.

És ez a veszedelem annál nagyobb, mert a lelkész már első éves theologus korától fogva megszokta, hogy az életnek könyvét, a bibliát mindig abból a szempontból nézze: mit mond az a gyülekezetnek. Mikor olvassa a bibliát: a gyülekezet számára keres benne textusokat.

Az igehirdetés veszedelme a lelkészre nézve abban áll, hogy a másoknak való szakadatlan szolgálatban önmagáról megfeledkezik és soha sem jut eszébe azt kérdezni az evangéliumtól: mi mondani való van számomra? Pedig ez az egyetlen lehető mód arra, hogy az igehirdetés a lelkészre és hallgatóira is egyaránt áldott legyen. Ha az ige nem szólott hozzád és nem ejtette foglyúl lelkedet: akkor ne csodálkozz, ha templomod kong, vagy híveid ásitva ülnek helyeiken. A sziveden keresztül szólhat csak az ige építő csővel. Azok a szavak, azok a mondatok, amelyekbe bele van fektetve az Úrnak igéje, önmagukba hatottak. A szívnek melegétől át kell tüzesedjenek, új életet nyerjenek,

csak akkor hatnak. Miként a hegedü élettelen fájában benne vannak a legfelségesebb dallamok, de művészi szív és kéz kell ahhoz, hogy életre keltve szétröppenjenek: akként az íge is az élettelen szavak sirjába zárva várja a feltámadást. várja a szívet, amelynek lobogó lángja életre csókolja.

Miként a téli álomban szendergő fában benne vannak titkon, láthatatlanul a rügyezésnek, a virágzásnak, a gyümölcs hozásnak felséges lehetőségei: de a míg a tavaszi és nyári napnak áldó melege mozgásba nem hozza, addig a lehetőségek valósággá nem lesznek: akként áll a dolog az igével is. Amíg te magad nem érzed az ige erejét, addig hiába beszélsz róla. Önmagunk számára olvassuk a bibliát, önmagunk számára keressünk textusokat: és akkor áldott lesz az igehirdetésünk. Különböztetése lesz az igehirdetés a lelkesre nézve, unalmas a hallgatóknak és szegényes kenyérkeresetté a lelkipásztori hivatás.

Dr. Gönczy Lajos.

Minél sötétebb az éj, annál nagyobb a szeretet hatalma, s a világosság reménysége. Mi a pokol birodalmából is új isteni erőket vagyunk hivatva kihozni.

Niebergall.

Tudomány és szolgálat.*

Mélyebb megtekintés után világos, hogy a szolgálat hatásának a tudomány demokratizálására kell törekedni, míg a tudomány törekvése a szolgálat idealizálása legyen. Ime, a munkás világ egyik szempontjában áll a tiszta tudomány embere, a ki kutat magáért a tudományért, a tudós aszketizmusával. S mégis, egy tudós életének inspirációja és története egyaránt bizonyosakká tesz a felől, hogy minden igazságnak, bármily elszigetelt és egyedülálló legyen is, meg van a maga része az igazság világának egységében és nem is álmodott alkalmazhatósága a szolgálatra. Ez teszi olyan drámaivá a tudomány egész történetét, hogy a mint valaki gyökereiben kutatja az élet új forrásait, alkalmait és biztosítékait, eljút valamely laboratóriumában dolgozó magános tudóshoz, vagy elvont igazságokkal dolgozó kutatóhoz, s látja, hogyan lesznek azok, anélkül, hogy részt vennének a világ dolgaiban, fajuk jóltevőivé. A másik oldalon ott hangzik a kiáltás az emberi élet után a „menschenswürdiges Dasein“ követelése, melyet nem lehet megoldani, mint sokan gondolják, úgy, ha elhagyjuk e világ munkásságát és kötelezéseit, s visszamegyünk a természethez, egyszerűséghez, szabadsághoz. De tegyük föl, hogy valaki úgy tekinti a maga célját, mint a világ egész munkájának lényeges alkotórészét, mely látszólag, mint a tiszta tudomány, távol áll minden általános jelentőségtől, de mégis a társadalmi szolgálat egységébe tartozik, — minő új méltóságot ad a munkának, minő lelkesültséget az élet mechanizmusának, minő jelentőséget a jelentéktelennek, és milyen önbizalmat visz ez a kicsiny, elzárt, gyöngye életbe!

Ez a gondolat, a tudomány átadása a szolgálatnak, a Jézus tanításának socialis eszménye.

Semmi sem oly meglepő az evangéliumokban, mint a Mester lelkének az az egyensúlya, a mivel egyrészt az egyéni életet alakítja át, más oldalról a világ egységének az igazságát hirdeti. Először fordul az egyénhez, mint céljai eszközéhez. Semmi sem értékesebb a Jézus szemében, mint az egyes lélek. És miért? Az egyén drága előtte azért az országért, melynek alapítása végett jött. A Jézus váltsága nem személyek megváltása volt a világtól, hanem a világ megváltása személyiségek által; nem menekülés a világ sülyedő hajójáról, hanem eszköz, mellyel

* Peabody Fr. Greenwood: Egy művelt ember vallása c. művéből.

az emberi vágyak egész rakománya megmenekült és elérkezett rendelt kikötőjébe. „Ő érettük szentelem meg magam.“ „Ő érettük — ez a szolgálat principiuma, „megszentelem magam“ ez az egyén nevelése. A hűségnek, türelemnek, önbizalomnak milyen mély és erőtadó megújulása jön sok tétovázó, küzdő, terméketlen élethez, a mint habozva áll a tudás és szolgálat céljai között s hallja a Jézus izenetét, mely összekapcsolja a tanulás és munka világát! Mi még nem tudjuk, hol és hogyan használja föl a világ Mestere az életet, melyek megszentelték magukat másokért. Nem tudjuk előre megjósolni, mikor lesz a tudomány szolgálattá s a szolgálat tudománnyá. De azt tudjuk, hogy egy világ élteti a tudóst és a munkást. Olyanok vagyunk, mint a párisi szönyegszövők, akik a hátsó oldalán dolgoznak annak a képnek, a mit alkotnak s csak töredékeit látják az általuk megvalósítandó tervnek, meg az összebomlott fonalakat, fonalvégeket, melyeket elhagynak, míg nem időről-időre fölkelnek a helyükről, a tulsó oldalra kerülnek, hogy lássák az egész munkát, melyen dolgoznak. Így talán valamikor, mi is föl-fölkelünk helyünkről az élet munkatermében, s átmegyünk a dolgok másik oldalára, és látjuk az egész képet, melyben a magunk kicsiny, mégis lényeges részét végezzük, s végre világossá lesz, hogy a nagy Tervező célja mindenkinek a maga helyén való megszenteltetése által valósul meg, és, hogy szolgálat és tudomány az életnek csak két, megfelelő oldala, melyek megtalálják a maguk egységét egy művelt ember vallásában.

Az igazi papné.

Az Anya. Ha téged és férjedet azzal a boldogsággal is megajándékozott az ég, hogy gyermekeitek vannak, akkor ezt a boldogságot tekintsd egy olyan nagy és szent kötelességnek, mely teljes és osztatlan szívet kíván. Kérd a mennyei Atyát minden nap: „Uram segíts, hogy gyermekeimnek igazi anyjuk lehessenek.“

„Hiszen minek arról beszélni, hogy jó anyák legyünk, az csak egészen természetes“ vág a szavamba egy kedves papné, aki messze a hegyek közt, egy eldugott falucskában lakik. Nála az könnyü dolog, hogy egészen gyermekeinek éljen. Abban senki sem gátolja, hogy reggeltől estig, vagy ha szükséges, estétől reggelig őket gondozza. Ezzel jó példát ad az egész község anyáinak, de amellet még mindig van ideje, hogy jó tanácscsal szolgáljon, vigasztaljon és a ritkaság számba menő betegek ápolásában is segítsen.

De nem mindenki lakik oly kicsi, primitiv helyen mint Te, kedves közbeszóló. Vannak akik városban élnek, a város egyleti életének forgalmában, sok szemnek kitett helyen. És sok nyelv akad, amely január

elsejétől Sylvester est utolsó órájáig szüntelenül mozgásban van és így pereg: A papnénak ebben is részt kell vennie, oda is el kell mennie. Az mégsem járja, hogy ezen vagy azon a gyűlésen nem jelent meg stb. stb. Tehát mindenütt ott legyen a papné, csak épen a gyermekszobában nem.

„Tartozik vele az egyháznak“ hangoztatják. Természetes, hogy az embernek kötelességei vannak az egyházzal szemben, de ne felejtsük, hogy a papi gyermekek egyszersmind egyháztagnak is. Nemcsak, de tényezői az egyháznak, valamennyien kis prédikátorok már a bölcsőtől kezdve.

Mit prédikálnak ők?

Nagyon sokat és nekik ép annyiféle textusuk van, mint az édesatyjuknak, sőt vele szemben még az az előnyük is megvan, hogy őket soha senki félre nem érti.

Lásd azt a kis testvérpárt a papilak gyermekszobájának ablakánál. Egyértelemmel nézik a képeskönyvet és nagyon sokat tudnak azokról a képekről egymásnak mesélni. A nagyobbik fiú az asztalon épít egy nagy várat, — ahová kőépítő-kocka nem jut, jó az üres gyufaskatula is. A komoly, nagyobb Erzsike lábával ide-oda hintázza a bababölcsőt, míg szorgalmas kezeiben csakhamar elkészül egy alkalmas tolltörlő édes apja születése napjára. Közbe kis szájacskájuk sem csendes, messze az érkező elé cseng már:

Jézus szól: világíts szép ékesen
Mint a kicsi lámpa tisztán, fényesen
Boldog az a lámpa, mely kicsinyke kört,
Hova Isten tette, fényével betölt.

Miről prédikálnak ezek a kis emberek? Csak erről: „Minekünk nagyon jó dolgunk van. Ami édes anyánk megtanított minket játszani és mindennel megelégedettnek lenni. És beszélt arról, aki minket még nálánál is jobban szeret és tanított róla egy szép éneket. Ő még sok szépet fog nekünk mondani ezután is, ami úgy nekünk mint másoknak is hasznára lesz.

Látogassunk meg egy másik papiházat. Éktelen kiabálás hallatszik már messzire. A konyhából fut a szolgáló ajtót nyitni, de közbe ráüt néhányat egy kislányra. „Te nyalánk“ hadarja „adok én neked tejfölt és azután mondd azt: a Karolina tette.“ A gyermek az ütést fel sem veszi, megfordul számár füleket mutat a cselédnek és fut le a kertbe, mert jól látta, hogy bátyjai kinevették őt. Ezért lakolniok kell. Ököllet, körömmel rohan nekik, de természetes ők az erősebbek és gondolhatni, hogy az a visitás, amit véghez visznek, nem a legkellemesebb zene.

Mintha ez cseppet sem tartoznék reá, ül a legnagyobb lányka a verendán és olvas, habár már teljesen kezd besötétedni. Ha valaki kivinné a kezéből a könyvet látná, hogy az egy cseppet sem neki való

olvasmány. Oly fiatal lánynak mint ő, valóságos méreg. A közel lévő gyermekszobából panaszos nyafogás hallatszik. Bözsi kisasszony, a háziasszony jobbkeze, teljesen elmerült a varrásban. Kötelességtudó, lelkiismeretes teremtés, azt meg kell adni. Ha az a parancs, hogy ma a törülközőket be kell szegni, az bizonyos, hogy be is szegi. De ne gondolja a kis Mari, hogy őt egy pillanattal előbb kiszabadítja a gyermekszékből, míg az utolsó szegély végig nincs varrva. És ott ül szegényke, a dereka is fáj már, a lába is elzsibbadt, unja nagyon magát és nyöszörög.

Igen ezek is prédikálnak, ezek azt mondják: „Minket idegen kezekre bízta.” Nem tanított az édes anyánk játszani, mi nyalánkak, hazugok, veszekedők, kárörvendők vagyunk. Mi a magunk önző útján járunk, mi semmi jót nem tudunk, de nincs is jó dolgunk. És beszélhet akkor az édes apjuk igen szépen a helyes gyermeknevelésről, a kicsiny dolgokban való hűségéről, az Úr szőlőjében való odaadó munkáról, — meggyőzőbben hat a helytelenül nevelt gyermekek prédikációja, azokra akik hallják. És sajnos sokan hallják, mert a papilakoknak sokszor üvegfalaik vannak, melyeken keresztül minden átlátszik és áthallatszik.

„Hol van édes anyátok?” kértem a kertben lármozóktól. Semmi felelet. „Hol van édes anyád?” fordulok az olvasásban elmerült leánykához. „Nem tudom” — mondja bámuló szemekkel. „Hol van a nagytiszteletű asszony?” kértem a kisasszonyt. „Elment gyűjteni a gyermekkórház részére” — mondja oly öntudattal, mintha már ennél jobbat úrnője nem is cselekedhetne. Pedig itthon is van neki egy pár beteg gyermeke, — gondolom magamban.

A következő napon négy kedves gyermek tartott nekem igen építő előadást. Látogatóba mentem az édes atyjukhoz, ők éppen az irodába vezető lépcsőn ültek. Vidáman énekeltek és a nyolc kis lábacska verte az énekhez a taktust. De ki az az ötödik gyermek a kis Rózsi ölében? „Van még nektek egy kis testvéretek?” kértem. „Nincs, de hiszen ez a kis Kovács Józsi, őt mindig magunkhoz vesszük, mikor édes anyjának mosni kell menni.” Szedény, szedény ticsi neti ededül tell lenni, edészen ededül, ha nincs otthon az anyja” selypíti a legkisebb és szeretettel simogatja meg a kis fiút. Ekkor megjelenik a hátsó ajtónál egy nagyobbacska leány, szegényesen, de tisztán öltözve. Örömmel ugrik fel a legnagyobb leányka és hangosan üdvözli: „Ez pompás, hogy elvégezted már a krumpli hámozást, így legalább már velünk énekelhetsz.” „Hogy hívják ezt a gyermeket?” kértem. „Nagy Emma, ő az én legjobb barátném”. Nagy Emma, igen a sarki cipész leánykája gondolom magamban és közbe amint megyek fel a lépcsőn azon a prédikáción elmélkedem amit nekem ezek a gyerekek tartottak: „Valaki egy ilyen gyermeknek gondját felveszi az én nevemben, nekem veszi fel a gondomat.” És nem tagadom, hogy mikor vasárnap az édes apjuk Ján. 13. 15. verséről „Példát adtam nektek, hogy miképpen én cselekedtem

veletek, Ti is aképen cselekedjeteK“ igékről beszélt, — sokkal nagyobb hatással volt reám mint máskor.

Még sok gyermek prédikációról tudnék szólni, mert minden benyomás élénken él emlékezetemben, de már ezekből is megérthetjük, hogy a katedráról elhangzott beszédekért a pap felelős, *de ami a gyermekszobákból kihallatszik azért a papné.*

„Oh“ — szólnak közbe sokan — „a papi családokban könnyű jóra nevelni a gyermekeket, akik csak mindig jót látnak és hallanak lehetetlen, hogy jók ne legyenek.“ „Valljon jót látnak és hallanak mindig?“

Sajnos még vannak papi családok, kiknek élete elé oda lehet tenni ezt a kérdést. Hiszen akadnak papok, akik csak vasárnap, mikor fel kell menni a katedrára, érzik nem az örömét, hanem a terhét ennek a hivatalnak. Megint kell beszélniök, mikor a lelkük üres, mikor Annak lelkét nem érzik, Aki szent Lelkével kell, hogy ihlesse a szóló ajkát, de hisz mikor ők nem is akarnak az Úrnak szolgálni, csak prédikálnak mert ez rosszul választott hivatásukhoz tartozik. És a papné? ő meg csak akkor érzi papnéi öntudatát, mikor arról van szó, hogy kit illet meg a községben az elsőség, a tanítónét vagy őt. Az Istennek való szolgálatról, az emberek iránti szeretetről, a lélek értékéről soha sincs szó. A biblia csak arra jó, hogy felolvassák belőle a textust és tegyék félre, zsoltár énekelni csak a templomba kell és imádkozni csak az imádságos könyvből tud, mert neki magának úgy sincs mit mondania az ő Urának. Az ilyen hitnélküli élet azután a maga következményeivel behat a mindennapi élet kicsinyes dolgai közé is. A munkát nem mint áldást, hanem mint terhet nézik. Az ételért nem száll fel hálaadás, hanem helyette van válogatás, kritizálás, a nyugodt megbeszélés helyett civódás. És a tiszteletes asszony épen olyan mérgesen szidja össze a cselédet és csinál olyan lármát, mint a legutolsó asszony a faluban.

Ha pedig szórakozni akar a papi család, akkor a gyermekeket reábizzák a cselédre. Az apa elmegy a kaszinóba vagy egy jó barátjához egy kis kátya partiera, esetleg közös poharazásra. Az édes anya összeül néhány barátnőjével és tárgyalják annak dolgaít aki épen nincs jelen, vagy a drágaságot, divatot és mikor este hazakerülnek, megállapítják, hogy igen jól mulattak. A gyermek pedig mindennek öntudatlan szemlélője és követője és mikor megnő, látják a szülők igen sokszor, hogy olyan lett, mint amilyennek *nem akarták.*

Jóraláló tiszteséges embereket nevelni mindenkinek főtörekvése, de az épen úgy nem könnyű feladat a papi szülőknek, mint másoknak. Szükséges ehhez az anya teljes odaadása, élő hite, sok imádsága és a Szentlélek ujjászülőereje. Mert azt mindnyájan tudjuk, hogy sok rossz tulajdonsággal jövünk a világra és a jó bennünk urrá csak Isten erejének segítségével lehet. Milyen irigy, önző, mérges a legtöbb gyermek

már kis korában is és milyen könnyen fejlődik a helyes ambíció nagyra vágyássá; az Isten által adott szépség vagy tehetség mint lesz hivalkodás és büszkélkedés tárgya.

Hogy minden édes anya büszbe az ő gyermekére ez csak természetes, de erről a gyereknek nem szabad tudnia. Kicsiny lelke megnyilatkozásait, sokszor talpraesett kedves mondásait előtte dicsérni, vagy szépségét mutogatni, igen helytelen. Hiszen a pap gyermekei legtöbbször a szülei házon kívül is sok dicséretben és kényeztetésben részesülnek. Így ők magukat mihamar valami különös lényeknek tartják. A tiszteletes úr Gyurikája valóságos kis király. Az iskolában legfeljebb a tisztartóék Pistájának szabad melléje ülni, de még ő is hallgasson, mikor a tanító úr Gyurit teszi felvigyázónak. Mikor meg hazafelé megy, hol ide, hol oda hívják. Itt egye meg az első érett szőlőt, — ott meg egy kicsi fehér nyullal kínálják. „Örüljön a lelkem Gyurikája, hiszen olyan szépen énekelte vasárnap ő is a zsoltárt, hogy az egész falu büszke volt reá.” — És ha az egész falu büszke, hogy ne lenne Gyurika is.

Ne gondoljuk azonban, hogy Katóka más bánásmódban részesül, mikor édes apjával elsétál a közeli patakhoz, megnézni a kis libákat. A kis kert első virágait neki szakítják le, a cseresznye-fa első piros gyümölcse az ő kis fülén csüng, mint égő kláris. „Jaj lelkem szivecském olyan a haja, mint az arany, nincs is a faluban másnak ilyen.” — mondja az öreg Kovácsné, aki nagyon szeretné, ha a tiszteletes úr még többször meglátogatná és végig hallgatná az ő panaszait. Innét is, onnét is csak dicséretet hall, így ne csodálkozzunk, hogy mire felnő, olyan rátarti kisasszony lesz belőle, aki nem mindenkivel áll ám szóba.

Mennyi bölcsesség kell a neveléshez, mennyi bölcsességet kell kérni, miként Salamon az Istentől! Minden gyermek egy új kincs, egy új csoda. Lelke egy része az Isten lelkének. A rész elszakad az egésztől, ha közbe ékelődik a hítetlenség, a bűn, Erős hitű anyákra van tehát szükség, erős hitű papnékra, akik képesek izzó lelkükkel gyujtani és meleg szeretetükkel a fejlődő hitet növelni és az egyenes uton megtartani. De vigyázzunk, nehogy külső tartalom nélküli dolgokat szokják meg a gyermek, ne legyen képmutató mert:

Az igaz Istentől legmesszibb az tévedt
Ki szinből, szokásból mutat kegyes — képet.

Alázatos, de az isteni kegyelem által öntudatos egyéneket kell az életbe állítani, akik mindennap odaadó szeretettel, megértő szívvel ülnek le Mesterük lábához, hallgatni szent tanítását és ehhez szabják felfogásukat, cselekedeteiket és életük minden dolgát, „mert akiket az Úrnak lelke vezérel, azok Isten fiainak mondatnak.”

Sz. M.-né.

A mi hitünk. Hiterősítő református keresztyének, — gyermekek és felnőttek — számára. Konfirmációi előkészítőül írta: *Nagy Vince* ref. lelkész. Átvizsgálta s előszót írt hozzá: Dr. *Baltazár Dezső*, a tiszántúli ref. egyházkerület püspöke. Ára 60 fillér. Kiadja Hoffmann és Kronovitz, Debrecen. 1915; 47. old.

Nagy Vincének ez a munkája a legfontosabb szükségletet óhajtja szolgálni: építő, hiterősítő jelleggel akarja megrajzolni a református keresztyén vallásos világnézet alapvonalait. Oly feladat, amelynek sikeres megoldása kiszámíthatatlan jóhatással lenne a református társadalomra. Ma éppen azt az óriási hiányt érezzük a legélénkebben, hogy az emberek lelkéből elmosódtak, kivesztek a világnézet karakterisztikusan kálvinista vonásai és a hit újra kezd elszintelenedni, általánossá, gyöngévé, lazává lenni. Minden téren a legsürgősebb teendő lenne a református világnézet eleven és határozott kidomborítása, úgy az iskolai vallástanításban, mint a konfirmációi oktatásban, igehirdetésben, építőirodalomban, egyháztársadalmi tevékenységben, egyházpolitikában, theol. tudományban, a lelkipásztori munka minden ágában és végre a szépirodalomban is. A világnézetek harca folyik ma a lelkekben, s ha a szellemi küzdelmet a háború zaja egyelőre el is nyomta, a már régebb óta folyó világnézeti mérkőzés gyakorlati eredményeit annál világosabbá tette és nem kétséges, hogy a lelkek mélyén tovább folyik ez a harc most is és a háború után újabb erővel fog ismét kitörni. Ezt az óriási feladatot egy ember és egy könyv nem oldhatja meg és így a Nagy Vince könyvecskéje sem. Sőt értékelésénél már eleve le kell szögeznünk azt az igazságot, hogy a református világnézetnek minden életkorra és minden társadalmi osztályra egyformán érvényes és hatásos kifejezése egyetlen munkában teljesen kizárt dolog. Ez a nagy feladat éppen abban kimeríthetetlen, hogy ugyanazt a világnézetet más és más kifejezésben kell ábrázolni gyermekek és felnőttek, a nép és az intelligencia számára. A lélek fejlődése és fejlődési körülményei minden esetben sajátos *módszert* és *formát* követelnek meg, melyben az azonos lényeg a lélek birtokává tehetjük. Azért a Nagy Vince könyvecskéje egy születési gyengeségben szenved: hiterősítője akar lenni minden református keresztyénnek, kifejezetten gyermekeknek és felnőtteknek, hallgatagon a népnek és az intelligenciának egyaránt sőt specialiter konfirmációi előkészítőül íratott. Oly sokféle célt egyesít tehát magá-

ban, hogy lehetetlenné lesz csak egyiket is pontosan megközelítenie s ép ezért szükségképen lebegnie kell mindenik között. Azzal határozottan tisztába kell jönnünk, hogy a „mi hitünk“-ről másképen beszélek a gyermeknek az iskolában, egészen más, speciális módon a konfirmándusnak, másképen a népnek, másképen a középiskolát járó, vagy végzett intelligenciának és így tovább. Nem a lényeg más, hanem az a módszer, azok az eszközök és formák, amelyekkel a lényeg megragadóvá, hatékonyává teszem a lélekre nézve itt és ott. A Nagy Vince könyve épen ennél a nagyon általános jellegénél fogva nem kifejezetten *hiterősítő, építő* irat, mert ehez túlságosan *tanszerű* és ezért igen kevés benne a kedélyi, megragadó, lendítő elem. De nem is kifejezetten *konfirmációi káté*, mert ehez meg nem elég speciális és olyan fontos alkatrészeket mellőz, amelyek nélkül káté el sem képzelhető. Így pl. nem kapjuk meg benne sehol a Tizparancsolat magyarázatát, mint az egész keresztyén élet isteni törvényét, melyben a fegyelmező szeretet munkálkodik; a Miatyánk, vagy a Hiszekegy magyarázatát, melyekben pedig „a mi hitünk“ klasszikus foglalatja és kifejezése vannak adva. Továbbá a könyv nem a gyermek, nem a felnőtt ember, vagy pláne a különböző műveltségű olvasó után igazodik, hanem valami középútat keres a kifejezésben. Népies, egyszerű ugyan a nyelve, de fogalomköre már a tanúlt emberé; néhol egyenesen a theologusé. Ezáltal a tanúlt ember előtt kissé túlságosan népies, simplex a beszéde, viszont a nép előtt mégis idegen marad a mondani valója. A konfirmándus, vagy általában a gyermek számára túlságosan intellektuális, illetve racionális jellegű és hideg.

A könyvecske a következő részekből áll: I. Rész. A világ előállításáról s rendeltetéséről; az emberélet eredetéről s hivatásáról. II. Rész. Bűn és váltság. III. Rész. A keresztyén egyházzal s szentségekről. IV. Rész. A keresztyén egyházban előállott szakadásokról. V. Rész. A halálról s a halál utáni állapotról. VI. Rész. A református hit rövid összefoglalása, s más hitűekhez való viszony. Imádságok.

Ez a felosztás maga is mutatja a könyvecske fentebb jellemzett hibáját. Ha káté akar lenni, akkor ez a felosztás nem elég teljes; illetve nem elég módszeres. Nem domborodik ki benne eléggé sem a bibliai jelleg, sem a spec. kálvinista keresztyén gondolat. Sokkal helyesebb lett volna a Kálvin-féle felosztást alkalmazni: hit, törvény, imádság, sakramentumok. Ez alapon két főrész alakult volna ki: a keresztyén hit és a keresztyén élet. Az elsőt a Hiszekegy, a másodikat a Tizparancs, a Miatyánk, a Szereztetési ígék alapján kellett volna tárgyalni, s a második rész folyamányaképen jött volna a látható ker. egyház, a szakadások etc. ismerttetése. Ha pedig ez a munka építő irat akart lenni, akkor be kellett volna állítani az egészet a Kálvin alapgondolatába, hogy t. i. az emberi élet célja és rendeltetése az Istennek a vi-

lágban való egyedüli uralmáért való küzdelem és ezzel a hősie gondolattal vezetni át az olvasót a hit világán. Így a könyvecske szilárd alapot és erős lendítőerőt nyert volna. Ennek hiányaképen állott elő az a különös dolog, hogy Nagy Vince a református keresztyén hitet anélkül tárgyalja, hogy a Szentháromság Isten ökonomiáját figyelembe venné, vagy határozottan érvényesítené, hogy a kegyelem munkáját jellegzetesen kidomborítaná etc. Feltűnő pl. az, hogy a Szentlélek munkásságáról, kivéve a 37. lapon található nagyon vázlatos és rövid sorokat, nem mond semmit, de ez az említett megemlékezés sem domborodik ki alapvető fontossággal. Nem azt mondom, hogy a Szentháromság nem tárgyalatik, hanem azt, hogy nem úgy tárgyalatik, mint az egész református hit fundamentális magyarázó elve. Az egyes részekre nézve apróbb megjegyzéseink vannak. Az első, különben igen világos részben a 11. pontot, ahol a teremtés történetének bibliai és tudományos felfogását állítja szembe, ebben a formában feleslegesnek tartjuk. Viszont a 14. pontot, ahol azt a kérdést veti fel, hogy elfogadhatjuk-e a bibliai teremtéstörténetet és erre igennel felel, nem tartjuk elég határozottnak, mert a szerző azt bizonyítja, hogy elfogadhatjuk, bár írója nem volt ott a teremtésnél és így leírása nem megbízható, sőt nem is igazolható. Itt egyszerűen ki kellett volna emelni azt az igazságot, hogy a teremtés történetében igenis hatalmas erejű *természeti megfigyelés*, mélyen igaz *fejlődési rend, értékelés* nyilatkozik meg és hogy a mi a formában múlandó is, annak is belső örök igazsága van. Az ingadozás ezen a ponton indokolatlan. A 15. pontot maga a szerző is feleslegesnek itéli. (Az ember elszaporodása.) A II. rész azzal a kérdéssel kezdődik, hogy végre tudjuk-e mi hajtani egészen Isten akaratát, törvényeit? holott előbb ezt a törvényt kellett volna ismertetnie a Tízparancsolat és annak Jézusi értelmezése alapján. A 36.—42. kérdésekben kifejtett *predestináció* gondolata szépen, világosan van kidolgozva, csak egyet szeretünk volna itt erőteljesen kiemelve látni, *kálvinista hitünk szempontjából*, bár hallgatagon meg is van itt. T. i. azt, hogy a kálvinistát az jellemzi, hogy *ő bizonyos a maga üdvösségéről*. És ide kellett volna iktatni a páli gondolatot, hogy Isten igenis mindenkit egyenesen az üdvösségre rendelt, mert az örökkévalóság ama végső pontján minden lélek — átalmenvén a próbák során — tiszta tükrözője, idvezült részese lesz az Isteni tökéletességnek. A III. részben a keresztségnél nincs kidomborítva az, hogy általa a kisdedet a Szentháromság Isten *birtokává* tesszük és beleiktatjuk abba. Szerző a „követésre való elkötelezésről” beszél. Itt több van ennél. Az Urvacsora tana itt nem elég mély, nem elég kálvini. Nincs kiemelve, hogy az Urvacsora maga az egy cselekménybe sűrített keresztyénség, az Unio mystica, a szent communio. Mély reálitása szerzőnknel egy nagyon halovány állítássá hígul: „Az urvacsorában az a lényeg, hogy Jézus Krisztus testének megtöretésétől

s vérének kiontásától sem riadt vissza, hogy a bűnös embereket megváltsa a kárhozattól sőt úgy szerette a világot, hogy életét adta érte. A megtérő bűnösnek *ezen külső jegyek vételével is* meg kell pecsételnie bűnbánatát“ stb. (28. l.) Hogy is mondja csak Pál apostol: „Krisztussal együtt megfeszítettem. Élek többé nem én, hanem a Krisztus él én bennem, amely életet pedig most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem.“ (Gal. 2 ; 20.) A IV. rész 73. pontjában (35. lap) a református úrvacsorát egyenesen „hasonlatosságnak“ állítja a lutheranus-sal szemben és tisztán képszerű példázássá teszi, holott Kálvin világosan mondja: „Teljességgel kizárom azt a fecsegést, mintha, mikor én azt mondom, hogy Krisztust hittel vesszük, azzal azt akarnám érteni, hogy csupán gondolatban és képzeletben vesszük őt . . . Azt mondom, hogy az urvacsora sakramentumában a kenyér és bor jelképe által Krisztus nekünk valóban kiszolgáltatik.“ És megint: „A kegyes lelkeknek meg kell tartaniok azt a szabályt, hogy valahányszor Istentől rendelt jelképeket látunk, biztosan meggondolják és meglegyenek győződve afelől, hogy azokban a jelzett dolog valósággal meg van.“ (A Ker. vallás rendszere 2 kötet. 641.—642. lap. Ref. egyh. könyvtár VI.) A 75. pontban az unitáriusokat, az igaz hogy csak ingadozva, a protestáns felekezetekhez sorozza. Az unitáriusok sem történetileg, sem lényegileg nem protestáns felekezet. Az V. rész a halálról és örökéletről bibliai, de nem elég szemléletes és mély. A VI. rész sikerült, erőteljes összefoglalás, de az „egyedül Istennek dicsőség“ gondolatát a református hitben és életben még jobban ki kell emelni. Mindezt összefoglalva, Nagy Vince könyvecskéje derék kísérlet a legnagyobb és legégetőbb feladat megoldására. Ezt a feladatot specializálni kell életkorok és életkörülmények szerint és akkor sikeres megoldása sokkal megközelíthetőbb lesz. A Nagy Vince kísérlete azonban így is nagyon tanulságos és nem volt hiábavaló fáradozás. Ajánljuk tanulmányozásra.

Ms.

Háborus építő irodalom. Építő irodalmunk — igen helyesen — kezdi meglátni és kielégíteni azt a szükségletet is, amit az itthonmaradottak lelkigondozása állít elénk. *Szolnoki Gerzson* hajduböszörményi lelkész igen termékeny imáiró. Könnyen, buzgón és bő szóval imádkozik, mindenféle helyzetekben. Háborus imádságos könyve a Hegedüs és Sándor kiadásában már negyedszer jött ki s ez azt bizonyítja, hogy olvassák. Örvendünk neki, mert egyike a legjobbaknak, amit ezen a téren termeltünk. Ugyancsak *Szolnoki Gerzsontól* jelent meg „Mennyország kapuja“ címmel imádságos könyv confirmált ifjak számára. (Debrecen, Hegedüs és Sándor, 1916.) Rendkívül szét van darabolva külső körülmények, alkalmosságok szerint; e tekintetben a misnára emlékeztet a karnisztikája. Ez az, amit mi az imádságos könyvekben teljességgel

perhorreskálunk. Nézetünk szerint az ifjút úgy kell nevelni, hogy szívből imádkozzék és ne könyvből. Az építő könyvek arra valók, hogy a praxis pietatis-ban, a kegyesség gyakorlásában segítsék és neveljék az ifjút. Tehát a *lélektani, belső alkalomszerűséget* kell venni s nem a külsőt. Nem kell külön imádságot írni arra, ha valakinek a jobb hüvelykújját, vagy a bal hüvelykújját amputálják, — amint azt egy más szerzőnél láttuk — hanem egy *meditáció-sorozatot* kell írni a külső ember szétromlásáról és a belső megépüléséről. Ezt a szempontot azért ajánljuk a Szolnoki Gerzson figyelmébe, mert ő — mint a példa mutatja — szép dolgokat tud művelni a *belső alkalomszerűségek* klaviatúráján.

A könyv külseje — s ez már a kiadónak szól — felettébb izléstelen. A református papság sokkal disztिंगváltabb aesthetikai érzékkel bír, hogysen az ilyen görögkeleti műipart szó nélkül akceptálja.

Ugyanannak a cégnek van egy másik kiadványa: Sántha Károlytól *Háborús idők imádságos könyve*. Izlésesebb kötésben, ugyanolyan papíron és nyomással adja a jónevű és orgonaszavú poétának nagyrészt verses imádságait. Hadbavonultaknak és itthonmaradottaknak egyformán szól. Verskedvelőknek kedves olvasmány.

Örökzöld koszorú hőseink sirhalmára, egybefonta Uray Sándor debreceni ref. lelkész, Hoffmann és Kronovicz kiadása. Nekünk kedvesebb az előbbieknél azért, mert nem tisztán imádságos könyv, hanem más természetű, építő darabokat is felölel, köztük meleg hangú, élő hitű meditációkat és különböző szerzőktől vett költeményeket — köztük, természetesen, nem szépeket is. Egészében azonban hasznos kis könyvecske.

A kolozsvári ref. theologiai fakultás tanárai is adtak ki egy imádságos könyvet az itthonmaradottak vigasztalására. Igék, elmélkedések, imádságok, zsoltárok vannak benne. Az egyes darabok szerzői nincsenek megnevezve, de felismerhetők. Ingyen küldi szét a theol. fakultás igazgatósága azon szives kéreessel, hogy akinek lelki épületet okozott, tetszés szerinti kegyes adományt juttasson a kiadó tanárikar kezeihez, ennek és a tervbe vett hasonló célú füzeteknek a kiadási költségeire.

Irodalmi értekezés. Tisztelettel jelentjük, hogy *Az Út* kiadásában, *mint Az Út könyvtárának első kötete*, ez év őszén megjelenik.

Dr. Ravasz László beszédeinek egy újabb gyűjteménye, amely tartalmazni fogja 1910. óta írt és mondott beszédeit, prédikációit, emlékbeszédeit, elmélkedéseit, halotti órációit, agendáit és vallásos tárcáit.

A kötet 25—30 ív terjedelmű lesz, ára 6—8 korona; esetleg, ha a könyv testesebb lenne, valamivel több.

A kiadáshoz legalább 500 előfizető kell.

Tisztelettel kérjük *Az Út* olvasóit, barátait, sziveskedjenek egy levelező-lapon kiadóhivatalunkat értesíteni.

a) elő fognak-e fizetni a könyvre?

b) vállalkoznak-e esetleg arra, hogy olyan körökben, ahol szerzőt szívesen olvassák, előfizetőket gyűjtenek? Ez esetben előfizetési íveket küldünk.

Az Út nemcsak egy lap a többi közül, hanem egy baráti kör, amelyet azon egy szellem fűz egybe. *Az Út* könyvtárának első kötetét terjesszük abban a tudatban, hogy vele a mi diadalmas világnézetünket propagáljuk!

Az Út kiadóhivatala.

Götter . . .

Rettet euer Bild in meiner Seele!

Goethe: Iphigenia IV. 5.

CSENDÉS ÓRA.

„Ha valaki első akar lenni“ . . .

Márk IX., 33—35 :

Odahaza megkérdezé őket : Mi felett vetekedtetek egymással az úton ? De ők hallgatának, mert egymás között afelett vetekedtek vala az úton, ki a nagyobb. És leülvén odaszólítá a tizenkettőt és monda nekik : Ha valaki első akar lenni, legyen mindenek között utolsó és mindeneknek szolgálja.

Nézzünk meg rajtuk és bennük mindent és meg fogunk győződni róla, hogy nincs olyan szempont, amelyből kiindulva alapos okot találhatott volna közülök akármelyik is arra, hogy magát fölébe helyezze a másoknak és mégis azon versengenek, hogy ki a nagyobb. Mintha fekete bőrű, torz arcú néger gyermekeket látnánk elragadtatva a saját szépségüktől. Mintha apróra morzsolt kavics szemeket hallanának vetekedni a patakocska fenekén afelett, hogy melyikük súlyosabb.

De nézzünk meg magunk körül bárkit is és tapasztalni fogjuk, hogy nevetségesen rabja a tanítványok gyengeségének. És nézzünk be a saját lelkünkbe és be fogjuk vallani, hogy mi sem vagyunk kivételek.

A józan ítélkezés előnyös kiváltságával vesszük észre, ha valaki nevetségesen sokra van magával és minden józan ítéletünk csőd szélére jut, mikor magunkat kellene ellenőriznünk a hasonló cselekvések melegében. Valami balvégzet bosszantóan rossz tréfát üz velünk, mikor beugrat az önérvényesítés komikus pozituráiba.

Mikor a kis leányka új ruhát kap, a legforgalmasabb város utcáin is úgy lépdel tova, mintha nem volna semmi más a világon, ami jobban érdekelné az embereket ott körülötte, mint az ő új ruhájában való megjelenése. És ennek a kis leánynak a gyengesége közös velünk.

A fiatal diák ember elismert költő osztálytársai körében. Nézd meg őt a főváros embertömegében és ha jól megfigyeled, le fogod olvasni az arcáról, hogy igényli, hogy róla tudomásul legyen az ő költői hivatottsága. És ennek az ifjú embernek önhittsége közös velünk.

Szánalmasan nevetségesek vagyunk ezzel a magunkkal való elfoglaltságunkkal, önérvényesítgetésünkkel. Ugy annyira, hogyha valaki egy csendes

percében magába nézve megbíráta magát — szégyenkezni fog. Mint a hogyan a tanítványok is hallgatának, mikor megkérdezte tőlük a Mester, hogy mi felett vetekedtek egymással az úton.

* *

Egy mély, titkos elfelejtett, utánnemkutatott tragédiát látok magyarázatul ezen szomorú jelenség mögött. Úgy gondolom, hogy az a törekvés, mellyel érvényesíteni akarjuk magunkat és mások figyelmét magunkra óhajtuk vonni, nem ebben a mostani minőségében volt meg az emberi lélekben eleitől fogva. Ez csak az eltorzult, dekadens, csalódásában lezüllött vonás az emberi lélek arculatán, amely eredetileg nem volt más, mint a szeretet utáni vágy. Isten úgy alkotott bennünket, hogy vágyunk a szeretetre. Óhajtunk figyelem, gyengédség, érdeklődés, észrevétel tárgyai lenni. Mint ahogyan a napraforgó utánna fordul az ég melegének. És erre minden embernek joga van. Azon a címen, hogy ember. Wilde Oszkárnak nincs igaza, mikor így szól: „Senki sem méltó arra, hogy szeressék. Az a tény, hogy az Isten szereti az embert, azt bizonyítja, hogy a lelki világ isteni rendjében meg van írva, hogy örök szeretet jusson azoknak, akik örökké méltatlanok rá.” Vagy hát javítsuk ki, amit mondtunk, ha méltatlan is az ember a szeretetre, mégis jogos a vágy a szeretet után.

De az embernek ez a jogos vágya lassankint mindinkább visszautasított a maga igényével. A szocialis erkölcs birói forumán az igazságszolgáltatás nem maradt pártatlan, elfogulatlan, megvesztegethetetlen. Lehetett jogtalanul hátraszorítottatni és jogtalanul előretörtetni. Más szóval: az nem maradt elégséges alap a szeretet igénylésére, hogy valaki *emberi lélek*. Természeti előnyökkel meg lehetett vesztegetni a szeretet igazságszolgáltatását. Annak lett előnye, akinek szép volt a teste, csinos a megjelenése, megnyerő a modora, aki szellemi képességekkel tűnt ki a többiek felett, aki magas társadalmi állású volt.

S mióta ez a szociális ethika emeltetett trónra, azóta örült hajsza folyik a világban; azóta a lelkünk jogos vágya folyton jobban züllik. Mint ahogyan a megvetett férj ivásra adja magát. Vagy amiként az éhen maradt embert tolvajjá teszi a helyzete. Azóta — magunk sem vettük észre, hogyan — erőteljesen benne vagyunk abban a törekvésben, hogy mindig több és több természeti előnyt ismerjünk fel és érvényesítsünk magunkon, amellyel érdekessé tehetjük magunkat mások figyelmére, érdeklődésére s — mondjuk — szeretetére. Azóta nevetni való bámulói lettünk magunknak. Azóta nagy mennyiségű energiát fektetünk bele a magunk érvényesítésébe. És végtelenül szerencsétlenek vagyunk, ha nem vesznek észre bennünket.

S ezt a lelki dekadenciát, mint szomorú örökséget vesszük át elődeinktől és mint felfokozott diszpozíciót adjuk át utódainknak.

* *

Pedig ebben a dekadenciában, az emberi lélek jogos, nemes vágyának rútra torzulásában igen sok embernek szomorú tragédiája gyökerezik.

Első sorban azoké, akiknek nincsenek természeti előnyeik. Ki látja meg ebben a dekadens közszellemű világban őket, hogy szeretet, szolgálat, figyelem, gyöngédség, érdeklődés tárgyaivá tegye. Ki veszi észre őket, a test nyomorultjait, a kórházak elhervadt lakóit, a háború torztermékeit, az utca piszkát, a büzoduk otthonosait, az „utálatosokat,” a „nem szimpatikusokat,” az alacsony társadalom osztályrészeseit, azt a sereget, akik úgy szoktak csak számításba jönni, mint akik a mi mulattatásunkra teremtettek e világra. Ki melengeti fel őket, hogy érezzék az élet igazi örömét, javát, hogy felnőjenek alatta Isten szándéka szerinti emberi lélekké? Bizony a legtöbbször áldozatai lesznek dekadens szellemű szeretetmorálunknak. Nívó alatt pusztulnak el. A szomorúság, egyedüliség, megvetettség érzésének súlya alatt hervadják végig a földi életet. Vagy keresnek örömet a bűnben, a züllésben, a szennyben, az alacsonyságban, ahová visszautaltuk őket.

Másodsorban azoké, akik természeti előnyökön vásárolják a szeretetet. Mert az ilyen „szeretet” nem elégíti meg az embert. Először is azért, mivel igen sok természeti előny romlandó. És mikor szirmainkat elhullatuk, elmaradnak a méhek. Másodszor, mivel az emberi lélek alapjában nem élvezetre, nem dicsőségre, nem pillanatnyi örömökre, nem bámultatásra, nem érzéki szeretetre vágyik, hanem ha csak egyetlenegy emberi léleknek is odaadó, állandó, részletekig menő, mindig kész — a szó igazi értelmében veendő szeretetére. Ezért lehet valaki vagyonában is boldogtalan. Sikerei közepette is egyedülállóan szomorú. Érzéki örömei változatában is örömtelen. Előkelő állása és tiszteltetése dacára is magát utolsónak érző. Testi szépsége tudatában is elégedetlen.

Szeretetet! Szeretetet! Ez az elhanyagolt, felületesen táptált, csillogást mutató, mosolygó, természeti előnyeivel jó vásárt csináló, vásárra áldomást ivó világnak a szive mélyéről, az éhhalál széléről való szomorú, rekedt kiáltása. Ki hallja meg!? Ki hallja meg?

* *

Az élő Isten meghallotta! Ő volt az első, aki új közszellem megteremtésére mozgalmat indított meg. Ő volt az első, aki a lelkünk jogos vágyát visszaakarja ültetni trónjára. Aki óhajtja, hogy megtisztuljunk hiú, torz érvényesülési vágyunkból. Az ő szivéből jött az utánunk vágyakozás dicső hymnusza :

Ott a messze földön, árván, hontalan
Halld meg a kiáltást, fiam, fiam.
Vár Atyád szerelme, vár rád vigasza
Jöjj a messze tájról, óh jöjj haza.
Lásd a rossz világnak csak fulánkja van,
Drága csak nekem vagy fiam, fiam.

A szíve vágyának volt a tolmácsa és áldott munkája itt közöttünk az ő követé, a mi Urunk Jézus Krisztus. S azóta, hogy ő itt járt, sokan csatlakoztak e mozgalomhoz.

A mai kor gyermekére sem várhat dicsőbb feladat, mint vállalni a szolgálat közösségét azokkal, akik szeretetet óhajtottak adni a világnak. — A háború által teremtett helyzet csak még parancsolóbban állítja elibénk ezt a feladatot. Az eltorzult emberi testek, a gyámolnélkül maradt özvegyek és árvák, zilált viszonyok erkölcsi áldozatai mind-mind erős próbakövei lesznek szeretetünknek.

Hozzánk is szól Jézus felhívása: Ha valaki első akar lenni közöttetek, legyen mindeneknek szolgája.

A rút versengésnek, a tragédiákat nemző dekadens szeretet-morálnak, a ki nem elégitő talmi szeretet szolgálatoknak — vége minden nemes lélek számára. Akinek ambíciója van, ime itt a tere: legyen mindeneknek szolgájává.

Az emberi lélek úgy teremtett, hogy vágyik a szeretetre. És meg is érdemli, hogy szeretet tárgya legyen. És nem szabad eltűrni, hogy ez a vágya ne teljesedjék, vagy hogy másra torzuljon át. Ez igaz.

De most a régi közszellem elleni harc megkezdésénél szükség van hősökre, akik megértik a „De profundis“ írójának ezt a gondolatát és ennek a gondolatnak az áldozataivá ajánlják fel magukat: „a legtöbb ember azért él, hogy szeressék és csodálják. Pedig azért kellene élnünk, hogy másokat szeressünk és csodáljunk.“

Isten előtti csendességben döntse el a szivünk, hogy mi mindezekre a mi akaratunknak a visszhangja.

(Losoncz.)

Gombos Ferencz.

Bizzatok!

„Azért beszéltem ezeket nektek, hogy békeségeitek legyen én bennem. E világon nyomorúságtok léssen, de bizzatok: én meggyőztem a világot.

Veled vagyok, kivert, menekülő testvérem, mert amióta úgy felrebbentetek, mint seregélycsapat a puskadörrenésre, nem tudok egyedül lenni. Követlek a szenvedések országútján, amint magatokkal hozzátok a százados szentdedényeket, az öreg matrikulákat, a viseltes palástot, egy pár melegruhát a kicsinyeknek s úgy támogatjátok erős kézzel az elaléló hitvest, gyöngéd szóval a lázadó atyafiakat. Mellétek telepedem, mikor először juttok fedél alá s fáradt kis cselédeitek édes álmát lehajtott, izzó fővel virrasztjátok; mellétek telepedem, hogy beszélgessünk erről az ígéről: *E világon nyomorúságtok léssen, de bizzatok: én meggyőztem a világot . . .*

Ugyebár, milyen meglepő, hogy Jézus *megigérte* nekünk ezt a nyomorúságot. Nem tudta senki, aki a diplomáciát és az aktákat ismerte; de tudta előre Az, aki ismerte az *életet*. Őmondotta: ez a világ úgy van berendezve és ti olyan hajítással vagytok elbocsátva bele, hogy a nyomorúság bekövetkezése feltétlenül bizonyos. A nyomorúság az emberi életnek állandó eleme; az az anyalug, amely vagy felmarja, vagy kikristályosítja az életértékek gyémántszekeit. S ha egyszer valaki megérezte ezt a nyomorúságot, igazán mindegy, hogy milyen alakban érezte meg. Hontalanná lett-e, vagy pedig árvává; szülőföldjét veszítette-e el, vagy pedig életkedvét; testi szenvedések gyötrik-e, vagy pedig titkos lelki kór emészti? A nyomorúság lényege mindig ugyanaz: ehhez a világhoz való kapcsolódásunk szakadoz el és serken ki a vér a szivünkből az elszakadt szálak gyökerénél. Elszakadozók azért, mert mi egyedül csak ehhez a világhoz kívánunk kapcsolódni, már pedig: sem a világ nem bír el minket, sem mi a világot. Hont foglalunk, nemzetet alkotunk, fészket építünk, földet mivelünk, gyermeket nevelünk, nagy munkába kezdünk, de az az anyag, amivel ezt cselekedjük, nem a mienk, hanem a világé; azé a világé, amely úr felettünk. Nem védheted meg a vetésedet a jégtől a legjobb esernyővel sem; nem óvhatod meg gyermekedet a betegségtől a legtúlzóbb gonddal sem; nem fordíthatod el az ellenséget a legkitűnőbb fegyverrel s a legjobb politikával sem. „Kicsoda pedig az, aki aggodalmaskodásával megnövelhetné termetét csak egy arasszal”? Nem tőlünk függ és nem rajtunk múlik az élet fordulása; a gondviselést Isten nem adta albérletbe a politikusoknak, üljenek bár azok akár a malom alatt, akár a Ballplatzon, hanem magának tartotta meg, mert egyedül ő képes reá, aki olyan mindenhatóság, hogy örök szeretet.

E világon nyomorúságtok léssen. Ne lepődj meg, földönfutóvá vált testvérem, nem esett idegen dolog rajtad. Bár nem tudod, miképen óvod meg szeretteidet a felénk közelgő tél viszontagságaitól, mikor kerülsz vissza boldog, békés hajlékba, bár senki sem sejti, visszatér-e az elűzött és nem űzetik-e el az otthon maradt: egy dolog bizonyos, az, hogy Isten nem vezett el és nem változott meg. Ő ma is az, aki örökké volt: dicsőséges király, akinek atyai szive van és ez a szív minden erejével a tied. Nem te vitted ki, nem te nyerted meg; ő adta magát ingyen neked, mert szeretett téged s arra szemelt ki, hogy dicsőségének szerszáma légy. Ebbe a világba helyezte, mert innen akart kivézetni téged, nyomorúság alá rekesztett, mert meg akart könyörölni rajtad, veszendőbe enged, mert meg akar tartani örökkévaló módon. Mindezt azért cselekszi, mert így nő meg és lesz teljessé az ő dicsősége, amelynek szerszámául úgy teremtette a világot, mint ahogy a művész hangszer formál a lelkében alvó csoda-melódiák számára.

Hogy ez a gondolat milyen igaz, milyen tény-tapintatu, mint az élő, meleg anyai kezen a szülői szeretet: ezt igazolja Jézus. Azért kell nekünk biznunk, mert *ő meggyőzte a világot*.

Felfedezte előttünk, hogy Isten jóság és szeretet, felfedezte, hogy mi-

érettünk él, öröme, célja, büszkesége mi vagyunk. Nemcsak mondotta, hanem *példázta* előttünk, hogy a nyomorúság lefele vívő, szomorú alagútja a legdicsőségesebb átereszt az Atya örömébe. Nemcsak példázza, hanem titokzatos módon és szakadatlanul *gyakorolja*, hogy aki vele szenved, vele dicsőül meg. Az ő szenvedése nem volt egyéb, mint a teljes megfosztás a világtól avégre, hogy a teljes dicsőség és örökkévaló birtoklás osztályosa legyen. Aki vele veszíti el a világot, vele nyeri meg az életet. Nincs más titka az Isten egész atyai plánumának, mint ez: elveszem a mulandót, hogy örökkévalót adjak helyette. Sokszor véres lesz a kezünk, míg kicsavarja belőle azt a kincset, amelyre rámenendő a lelkünk s ha akkor remegve, bízva nyúlunk őutána, megragadja a kezünket s az égen fölsüt az ő kegyelmének ünnepi, győzelmes fénye; ha pedig kétségbeesve tovább tördeljük véres kezünket: szétmarcangoljuk nyomorú életünket s reánk, elkárhozott árnyékokra félelmes fenséggel, diadalmas igazságossággal leragyog az ő ítéletének metsző világoossága.

Jézus meggyőzte a világot. Nem azért, hogy erejét megmutassa, hogy dacos kiútat keressen, hanem azért, hogy Isten akaratát, szándékát, tervét véghezvigye, teremői munkáját a megváltás tényével megkoronázza és betetőzze az Isten dicsőségét. Sőt ennél is sokkal nagyobbért: azért hogy Te, lehajtott fejű gyermekeid álmát virrasztó testvérem *bizhass* és csöndesen, boldogan, Isten kezébe fogózva, mély hálaadással imádkozzál.

R. L.

A mi istentiszteletünk.

III. Symbolikus istentiszteletek.

1. A konfirmáció.

A protestáns istentisztelet harmadik fajtája a *symbolikus*. Nem tulságosan kifejező ez a jelző, mert nagy általánosságban *minden* istentisztelet symbolikus, amennyiben minden istentisztelet középpontjában egy symbolikus cselekvény, vagy cselekvénysorozat áll. De ezek a symbolikus cselekvények mégis különböznek egymástól s épen ez a különbségük nyújtja az osztási alapot. Ugyanis az olyan istentisztelet, amelynél minden symbolikus cselekvény magának az igehirdetésnek, mint legfőbb és egyetemes actionak a kiemelésére szolgál, a potiori neveztetik homiletikai istentiszteletnek. Ahol a cselekvény egy sákramentom, sákramentomos istentiszteletről van szó. Végül az az istentisztelet, amelyiknek a középpontjában egy specialis jelképes cselekvény van, anélkül, hogy az sákramentom volna, tehát amelyiknél az életnek egy különös aktusa a maga szertartásos voltában adja az igehirdetés *alkalmát*: jobb híjján symbolikus istentiszteletnek nevezhető. Ilyen symbolikus istentisztelet annyiféle lehet, ahány életaktust teszünk vallásos szertartás tárgyává; de a legáltalánosabban, mint egy történelmileg legteljesebben ez a három alakult ki: a konfirmáció, a házasságkötés megáldása és a temetés.

Konfirmáció a gyermekkeresztség miatt van. Célja az, hogy a keresztségben virtualiter nyert üdvjavaknak aktualizálódását kifejezze. A konfirmáció azt jelenti, hogy a megkeresztelt épen keresztsége folytán oly pontra érkezett, amelyen maga veszi át az új életbe való belegyökerezés művét; azt jelenti, hogy a keresztségben nyert kegyelem *öntudatos átélésére* a megkonfirmált magát képesnek és kötelezettnek tartja. Tehát a konfirmáció symbolikája két dolgot fejez ki: 1. a megkeresztelt már autonom keresztyénné lett, 2. ennek alapján felvétel a testvérek gyülekezeti közösségébe. Ennélfogva minden konfirmációnak ezek a lényeges liturgiai alkotó részei: 1. Az ifjak megvallják hitüket és fogadalmat tesznek, 2. A gyülekezet ezt a vallástételt elfogadván, a katekumenusokat tagjai közé felveszi és őket ebből az alkalomból *megáldja*.

A konfirmáció emez elvi tartalmának a megállapítása sok idevonatkozó kérdést egyszerre megold. Legelőször is az világosodik meg, hogy a konfirmáció liturgiai lényegéhez egyáltalán nem tartozik hozzá a vizsgálat, a káté kikérdezése, mert a hitvallás lényege nem az, hogy valaki egy-két részletkérdésre megfeleljen, hanem az, hogy a keresztyénség alapigazságairól ünnepélyesen és önként bizonyosságot tegyen. Mihelyt

pedig erre a belátásra eljútottunk, egyszerű lélektani, vagy pedagógiai megfontolás dönt a fölött, hogy két olyan különemű lelkiállapoton nyugvó tevékenységnek, mint a vizsgálat és a vallástétel, az összeelgyítése ildomos dolog-e vagy pedig nem? Nincs pedagógus, és nincs liturgus, aki egy mákszemnyi hozzáértés birtokában erre a kérdésre *igen*-nel felelne. Azért hát nagyon örvendetes haladás, ha a konfirmáció vizsgát az ünnepélytől elválasztva, külön tartják meg, lehetőleg napokkal az istentiszteleti aktus előtt. Meg kell arra hívni a szülőket, a presbytereket, a gyülekezetet; jó, ha a templomba megy végbe megelőző vasárnap délután; de utánna következzen még a szertartásig az elmélyedésnek és a csendes készülődésnek párnapos tempus clausum-a.

A konfirmáció lényegéből következik másodsor az, hogy az úrvacsoraosztás a konfirmáció szertartásától elválasztandó. Ez azt jelenti, hogy a konfirmáció csak felhatalmaz az úrvacsora vételre, de nem osztja ki azt; úrvacsorát az ifjak a legközelebbi alkalommal a *gyülekezettel* vesznek. Kétségtelenül van valami megható az úrvacsorázó ifjú sereg látásában, de ezért nem szabad feladnunk azt az elvet, hogy úrvacsorát csak a gyülekezet vesz meghatározott rend és alkalom szerint s a konfirmáció épen az a szertartás, amelyik erre a gyülekezettel való communiora felhatalmaz. Van abban az úrvacsoraosztásban valami nem protestáns, amit a gyülekezet csak *néz*. Viszont mily meghatóvá lehetne tenni egy olyan pünköszt elsőnapú úrvacsoraosztást, amelyben a múlt vasárnap megkonfirmált ifjú sereg fehér ruhában testületileg részt vesz.

A konfirmáció *helye* a templom, *ideje* vagy virágvasárnap, vagy áldozócsütörtök, illetve Exaudi-vasárnap, — ez azonban nem okvetlenül kötelező. Mindenesetre jobb, ha a pünköszt, vagy husvétünnepkörbe esik, mintha máshova. Engedni kell, hogy a gyermekek kedvük szerint felékesítsék a templomot virággal, zöld ággal, de kívánatos, hogy a pásztor maga menjen ki az ifjakkal a mezőre virágot, zöldágot gyűjteni, mert különben igen könnyen csavargás lesz a mivelet vége; — idézzük csak fel gyermekemlékeinket.

A dolog természetéből következik, hogy a konfirmációi istentiszteletnek kettős arca van. Egyik arcával a gyülekezetre néz, másikkal az ifjakra. A gyülekezet gondjára bizza az ifjú testvéreket s azt teszi felelőssé érettük. Ha ezek közül elvész egy, rendesen a gyülekezet a hibásabbik. A szolidaritás érzése, az a gondolat, hogy egymás terhét hordozzátok s úgy töltsétek be a Krisztus törvényét: ez a föltétlenül uralkodó hang. Tehát téved az igehirdető, ha csak az ifjakat adhortálja, ha a gyülekezethez nem szól s engedi, hogy a hívek mintegy páholyból nézzék a szertartást s távolról gyönyörködjenek a jelenetben. Viszont a konfirmándusok is érezzék, hogy főképen mégis csak róluk van szó s végtől-végig tapadó figyelemmel kísérik a lekipásztor beszédét. Ez a kettősség a konfirmáció liturgiájának egyik legnagyobb nehézsége, de legáldottabb gyümölcse is.

A konfirmációi beszéd gondolatanyagára nézve idejegyzem a Niebergall elmés fejtegetéseit: Főtörekvésünk az legyen, hogy a gyülekezetben felébresszük a szolidaritást és a felelősséget. Kerüljük az érzelgést, hagyjunk békét a csillagoknak, a szivárványnak, ne ecseteljük a reájuk várakozó szenvedéseket; azzal, hogy egy pár tucat zsebkendőt mozgásba hoztunk, még nem lendítettünk semmit. Baráti, meleg, vidám hangon

szóljunk, a gyermekeket ne tekintsük félig megtért keresztyéneknek, sem e világ tékozló fiainnk, hanem higgyünk bennük, s bizzunk, hogy bár sok éretlen és könnyelmű gyerek van közöttük, Isten keze majd elvezérli őket. Induljunk ki abból, amit a szülők vagy a gyerekek éreznek: a szülők büszkesége és aggodalma, szorongó reménysége és pillanatnyi elhomályosodása; a gyermekek önérzete, fontosságuk tudata, nagyos álmai mind igen alkalmas érzés arra, hogy melodiához való akkordot adjon. Mutassuk fel, hogy mire vágyik, mire *kell* vágyania most szülőnek, gyermeknek egyaránt. Rajzoljuk meg egy pár vonással a keresztyén ember életét, mint az egyetlen kívánatos eszményt, mert ez óvja meg és fejleszti ki az ifjak ma még elburkolt belső világát. Mutassunk reá az élet elsajátításának eszközeire: az imádságos, bibliás, úrvacsorázó, gyülekezeti életre. Tárjuk fel, hogy ezer meg ezer kéz nyul az olyan lélek után, aki felfele akar haladni s kérjük a hiveket, hogy senkinek se maradjon tétlen a keze ilyen felfele törő lelkek láttára. Beszéljünk arról, hogy a közösség emel, megtart s a sok elesett, elkallódott, kihűlt lélek azzal indult meg a lejtőn, hogy kiszakadt, vagy bele sem iktatódott a közösségbe. A Sátán először a pusztába viszi az embert s ott kísérti meg; izolálja, hogy megejtse. Jó, ha művészi emléklapot adunk az ifjaknak s az azon ábrázolt jelenetről vesszük a beszéd alapvető képét, mert azzal meg is rögzítjük a mondani valóinkat. Ünnepegy alatt mélyen szívjuk magunkba az előmlő hangulatot, hogy jövőre értékesíteni tudjuk.

Mutatóul közlünk egy teljes konfirmációi agendát:

A. A vizsgálat.

A harangszó elhallgat, a gyülekezet begyült. A konfirmándusok a lelkész vezetésével orgonaszó mellett, ünneplő ruhában, a papi lakásról vagy az iskolából szép sorban bejönnek. A gyülekezet feláll s állva marad, míg az ifjak helyeiket elfoglalják. Felálló és főének. A pap az urasztalához megy és fohászt mond: „A mi segedelmünk jöjjön az Űrtől, aki teremtette az eget és a földet. Atyánk, szentelj meg minket a te igazságoddal; a te igéd igazság. Amen. Azután így imádkozik:

Mindenható Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus szent Atyja! Hálát adunk neked, hogy ez ifjakat idáig segítetted és bennük minket gazdagon megáldottál. Magasztalunk mindenenk felett azért, hogy megismertetted magadat velük és megmutattad nekik az örökélet útját. Nyisd meg az ajkukat és világosítsd meg az értelmüket, hogy bizonyosságot tegyenek arról, amit láttak és hallottak. Váltsd be rajtuk a te kegyelmes ígéretedet, hogy akinek van, annak még adatik, mignem bővölködik és öröme teljes leend. Mutasd meg Atyánk a te jóakarodat: hogy ne csak hallgatói, hanem cselekvői legyenek az igének. Kösd össze a szülők szívét a gyermekek szívével, hogy a vérség kapcsolata mellett fűzze őket egybe élő gyülekezetté a te szent Fiad értünk hullott vére és a te Szent Lelked győzelmes ereje s ezzel is, most is a te országod épüljön és a te gyülekezeted gyarapodjék. Ezzel áldj meg minket mennyei Atyánk, Amen.

Halljátok meg Istennek ígését, amint az meg van írva Máté evangéliuma 11 részének 25–30 versében. (Felolvastatik.)

Kikérdezés.

Az ifjak éneke: Megáll az Istennek ígéje
És nem állhat senki ellene stb.

Lelkész: „Meghajtom térdeimet a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja előtt, kiről neveztetik minden nemzetség mennyen és földön, hogy adja meg nektek az ő dicsősége gazdagságáért, hogy hatalmasan meg erősödjete az ő lelke által a belső emberben, hogy lakozzék Krisztus hit által a ti szivetekben, a szeretetben meggyökerezvén és alapot vevén, megérthessétek minden szentekkel egybe, mi a szélessége és hosszúsága, mélysége és magassága az Isten jóvoltának.“ (Ef. 3. 14—18.) Amen.

B. A konfirmáció ünnepe.

Bevonulás ugyanúgy, mint fenn. Ének: mint a szép hives patakra . . .

Fohász: Istennek lelke, aki alászállottál a mi Urunk Jézus Krisztusra, szállj alá e növendékekre is, hogy lássanak ők is megnyilatkozott egeket és hallják a mennyből aláhángzó atyai szózatot: Ez az én szerelmes gyermekem, akiben nekem kedvem telik. Amen.

Vagy: Ez az a nap, melyet az Úr rendelt; örvendezzünk és vigadjunk ezen! Oh Uram, segíts most, oh Uram, adj jó előmenetelt! Amen.

Imádság: Mindenható Isten, mennyei Atyánk! Hálaadásra buzdulva magasztalunk téged azért, hogy beváltottad rajtunk eme szent ígéretedet: „Törvényeimet az ők helsejökbe helyezem és az ők szivökbe írom be és Istenök leszek, ők pedig népemmé lesznek. És nem tanítja többé senki az ő felebarátját és senki az ő atyjafiát, mondván: Ismerjétek meg az Urat, mert ők mindnyájan megismernek engem, kicsinytől fogva nagyig azt mondja az Úr, mert megbocsátom az ők bűneiket és vétkeikről többé meg nem emlékezem.“ Micsoda öröm, hogy minket a te Szent Lelked által megvilágosítottál és örök üdvösségre elhívtál, miképen köszönjük meg, hogy szent Fiadban kiengesztelődte irántunk és megbocsátottad bűneinket! Kérünk téged buzgó könyörgéssel, hogy amit megkezdettél rajtunk, vidd dicsőséges végbe s cselekedd, hogy mi is naponkint növekedjünk az előtted való kedvességben és a te félelmedben. Ime alázatosan kérjük tőled Szent Fiad nevében, hogy az ifjak öregbedjenek és az öregek megifjodjanak a hitben. Ne engedd, hogy ünnepi áhítatunkat valami megzavarja, ennek a szent órának áldását bármi csökkentse. Mutasd meg a mi megfeszített Urunkban a te megnyilatkozott szivedet, a te szent komolyságodat és atyai könyörületedet. Add, hogy megszabadulva a bűn súlyától, vidáman magasztaljunk téged, ma és mindörökké, mint a te választott néped, a te szenteidnek gyülekezete. Amen.

Gyülekezet énekli: Megáll az Istennek igéje.

Lelkipásztor: Istennek amaz igéje, amelyről veletek társalkodni kívánok, írva található a Máté írása szerint való evangélium 28. részének 18—20 versében a következőképen: (Felolvassa.)

* Ugyebár mindenki, aki elválík szeretteitől, a bucsú pillanatában még egyszer összefoglalja és egy summában a szivére köti kedveseinek azt, amit legfontosabbnak ítél az elhagyandó drága lélek számára. Az ilyen összefoglalások mindig nagyon súlyos, nagyon komoly, szinte testamentomos-erejű szavak szoktak lenni. Nos, abban mindnyájan meg egyezünk, hogy senki sem szeretett úgy, mint Jézus szerette a rábizottakat; senki sem tudott olyan mély, olyan örökkévaló gondolatokat adni, mint Jézus és senkinek sem érdemel a szava akkora bizalmat, mint a Jézusé, aki nem magától szólott, hanem azt jelentette meg,

* Ez a beszéd hevenyészett vázlat, ezért zökken néhol.

amit az Atya közölt vele. Hármaskörünk van tehát arra, hogy a Jézus Krisztus felolvasott testamentumát különös áhítattal fogadjuk s olybá tekintsük, mint az örökkévalóságra szóló, végérvényes, mindig és mindenkire elégséges útravalót.

Ezért veszem fel épen ezeket az ígéket. Döntő fordulat előtt állnak a mi drága ifjaink: átlépnek a gyülekezeti nagykorúságba s ezen túl nevelői közvetítés nélkül, magukban állnak vagy esnek. Felszabadúlnak a gyermekség korából és a maguk lábán fognak járni, mint a galileai tanítványok. Boldog, de megindító pillanat ez a szülőkre, akik csak most ringatták gyermekeik bölcsőjét, csak most tanították gögicsélni, s ime már itt állanak ők is serdülő koruk teljében, hogy gyermekségük idejét vidáman, --- örökre! — átlépjék. Felújulnak a fájó gondok: mi lesz velük? Mily mosolygó és tiszta az arcuk: meddig tart a mosoly és meddig a tisztaság? Mily bizakodók és gondtalanok: vajjon nem érkeznek-e meg estére vánszorgó, tépett, reményvesztett sereg gyanánt? Ah, ha látnátok ezt a lelketekből szakadt, mondhatatlanul ismerős arcot eltorzúlva, megbélyegezetten, a kárhozat sötétlő jegyével, amint konokul és vádlón reátok tekint? Nem érzitek-e, hogy védelemre, oltalomra van szükségük, olyanra, amely egyszerre mindenhatóság és örök szeretet legyen?

És tí kedves ifjak, akik büszkén és boldogan álltok itt e várva várt ünnepi órában, hogy mától fogva gyülekezetünk önálló tagjai legyetek, nincs-e szükségetek valami *biztosítékra* avégből, hogy ti el ne essetek, meg ne csalódjatok, hanem egyre szebb, gazdagabb, belsőbb és boldogabb élet áldott birtokosai lehessetek?

Nos, szülőknek, gyermekeknek épen ezt a kezességet nyujta a felolvasott ige. Legyetek tanítványok: Jézusnak ez a felhívása csendül ki belőle; legyetek tanítványok, s akkor minden mentve van. Ezt hirdeti 1. a Mester személye, 2. az ő nevelésének módszere és végül 3. az elért eredmény.

1. Sokféle tanítómestere van a világnak s mindenik mást és mást tanít. Az egyik azt mondja: együnk igyunk, holnap úgyis meghalunk. De nézzétek meg az ilyen mester tanítványait, mint romlanak meg, züllenek el, s jútnak, tékozló fiak módjára a tisztátalan állatok vályujához. Kivánod-e, hogy a te gyermeked is ott végezze? Szeretnéd magad ott látni a sárban, a szennyben, meghalni kiűzött ebként útszélikoldus módjára? — A másik tanító azt mondja: légy okos, gyűjts vagyont, tiszteld a mások jogát, a magadét véd meg; ez a világ olyan, hogy *józan önzéssel* lehet legtöbbször menni benne. De azután jönnek a nagy próbák, a nagy szenvedések. A megrakott csür porráég, a felhalmozott kincs dúlók martaléka lesz, hamúvá válik a családi boldogság, kórsággá az egészség és bekopogtat az ajtón a halál: jó ember, mire mégysz a tudományoddal? A harmadik tanító így oktat: Légy érzéketlen; ez az élet siralomvölgy úgyis s az a legboldogabb, aki semmit sem remél, semmit sem hisz, semmit sem akar, csak napról-napra élni, míg elfogy ez a sáros, szennyes emberi élet. Talán nem is veszi észre, hogy ezzel a bölcsességgel milyen nyomorúlttá, milyen szánalmasan üressé, emberhez méltatlanná tette az életét. Ah, az ember bizonyára többre hivatott, minthogy igavonó barom legyen.

Ezekkel szemben és ezek felett ott áll a mí Mesterünknek, Jézus Krisztusnak az alakja. Felséges, vidám, hatalmas, gyönyörű élet. Nézz

zétek, mennyi békessége, öröme, ereje és diadala van! Nem tanácsol, nem kuruzsol, nem ír recepteket, hanem azt mondja: Így éljétek! Van egy szép, gazdag, teljes élet. Van öröm, van béke, van diadal a földön. Ez a világ csupán dúrva külső burka az isteni élet csodálatos, benső módjainak. *Lehet* a lélek tiszta, *képes* a szív a boldogságra, van mód a halál feletti győzelemre. Ezt az életet nem ti találtátok ki, nem ti foltozgatjátok össze, ezt az életet az örökkévaló Isten szerezte és úgy rendezte a világot, hogy ez az élet kipattanjon és felfejlék belőle, mint ahogy a sáros földből kipattan a tavasz és a mocsár színén fölfejlék a vizi liliumok bokréta-erdeje. Ezt az életet szánta nektek Isten s azért teremtette a világot, azért formálta az embert, hogy megteremjék itt ez az élet, mint az ő dicsőségének tavasza. Minden erre szolgál s miután én vagyok az élet: „teljes hatalom adatott nekem mennyen és a földön.” — mondja Jézus. — A földön azért, mert Istennek könyörüllete, irgalma, nevelő ereje, fegyelmező hatalma bennem öltött testet, s Isten azt akarja, azt szereti, azt munkálja, amit én, mert én azt akarom, azt szeretem, azt munkálom, amit ő. Hatalmam van a bűn felett, mert megtörtem az átkát, s az enyéimet kiszabadítottam belőle; hatalmam van a világ felett, mert mulandó árnyékai között felépítettem a hit belső, boldog világát, hatalmam van a halál felett, mert én az Isten diadalmas élete vagyok, aki a halál setét burkától felszabadítom és kiragadom azt, ami belőlem való. Teljes hatalmam van a mennyben: akiket megváltottam, azok az enyéim; én pásztorolom én igazgatom, én tartom meg őket, mert Isten reámbizta az országlást, az ítéletet, az örök megtartást. Legyetek az én tanítványaim!

2. Erre biztat az ő *nevelői módszere*. Módszer alatt értjük a nevelői eszközök alkalmazását. Eszközei: a keresztelezés és a tanítás, vagy teljesebb értelemben: az ige, az egyház és a sákramentumok. Ezt pedig úgy alkalmazza, *hogy ő mindig velünk van*. Nem tudom, mit csodáljunk inkább ebben az ígéretben: vigasztaló erejét, vagy pedig azt a vonását, hogy vele mily öntudatosan élhetünk. Ime két bizonyosság van e szavakban: először az, hogy a teljes hatalmú Mester minden ereje a mi rendelkezésünkre áll, másodsor az, mindenki élhet vele, aki ez eszközökben magát a Mestert találja fel. Ime ott van a keresztség. Bármily megható szertartás is, csak üres szertartás marad, ha benne nincs Ő maga velünk. Mégis azt tapasztaljuk, hogy a legfőbb embert csak a pap keresztele meg vízzel, de nem keresztelezik meg az illető a Jézus tűzkeresztségével. Bemutatjuk neki gyermekeinket, de nem hagyjuk nála: kivonjuk az ő szent környezetéből és e világ szerint neveljük. Gondoljátok el, milyenné vált volna a ti éltetek, ez ifjak élete, ha Ő állandóan veletek maradt volna, ha ti állandóan Vele maradtatok volna? Milyen békés, meleg, boldog lett volna a ti családi fészketek, akár csak a bethániai hajlék, ha Jézus lett volna úr a házatoknál! Mennyivel kevesebb sírni valótok, mennyivel több örülni valótok lenne most! A lelketek nem lenne olyan fáradt, olyan sebhelyes; ezek az ifjú lelkek nem lennének olyan nehézkesek, olyan földhöz ragadtak. Akit megkereszteleznek, annak tanítványa kell lennie; úgy-e, látjátok, hogy mi mindent mulasztottatok el. De még mindent helyre lehet hozni. Ott van kezetekben az ige, a szentírás s benne a teljes Krisztus. Szakadatlanul beszél hozzátok, rólatok, nektek, — miért nem figyeltek a szavára? Mi mindenféle beszédet meghallgattok, elhisztek, pedig a leg-

több léha, káros fecsegés: az Irás azokat mondja, amik a ti örökkévalóságotokat dönti el. Nem boldog dolog-e az, mikor a lélek az ő Királyával társaloghat? A fájdó lélek az egyetlen vigasztalóval, a bűnös az irgalmas bíróval, a gyenge a mindenható baráttal. *Minden napon* velünk van az Úr. De talán legtitkosabb és legboldogabb együttlétben mégis az Úri szent vacsorában van velünk. Itt jelenik meg előttünk szenvedéseivel, hulló vérével, nyílt sebeivel, hogy elmondja: mennyire szeret, milyen drágák vagyunk neki, pedig a mi bűneink veresége van rajta. Itt jelenik meg előttünk büntörlő hatalmával, rabul ejtő erejével, diadalmas toborzásának mennyei forgószelével. Mindig újat mond, pedig ugyanazt mondja mindig: Istené vagy s benne lehetsz boldog. Enyhület, üdülés, szent átforródás, kiengesztelődés és új elkötelezés: ime mind az az áldás, amivel segít, nevel megtart és kifejleszt minket az az Úr, aki „Velünk vagyon.“

Velünk léte nemcsak időleges, mindennapos, de rövid látogatás, hanem *állandó*. Úgy van velünk, mint ahogy a levegő: láthatatlanul körülvesz és szakadatlanul táplál. Ugyanis az ő egyházában egy olyan lelki környezetet teremtett, amelyik táplálja, neveli mindazokat, akik abba beiktatódtak. Ez az ő titokzatos, láthatatlan, mennyei teste, amelyben minden elhívott lélek egy-egy élő tag: azzal, hogy maga él, táplál másokat. Ugy van benne Krisztus az ő egyházában, mint a lélek a testben; az egészszet áthatja, élte, egy vele, bár különbözik tőle.

Mi következik ebből mireánk? Az, hogy bár különböző egyéniségek vagyunk, mégis egy élő szervezetet alkotunk. Nem közömbös tehát egyik a másikra: ha egy tag szenved, szenved a többi is; ha egy tag beteg, az fáj az egésznek. Együtt állunk, vagy esünk; felelünk egymásért itt a földön s az örök bíró előtt is. Ha itt egy gyermekarc eltorzul, egy ifjú lélek kárbavesz, odafönn mindnyájunkat kérdőre vonnak érte. Azt soha senkitől sem kérdi Jézus, mit tettél *magadért?*, mert úgyis igen sokat teszünk magunkért; a mennyben csak egy kérdés fog felénk dörögni: mit tettél *másokért?* Mit tettél másokért, hogy azok jobbak, igazabbak, hívőbbek legyenek?

A láthatatlan anyaszentegyház földi képe a gyülekezet. Ime, itt áll előttetek ez az ifjú sereg. Mindnyájan ismeritek belőle mindeniket. Tudjátok, mire van szükségük, mi fenyegeti őket, hová kell eljutniok. Tegyétek őket tanítványokká: azaz olyanokká, akik megtartják a Jézus parancsolatait, akik az életükkel tesznek vallást, akiknek mestere mellett

3., az *eredmény* tanuskodik. Ez az eredmény pedig a „parancsolatok megtartásából“ származó *örökélet*. Ne gondoljunk sok apró erkölcsi parancsra, mert itt az örökkévalóságnak egyetemes törvényéről: a Krisztusban való életről van szó. Csak egy parancsa van Istennek: élj a magad élettörvénye szerint! Töltsd be azt a feladatot, amelyre rendeltetted. Nekünk pedig az a rendeltetésünk, hogy az ő dicsőségéből minél többet fogjunk fel és minél többet sugároztassunk ki. Akárhova állítson titeket az Úr kegyelme: látszodjék meg rajtatok az ő dicsősége. Forduljon erre vagy amarra külső éltetek sorja: belsőleg egyre erősebben tartozzatok hozzá. Tündököljék fel rajtatok az emberi élet hősi vonása: békesség, szeretet, jóakarát áradjon körültek. Az örökkévalóságból jöttetek és oda tűntök el: úgy vonuljatok át a földi élet tájékain, mint akik az Isten szivéből szakadtatok ki és oda tértek vissza. Induljatok örömszerző életre: hadd teljék bennetek kedve az Istennek. A világ

fundamentomának felvettetése óta várt reátok: ő nem csalatkozhatik meg.

„És hozzájuk menvén Jézus, szóla nékik.“ Ime, hozzátok is jó és ez ünnepi órában azt mondja nektek: legyetek az én népem, legyetek az én tanítványaim.

Felelje szivetekben a szent fogadás: leszünk Uram, Amen.
Miatyánk.

A lelkész votummal kérdezi: kijelentitek-e Isten és e gyülekezet szine előtt, hogy a keresztségben vállalt kötelezettséget hitetek megvallása által önként magatokra veszitek?

Kijelentjük.

Hiszitek-e, valljátok-e, hogy a Jézus Krisztus evangeliuma Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére; hogy Jézus Krisztus az egyetlen közbenjáró Isten és emberek között és egyedül az ő halálába vetett hit által igazulunk meg ingyen, Istennek kegyelméből?

Hisszük és valljuk.

Igéritek-e, hogy a Jézus Krisztusnak igaz követői, református anyaszentegyházunknak holtig hűséges, engedelmes és áldozatrakész hivei lesztek?

Igérjük.

Kézadás.

Én pedig, mint a mi Urunk Jézus Krisztusnak és református anyaszentegyházunknak hivatalos szolgája, egyházunk önálló tagjainak nyilvánítalak titeket és felhatalmazlak az úri szent vacsora vételére. A minden kegyelemnek Istene, aki az ő örök dicsőségére hívott el minket a Jézus Krisztusban, tegyen tökéletesekké, erősekké és állhatatosokká a hitben és fogadástételek teljesítésében. Övé a dicsőség és hatalom örökkön örökké Amen.

Konfirmáltak éneke: Szent hitünkről vallást tettünk stb.

Könyörgés a konfirmáltakért. Mennyei Atyánk, magasztalunk Téged minden jótéteményeidért, amiket ez ifjú seregen megmutattál. Köszönjük, hogy kiválasztottad és elhivtad őket, megismertetted velük a te szent fiadat, s lelked erejével megváltatásuk művét hatalmasan megindítottad, hogy dicsőségesen véghez vidd. Bocsásd meg nekünk, a szülőknek, a tanítóknak, a pásztoroknak, az egész gyülekezetnek, amit velük szemben elmulasztottunk. Serkents mindnyájunkat egymás terhét hordozó munkás szeretetre, hogy egyházad épüljön, dicsőséged egyre hatalmasabban tündököljék. Terjeszd ki fölöttük gondviselésed szárnyait, jószándékukat vidd tökéletes végre, fogyatkozásaikat pótdold ki kegyelmeddel és vigyázz reájuk, hogy egy is közülök el ne vesszen. Segítsd őket, hogy egyre erősebbekké váljanak a hitben, gazdagabbakká a szeretetben s mindig hivek maradjanak tehozzád. Térjen anyaszentegyházadra az ő életükből tisztesség és áldás és szent Lelkeddel hathatósan támogass, hogy se halál, se élet, se angyalok, se fejedelemségek, se hatalmaságok, se jelenvalók, se következők, se semmi más teremtmény el ne szakítson minket a mi Urunk Jézus Krisztusnak szerelmétől. Ámen.

A növendékek térdre hullnak.

Megáldás: Nevében annak a szeretetnek, amely látott és keresett titeket, mikor még a föld sem volt formálva megáldalak titeket. Legyen az életetek tiszta, békés, boldog; legyen a halálotok csöndes és dia-

dalmas. Ragyogjon a szemetek, még ha könnyek borítják is el és maradjon a homlokotok derült, még ha az élet mélységeibe szálltok is alá. Válgják javatokra a fájdalom próbája és kőzapor között is lássatok megnyilatkozott egeket. Legyetek hivek mindhalálíg s egykor nyerjétek el az örökélet koronáját. Az Atya kegyelme, a Fiú megváltó szeretete, a szentlélek győzelmes ereje maradjon és dicsőüljön meg rajtatok. Ámdn.

A konfirmáltak és a gyülekezet éneke:

„Áldást kérünk óh nagy Isten stb. 1—2. vers.

R. L.

A konfirmáció reformja.

1. A konfirmációi előkészítés célja és lényege.

Ez évi májusi (5-ik) számunkban a konfirmáció reformja érdekében kérelemmel fordultunk összes illetékes tényezőinkhez, véleményeik közlése céljából. A legfontosabb kérdések közül néhányat körvonalaztunk is. Célunk minél szélesebb alapon, minél több tapasztalat közlése alapján indítani meg akciónkat a kívánatos reform érdekében. Ha a kellő előkészülettel rendelkezni fogunk, a hivatalos fórumokat is fel fogjuk keresni javaslatainkkal. De épen ennek a fellépésnek kell biztos alapot teremtenünk. Mielőtt az innen-onnan már beérkezett egyes vélemények referálásába fognánk, ez alkalommal meg kell emlékeznünk a *Kálvin-szövetségnek Losoncon*, ez évi aug. hó 15—18-án tartott lelkeszi konferenciájáról, amely a konfirmáció kérdésének külön előadást és megbeszélést szentelt, s ezen kívül is az egész konferencia folyamán újra és újra felvetette azt. Az általunk a fent jelzett helyen körvonalozott kérdések közül főleg a konfirmációi előkészítés célja és lényege, továbbá a konfirmandusok életkorának kérdése vettett fel a konferencián. Teljesen beigazolódott az az állításunk, amelyet májusi közleményünkben hangoztattunk, hogy az egész konfirmáció ügye ma még *probléma*. Nincs határozottan és egységesen kialakult véleményünk egyetlen fontosabb kérdésére nézve sem s így elsősorban arra nézve nincs, hogy mit kell tartanunk a konfirmációi előkészítés tulajdonképeni céljának és lényegének? A losonci konferencián is ahány felszólalás, annyiféle meghatározás is esett a kérdésben. Ezen a helyen nem célunk tudósítást, vagy pontos jegyzőkönyvet adni a konferencia idevágó részletéről, hanem kiemelünk bizonyos jellemző és hasznosítható vonásokat az egészből.

Mindenek előtt a magunk részéről kijelenthetjük, hogy 50—60 kálvinista lelkesnek — a javából valóknak — e kérdésről való együttes beszélgetését az *egész* kálvinista papság felfogására nézve jellemzőnek és jelentőségesnek tartjuk és nem alap nélkül mondjuk újra azt, hogy nincs egyházunknak e téren egységes megállapodása. A konferencia résztvevői közül azok, akik e tárgyban felszólahtak, abban mégis nagyjából megegyeztek, hogy a konfirmációi előkészítést *oktatásnak, tanításnak* fogták fel: vagy legalább is nem emelték ki annak más lényeges

jellemvonását. Ez maga egyik olyan jellemző vonása a dolognak, amiről nagyon is lehet diskurálni. Hogyha a konfirmációi előkészítés lényege vallástanítás, akkor az a kérdés, hogy vajon miben különbözik az az iskolai vallástanítástól, azaz mi a speciális célja és jellege? A többek közt csak három jellegzetes véleményt fogok itt rövidesen érinteni, amelyek mindenike alapos és komoly indokolásban részesült:

1. a kérdés előadója, Dr. *Hetessy* Kálmán lelkész szerint a konfirmációi oktatás egyik legfőbb, mindenekelőtt való célja *az egyház történetének* megtanítása, a multtal való részletes és komoly megismerkedés, mert ez szeretetet és lelkesedést kelt az önálló egyháztaggá leendő ifjuban egyháza iránt, ez teszi őt buzgó és igazi reformátussá. Ehez kapcsolódik az egyház jelenlegi alkotmányának és szervezetének ismeretése és megtanítása.

2. *S. Szabó* József vallástanár, aki szintén fontosnak tartotta az egyház multjának ismeretét, a konfirmációi oktatást az őskeresztyén katekumenátus módjára gondolja folytatandónak s céljául a hit és erkölcsstan, ill. a keresztyén világ és életnézet elemeinek megtanítását, *rudimentális hittani ismeretek* nyújtását állítja.

3. *Gombos* Ferenc lelkész, már nyomtatásban is megjelent (Lelkész-egyesület, 1916. évf. 27. sz.) véleménye pedig az, hogy a konfirmációi előkészítés feladata a *felekezeti egyház theologiai világnézetével való megismertetése* a növendékeknek, mert csak ez képez speciálisan egyháztaggá. Ehez azonban megkivántatik az, hogy a jelöltek (növendékek) *legalább 18 évesek* legyenek, akik már szabadon határozhatnak felekezeti hovatartozandóságuk dolgában és befejezett vallásoktatás áll mögöttük; míg *Hetessy* szerint az előkészítésnek a *12 évtől a 15-ig* kell tartania. Az életkor kérdésével külön fogunk foglalkozni. E három véleményhez a lényeg és cél kérdésében kell hozzászólásunk. Mindenekelőtt nagyon megfontolandónak kell tartanunk azt a kérdést, hogy a konfirmációi előkészítés *egészen, vagy mennyiben oktatás, tanítás?* Vajon nincs e az előkészítésnek egyéb célja, mint akár az egyháztörténetének, akár egy káténak megtanítása? Egyáltalában vallástanítás-e a konfirm. előkészítés? Ha az, akkor mire való volt az *iskolai* vallástanítás? Akár népiskolát, akár középiskolát végzett növendék konfirmáljon, akár 15, akár 18 éves legyen, föltétlenül igaz az, hogy egy *befejezett, egész vallásoktatáson túl kell lennie*. Már a népiskolai vallástanításnak fel kell ölelnie a maga módján a Biblia, az egyháztörténet, a hit- és erkölcsstan egész körét; ezt a kört szélesítheti és speciálizálhatja az életviszonyok szerint az ismétlőiskola: a 15 éves falusi gyermek vallástanításának befejezettnek kell lennie. Még inkább a 18 éves, középiskolát végzett ifjúé. Szóval az életkor kérdésétől függetlenül is áll az, hogy konfirmációra csak olyan növendék készíthető elő, aki a vallástanítás egész köréből legalább elemi oktatásban már részesült.

Ellenkező esetben föl van tételezve, hogy az iskolai vallástanítás értéktelen volt. Ha azt állítjuk, hogy a konfirmándusnak az egyháza történetével való megismerkedés a feladata, ezzel azt is kimondottuk, hogy azért, mivel az iskolában azzal nem ismerkedett, nem ismerkedhetett meg. Ez pedig lehetetlen. Még hogyha a valóságban úgy lenne is, csak az következne belőle, hogy az *iskolai* vallástanítást kell megreformálni e tekintetben és nem a konfirmációi előkészítést. Sőt, a dolog úgy áll, hogy véleményünk szerint a konfirmáció reformjának egyik legfőbb sürgető oka az, hogy egyháztörténet tanításnak, vagy egyszóval tisztán oktatásnak fogatik fel. Én a magam részéről pld. a konfirmációi kikérdezésen Nagy Konstantinus uralkodásáról „tettem hitvallást” és ez alapon nyilvánítottam önálló egyháztagnak. Ha valahol, úgy épen a konfirmációnál bizonyos a puszta intellektuális munka abszolút hiába-valósága. Az előkészítésnek nem lehet speciális célja sem az egyháztörténet, sem az egyházalkotmány, sem a rudimentális hittani ismeretek megtanítása pusztán és egyedül. A Gombos Ferenc által ajánlott „*felekezeti egyház theologiai világnézetének*” megismertetése pedig, bár feltétlenül speciálisabb és az egész vallástanításon nyugvó feladat, csak a konfirmándusok intelligens részéről képzelhető el. Hogy mi a konf. előkészítés lényege és célja, azt eldönti az, hogy *mire* akarjuk vele a növendéket előkészíteni? Egyháztörténeti, hittani, etc. *érettségi-vizsgálatra-e*, vagy önálló református-keresztyéni *életre*? Mivel bizonyos az, hogy az utóbbira; bizonyos az is, hogy az életre nem oktatással, hanem *élettel* lehet nevelni, előkészíteni. Hogy készítik elő a katonát a háborúra? Úgy hogy *próbáltatják, gyakoroltatják* vele a háborút a hadgyakorlatokon. A keresztyéni élet harcára is a *keresztyéni élet gyakoroltatásával* lehet a növendéket előkészíteni. A konfirmációra való előkészítés ehez a harchoz a nagy hadgyakorlat; vagy mondhatjuk úgy is, hogy a keresztyén élet drámájához a főpróba. Ennélfogva a konfirmációi előkészítésnek okvetlenül többnek kell lennie puszta oktatásnál, magába kell foglalnia mindazt az elemet, amiből az egyházi közösség élete szövődik: kultikus, pásztori, belmissziói vonatkozásaiban.

Hogy ebben az előkészületben okvetlenül helye van az oktatásnak is, az kétségtelen; de ennek anyagát és módszerét speciálisan az előkészület többi részéhez kell alkalmaznunk és föltétlenül gondolnunk kell arra, hogy ez az oktatási anyag más és más terjedelmű, tartalmu és tendenciájú lesz a különféle növendék-typusok szerint és hogy formája nem az iskolai tanítás, hanem a szabad pásztori beszélgetés felé kell törjön. Véleményünk szerint tehát a legelső és legfontosabb dolog lenne ezen a téren megállapítani azt, hogy ez az önálló református-keresztyéni életre való tervszerű előkészítés miféle elemekből álljon? Mekkora szerep jusson benne az oktatásnak, mi képezze ennek anyagát, milyen módszer szerint és formában történjék a tanítás; hogyan

legyen az előkészület hit és szeretetközösségé, kultusszá, belmissióvá, pásztorációvá stb.

Az az alapmeggyőződésünk ebben a kérdésben, hogy valóban csak egy *nagyon lelkes és eleven élet-gyakorlat, szent próba* képes a konfirmációra úgy előkészíteni, hogy az csakugyan maradandó hatással legyen a növendékre és komoly kezdetévé válják az ő önálló egyházi életének. Itt természetesen elkerülhetetlen annak a kérdésnek tisztázása, hogy az előkészülethez mikor, mely életévben fogjunk és az meddig tartson és hogy miképen tudjuk biztosítani a konfirmáltak további tervszerű gondozását és vezetését. Megbízható, alapos elvi tanulmányokra ép úgy szükségünk van itt, mint kipróbált, ötletes, lelkes, eredeti gyakorlati tervekre. Nem akarunk saját véleményünkkel senkinek elébe-vágni, inkább helyet adunk a sokkal eredményesebb sokoldalú megbeszélésnek.

(Folytatjuk.)

M. S.

Lelkipásztori munka egy falusi gyülekezetben.

2. Az ifjúsági munka alapvonalai.

Az ifjúság gondozása és az ifjúság közötti munka a lelkipásztor legnehezebb és legkényesebb feladatai közé tartozik. Vannak idős, tudományosan képzett, nagyon sokat tapasztalt lelkipásztorok, a kik egész életükben sohasem fogtak ifjúsági munkát végezni tudni, mert az egész lelkük, modoruk, gondolkozásmódjuk idegen az ifjúságtól, képtelen megérteni azt s az ifjúság is képtelen megérteni őket. Lehet legtisztább és legbecsületesebb a szándékuk, minden tiszteletre méltó nagy, néha önfeláldozó igyekezetük és a vége az, hogy soha, egyetlen fiatal emberre jó hatást elhatározó befolyást nem gyakoroltak. Viszont vannak ifjú, tapasztalatlan, háttérbe szorított lelkipásztorok, akik mint a művész a hegedűn, úgy tudnak játszani az ifjúság szívének húrjain s tudnak abból kicsalni zavaros és tiszta hangot, jót és rosszat egyaránt. Mintha valami csodás sípjuk lenne, mint a mesebeli hammelui patkányfogónak, hogy annak hangjával el tudják vezetni az ifjúságot ismeretlen vidékekre.

Pedig a különbség nagyon egyszerű. Az első csoportja a lelkipásztoroknak azért nem tud tekintélyen kívül más hatást gyakorolni az ifjúságra, mert *nem ismeri* őket, *nem érdeklődik* irántuk, igényli felettük a vezetést, de csak *külső eszközök* alapján. Ezért természetesen *bizalmatlanok* iránta, szemtől-szembe megbecsülik, de maguk között annál kevésbbé. A neve csak „pap“, még nem is „a mi papunk“, még kevésbbé „a tiszteles úr“. Ha valamelyik lelkipásztort a hívei csak mint „pap“-ot emlegetik, ott baj van, ott a kölcsönös bizalom hiányzik. A másik csoport evvel szemben egyszerűen onnan nyeri a befolyását, hogy ismeri az ifjúságot, érdeklődik annak gondolatai, vágyai iránt, azt igyekezik elő is mozdítani, s nemcsak mint palástos „pap“-ban, hanem mint idősebb, jóakaró barátjukat: saját maguk teszik vezetőjüknek. Tudják, hogy mellettük áll mindig, hogy hű vezetőjük akar lenni, s ezért — és ez a lelkipásztori hatás első legnagyobb és legörvendetesebb eredménye — a háta mögött is úgy beszélnek *róla*, mint a hogy beszélnek szemtől-szembe *vele*.

Az ifjúság *ismerete* a munka első föltétele. Ezért a lelkipásztor ne is kezdjen semmi szervezett ifjúsági munkához addig, míg ennek a föltételnek eleget nem tett, különben a tekintély, vagy máról-hólnapra eltűnő lelkesedés homályán építi föl a házat, melynek, ha a véleményeltérések, erőpróbák, nehézségek szelei eljőnek, romlása nagy lesz. Ne feledje a lelkipásztor, de senki, aki ifjúsági munkában kezd, hogy minden elhamarkodottság, minden erőltetés, de egyúttal minden kényelmeskedés is, nem a siker, hanem a biztos bukás felé viszi az ügyet, s hogy minden nagyobb balfogás, nem egy évre, hanem évtizedekre veti vissza munkája eredményét. És végre ne feledje, hogy az az alkalom, melyet vagy türelmetlen hevében nem várt meg, vagy aggodalmaskodó óvatosságával, esetleg kényelemszeretetből — elmúlni engedett, soha vissza nem jő, egyszer eljátszott hitelét, bizalmát soha vissza nem nyeri, az egyszer megghiúsult terv örökös vád és örökös akadály lesz a további munkáiban. Csak ilyen meggondolással, alaposan elkészítve először saját magát, azután gyülekezetét, kezdjen a munkához.

Az ifjúságot ismerni nagyon nehéz és nagyon könnyű. Nagyon nehéz, ha minden fontosabb motivumát meg akarjuk keresni annak a végtelenül komplikált valaminek, amit az ifjúság lelki világának nevezünk. Ha követni akarjuk a hatások bonyolódott hálózatát, ki akarjuk ismerni magunkat a célok és cselekedetek titokzatos tömkelegében, ha meg akarjuk ismerni azokat a végtelen finom rejtett rugókat, melyek serdülő gyermek tettei mögött rejlenek. Hát még befolyásolni ezt a lelket? befolyani annak eszményeire, szabályozni cselekedeteit! Más oldalról viszont azt tapasztaljuk, hogy nem olyan nehéz ez a dolog, sőt néha páratlanul könnyű. Egy talán véletlenül helyesen alkalmazott szóval, egy ügyes fogással, egyetlen, előttünk fontosnak alig tetsző intézkedéssel érezzük, hogy a döntő szót mondottuk ki és lelkeket nyertünk meg. Lehetetlen is lenne itt részletesen leírni azt, amit az ifjúság lélektanának szoktunk nevezni. Csak azokat a közös vonásokat emeljük ki, melyek alapvonásai az ifjúság lelki világának, s melyek — mivel most egy adott gyülekezetről és az abban végzendő munkáról szólnak — itt tényleg föl is fedezhetők. Hogy könnyebben érthető és konkrét tapasztalatokra is jobban alkalmazható legyen a dolog, itt is elsősorban az illető motivumok külső jelenségeit említjük.

Az első, legfeltűnőbb jelenség a serdülő, különösen fiú *családi körtől* való, kisebb-nagyobb mértékű *elválása*. Az a föltétlen tekintély, mellyel előbb a családi kör bírt előtte meginog, s a gyermek követelő, sokszor tiszteletlen kötekedő lesz. E jelenség lélektani magyarázata világos. Új ösztönök eddig ismeretlen hatása alá kerül a gyermek, melyek kiforgatják eddigi életéből és új világot tárnak föl előtte. Innen van, különösen falun, a hol a társadalmi korlátok nem zárják el annyira az egyént, az ifjúság garázdasága. A lelkesznek sok kárbaveszett

intése, a falu véneinek sok jó tanácsa pattan vissza falrahányt borsó gyanánt a rakoncátlan ifjúság lelkéről, s igazán csak a legnagyobb és évtizedes, talán évszázados fegyelem képes csöndessé tenni őket. Az ébredező szabadság lelke tombol bennük anélkül, hogy élni tudnának avval.

A másik jellemző vonás az ifjúság *tettvágya*. A saját erejének tudatára ébredt lélek alkalmat és módot keres reá, hogy ezt az energiát fölhasználja. A mindennapi munka nem elégíti ki, mert az csak a test munkája, neki pedig a szellem foglalkoztatása is szükséges. Merész, álmodozó fantáziájával keresi erre az alkalmat, vagy erős kezekkel csap arra, a hol erejének mutogatására alkalom nyílik. Ezért gúnyolódó, szellemeskedő másrészt virtuskodó és verekedő minden ifjú. Hogy mennyi kihasználatlan energia van a magyar népben, csak a gúnynevek s más ilyen falusi speciálítások, meg a verekedések bizonyítják.

E kettővel együtt jár az *önbizalom* sokszor kóros módon való megnövekedése. Vasárnap délutánokon kiöltözve, felvirágozva, rátartó pöffeszkedéssel megy a táncba a legény, dalolásával fölveri a falut. Egész magatartásáról lerí az a gőg, amit olyan szépen ír le Baksay a „Jáhel“-ben. Még ehez hozzá kell tennünk a fejlődő sexualitást. Ez természetesen különféleképpen nyilvánul, de nemes és tiszta nyilvánulásai ép oly gyakoriak a falusi, mint a városi ifjúság között.

Ezek a motívumok nagyjában, melyeket ismernünk kell. A többiek részint jelentéktelenebbek, részint ezekből levezethetők. Általában jegyezzük meg, hogy három fő típusát ismerhetjük föl az ifjúságnak. Az egyik típus az, amelyik gondolkozó, tudnivágyó; olvasnivalót kér gyakran, s hosszú ideig el lehet vele beszélgetni az életnek valamilyen kérdéséről. Az ilyen a legértékesebb, mert alapos, komoly, nem lármás. A másik típus hamar lelkesedik; de kitartása nincs. Egy-egy jó szóért szolgálatért bármit megtesz, munkába hamar beleun, állandóan mesterségesen kell szítani a lelkesedését. Legkevésbé használható a harmadik, a felületes, léha, kétszínű, a ki álhatatlan az elhatározásában, akire a munkánál nem lehet számítani, a dicséretnek nem örvend a szidást föl sem veszi. Hosszú neveléssel azonban ezt is föl lehet használni.

Ha a lelkipásztor ez alapelvek segítségével most már egyenként is megismerte az ifjúság minden egyes tagját, velük személyes ismeretségben van, megkezdheti a munka előkészítését.

Az ifjúsági munka *előkészítése* a helyi viszonyokból kifolyólag hol hosszabb, hol rövidebb idő alatt történik meg. Van az országnak olyan gyülekezete, a hol két hónap alatt végbevitt előkészítés után már hozzá lehet kezdeni az ifjúsági munkához, s van olyan nagyobb gyülekezet, ahol öt évi megfeszített előkészítő munka is még parányival vezetett közelebb a célhoz. Miben áll az előkészítés munkája? E munka legfontosabb része a személyes beszélgetés. Mondhatnám, hogy a lelki-

pásztor minden munkáját személyes beszélgetés, érintkezés útján vezesse be. E beszélgetéseknek nem szükséges mindig vallásos tárgyak körül forogniok, de legyenek mindig közvetlenek, s mindig végződjenek valami olyannal, hogy az illetők nyerjenek vele. Az időn kívüli úton-útfélen való oktatásnak nem vagyok barátja, s az örökös tanítás, erkölcsi intés véleményem szerint hamar elkedvetleníti az ifjúságot. A személyes beszélgetésben ragadjunk meg egy-egy kérdést, ami után érdeklődés mutatkozott, helyezzük pár szóval kellő világításba. Szőjük tele a beszélgetést történeti adomákkal, hivatkozásokkal, egyszóval igyekezzünk azon, hogy észrevétlenül keltsünk érdeklődést komoly kérdések iránt. Ehez természetesen nagy művészet kell, vagy talán még annál is több, rátermettség. Természetes akadályai az ilyen beszélgetésnek az a bizalmatlanság, mellyel az ifjúság a lekipásztor iránt viseltetik, s amely abból a gondolatból indult ki, hogy az az ő ügyeikkel nem törődik, mulatságaikat meg nem érti, azután az a féltékenység, mely különösen falun a gyermekek között igen gyakori. Nincs is nehezebb dolog, mint ezt a kettőt leküzdeni, s azt a népet, mely sok helyen évtizedek óta vagy palástos csendőrt, vagy valami temetkezési vállalkozót látott a papban, lassanként meggyőzni arról, hogy a pap is érdeklődhetik barátilág az ő ügyei iránt, sőt résztvehet örömeiben is. Mert hiszen ép a részvétel az, ami közelebb hozhatja a lekipásztort az ifjúsághoz. A ki egy tréfa, vagy kis játék láttára azonnal összerántja a szemöldökét és megrovó szavakat mormol, egy hangosabb szót tiszteletlenségnek tekint, abból sohasem lesz ifjúság vezetője.

Tény, hogy a beszélgetés színvonalát megtartani — és pedig nem csak az ifjúságnál, hanem általános lekipásztori látogatás alkalmával is — nagyon nehéz, de nem lehetetlen. Ezért föl kell használunk a mindennapi kérdések megbeszélését is. Azt a kört, mely az illető érdeklődésének szűk körét képezi, a melyet jelenleg körülbelől a háboru, a gazdasági munka és a béke eshetőségei gondolatcsoportjai képeznek, mesterségesen és észrevétlenül tágítjuk. Minden személyes érintkezés és beszélgetés megöklője, ha a tárgy kimerül, ez ellen pedig a lelkipásztornak kell föllépnie. Be kell vonni a megbeszélésben a mindennapi eseményeket és azok megítélését, reávezetni őket erre. Így ismertetjük meg, sőt adjuk át az ifjúságnak lassanként azt a *szellemet*, azt az *értéklő elvet*, amely bennünket vezet. Lassanként saját maga is, önállóan képes lesz rá, hogy ennek az elvnek alkalmazásával megítélje az eseményeket.

A következő lépés az ifjúság *munkára való felhasználása*. Az elv, amelynek vezetnie kell bennünket, itt az, hogy a munka soha se váljék csak szerepléssé. Legkönnyebben és legelőször ünnepélyeken szavalásokra szokták őket felhasználni, s ez is a legalkalmasabb. Fontos dolog azonban annak a kiemelése, hogy ilyen alkalommal ne ők maguk,

hanem költemény lépjen előtérbe. Ki kell fejteni nekik, hogy ők csak reprodukálók, csak eszközök, rajtuk keresztül érezzük és látjuk meg azt, amit a költő ki akart fejezni, az igazi szavaló nem magát szavalja, hanem a költeményt, az igazi szavaló alázatos átadója, kifejezője a költő gondolatának. Így lesz az a munka igazán nevelő erejű.

Sokkal fontosabb azonban az ifjúság fölhasználása más munkákhoz. Elsősorban a rend fönttartása jön itt számba gyűléseken, ünnepélyeken. Kevés nevelő fedezte még föl a megbízás óriási nevelő erejét, vagy legalább is kevés alkalmazza. Pedig mennyire át tudja alakítani az egész egyéniséget a gondolat, hogy ő ezt a munkát megbízásból teszi, a kezébe hatalom van adva, hogy végrehajtója egy akaratnak, mely nála nagyobb. Érdekes megfigyelni, mint nyer egyszerre méltóságot és erőt, e megbízás folytán a gyermek. Hogy itt mindegyiknek a saját erejéhez és tehetségéhez mért megbízást kell adni, pontosan örködni annak végrehajtása fölött, az világos.

Mindezen eszközök útján odajutunk, hogy az ifjúságot bevonjuk a *munkába*. Most még természetesen csak külső kereteit látja a munkának. Egyes eszközöket lát, melyeknek a sikerétől sok függ, de nem minden. Megtanulja becsülni a munkát, lassanként kialakul a *munkaközösség* az ifjúság és a lelkipásztor között. Ez a közösség pedig a legfölemelőbb, legemberibb kapcsolata ember és ember között. Az ifjúság belátja, hogy a lelkipásztor egy fölötte álló gondolatnak a hatására cselekszik, s öntudatosan és saját akaratából adja saját magát is segítségül ennek a gondolatnak. A közös törekvések, a közös reménység, közös munkálkodás számtalan nagy és fölemelő perceit élik át együtt, a mikor egy-egy közösen indított munka kiviteléről, módjairól tanácskoznak. Az ügyes nevelő ilyenkor csak irányít, tanácsol, a többit hagyja, hogy az ifjúság maga beszélje meg. Útat enged minden vélemény nyilvánításának, hogy rávezesse őket arra, amelyik a legjobb. Ezek az órák a legtermékenyebbek és leggazdagabbak, mert ez tartalmazza a barátság legkisebb csíráit a lelkipásztor és az ifjúság között.

Eddig az ifjúság a lelkipástornak csak a külső munkáit látta. Úgy tekintette a papja munkáját, mint a gyöngysort, melyen, mint a gyöngyszemek, egymás után következnek az egyes munkák. Eljön az idő, mikor némelyeket közülük odáig tudunk vezetni, hogy megsejtik az összefüggést, a tartószálat, mely ezeket a munkákat összetartja. Sok beszélgetés, sok közös siker, és — nem kell elfeledni — sok közös kudarc és törődés után lesznek némelyek, akik annyira haladnak, hogy az egészet áttekintő, *tervekben* is részt tudunk nekik adni. Mikor közülük az arra érdemeseket, akiknek ehez érzékük és látásuk van, beavatjuk a tervünkbe, megmutatjuk nekik, hogy mi valamit elakarunk érni, a miben reájuk, az ő önkéntes segítségükre szükségünk van. Föltárjuk előttük a célok világát, melyben az eddigi munkák csak mint apró, de

önmagukban fontos eszközök tünnek föl, és megértetjük velük, hogy nekünk szükségünk van rájuk nem csak az eszközök végrehajtásában, hanem egy nagy nevelői munkában, melynek végzésére nemcsak mi köteleztük el magunkat, hanem elkötelezett Isten minden öntudatos, komoly embert. Így lesz a munka határozottá és öntudatosná, s így mutatja az ifjúság gondozásának igazi irányát, az önnevelés útján a mások nevelését, s a mások gondozása útján a saját lelkünk gondozását. Ha a lelkipásztor ide eljutott, akkor helyreállította a legigazibb, az eszményi viszonyt maga és az ifjúságnak e tagjai között, akkor többé nemcsak vezetőjük, parancsolójuk, hanem *barátjuk* lesz, s azok neki *munkatársai*, mert a barátság lényege a tervek és célok közössége, egy ugyanazon lélek, s Isten azért nevezi munkatársának az embert, mert ennek célja, hogy az isteni lélek segítségével áthassa és átalakítsa a világot.

Természetes, hogy ez a közvetlen; baráti viszony, mely a legnagyobb társadalmi különbségek dacára is szorosán össze tudja fűzni az embereket, mert benne nem a ruha, hanem egy közösen vallott isteni cél köti össze a lelkeket, az ifjúságnak nem mindegyik tagjával állítható fel. Ne is pazarolja a lelkipásztor bárkire az őszinteséget, ne tárja föl a célok e világát az erre érdemtelen előtt, aki megérteni nem tudja, csak gúny tárgyává teheti azt. Az ilyenre céloz a Jézus mondása: ne vessétek a drága gyöngyöt a disznók elé. Mint a régi mysteriumokba, csak hosszú és következetes nevelés által és után ismertesse meg a nagy és szent titokkal, melyet az ő életének a céljául is fel kell állítania. Így nevelünk az ifjúság köréből *munkatársakat* magunknak, a kik ugyanazon célra törve, a melyikre mi, szintén nem a maguk dicsőségét keresik, hanem azét, aki bennünket elbocsátott. Minden ifjúsági munkának csakis ez lehet a célja.

Talán nagyon is messze mentünk az előkészítés első lépéseitől a cél elérésének, vagy legalább megközelítésének pontjáig, de szemléltetni akartuk már itt, az előkészítésről szólva, hogy mennyire egységesnek, öntudatosnak kell lennie az egész munkának. Csak, ha vannak már, akik megértettek bennünket, akkor kezdhetünk egy rendszeres ifjúsági munkához.

Az előkészítésre nézve megjegyezzük még két dolgot. Először azt, hogy nagyon fontos az előkészítés öntudatosága. A legelső találkozástól, a legelső váltott szótól a legutolsóig fokozatosan közelebb és közelebb kell jutnia a lelkipásztornak a célhoz, minden legkisebb tette, és minden szava ezt a célt szolgálja. Már egyszer kiemeltük ennek a fontosságát az egész munkára nézve, most, az ifjúsági munka előkészítéséről szólva még egyszer kiemeljük annak rendkívüli jelentőségét. Ezért kell még a hétköznapi beszélgetésben és érintkezésben is nagyon ovatosan és következetesen járni el, mint a hogy említettük,

hogy a lelkipásztor, mint ilyen ne tegyen, vagy mondjon olyant, a miből gyülekezeti munkájára valami előmenetel ne származnék. Egy öntudatos nevelői munka nem ismer vacuumokat, mint egy igazi lelkipásztor nem ismer percet, melyben ne volna lelkipásztor, hanem „csak ember“.

A másik megjegyzéssel komolyan óvni akarunk attól, hogy az ifjúsági munkát egyesület-alakítással kezdjük. Ha több idő és hely állana rendelkezésünkre, konkrét példákkal tudnánk beigazolni, hogy az ilyen máról-holnapra való alakítás csak véletlen szerencse folytán nem vezetett mindenütt biztos kudarcra. Maga a dolog lélektana is ezt a tényt igazolja. Az ifjúság máról holnapra értesül egy tervről, melynek egész jelentőségét, horderejét felfogni nem képes. A mi benne megragadja, csak a külső cselekmény, a formák, de nem a lényeg, mely rejtve marad előtte. Az egész munka súlypontja lassanként tolódik át az eszközökre, arra a mi mellékes, s egy ilyen ifjúsági egyesület talán mintaszerű énekkart tart fönt, vagy tagjai mint tüzoltók igen nagy érdeket szereznek, de személyes értékgyarapodást, nevelést igen ritkán fog eredményezni. Legyen meg a pontos és mindenre kitekintő programunk, és haladjunk lépésről-lépésre előre az ifjúság gondozásában. Mérlegeljünk minden haladást objective, örvendjünk minden kis sikernek, mert ezek útján léphetünk magasabbra.

Ha a bánásmódunk szelid, de határozott, ha a munkánk tervszerű, csüggedetlen, minden hátravettetés, akadály, csalódás dacára maradandó dolgot alkottunk.

Az előkészítés munkájának végeztével szólni fogunk magának az ifjúsági munkának alkatáról és vezetéséről.

I. L.

A falu evangélizálása.

Előbbi fejtegetéseimben a falu evangélizálásában az első fontos teendőről szóltam, ami abban áll, hogy keresse meg a lelkipásztor gyülekezetében azokat, akiknek életében felfedezi Isten munkájának nyomait. Két módszert ismertettem e hálövetésre, e megkeresésre nézve: a családok látogatását és a templomon kívüli összejövetelek egyik, mondjuk legmerészebb típusát, a szabadban tartott evangélizáló összejövetelt. E kettő között még egész sorozata van azoknak az alkalomoknak, amelyek célunknak megfelelnek. A vallásos estélyek, szeretetvendégségek, ismeretterjesztő előadások, vagy a lelkészi hivatalban felmerülő bizalmas beszélgetések stb., mind felhasználhatók arra, hogy keressük a „választottakat“, az Istentől számunkra rendelt munkatársakat, akikkel együtt az egész gyülekezetet és azt a falut, amelyben a gyülekezet van, át kell hatnunk az evangélium újjászülő erőivel.

Ne gondolja senki, hogy ha egy pár családot meglátogat, ha egy pár sikerült összejövetelet rendezett, már megy a belmissziói munka. Ilyen belmisszió már sok volt és — nem lett semmi eredménye. A belmisszió ott kezdődik, ahol maguk az evangéliumi öntudatra ébredt lelkek élni kezdik az evangéliumot és a lelkipásztor vezetése mellett közlik másokkal is ezt az életet.

Ne álljunk meg hát az első lépéseknél. Ha sikerült sok szép összejövetelet rendeznünk, ha sikerült egy sereg család bizalmát megnyernünk, de ha nem sikerült egy hívő lelket sem találnunk, — még mindig csak a kezdet kezdetén vagyunk.

Könnyű elképzelni, hogy éveken keresztül tarthatnak a vallásos estélyek, az ismeretterjesztő előadások, a vasárnapi iskolák, a látogatások; hogy a lelkipásztor halomra gyűjtheti a sok dicséretet, elismerést, amit kegyes hívei sokszor és szívesen kiszolgáltattak, roskadozhat a munka terhe alatt s mégis, — kivéve a gyorsan lobbanó első lelkesedést, — nincs senkije, akiben látná a Krisztusi, újélet nyomait.

Hogy ez ne legyen így s ne menjen annyi jószándék és missziói lelkesedés kárba, mint a közel multban, vegyük figyelembe a következőket:

Foglalkozzunk azokkal, akikben ha mást nem, jóindulatot találunk Isten dolgai iránt. E foglalkozás alatt nem azt értem, hogy színtelen vallásos beszélgetést folytassunk velök, hanem azt, hogy tervszerűen foglalkozzunk velük.

Első sorban tisztítsuk meg vallásos fogalmaikat mindenféle idegen elemtől. Faluhelyen különösen a babona az, amit feltalálunk, sajnos, a jobb érzésűekben is. Az én falumban például küzdenem kell az ellen, hogy ne járjanak híveim egy távoli megyében élő halottidézőhöz, aki „mindent megmond, úgy ahogy történt“. Azokat a jobb érzésűeket, akikben a hitnek fáklyája ha nem is ég lánggal, de legalább füstölög s akiket a lelkipásztori szeretet bizalomra indított, vegyük elő s írtsuk ki belőlük a babonaságot. Tárjuk fel előttük e bálványimádásnak rettenetes következményeit, soroljuk elő az ó-testamentumból Istennek erre vonatkozó tilalmait, magyarázzuk meg minden lehető módon, hogy Krisztusban hinni és babonásnak lenni, kizárja egymást. Gyakori az egyes gyülekezetekben a róm. kath. érdemszerzés lehetőségének a hite. Egyébként könnyű megtalálni a káros elemeket a vallásos világnézetben, ha megállapítjuk, hogy a gyülekezet milyen idegen hatásoknak volt kitéve.

A második teendőnk az, hogy pótoljuk a hiányokat a lelkiekben. Ha az említett káros elemeket kiirtjuk a lelkekből, meglepetve látjuk, hogy milyen kevés hit marad azokban. Az isteni gondviselésnek sokszor fatális színezetű hite és a föltámadásnak valami homályos remény-sége az, amin elindulhatunk. De ne keserítsen el minket a tudatlanság,

hanem buzdítson munkára, a szívek és elmék készsége, amely befogadni kész az oktatást. Különösen a soterologiai kérdésekben tapasztalhatjuk a legnagyobb fokú tudatlanságot, ami kétségkívül azt mutatja, hogy Jézus személye és váltságmunkája nagyon a háttérbe szorult híveink vallásos meggyőződésében. Erre nézve jobbat alig tehetünk, mintha az általunk felfedezett szükségnek megfelelőleg választjuk meg prédikációink tárgyát és az istentisztelet után bibliaórát tartva beszélgetünk velük a prédikációról s a biblia forgatása közben megismertetjük velük a szóban forgó igazság bibliai bizonyítékait. Ez az oktatás természetesen nem intézhető el egy-két hónap alatt. Kitartó, türelmes munkára van szükség.

Harmadszor: tanítsuk őket a keresztyén élet gyakorlására. Bár e tekintetben a személyes példaadás az egyetlen tényező, a lelkipásztor éppen a saját keresztyén élete hatóerejének tudatában tegyen szót némely gyakorlati kérdést. Sőt, ne hagyjon szó nélkül semmit. Se jót, se rosszat. Siessen meglátni a jót s legyen elismeréssel iránta; a hibákat szeretettel s következetesen javítsa.

Ha a lelkipásztor összegyűjti a reá hallgatókat és foglalkozik velük, előbb utóbb sok gyarlóság vetődik felszínre. Ez ne keserítsen el minket. Ha nem foglalkoznánk velük, ezek a gyarlóságok talán örökre rejtve lennének előttünk. Örüljünk, hogy napfényre kerültek. Az ilyen kis seregben előbb-utóbb felüti a fejét a rangkérdés. Ki a nagyobb, a több, ki az első? Ahelyett, hogy személyi kérdésekbe vegyülnénk, vegyük elő az Írásból Jézus tanításait, amelyekben kimerítő útmutatást ad tanítványainak az elsőség elnyerésére nézve: „Aki első akar lenni közöttetek, legyen mindeneknek szolgája.” Alig kerülhető ki azután az a baj, amit kis seregünk egyik-másik meggondolatlan tagja azáltal idéz elő, hogy különbnek tartja magát a gyülekezet ama tagjaival szemben, akik nem tartoznak a „megtértek közé.”

Ez utóbbi bajtól sokan annyira irtóznak, hogy lemondanak az egész evangélizálásról, csak hogy ezzel szembe ne kerüljenek, Pedig kár az ilyesmitől megijedni! Városban más elítélés alá esik a dolog, mert a munka sok körre oszlik s a vezetők nem gyülekezeti lelkészek. De faluhelyen, ahol a lelkipásztor kezében van minden munka, nem tudom, hogy miképp állhatna elő ecclesiola in ecclesia? Talán úgy valahogy, hogy a lelkész elveszítve felekezeti öntudatát, saját gyülekezetének s így saját állásának lenne ellenségévé. Ez azonban fel nem tehető! Valami légből kapott oktalan félelem azt a gyanút hintette el a lelkekben, hogy az evangélizálás szakadásokat hoz létre a gyülekezetekben. Nem szakadást, hanem életet! Az élet világossága mindenesetre láthatóvá fog tenni sok mindent, ami egyébként észrevétlen a sötétben maradt volna. Csak 10—15 ember akadjon, aki szívvel-lélekkel felkarolja az egyház ügyét, komolyan vegye a lelkipásztor apostoli igyekezetét,

alázatosan kutatni kezdje a bibliából Isten akaratát, törekedvén azt cselekedni is, — egész bizonyosan szemet fog ez szűrni egy sereg káromkodó, gőgös, korcsmázó s nyakas kálvinistaságában elbizakodott hitetlen léleknek. Az ilyenek minden alkalmat megragadnak, hogy a lelkészt és híveit hol komolyan, hol tréfásan megszólják és csipkedjék, az egész mozgalmat „nazarénusság“-nak nevezzék s magukat úgy tüntessék fel, mint akik józan őrállói a kálvinista igazságoknak.

Kérdem, tekintetbe vehetjük-e az ilyen emberek kifogását, amikor lelkészi tisztünk komoly és lelkiismeretes teljesítéséről, gyülekezetünk és községünk evangélizálásáról van szó?

Inkább arra ügyeljünk, hogy azok, akik között nevelő és képző munkánkat végezzük, okot ne szolgáltassanak a haszontalan bírálgatásra. Értessük meg velük, hogy az ő hitük nem arra való, hogy azzal dicsekedjenek, arra sem, hogy a hitetleneket lenézzék és megvessék. Ellenkezőleg! Ha van hitük, mely Krisztussal összeköti őket, hitük, amely élet, akkor kötelességük alázatos szeretettel viselkedniök azokkal szemben, akik még nem alázták meg magukat Isten előtt. Magyarázzuk és tanítsuk meg nekik, hogy a bizonyágtétel nem kérkedés, hanem cselekedetekkel való megpecsételése hitünknek, egyszerű tolmácsolása az átélt lelki változásoknak, magyarázata istenfélelmünknek. Sok gyermekkeresztyén abban téved, hogy nem győződik meg előbb a belső lelki átalakulás valódiságáról. Nem várja meg a próbákat, amelyek bizonyítanak, hogy hite nem olyan nagy, amint ő képzele, hogy szeretete Krisztus iránt nem olyan erős, mint ő azt érzi. Az üdvbizonyosság első periodusához szinte hozzá tartozik az a péteri gyarlóság, amely mindenre képesnek érzi és vallja magát, mielőtt még próbát tett volna.

Ha ezt tudjuk s úgy neveljük embereinket, hogy az efféle gyarlóságnak lehetőleg elejét vegyük, akkor nem kell félnünk attól, amit az ellenség mond.

Nem az ellenségek kedvéért, hanem a szent cél érdekében vigyázzon a lelkipásztor, nehogy a hitben növekedőkkel való foglalkozása közben megfélekedjék gyülekezete többi tagjairól. Remélje mindenkiről a legjobbat. Az ellenségekre tekintsen úgy, mint Saulokra, akikből Pálok is lehetnek; a vonakodókkal és idegenkedőkkel szemben is legyen türelmes abban a bizonyos hitben, hogy az ő szívük is tüzet fog. Nem minden ember egyforma. A komoly emberek nagy része nem szokta magát gyorsan elhatározni valamire. Ha tehát valaki húzódozik, ne forduljunk el tőle. Ne feledjük, hogy mi lelkipásztorai vagyunk azoknak is, akik a nyájtól eltévedtek, sőt még inkább azok vagyunk ezekkel, mint azokkal szemben, akik hallgatnak pásztori szónkra.

Hogy meddig neveljük s képezzük híveinket, meghatározott időben ki nem fejezhető. A gyermekeket férfi korukig; az ifjakat és felnőtteket pedig addig, amíg mernek és bírnak a maguk lábán is járni. Ez akkor

következik el, amikor az illetők már maguk is foglalkoznak egy másiknak a lelkével, hogy foglyul ejtsék azt az Úr Jézus számára. Hiszen tulajdonképpen erre tanítjuk őket s amíg ezt nem tudják meg tenni, addig míg vagy ők nem tanulták meg jól, vagy mi nem tanítottuk meg jól a leckét.

Addig, amíg nincsenek olyan munkatársaink a gyülekezetben, akik lelkeket nyerjenek meg Krisztusnak, addig gyülekezetünkben még nincs missziói erő; a keresztyén élet még nem növekedett annyira, hogy hódítani is képes legyen. A belmissziói munka pedig csak ennél a hódító képességnél kezdődik. Míg ide el nem jutunk, csak előkészítő belmisszió, csak lelkipásztori evangélizálás az, amit végezzünk.

Emez általános megjegyzések után most már rá kellene térnem azokra a részletekre, amelyek a most vázolt nevelő és képző foglalkozás menetére és módszerére vonatkoznak. továbbá tanácsokat kellene adnom, hogy az egyes különös helyzetekben mi tévő legyen a gyülekezet első evangélizátora, a lelkipásztor? Ezt azonban nem teszem amaz örvendetes körülménynél fogva, hogy most már egyházi lapjainkban s a lelkipásztorok számára szerkesztett két újabb folyóiratunkban mindig nagyobb számmal jelennek meg olyan cikkek és dolgozatok, amelyek a falusi lelkésznek részletes utasításokkal szolgálnak nemcsak az evangélizálás, hanem a filantropikus, mentő, szervező stb. munkálatokra nézve is, amelyek együttvéve eredményezik magát a belmissziót.

Végül csak azt óhajtom megjegyezni, hogy hasznos dolog lenne, ha az „Út” szerkesztőségéhez falusi lelkésztársaim adatokat küldenének a végbement kísérletek eredményéről, vagy kérdéseket intéznének azokra a nehézségekre nézve, amelyekre munkájuk közben bukkannak. Ily módon a szerkesztőség konkrét adatokkal és esetekkel foglalkozva, valóban értékes segítséget nyújthatna azoknak, akik — mint jó magam — abban a meggyőződésben élnek, hogy magyar református egyházunk a falusi gyülekezetek újraéledése által lesz képes betölteni azt a fontos misszióját, hogy e nemzet gerincét, a magyarságot megtisztítva felemelje s az őt megillető vezérszerephez juttassa.

Péczel.

Forgács Gyula.

MEGBESZÉLÉSEK.

Magunkról.

Ezzel a kettős számmal Az Út befejezi első esztendő pályafutását és új fordulónak indul. Megilletődéssel gondolunk arra a meleg támogatásra, arra a testvéri szeretetre, amellyel lelkipásztortársaink fogadtak. Az a sok levél, amellyel szárnypróbálgatásunkat üdvözölték, vagy csekély erőnk mellett nagy jóindulatunkat élesztgették, harcterekről, betegágyról, izzó munka mellől az eltalált hangot megköszönték: nemcsak nekünk lesz holtig híven őrzött emlékün, hanem fényes tanubizonyosságot fog szolgáltatni a mai magyar református papság emelkedett gondolkozásáról és hivatásának nemes felfogásáról.

Az Erdélyt ért csapással azonban Az Út is válságba jutott. Válságba jutott maga a szerkesztés technikája, amennyiben a mai postai viszonyok szerint egy levélváltás 16—20 napba kerül, tehát nemcsak a munkatársakkal, de a szerkesztőség többi tagjaival való érintkezés is szinte lehetetlenné vált. A lap elküldése elé is rendkívüli akadályok gördültek: százan felül van azoknak az előfizetőknek a száma, akiknek címe teljesen ismeretlen előttünk s valószínűleg az expediálás és reklamációk körül is igen sok zavar fog támadni. Ehhez járul még az, hogy felelős szerkesztőknek a Protestáns Szemlét is redigálnia kell, ami pedig azt jelenti, hogy személyesen kell felvinnie Budapestre minden egyes szám kéziratát és fel kell utaznia minden korrekturáért.

Mindezekben azonban lehet segíteni. A szerkesztőség még többet dolgozik, az olvasóközönség még elnézőbb lesz, s *Az Út két havonként négy ív terjedelemben* mégis csak megjelenhetnék. Menekült olvasóink példányait új címükre elküldjük; ha címüket nem tudjuk meg, a példányokat számukra megőrizzük.

De nagyobb baj az, hogy *Az Út* az erdélyi veszedelem folytán *anyagilag is válságba* jutott. Az előfizetések 90%-a most, szeptember végén lejárt, s *Az Út* a második esztendőt egészen *fedezet nélkül*, olvasóiban bízva, kezdi meg.

Kérjük olvasóinkat, tegyék fel a kérdést: *van-e szükség Az Útra és érdemes-e áldozni érte?* Ha kedvező a válasz: *siessenek az előfizetési díjat — amelyet még mindig nem emelünk fel — gyorsan beküldeni* s lehetőleg új előfizetőket szerezni.

Azonkívül kérünk mindenkit, hogy aki teheti, küldjön külön adományt *Az Út terjesztési alapjára*. Ezt az alapot az idén arra használ-

nók fel, hogy terhére olyan menekült olvasóinknak küldjük a lapot, akik most fizetni nem tudnak. Majd megtérítik ők Az Útnak ezt, ha révbe érnek.

Új kéréssel, új reménységgel fordulunk lelkész-testvéreink felé. Hisszük, hogy reménységünk nem fog megszégyenülni s Az Út győzelmesen éli át ezt a válságos időt, hogy megerősödve szolgáljon a mi Urunk szolgáinak.

Ravasz László.

A magyarázatos biblia.

Minket az egész vállalatból annak gyakorlati értéke érdekel. Épen ezért mindenki másnál fontosabbnak és megvalljuk: nehezebbnek tartjuk a vállalkozást. Aki egy egész életet be tud tölteni azzal, hogy mit mondott Vitringa, vagy Bengel s édesdeden megnyugszik, ha kimutatja, hogy a Birák könyvében milyen tündöklő módon benne van az egész helvét hitvallás: még egy rossz magyarázatos bibliával is megelégedhetik, már azért is, mert ezen az alapon jót úgy sem lehet csinálni; a rossz pedig senkinek sem árt, legfeljebb kenyérbe juttat egy másik theologust, aki megcáfolja az előbbieket állítását. Azt is hamar ki lehet elégíteni, aki azért akar magyarázatos bibliát, mert meg akarja magyarázni, hogy a biblia nem biblia, a szentírás nem is szent, nem is irás, hanem érdekes véletlenek által összepréselt tradíció-konglomeratumnak az irodalmi leülepedése. De aki úgy tartja, hogy a biblia arravaló, hogy *éljenek belőle* s az a legfőbb gondja, hogy hasznot lásson belőle a lélek, mert a kenyeret sem azért sütik, hogy vegyelemezze, vagy a kirakatba tegyék, hanem azért, hogy éhen ne vesszünk: az olyan érzi, hogy egy magyarázatos bibliával a magyar református igehirdetés és lelkipásztori gyakorlat legalább félszázadra döntötte el a maga sorsát. Tehát a megindult vállalkozás biztos és tiszta tudományos alapon az Irás építő erejének a mai korhoz mért legteljesebb felszabadítását célozza s minden sorával arra az egyetlen kérdésre felel: *mit üzen Isten az ő igéjében nekünk ma?* Miután biztos jeleink vannak arra, hogy a szerkesztőség ezt a véleményünket osztja: örömmel üdvözöljük a vállalkozást és Isten áldását kérjük reá.

Ha tehát a magyarázatos bibliának a célja az, hogy felszabadítsa a szentírás történeti és fogalmi, egyszóval: irodalmi kötöttségéből Isten nevelő gondolatainak építő erejét: az egész mű nem lehet egyéb, mint exakt tudományos alapon nyugvó olyan gyakorlati bibliamagyarázat, amely módszeres utasítást nyújt az építő gondolatoknak a lelkipásztori munkában való felhasználására. Ebből a következő elvek jönnek ki: 1. A sorrendet nem az idői egymásután, a kanonikus hagyomány, hanem a könyvek vallásos típusa dönti el. 2. A vallástörténeti, nyelvi, irodalmi, sőt theologiai ismeretek csak alapvetésül szolgálnak a gya-

korlati magyarázathoz s úgy mennek át bele, mint a kúp körei a csúcsba; 3. A mű lényeges alkotórésze az írás gyakorlati alkalmazásának methodológiája.

Ezeket az elveket szem előtt tartva, a munka beosztására ezt ajánlanánk: Synoptikusok, Jánosi iratok, Apostolok Cselekedetei, Pál levelei, Héber levél, Pásztori levelek, Katolikus levelekből Péter, Jakab, Judás, végül az Apokalypsis. A fordításra különös gond legyen: itt dőlnek el a szövegkritika és a filológia alapkérdései; a jó fordítás több, mint feleexegesis. Okvetetlenül szükséges lett volna az egyes irodalmi típusokat *egy kézbe* adni, mert egészen bizonyos, hogy kiszámíthatatlan zavarok lesznek abból, ha Mátét más theológiájú ember magyarázza, mint Márkot. Továbbá a synoptikusokat nem külön, hanem synopsisban kellene feldolgozni, mert így egységes alkotás jó ki, amúgy pedig utalásokba és ismétlésekbe vesszünk. A Kecskeméthy István próba-Márkja azt bizonyítja, hogy ő a synoptikusok egységes feldolgozását mesterien oldaná meg. Az ilyen, nagyobb tagozással, az újszövetségnek *irodalmi rétegződés szerint való* feldolgozásával nagyszerűen meg lehet oldani a történeti háttér kérdését: minden egyes típus előtt nagy vonásokkal meg lehet rajzolni azt a milieut, amelyből támadt; ami különben, a kanonikus sorrend szerint, szinte lehetetlen, vagy pedig hely és időpazarlásra vezet. Olyan kommentároknál, amelyekben egyik vagy másik szentíróról köteteket irnak s minden bibliai könyv külön világképen dolgoztatik fel, a kanonikus sorrend helyes; de olyan műnél, amelynél minél hamarabb be kell állítani az egyes vallásos típusokat a maguk korába, csak ez az irodalmi rétegződés szerinti eljárás biztat sikerrel.

2. A könyv exegetikai részére nem állítunk fel részletesebb követeléseket, csak reámutatunk, hogy a Kecskeméthy próba-Márkja igen jól példázza, hogy mit akarunk mi. Valóban öröm tudni, hogy a Kecskeméthy kezébe került a példaadás és nincs más óhajtásunk, csak az, minél nagyobb tért nyerjen e műben az ő írásmagyarázó charismája.

3. A gyakorlati magyarázat kérdése az, amihez legszivesebben szólunk. Legelsősorban is aláhuzzuk azt, hogy e műnek nemcsak az igehirdetésre kell figyelemmel lennie, hanem az egész lelkipásztori munkát tekintetbe kell vennie, ami azt jelenti, hogy rá kell mutatnia az íge érvényesülésére a vallástanítás, a lelkipásztorkodás, sőt a liturgia mezején is. Ne rémüljön meg senki: nem jelent ez tetemes gyarapodást a mű nagyságára. Még pedig azért nem, mert ha egyszer kitermeltük az illető hely építő gondolatát, akkor rövid módszeres utalással reávilágíthatunk, hogy ez a gondolat miképpen használható fel igehirdetésben, katekhezisben, vagy pásztori munkában. Alapul véve a kezünk között levő próbaivét, a „Homiletikai jegyzetek“ cím alatt közölt gondolatokat elfogadva gyakorlati magyarázatul, tulajdonképpen csak egy illusztráló,

illetve methodologiai részt kell hozzáfűznünk, amelyekben elmondjuk: ilyen meg ilyen lehet az igehirdetői beállítás, ilyen meg ilyen a katechetikai, így meg így kell liturgiailag, vagy pásztorilag használni az igét.

Például vegyük fel a Mk. 2., 18—22. a szombati böjtölésről. A próbaiv mély és talpraesett magyarázatát elfogadva, tegyük hozzá ezt a pár megjegyzést: 1. *Igehirdetésben* az ónak és az újnak ez az ellentéte többféle alkalmazást elbir. Először azt mutatja, hogy a mi megavult és tépett életünket nem lehet megfoldani az igaz és teljes élet akármilyen ványolatlan rongydarabjaival, mert még szakadozottabb és szármalmasabb lesz: a régi öltönyt el kell vetni és újat kell venni. Bizonyítja ez a surrogatum-vallásosság, a keresztyénség álpótlékainak teljes haszontalanságát. Megkeresendők az illető gyülekezetben divó álpótlékok: babonaság, katolicismus, spiritizmus, független morál, monizmus stb. Másodszor azt mutatja, hogy Jézus gyökeres és teljes megújulást kíván: egész öltözetet és nem rongyokat. Ugyanis igen sokan vannak, akik a keresztyénségnek csak hulladékait veszik magukra: egy-egy megszokott imádságot, a szertartásban való részvételt, találkozást az egyházzal a születésnél, a halálnál, az élet más ünnepies fordulóinál. Reámutatni, hogy a gyülekezetben hol jelentkezik ez a foltozó, szokványos keresztyénség: hol és miért marad csak üres szertartás a ker. élet megnyilatkozása? — Harmadszor: A Jézusban megváltott ember tudja, hogy a kegyelmet ingyen kapta s nem kiérdemelte: a Vőlegény jelenléte örömmel tölti el a menyasszonyt, de a menyasszony sohasem olyan olyan tiszta, olyan szűzies, sohasem érzi magát annyira a Vőlegény tulajdonául, mint a lakodalom napján, a boldog birtokbavétele napján. A keresztyén ember böjtje alapján egy boldog öröm, amelynek érzetében egész életét a Jézus közelében, az ő tulajdonában, az ő dicsőségére éli. „Tietek minden, ti meg a Krisztuséi, Krisztus pedig az Istené.” Ebből ítélendő meg a protestáns askezis: a ker. ember egész élete szakadatlan, hálából fakadó lelki böjtölés, mint azt a Luther 95 tétele közül az első, a vezértétel mondja. Ezért alkalmas ez az egész rész reformációi emlékbeszéd textusául, amennyiben a katolikus-zsidó felfogással élesen szembeállítja az evangéliumi-protestáns életelv fölényét, szabadságát, örömteljes voltát és egyben kemény és öntudatos fegyelmezettségét. 2. *Katekhe-sisben* a feladat ez: éreztetni a gyermekkel a ker. élet ujságát, örömét, derűjét. Ez úgy megy, ha megmutatjuk a réGINEK kötöttségét, rabláncait, a fegyelem nyomasztó sulyát, az érzéketlen szigor kinzó állapotát s vele szembe állítjuk a szeretetnek boldog, belső tapasztalását s az ebből hálaképen fakadó önfegyelmezést, példákat arra, hogy mikép cselekszünk valamit mert parancsolják és azért, mert valakinek, akit szeretünk örömet akarunk okozni. 3. *Pásztorilag* szelid és hathatós intelem arra, hogy az ó és az új ellentéte nem összekeverés, sem birkózás útján meg nem oldható: minden ót a maga életével kell megtölteni s minden újnak

ki kell alakítania a maga formáját. Türelem és határozottság, megértés és újítás: ez a pásztori bölcsesség. Az élet nem a forradalom, hanem megújulás kategóriáiban él. Jézus megvédi a Keresztelő konzervativizmusát, amiért az a maga régi tömlőjét nem vetteti szét a nem neki való, még ki nem forrott borral.

R. L.

Nagy betegek úrvacsorával élése.

Általános szokás híveinknél, hogy a betegek, a mikor állapotuk súlyosabbra fordul, hivatják a papot és felveszik az úrvacsorát. Ez különösen a népesebb gyülekezetekben csaknem minden nap előfordul. Kolozsvári segédlelkész koromban volt eset rá, hogy egy nap hét beteghez is hivat.

Ez kétségkívül nagyon szép és helyes szokás és nekünk lelkészeknek minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy ezt a gyakorlatot fenntartsuk.

De bizonyos az is, hogy ennél fontosabb és nehezebb lekipásztori munka alig van, ha az ember benne nem egy unalmas és minél hamarább lerázandó terhet lát, hanem egy igazi lekipásztori kötelességnek tekinti. Nincs szebb munka ennél, ha minden úrvacsoravevés előtt megemlékezünk Jézus szavaira, mely szerint még az ítélet napján sem lesz elfeledve, ha mi egyet a legkisebb atyafiak közül meglátogatunk betegségében. (Mát. 25. 36—40.) Nincs nehezebb munka ennél, ha arra gondolunk, hogy az a beteg nem engem a papot vár, és nem az én vigasztalásomra vágyódik, hanem általam és a szent jegyek által Istent várja, Isten vigasztaló szavát óhajtja.

Nehéz ez a kötelesség azért is, mert a legtöbb helyen az a gyakorlat, hogy a hívek nem értesítik a lelkészt, mihelyt a családban betegség van, hanem csak akkor hívják, amikor a beteg már halálán van. Nyilván két téves gondolat kapcsolódott az úrvacsorához: 1., hogy az úrvacsora felvétele és a pap imádsága segíthet a betegen, a kiről az orvosok már lemondottak, 2., hogy az úrvacsora „feladásának” valami olyan jellege és hatása van, mint az utolsó kenetnek. Ily körülmények között nagyon nehéz feladat az, hogy az úrvacsorát úgy szolgáltassuk ki, hogy eme téves felfogásokat megszüntessük és felmutassuk ennek a gyakorlatnak igazi értelmét és értékét, úgy, hogy a fenti téves nézetek megszűnte után is érdeemesnek és szükségesnek tartsák a hívek az úrvacsorával élést.

A betegek úrvacsoráztatása oly nehéz, oly sok tapintatot, oly nagy körültekintést igénylő functio, hogy a félreértések kikerülése végett előre kijelentem, hogy e szerény fejtegetések egyáltalában nem akarnak normákat adni, inkább az a céloom, hátha meglátnák tapasztaltabb pap-társaim e sorokban egy ifjú gyakorló papnak vergődését és gazdag tapasztalataikkal segítségemre jönnének, hogy e fontos lelkészi munka minél helyesebb megoldásához egy lépéssel közelebb jussak.

Mindenek előtt kijelentem, hogy véleményem szerint az úrvacsora vevés nem stólaris functio. Nem ismerek díjlevelet, amelyben a stóla-köteles functiók között fel lenne sorolva. Különben is egészen más kategoriába tartozik, mint a keresztelés vagy az esketés. Hogy e kérdésben ily határozott és kizárólagos állást foglalok el, annak súlyos és megdöbbentő okául szolgáljon az a tény, hogy biztos tudomásom van arról, hogy egy beteg úrvacsora nélkül kellett hogy meghaljon csak azért, mert a lelkész addig nem volt hajlandó az úrvacsorát odavinni, amíg kocsi és 3 forint stólát nem adtak neki. És amíg a szegény emberek szaladgáltak, hogy valahonnan előteremtsék a szükséges pénzt, addig a beteg meghalt. Meg vagyok győződve, hogy ez az eset 100 esztendőben egyszer ha megismétlődik egész Magyarországon, mégis, hogy soha de soha meg ne ismétlődhessék: a legmerevebben ragaszkodnunk kell ahhoz a felfogáshoz, hogy az úrvacsora kiszolgáltatása nem stólaris functio, és aki érette stólát kér, fegyelmi vétséget követ el. Ha rossz időben kocsival megyek, elfogadom a kocsiért, ha felajánlják, de nem követelem. Ha az egyházzal megyek és az egyházfinak önként akarnak adni valamit, az ellen soha sincsen kifogásom. De én magam soha semmit el nem fogadok.

Mivel a legtöbb esetben súlyos beteghez kell vinni az úrvacsorát, minden munkát félretéve azonnal kell menni. Csak egy munka van, amely előbb való: a közös istentisztelet. Ha közvetlenül az előtt hívnak, értésükre kell adni, hogy csak az istentisztelet elvégzése után mehetünk. A lelkész mindig maga tudja, hogy az éppen kezében levő munka halasztható-e. A fő az, hogy a lehető legrövidebb idő alatt tegyen eleget a beteg kérésének, mert ha megkésünk, mulasztásunkat jóvá tenni többé nem lehet. Ha hirtelenében nincs kéznél az egyházfi, akkor magam viszem az úrvacsorához szükséges dolgokat: bele teszem egy kis táskába a kelyhet, tányért, a kis borospalackot és kenyeret, nem is vevődik észre, mert a karomra vetett palást csaknem betakarja, különben is efféle terhet hordozni még a legkényesebb izlésű emberre sem lehet lealázó.

Sokkal fontosabb és kényesebb kérdés mindeneknél maga a kiszolgáltatás. Az embert váratlanul és készületlenül találja a hívás: Talán olyan beteghez megy, akit jóformán nem is ismer. Nagyon nehéz ilyenkor a lelkész helyzete. Még ha valakit egészséges korában jól is ismertem, akkor is nehéz a feladat. Mert a betegség nagyon megváltoztatja az embereket. Sőt mi több, a különböző betegségek különböző módon befolyásolják a beteg lelkét. Pld. ismeretes, hogy a tüdővész egy bizonyos stádiumában bizakodó életkedvvel tölti el a beteget. Hogy tehát sikeres, üdvös legyen a munkám, a legtöbb esetben oly hosszas előkészítésre volna szükség, a melyet a beteg, ha állapota súlyos, meg nem bír. Szükséges tehát, hogy az úrvacsora kiszolgáltatását többszöri

pásztorális előkészítő látogatás előzze meg, amelyek nemcsak a beteg előkészítésére, hanem a lelkész előkészítésére is szolgáljanak. Eltekintve tehát azoktól az esetektől, amikor valakit váratlanul rohan meg nagy erővel a betegség, arra kell törekednünk, hogy mihelyt valaki beteg lesz, mi azonnal tudomást szerezzünk róla és meglátogassuk. És többszöri látogatásunk, beszélgetésünk útján a beteget rávesszük arra, hogy maga kérje az úrvacsorát. Ezek a látogatások arra kell hogy szolgáljanak, hogy a lelkész megismerje a beteg ember lelkét, lelkének uralkodó gondolatait és érzelmeit, hogy azoknak ismerete alapján a beteget előkészítse arra, hogy az úrvacsorával való élés igazi lelki hasznát meg tudja érteni.

Természetesen nagyon nehéz ez a munka és még nehezebb akkor, amikor váratlanul hívnak minket valamely nagy betegnek az ágyához. A lelkész bár tudja, hogy a legtöbb esetben milyen téves és hiába való reménységet táplál a beteg és családja az úrvacsora hatására nézve, mégis azzal a feltevéssel kell hogy a beteghez menjen, hogy a beteg az Isten és az ő bocsánata után óhajtozik, mert hál' Istennek — találkoznak olyanokkal is, akik lelkük ékességét keresik és a míg azt meg nem találják, nem akarnak meghalni. Éppen ezért szent komolysággal és áhítattal kell a beteg ágyánál megjelenni. Meg kell mindig gondolni azt, hogy a legtöbb betegnek vannak hozzátartozói, szomszédai, jóismerősei, barátai, akik már valószínűleg meglátogatták őt és elmondották neki azt, amit csak vigasztalására, megnyugtatóására felhozhattak. Ha tehát a beteg ezekután is hív magához engem, a lelkészt, akit talán csak látásból ismer, akkor nekem tudnom kell azt, hogy tőlem egészen mást vár és remél, mint a többi látogatótól. Legyen a mi fellépésünk olyan, hogy a beteg bizodalját megnyerjük. Éppen azért módjával kell élnünk a hazug optimismussal, amely még a halál kapujában álló betegnek is még sok esztendőit és megújult egészséget ígér. Mert igen sok beteg nagyon jól érzi, hogy percei megszámlálvák. És a halódó beteg néha megdöbbenő világosan belelát a lelkekbe akkor, amikor testi szemei már-már felmondják a szolgálatot. Mintha már kezdene hozzászokni, hogy a testet levetkezve a lélek szemeivel lásson. Ha aztán az ilyen beteget csupa jóindulatból hazugságokkal traktáljuk, akkor a beteg lelke bezáródik előttünk, mert nem tud többé hinni nekünk. Mert ő tőlünk igazságot, életadó igazságot várt. Olyan igazságot, amely még az ő nyomorult állapotában is reménységgel töltheti el az ő lelkét. A beteg igen gyakran már leszámolt a testi élettel, valósággal várja, hogy megszabaduljon szenvedésétől. Minden érdeklődését és reménységét a lelkére fordítja. Lelke betegségének meggyógyítására kér orvosságot.

Világos azonban, hogy ennek tudása mellett sem mondhatunk le a vigasztalásról és pedig a testi életére vonatkozó vigasztalásról és nem lehetünk kiméletesek. Rá kell mutatnunk arra, hogy az Isten, aki a semmiből életet hoz elő, még az ő összetört testét is megújíthatja. De hangsúlyozom : mi csak rámutatunk erre, de nem ígérjük.

Ezek után egészen magától értetődő, hogy egy általános, minden esetben alkalmazható agendát előírni nem lehet. Ahány beteg, annyi féle képpen kell a lelkéhez férkőzni. Mégis eme sokféleségben is két főtipust megkülönböztethetünk. Vannak betegek, akiknek quietivumokra, vannak, akiknek motivumokra van szükségük. Ezt mindig szem előtt kell tartanunk. Mert ha a nyugodt beteget mi magunk is mind csak nyugtatjuk, biztatjuk, akkor elősegítjük azt, hogy lelke teljes közönyösségbe és fásúltságba merüljön; viszont, ha a nyughatatlan beteget mi is csak zavarjuk, nyugtalanítjuk: akkor jobb, ha nem is megyünk hozzá. A fentiek azonban nem azt jelentik, hogy az egyik betegnél csak a megnyugtatásra, a másiknál pedig csak a megindításra törekedjünk, mert mind a kettőre szükség van. Vigyázzunk azért, hogy a megnyugodott lélekben mindig maradjon valami békétlenség, amelynek teljes megszűntét csak az Isten előtt megjelent és tőle felmentést nyert lélek érheti el. De sokszorosan vigyázzunk arra, hogy a közönyös lelket ne zavarjuk fel annyira, hogy azután a helyes, Istenben való békességre el ne juthasson. Ne idézzünk fel vihart, ha azt lecsendesíteni nem áll hatalmunkban.

A betegek úrvacsorával való ellátásakor a lelkész feladata az, hogy a beteget úgy előkészítse, hogy lelkében az az indulat legyen, mint volt a Jézus Krisztusban: Isten előtti alázat és Isten iránti rendületlen hit, embertársai iránti megengesztelődés. Az a célja, hogy — amint szokták mondani — megbéküljön Istennel és a világgal. Eme megbékülésnek pecsétje aztán az úrvacsorának felvétele. Akként vezesse tehát a lelkész a beteggel való beszélgetést, hogy annak középpontjába az a kegyelem kerüljön, melynek záloga az úrvacsora.

Hogy mi legyen a beszélgetés tárgya, mely gondolatkörökben mozogjon, az mindenki előtt világos, aki tisztában van az úrvacsora jelentőségével. Itt csak arra akarok rámutatni, hogy az egész szertartás beszélgetés formájában folyjon le. Hiszen a templomi úrvacsora osztás is ilyen kellene, hogy legyen. Pld. a mostani agendáinkban nagyon helytelennek tartom, hogy a hitvalló kérdésekre nem felelnek a hívek hallható szóval.

Maga a szertartás nagyon rövid legyen és gondolatainkat a lehető legegyszerűbb formában kell kifejezni. Rendesen a beteg utánunk szokta mondani az imádságokat, legyenek hát azok rövidek, hogy a beteget túlságosan ki ne fárasszák, legyenek szavaink keresetlenek, mert különben érthetetlenek lesznek azok a beteg előtt.

A mi már most azt a kérdést illeti, hogy vajjon az úrvacsorát csak a beteg vegye-é vagy vele együtt az egész család és a lelkész is; elvi szempontból nyilvánvalóan az utolsó a helyes. Természetesen a gyakorlatban nem mindig lehet érvényesíteni az elveket. Pld. ha a beteg valamely ragályos betegségben szenved, vagy pld. vegyes háza-

soknál. Az a helyes és természetes, ha az úrvacsora kiszolgáltatásánál jelen vannak a hozzátartozók is. De ha a jelenlétük, akár közönyösségük, akár a gyermek lármája miatt vagy más okon zavarólag hatna, akkor legjobb ha a beteggel magunkra maradunk. Az a némely helyen divatozó szokás pedig, hogy ilyen alkalomkor a kíváncsi szomszédok és még idegenek is odatódúlnak, minden áron megakadályozandó. Mivel a legtöbb esetben nem lehet tudni, vajjon a hozzátartozók jelenléte nem zavarja-e a beteget lelke feltárásában, legjobban szeretek teljesen magamra maradni a beteggel. De még egy körülmény teszi ajánlatossá az egyedüllétet. Mihelyt az ember többeket lát maga előtt, önkéntelenül szónokolni kezd. A deklamálás pedig a közvetlenségnek halálos ellensége. Többet ér egy pár meleg szó, mint egy szép dictio. A betegágynál széles gesztusokkal stentori hangon szónokolni még a színdarabokban is visszatetsző. Kivánatosá teszi az egyedüllétet az is, hogy mihelyt egészségesek is résztvesznek a szertartásban, ha nem akarjuk, hogy ők csak szemlélők maradjanak, hozzájuk is kell szólanunk, s ez által a szertartás annyira meghosszabbodik, hogy azt egy nagy beteg különösebb megerőltetés nélkül aligha elszenvedheti. Jusson eszünkbe, hogy a betegágyon szenvedő lelkéhez talán utolszor szólhatunk, fordítsuk tehát a betegre minden figyelmünket.*

Végezetül még egyet! Hogy soha ne találjon minket a beteghez hívás váratlanul és készületlenül, szedjük össze szabad időnkben gondolatainkat, hogy azok kéznél legyenek. Továbbá — bármennyire is megesis szivünk a szenvedőn — tartsuk meg nyugodtságunkat. Kétségtelenül jól esik a hozzátartozóknak, ha szemünk könnye és hangunk remegése bizonyosságot tesz részvétünkről. De mindig jusson eszünkbe, hogy nem a mi érzelmeinkre kíváncsi a beteg. Mi személyileg egészen hátra húzódunk, hogy rajtunk keresztül szóljon az Atya, aki nem a betegségben, hanem a bűnben meghaló gyermekét szánja.

Csak a teljes öntudatánál levő betegnek szolgáltatathatjuk ki az úrvacsorát, és csak akkor, ha ő erre kér minket. Tehát reátukmálnunk nem szabad. Természetesen azért minden módon oda kell hatnunk, hogy a beteget rávehessük arra, hogy kérje az úrvacsorát.

Általában minden alkalommal jusson eszünkbe, hogy az örökéletben majd találkozunk ismét és az igaz bíró számonkéri tőlünk, hogy milyen útravalóval, hogyan adtuk neki vissza azt a lelket, amelynek gondozását ideig-óráig *mireánk* bizta.

Gyulafehérvár.

Dr. Gönczy Lajos.
ref. lelkész.

* Szerző itt bizonyára arra céloz, hogy a lpi munka ilyenkor kettős: egyik a betegnek szól, másik a hozzátartozóknak: Ügyelni kell, hogy egyik se szenvedjen kárt a másik miatt.

R. L.

Lelkeszi értekezéslet.

A kolozsvári egyházmegye lelkeszei aug. 6-án tartották meg értekezésletüket Kolozskarán. A nem nagy népességű, de eredményeiben igen fontos értekezéslet főleg két fontos dologgal foglalkozott; az igazgatótanács 2992—1916. sz. körlevelének tárgyalásával és a hadiárva-kérdéssel. Az utóbbit illetőleg azt a határozatot hozta, hogy az értekezéslet minden rendelkezésére álló eszközzel támogatja a Kolozskarán felállítandó hadiárva-otthont s kifejezi abbeli kívánságát, hogy oda elsősorban az egyházmegye területén levő árvák helyeztessenek el. Az igazgatótanácsi körlevélre adott javaslata a következő gondolatokat emeli ki: 1. Hangsúlyozza, hogy a körlevélben említett bajok *csak tünetei* a nép anyagi és erkölcsi hanyatlásának, melyből minden baj folyik s melyet csakis egy *egyetemes, alúlról kiinduló nevelői* munkával lehet orvosolni. 2. Kiemeli, hogy ez az egyetemes munka egyetemes *programmot* kíván, melynek legfőbb pontja: az *egyház pásztoratív, nevelői* karakterének erőteljes kidomborítása. A javaslat határozottan kiemeli, hogy minden nevelői, egyházépítő munkának az *egyes gyülekezetekből* kell kiindulnia s hogy ezt a munkát csakis céljában, de módszerében sohasem szabad felsőbb rendeletekkel kötelezőleg megszabni. Végül rámutat azokra az elsőrangú fontosságú feladatokra, melyek az *egyházmegye és kerület pásztoratív, nevelői* munkájára várnak.

Örömmel vesszük tudomásul, hogy van már forum, mely belátja annak a módszernek helytelenségét, amely a bajokat csak tüneteikben s nem okaikban akarta gyógyítani. Az igazgatótanács nevezett körlevelé (Ref. Szemle 28. sz.) világos bizonyossága annak, hogy vezető köreink is csak panaceakkal akarnak orvosolni s nem látják a baj igazi gyökerét. Épp olyan fontos a javaslatban az a gondolat, hogy a mentő munkának alúlról, az egyes gyülekezetekből kell kiindulnia. A gyülekezetek anyagi és szellemi gyöngülése, mely az egyházkerületben újabban megdöbbenően elénk állt, a felső hatóság részéről a gyülekezeti munka legegységesebb módszeres kérdéseiben való rendelkezésszerű döntés, a munka sikerének mellékes eszközöktől (mindennapi istentisztelet) való várása, szomorú okai voltak egyházi életünk állandó lanyhulásának s akadályai az öntudatos és tervszerű lelkipásztori működésnek.

A kolozskari értekezéslet javaslatát, mely önállóan, különlenyomatban is meg fog jelenni az „Egyházi Újság“-ban, ajánljuk a többi egyházmegyék és Kálvin Szövetségek figyelmébe is, egyöntetű állásfoglalás céljából.

I. L.

Az igazi papné.

A háziasszony. Talán meg sem kellene említenem, hogy egy igazán derék papnénak jó háziasszonynak is kell lennie. Ezt tartotta Assmann prédikátor is, ki szintén papi családból származott és felesége is papleány volt. Ő egyike kora legbuzgóbb papjainak és így egész bizonyosan olyan ember, aki a belső lelki életet mindennél fontosabbnak tartotta. A pap házaságának legelső feltételéül is azt szabja, hogy leendő neje az Úr tanítványa legyen és mégis így ír egyik munkájában: „Az Istenfélelem és mély hit a egdrágább egy papnénál, de igen nagy hiba, hogyha a hívő lélek a háziasság erényével nem ékeskedik. Ennek oka lehet az, hogy kora fiatalságában nem volt alkalma tapasztalatokat szerezni, vagy nem gondoltak arra, hogy reá neveljék. Oka lehet a nemtörődöm lustaság is, mely semmi érdeklődéssel nem bír a háztartás sok apró-cseprő dolga iránt. Sőt előfordul az is, hogy a társaságok túlságos szeretete köti le minden idejét és így a házi gond háttérbe szorul. Igaz, hogy egy alázatos lélek, férjének helyes vezetése mellett minden hibából lassanként kigyógyul, de kárt szenved ezalatt saját lelki békesége és a gyülekezet is. Mert lehet-e valakinek teljes odaadással hivatásának élni, mikor anyagi gondok foglalják el. Ennek káros voltát nem tagadhatjuk el, mert ez világosan kitűnik és sok tapasztalat szomorúan bizonyítja.”

„Ezért köszönöm Istennek — írja tovább — hogy Ő nekem olyan feleséget adott, kinek minden igyekezete az, hogy nekem igazi segítőtársam legyen. Bár hivatalos dolgaimban ritkán veszem igénybe munkáját, de örülök, hogy háztartásomat úgy vezeti, hogy bízhatik benne az én lelkem, miként azt a Példb. k. 31. r. 11. verse mondja a jó feleségről: „Bizik ahoz az Ő férjének lelke és annak marhája el nem fogy. Erre van szüksége az Úr szolgájának, hogy nyugodtan hivatásának élhessen.”

Te kedves menyasszony, Te kedves Papné, ne ütközzél meg Assmann prédikátornak régen hangoztatott elvein, mert azok megállanak ma is teljes igazságukban. Mert, mit használ a fiatal papnak, hogy felesége gyönyörű áriákat tud a legnehezebb darabokból elénekelni, ha hangja bizonytalanná válik abban a percben, mikor a tapasztalatlan cseléd valami házi dolog iránt érdeklődik. Mit ér az, ha a fiatal asszony gyönyörű ünnepi asztalokat tud díszíteni és remek étrendet összeállítani, ha egy hónapban sem tudja a napi étkezést úgy beosztani, hogy a számadás deficit nélkül záruljon. A sok diszes

himzésnek, horgolásnak sincs semmi értelme, ha azok mellett nem tud valaki tisztességesen foltozni és jól stopfolni. Tudnák csak a mai kor leányai és akarnák meglátni, hogy mennyi apró-cseprő szükséges dolog helyessége teszi az egész háztartás vezetését rendessé, pontossá. És ez mily fontos, még a legjobb, legtürelmesebb férj mellett is a házi béke és lelkiharmónia fenntartásához. Ha mindenik fiatal leány erre gondolna, akkor nem fecsérelnék el annyi haszontalansággal idejüket. Nem mondom, hogy a legtöbb leány talán lusta volna és semmit sem csinálna, hisz ezerféle dologgal töltik idejüket, de komoly munkát a legnagyobb része nem végez, ezért igazi gondosságot, beosztást, takarékoskosságot igen ritkán sajátítanak el. Különösen sajnálatra méltók azok a leányok, kiknek olyan „nagyon jó“ dolguk van, nem kell semmivel sem törődjenek, mindent készen kapnak, amit csak kigondolnak. Ilyeneknek ajánlom, hogy nézzenek be más háztartásokba is, de ne mint vendégek, hanem mint annak résztvevői. Jó tapasztalatokat szerezhethetünk a főző és háztartási iskolákban is, hanem azért mégis a közvetlen látása egy jó vagy rossz vezetésnek, sokkal maradandóbb értékkel bír. Hisz minden helyen más és más következményeket támaszt a háztartás vezetése, eszerint különböző mindenütt az időnek, erőnek és anyagnak elosztása.

Egy falusi papilakból, kedves tapasztalt barátnőmtől jöttek a következő sorok: „Azt mondhatom, Téged a sok társaság nem zavarna itt nálunk. Egyedül a mi kedves híveinkkel érintkezünk, mert legközelebbi paptársaink is több kilométerre vannak tőlünk, hová csak kocsival juthatunk. S mivel fogattal nem rendelkezünk, a fuvaros meg nyáron el van foglalva, télen meg az utak legtöbbször járhatatlanok, így bizony ritkán találkozhatunk. Meg azután, kedvesem, a papnénak van úgyis elég dolga a háztartásában. Pék, mézárós, piac nincs a faluban, azért itthon kell sütni, sok majorságot nevelni és szorgalmasan veteményt és gyümölcsfát gondozni. Igaz, hogy manapság pénzért mindent lehet kapni és ide is hozhatnánk ami szükséges, de azt nem tehetjük 3000 K fizetés és 6 gyermek mellett. Ez valóságos vétek volna. De azért ne sajnálj minket. Az a káposzta, amelyet első levélkéjétől fogva látunk nőni és fejlődni, jobban ízlik, mint a pléhdobozokban eltett szarvasgomba konzerv. Igaz, hogy a sok csirke, réce, liba után is sokat kell futkosni, de pompás húsup aztán igen izlik kedves háznépemnek. Különösen nyáron van sok gondom, mert akkor az én jó erős leánycselédem és a béresünkön kívül még egy csomó napszámot is el kell látnom és dolgaik után néznem. De amíg a jó Isten egészséget ad szívesen teszem, bőséges jutalom azért nekem az, hogy szeretett Mártonom zavartalanul élhet hivatásának, mert azt, hogy „hol“, „honnán“ és „hogyan“ távol tartom tőle.“

Nemsokára reá érkezett a levele egy városi testvérhugomnak: „Most 3 év után megtanultam már beleszokni új életviszonyainkba. Nem is mondhatom mennyire megkötve éreztem itt magamat eleinte. Szűk kis lakásom berendezése is nem kis fejtörésembe berült. Csak látnád a mi hálószobánkat, valóságos ágy raktár. Hát a gyerekek játszószobája, tele szekrényekkel. És

ez egyszersmind ebédlő és varrószoza is. A konyha oly közel van, hogy egy rántott szelet sütését a felszállott ebédlői hőmérő is mutatja már. De a helyiségek ily közelségét mégis nagyra kell becsülnünk, mert télen nem kell oly sok fűtőanyag, mint a régi falusi lakunkban. Nem is gondolod, mennyire kell most nekem takarékoskodnom. A viszontlátásnál fejszámolásból bizonyosan egyest adnál. Itt mindenért, amiért falun nem kellett pénzt adnom, meg kell az erszényemet nyitnom. Mily nagy csomó petrezselymet tépett le mindig az én Károlykám, mikor kiáltottam, hogy hozzon fel a kertből és a maradékot vitte a házinyulaknak. Itt nevetséges kis csomócskát adnak 5 fill.-ért. Ez csak symboluma annak, hogy mikép jutottam a bőségből szűkebb viszonyok közé. Még a cselédem is más, ez a Julcsám oly sápadt vékony az én régi, piros-pozsgás Annámhoz képest. De azért minden munkát el tudunk együtt végezni, mert hiszen itt sokkal nagyobb a kényelem, vízvezeték, pék, mészáros és a mesterembereket is mindjárt a kéznél kapjuk, ez pedig nagy szó. És ami különösen fontos, jól kijövünk a jövedelmünkkel. A gyermekeknek kitűnő iskoláik vannak és férjem is elérte, ami után vágyódott, van kivel gondolatait kicserélje és dolga annyi, hogy csak győzze. Annyian keresik mindennap különböző dolgaikkal, hogy este sokszor gondolom magamban, na most úgy tele lehet a feje a sok elintézni valóval, mint az én foltoskosaram a sok rongyos ruhával és harisnyával. Hihetetlen, hogy mennyivel több ruha kell itt a gyermekeknek. Igaz, hogy nem mászkálnak és szaladgálnak annyit mint falun a szabadban, de amiben otthon eljátszhattak, itt már nem mehetnek vele iskolába, mert bár egyszerűen, de csinosan, tisztán akarom, hogy járjanak. Persze mind magam varrom a ruhákat s akkor csak az anyag kell hozzá és így jól kijövünk a rájuk szánt pénzből.“

Én azt gondolom, hogy ez egy igen kedves, gondos papné, aki meg van mindennel elégedve és megértette azt, hogy mily fontos férjére nézve az, hogy teljes mértékben megbízhat az ő beosztásában.

Még egy harmadik papné háztartásába is nézzünk be, kinek lakása ott van a nagy város közepén ékeskedő hatalmas dóm mellett. Már maga a ház is szép nagy épület, akár egy „püspöki palota.“

Csengetésünkre egy vidámarcú, csinosan öltözött szobaleány siet elő. Örömmel mondja, hogy urnője otthon van és megindul, hogy minket bekísérjen. Meglehetősen hosszú utat kell megtenni szobájáig. A ragyogóan tiszta konyhaajtóban áll a vasalónő és szakácsné, nyugodtan tűzesítik vasaikat. Csak köszönnek és folytatják dolgukat. Hozzá vannak már szokva ahhoz, hogy sok embert látnak konyhájuk előtt elmenni. Mellettünk egy másik leány megy el, két csésze párolgó teával. Az egyiket urának viszi, ki éppen temetésre készül e zord téli napon. A másikat az öreg hegedűtanár kapja, ki tanítványára vár, amíg az hazasiet az iskolából. Egy másik szobából gépzakatolás hallatszik. Itt ül a házi varrónő, különböző könnyű szövetek körülötte. Hiszen itt van már nemsokára a tavasz és a lányoknak szükséges néhány könnyű öltözék. Az egyik hálószoza ablakánál áll az asztalos, egy tegnap kitört

ablaktáblát illeszt be. A fedélről nem éppen kellemes kopogás hallatszik, ott a cserepező tesz néhány új zsindelet a helyére. Ilyen nagy és régi háznál mindig akad valami javítani való.

„Kérem még egy ajtóval tovább“ kopogtatunk. „Szabad.“ Igen, itt ül szobájában a papné. Már idősebb hölgy, okos, finom vonásokkal, mellette égő szamovár. Hosszúkás sápadt kezei szorgalmasan dolgoznak egy hímzésen. Oly magától értetődő nyugalom van körülötte, hogy az ember bármily nagy nyugtalansággal megterhelve is jönne ide, e kedves benyomásra, melyet lényé kelt, egyszerre megváltozna.

„Hát semmi háziasszonyi dolga nincs ennek a papnénak?“ Azt kellene felelnünk, hogy nincs — ha minden esetben főzésből, sütésből, foltozás és mosásból állana a háziasszony teendője. Ezt a gyenge szervezetű, finom asszonyt a gondviselés nem olyan helyre állította, hogy ezek legyenek a kötelességei. De azok helyett, szintén fontos, első pillanatra alig értékelhető feladat jutott neki: a ház teljes kormányzása. Habár a konyhában egyetlen főzőkanálhoz sem nyul, azért tudja és meghatározza, hogy a szakácsnő egész héten mit csináljon és mennyit használjon el a főzéshez. Azt is látja, hogy a vasalóné és a házi leányok mit végeznek. A varrónőt ő utasítja, mit és hogyan varrjon meg. Gondol arra, hogy férjének és a zenetanárnak a tea idejében készíttessék, ő törődik az asztalos és ablakos munkájával és azzal is, hogy férjének a palástja ki legyen készítve a temetésre. Szóval a teljes vezetés a kezében van. Így mondhatja-e valaki, hogy ő nem jó háziasszony, nem segítsége a férjének? Kérdezzük meg azokat, akik házában megfordulnak, kérdezzük meg a cselédeket.

A cselédeket? Igen. Mert nemcsak a gazda állít ki bizonyítványt a szolgáknak, hanem ők is szívesen megteszik ezt, habár legtöbbször nem írásban. Igaz, hogy ezek sem mindig igazak, de veszedelmesek azért is, mert mint a madarak ide-oda szállanak, ezek is eljutnak még a község határán túl is. Nagyon nehéz a papnak arról prédikálni, hogy „Egymás terhét hordozzátok“, mikor a felesége éppen azon a héten a pesztrát, azért mert kifícamította a kezét és így neki „csak terhére“ és nem segítségére volt, haza küldte szegény nagyanyjához.

Az sem tetszene nekem, hogy mikor a tiszteletes úr a kis vasárnapi iskolásokat szelídségre és alázatosságra oktatja, azalatt a nyitott ablakon behallatszana a felesége éles hangja, amint éppen a szobaleányt szidja, amiért egy kis tányért eltörött. De ha nem is volna nyitott ablak, így is megtudná mindenki, hogy mi történt ma a paplakban. Sőt azt is tudja az egész község, hogy a papné szelidlelkű vagy szeszélyes, jó és méltányos, rosszul vagy jól, takarékosan vagy pazarlóan járnak-e. Kedvesek-e a családtagok egymáshoz vagy gyakori a civódás, úgy bánik-e a cselédeivel, mint akik szintén emberi lelkek, kiknek nemcsak parancsolni, hanem szolgálni is kell — szolgálni lelkiüdvösségüket. Az egész társadalomra nézve nem közönyös, hogy milyen nézetekkel, milyen benyomásokkal távozik egyik-másik cseléd a helyé-

ről. Miként a gyermek, úgy a primitív ember is igen hajlandó az utánzásra. De sajnos, nehezebben utánozza a jót, mint az esetleges gyengeségeket, vagy rossz szokásokat. Innét van az, hogy gyakran még egy falusi leány ládájában is inkább találunk pudert és arcfestéket, mint tisztességes zsebkendőket vagy harisnyát. Hazulról elkerül az a lány, nincs ki vele foglalkozzék, nincs ki irányítsa és azután rosszabb barátnőtől mindent eltanul. A legtöbb asszonynak csak az a fő, hogy dolgát jól elvégezze, azután mit törődik azzal, hogy ruhái rendben vannak-e, — van-e cifra öltözete mellett rendes fehérneműje, pénzét mire költi? Szeret-e olvasni és mit olvas, szabad idejét hol és kivel tölti el s mikép gondolkozik erről, vagy arról? Így ezer apró kicsinyes dolog az, amire a háziasszonynak és így méginkább a papnénak is gondolni kell. Vezetni amennyire csak lehet azt az egyszerű lelket, s ami különösen fontos, vigyázni a jó példaadásra. Beszédben, cselekedetben, munkánk elvégzésében és öltözködésünkben.

A papné öltözete, ez az ami leginkább mindenkinek a szemében ötlök és a legtávolabb esőknek is sok alkalmat ad a bírálgatásra. „Szerencsére nincs egyenruhánk“ gondolom magamban, — de sok esetben fájdalmasan sóhajtok fel: „de kár, de kár, hogy nincsen“.

Egyszerűség, az legyen a papiházak egyik fő erénye. — Erre legtöbb esetben már a pénztárca is megtanít. Helytelenül felfogott egyszerűség épen a ruházkodásnál, ha azt akarjuk, hogy épen mindig ellenkező legyen az öltözetünk, mint amelyet mások hordanak. Bő szoknyát viselnek, ne legyen a mienk asketái szűk, a másoké rövidebb, ne seperje a mienk a földet. Egy fiatal pap ismerősömnek a menyasszonyával találkoztam. Föltűnt nekem, hogy ez, aki mindig oly mesterkélt egyszerűséggel volt öltözve, ma milyen csinos egy izlésesen elkészített ruhában. Magamhoz intettem: „Milyen jól áll neked ez a ruhád kis Mártha.“ Elpirult és aggódva kérdezte: „Néni, igazán nem feltűnő ez a ruhám?“ „Ej dehogy, sőt azzal az özönviz előtti szabású ruhával voltál feltűnő, mely a multkor rajtad volt. Ez csinos és mégis egyszerű.“ „Oh néni, mondja ezt kérem mamának, mert tudja a multkor mikor ezt a szövetet vásároltuk, az elárusító kisasszony egy mintát is tett melléje, hogy ehhez a sötét szövethez csak ez a készítési forma talál. Ekkor édesanyám egész türelmetlenül azt mondta, óh ilyet az én lányom nem vesz fel. És ebben a percben, hogy ő ezt így hangsúlyozta, világossá lett előttem az, hogy mi eddig büszkék voltunk a tulzott egyszerűségünkre. Ezért otthon megkértem édesanyámat csináltassuk így.“ „Helyes kis Mártám, így hordod most ezt alázatos szívvel, míg a másiknál mindig ott lett volna az a büszke mellékgondolat, — én különb vagyok a többinél“. Ne különbek akarjunk lenni, hanem helyes és jó példaadók. Kerüljük a feltűnést minden esetben, mert ez öntetszelgésre és hiuságra vezet, ez pedig nem keresztyéni erény. De ne gondoljuk, azt nem, hogy akkor teszünk helyesen, ha a divat legcsekélyebb változásait a mi ruhánkon veszik észre. Kisebb helyeken különösen hajlandók a helység intelligensebb nőtagjai az öltözködési versengésre. Ne a papné

legyen ebben a vezető, ő mindig a legegyszerűbb, de legizlésesebb legyen, ne akarjon mindig új kalapban vagy ruhában megjelenni, hanem azt mutassa meg, hogy egy jó és tisztességes öltözéket mily soká lehet csinosan is viselni.

Az igazi keresztyén nő bármely cselekedetével az ő Urának kíván szolgálni, ennél fogva háziasszonyi teendőit is úgy tekinti, mint fontos, reábizott missziót. Ily felfogás mellett azután lehetetlen, hogy az, aki a házban megfordul, ne érezze meg azt, hogy itt az igének nemcsak hirdetői, de követői laknak.

Sz. M.-né.

Egy régi tábori pap prédikációiból.

Nagy-Ari Józsefnek hítták. Egyik legnemesebb és legérdekesebb alakja volt a magyar kálvinista egyház történetének. Hatalmas férfi-szíve minden odaadásával csüngött református hitén és anyaszentegyházán, de ugyanezzel az odaadással szerette és féltette hazáját is: Erdélyországot. Ez a bérces kis haza pedig épen abban az időben, amikor Nagy-Ari élt és működött, vagyis a XVII. század végén nézett elébe egy nagy, sorsdöntő változásnak. Akkor törte össze a Habsburg-ház a török hatalmát, amely eddig biztos támasza volt a német és katolikus magyar királysággal szemben a protestáns erdélyi fejedelemségnek. A higgadtan számító államférfiak hamarosan előrelátták azt, ami kevéssel Budavár visszavétele után valóban be is következett: hogy Erdély számára sincs más mentés, mint a Habsburg-házhoz símulni. Ámde sok jó hazafival és jó kálvinistával együtt éppen ettől félt és ezt szerette volna eltávoztatni Nagy-Ari József, a gyöngye Apafi Mihály fejedelemnek hatóságos és rettenetes szavú udvari prédikátora. Isten akaratának hitte és Isten ígéjére támaszkodva, hatalmasul hirdette, hogy Erdélyország és benne az igaz kálvinista egyház csak úgy maradhat meg, ha nem pártol el a töröktől. Tudta, hogy a fejével játszik az ilyen beszédért, s mégis ország-világ előtt prédikálta e meggyőződését. Annyira a lelkéből szólott és annyira szerette veszni indult hazáját és egyházát, hogy a szószerben akárhányszor elfojtotta beszédét a zokogás és mélyen a lelkekbe ható prédikálása még azokat is megrendítette, akik a politikában nem voltak egy véleményen vele. A következők valóban azt is mutatták, hogy amazoknak volt igazuk: Erdélyország és a protestantizmus a Habsburg-uralom alatt is megmaradt. Politikai eredménye nem lett tehát Nagy-Ari József prédikálásának, aminthogy nem lett azoknak a hadjáratoknak sem, amelyeket Apafi Mihály fejedelem vezetett Magyarországra a török mellett és a német császár- király ellen. De a prédikátor nagy lelke, Istenben való bizodalma, rettenthetetlen keresztyéni bátorsága és bátorító képessége túlélte korát s ránk nézve is becses örökség. Azok a hadi prédikációk, amelyeket az említett magyarországi hadjáratokban „seregeknek tódulási, bolyongási között, lovaknak nyerítési, vinnyogási között, szekereknek zörgési, doboknak pergési, trombitáknak zengési, harsogási kö-

zött" irt és mondott el, mint fejedelmi tábori pap, most, harmadfél század multán is nagyszerűen példázolják, micsoda hatalmas erő és bizonyosság rejlik a halál rettentései közt szorongó harcos számára a biblia és a kálvinista anyaszentegyház lelkében.

Nagy-Ari József tudós, mély lelki életet élő ember volt. A világ dolgaiban annyira járatlan, hogy, mint hitelesen följegyezték róla, *két forintot meg nem tudott volna olvasni, sem köntösével, sem ételével nem törődött, erővel vitte ki a felesége ebédre is a tanulóházból.* Hanem, amikor prédikálni kezdett ez a félszeg, világkerülő ember, akkor egyszerre urrá lett a lelkeken s azokat valósággal leigázta. Ilyen nagy hatalmat adott neki a hit és az ige. Kortársai az Illyés próféta lelkének lobogását érezték ki forró szavaiból s Istentől végkép elvetemedett embernek tartották azt, aki még az ő prédikálására sem indult meg és nem tért meg. Hogyne, mikor egyszer, buzgó könnyhullatásait látva, még a prédikációján jelen levő s magyarul nem értő pogány törökök is arra fakadtanak ki, hogy, *ha ezt az embert az Isten meg nem hallgatja, senkit meg nem hallgat!*

Ime, néhány töredék e hatalmas, ősi magyar és kálvinista hangokból, a mának küzdő, vérző kálvinista magyarságához :

1. Istenítélet.

Ma mondhatjuk azt Jeremiással : *„Kivetette magát az orozlán az ő barlangjából ; megindult a minden nemzetségeknek rablója, hogy elpusztítsa az egész földet“.* (Jer. 4, 7). Azt látjuk szomorúan : megindult mind az orozlán s mind a pusztító. Ma sírhat a keresztyénség s Jeremiással sóhajthat s azt mondhatja : *„Elfogyatkozott az én lelkem a megölettekért. Jaj nekünk, mert elvesztünk“* (Jer. 4, 13, 31). *„Ha tekintem a földet : ime hiában való és pusztá ; ha tekintem az eget : semmi világosságok nincsen. Ha tekintem a hegyeket : ime reszketnek s minden halmok ingadoznak. Ha tekintem, ime egy ember is nincsen ; minden égi madarak elmentenek. Ha tekintem : ime a zsiros tartomány olyan, mint a pusztá, és neki minden városi eltörtenek az Úrnak és az ő haragjának miatta. Azt mondja az Úr : elpusztíttatik az egész föld, mert én mondtam, én gondoltam, meg nem bánom és azt meg nem változtatom. A lovagoknak és kéziveseknek kiáltása előtt futnak a városbeliek, elrejteznek a sűrű erdőben, felmennek a kősziklákra, minden város elpusztíttatik és senki sem látszik azokban . . .“* (Jer. 4. 23—27.). Igazán gonosz időkre jutánk. Mi imádkozzunk s mondjuk azt Dániellel : *Uram, mi lesz ezeknek vége? Az leszen, Istenem, tudjuk jól, amit Felséged elvégezett a te népednek javára. Ámen.*

2. Isten hadakozik . . .

A hadak Istentől vannak, Istentől viseltetnek. *A háborúságot én formálom, a békességet én teremtem.* Amely hatalmával lett Istennek

az ég és föld, azzal a hatalommal szerzi Isten a békességet. Ő Felsége szerzi a hadat is. Az Úr, aki parancsol a szablyának, keljen ki az ő hüvelyéből. *Oh Urnak szablyája, térj be a te hüvelyedbe s nyugodjál meg! Hogy-hogy nyughatnám meg, holott a Jehova erős parancsolattal parancsolt nekem Askelon ellen s a tengernek minden partja ellen!?* (Jer. 47. 6, 7.). Ime a had is Istentől van. Az Úr az, aki hadról való hírt izen s elküldi a maga követét a pogányok közé, akinek szájában ez vagyon: *Keljetek fel s hadakozzatok* (Abd. 1, 1. Jer. 49. 14.). Az Úr parancsol a fegyvernek, híven eljárjon dolgában, senkinek ne kedvezzen: *Átkozott, aki az ő fegyverét megtartóztatja a vértől ebben az Isten munkájában.* (Jer. 48. 10). Az Úr parancsolt ama vörhenyes lovon ülőnek: *hogy vegye el a földnek békességét, hogy az emberek öljék, vágják egymást.* (Jer. 6. 3, 4). Az Úr parancsolt ama szűrő és arató angyalnak is: *hogy bocsássa le sarlóját a földnek gabonáira, azokat arassa le, bocsássa le a szőlőknek gerezdeire és azokat szűrje meg és vesse Isten haragjának ama nagy sajtójába, ahonnan folyjon ki a vér a lovaknak zabolájokig.* (Jer. 14. 15—20).

3. Igaz és hamis ügy.

Mikor a hamis ügy mellett a hamisak hamis úton-módon feltámadnak, nem lehetnek oly számosan, hogy az Istennek búsulása miatt széjjel ne oszoljanak, mint a fellegek a széltől. De mikor az Isten mind az ügyet szereti, mind a kormányzókat, akik forgatják, szereti, mind a módot, melyen forgatják, szereti: ámbátor kicsiny legyen is az első tekintettel, de könnyű Istennek az által a kicsiny, kevés erő által a maga munkáját véghez vinni, avagy azt a kevés sereget számossá tenni, annyira, hogy valaki látja, azt mondja felőle: ez a Jehovától szeretett, Isten szolgálatára előállított, szép tábor.

4. A szent hadi nép.

Szent az Isten, aki veletek elindúlt, legyetek ti is szentek. Útálatosság ne találtassék ti köztetek, hogy ne fogja magát az Isten és elmenjen közületek, külön vonja az ő táborát, mint Mózes cselekvék a népnek gonoszságáért. Ha valahol kivántatik és kivántatott az istenfélelem: a táborban igazán megkivántatik, ahol minden órában, szempillantásban készen kell magunkat tartanunk, hogy Isten eleibe mehessünk.

5. Isten újja.

Mikor az ember az utolsó ügyre jut, mikor oly veszedelemben esik, amelyből se maga, se más emberi mód szerint őt ki nem szabadíthatja; amikor mindenektől elhagyattatik, minden emberi reménységtől megfosztatik, minden szabadulására való eszközökben megcsalatik, hányja-veti szeméit jobbra-balra, hegyekre-völgyekre, sehol sincsen

semmi reménység; az ellenség előtte vagy, a halál előtte vagy, nem szabadhat, nem futhat, bezárlattak utak, ajtók, nincs sehol szabadulás, mindenfelől körülvették ellenségei, élete és halála között csak egy lépés sincs, nincs már semminek helye, csak a sóhajtozásnak: ilyen esetben, mikor Isten rendkívül szabadulást mutat, ez igazán és nyilván isteni munka; bizony „*Istennek újja ez.*“ Mert az ilyen esetben senki az istenfélő emberrel jót nem tehet, hanem csak az egy élő Isten.

N. J. tábori prédikációinak az Erdélyi Múzeum-Egylet kéziratárában őrzött kiadatlan — pedig kiadásra nagyon is érdemes — gyűjteményéből közléteszi

R. I.

I R O D A L O M.

Réz László rozsnyói ref. lelkész : *Vezérkönyv* az elemi népiskola református vallásoktatásához az I. és II. osztályban. Vallásoktatók számára. Ára 3 korona 80 fillér. Sáropatak, 1916. Ref. főisk. nyomda. 155 old. (Népiskolai könyvtár XLV. kötet.)

Szerző ezt az úttörő munkáját a Sáropataki Irodalmi Kör útján adta ki, a kör pedig a Tiszáninneri egyházkerület megbízásából készítette a könyvet: így annak bizonyos hivatalos jellege van. Ha ez nem volna is, különös figyelmet érdemel, mert vallástanítási vezérkönyveink eddig nem voltak, vagy csak kezdetleges kísérleteknél tartottunk. Valószínűnek látszik, hogy a szerző folytatni akarja vezérkönyveinek sorát a magasabb osztályok számára is. Szóval olyan kezdetnél állunk, ahol egyszerű meggyőződésünknek őszintén kell hangot adnunk, jó előre már. Tulajdonképpen az, amit a könyv általános paedagogiai és speciálisan katechetikai módszeréről mondhatnánk, rövidesen összefoglalható abban, a mit folyóiratunk ez évi januári számában az I—II. osztály tananyagának és módszerének megállapításánál a *régi* methodusról mondtunk. Szerző a *beszéd- és értelem-gyakorlat* módszerével óhajtja bevezetni a gyermekeket az Isten világába, tehát egy logikai, intellektuális módon. A módszer alaptévedése az, hogy a gyermeki lélek e fejlődési fokon, amint a jelzett helyen kifejtettük, képtelen az abstrakcióra és teljes erejéből a szemléletalkotásra, a mesére van berendezkedve. Döntő formának tehát a vallástanításnál az elbeszélésnek kell lennie, a kifejtő kérdezgetés csak végső fixírozásra való. E könyvben azonban nem a gyermeki lelket megragadó szemléletekre, hanem a régimódi okoskodtatásra van helyezve a főszúly. Az I. osztály számára 29, a II-éra 23 leckét vesz fel. Az anyag elemei a szülői ház és iskola viszonya, családi érzelmek, Isten tulajdonságai, kötelességeink vele szemben, imák, énekek, az üdvtörténeti tények, amely utóbbiak a II. osztályban újra ismételtetnek. A könyv végén „erkölcsi életszabályok“-ból „Arany ABC“ van egybeszerkesztve, magyarázatokkal, a II. o. számára. Magunk részéről az anyagot, különösen az I. osztályban túlsoknak tartjuk, elrendezését, beosztását szétfolyónak, magát a beszélgető, fejtegető módszert — szomorú tapasztalásokból — eredménytelennek. Az Arany ABC ellen pedig nagyon erős ellenszenvet érzünk, mert jól tudjuk, hogy életszabályok megtanulásából még soha egy gyermek se lett jobbá. Szeretnénk valami lelket, melegséget, valami megragadót és felemelőt látni ebben

a száraz, moralizáló, racionalista könyvben! De hiába. Bevezető „*Elméleti Rész*“-ében nagy pszichológiai tévedések vannak, amelyeknek oka a modern lélektani irányokban való — úgy látszik — teljes tájékozatlansága.

Pedig a szerző tudna sokkal különb dolgokat alkotni. Tanításain sok helyt katheketai talentum csillog, nem is szólva arról a tanítói ügyességről, minek sok számos jelét adja a tanítások kivitelében. Úgy látszik, gyakorlatilag sokkal jobban ismeri a gyermekeket, mint elméletben. Legfőbb hiba a régimódi, terméketlen „kérdve kifejtő“ módszerhez való ragaszkodása és alkalmazkodása. Vissza kell térni a Szentírás ősi egyszerűségű és örökszép történeteire és a kimeríthetetlen gazdagságú keresztyén legendakincshez és a család, iskola, társadalom, szokások és életszabályok fejtegetését át kell engedni csakugyan a beszéd- és értelemgyakorlat bölcs mestereinek. A Réz László vezérkönyvének az a legfőbb hibája, hogy *speciálisan* vallásos tartalma és tendenciája elenyészően csekély a moralissal szemben. Szóval a régi baj. Itt volna már az ideje bőven, hogy megszüntessük. M. S.

Ürmösi József: A lelkipásztori gondozás és a gazdasági socialis kérdés. Bp. Kókai bizománya, 113. l.

E füzetben a szerző azokat a kapcsolatokat keresi, melyek a lelkipásztort a gazdasági reformtörekvésekkel összeköttetésbe hozzák. Először útal az evangélium viszonyára a gazdasági kérdésekkel, s ebből kifolyólag arra a tényre, hogy a modern papképzés feladatai közé általánosan bevették már a gazdasági kérdések ismertetését. Hangsúlyozza, hogy a lelkipásztori gondviselés körébe ezek is beveendőek, miközben ismerteti egyes magyar gyak. theologusok munkái nyomán a poimenika tudományának felosztását. Azután ismerteti a mezőgazdasági socialis kérdést, annak két főirányzatát, az agrár és radikális irányt, kiemelve — kissé zavarosan — a két irány törekvéseit és fő jellemvonásait. Végül a „gyakorlati socialis teendőket“ ismerteti a következő alcímek alatt: Mezőgazdaságiak, (kisgazda szakképzése, állattenyésztés, háziipari tanfolyamok, fogyasztási és más szövetkezetek, hitelügy, adózás) társadalmiak: (iskoláztatás, továbbképző tanfolyamok, nők nevelése, közegészségügy, gyermekvédelem, stb.). A fölemlített kérdések mind méltók arra, hogy gondolkozzunk felette, de a könyv, a maga kapkodó előadásával, melynek szerzőjéről észrevehető, hogy mindig egy mű hatása alatt áll, egyáltalában nem alkalmas a kérdések pontos szembeállítására. Főképp az egyetlen szempont hiányzik belőle, melyből egy ilyen című könyvet egyedül szabad írni; annak a kérdésnek erőteljes fixirozása: mi a köze, és meddig van köze egy lelkipásztornak bármiféle gazdasági kérdéshez. E szempont nélkül pedig a kérdések beállítása hiábavaló.

I. L.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Ravasz László beszédeinek kiadása a Megbeszélések rovatában irt okok miatt késedelmet szenved. Megnyugtadjuk a jelentkezőket: ami késik, nem mulik.

Menekült lelkésztársainknak. Mindenkinek, akit szétszórt ez a nagy forgószél, meleg, testvéri üdvözlésünket küldjük. Jelentjük, hogy közel van a visszatérés órája: irányadó körök most dolgozzák ki a hazatérés módjait s gondoskodnak az eszközökről. Óhajtjuk, hogy lelkipásztortársaink minél előbb — szívünk kívánsága szerint — őrhelyeiken álljanak s átvegyék azt a munkát, a mi a visszatelepítés körül reájuk vár. Anyagi nehézségeikben a főhatóság messzemenő segítséget nyújt. Különös gondjukba ajánljuk lelkészeinknek a *fogyasztási szövetkezeteket*, hogy a nép elsőrendű életszükségleteit a tél folyamán onnan szerezhesse be, s ne kelljen a szatócsok közvetítő szivességét megfizetni. Pesten levő menekült lelkészeink már most tárgyalhatnak ebben az ügyben a szövetkezetek központjával.

Legközelebbi számunkban a specialis menekült-pásztorációval fogunk foglalkozni s abban a számban fogjuk ismertetni — a beküldött könyveket is.

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket Dr. Ravasz László címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.

Lelki gazdagság.

„Mert akinek van, annak adatik és bővülködik; de akinek nincs, azis elvétetik tőle, amiye van. Mt. 13. 12.

Azt hiszem, minden lekipásztor érezte már azt a szomorú állapotot, amit *kiprédikáltságnak* lehet nevezni. Annyiszor kell beszélnünk s mindig régi dolgot kell mondanunk. A halottak, akiket eltemetünk, olyan egyformák, mint az avar levelek; ami egyikre talál, talál a másakra is s mi sokszor hajlandók volnánk azt hinni, hogy *csak* az talál a másakra, amit a sok „egyikre“ már elmondottunk. A keresztelésre hozott gyermekek között is alig lehet különbséget tenni; ha más is az az egy-két arc, amelyik hallgatóságképen köréje áll: az a más hallgatóság érzésben, gondolatokban úgy hasonlít a megelőzőkhöz, mint egyik tojás a másikhöz. Kényszerít az élet arra, hogy unos-untalan egy pár alapvető gondolatot forgassunk s ezek az alapvető gondolatok bármilyen friss elményekből fakadtak akkor, amikor először születtek meg, lassankint elveszítik üdeségüket, lekopik róluk az élet hamva, az érzelmek zománca s üres, idegen szólamokká válnak. Azon vesszük észre magunkat, hogy mindegyre ismételjük a képeinket, fordulatainkat, szempontjainkat. Már felosztani sem tudjuk a beszédeinket másként, csak egy-két állandó formula szerint. Kellemetlenül gondolunk a közelgő vasárnapra s mikor hozzá kezdünk a dologhoz: egyre-másra tépjük el a papirost. Idegesen mondjuk, hogy még semmi sincs meg a beszédünkből, pedig már alkonyodik s egészen ki vagyok fáradva.

Mi történt velünk?

Semmi más, csak az, hogy egy örök törvény érvényesült rajtunk, amit Jézus így fejezett ki: akinek nincs, az is elvétetik tőle, amiye van. Lehet tenger sok lelki kincse valakinek, de ha egy dolog hiányzik belőle: ha *nincs meg a maga belső, titkos kapcsolata azzal a felsőbb világgal*, a tudománya lassankint érdektelenné válik, a gondolatai megkopnak, elszáradnak s minden gazdagsága mellett koldus szegénynek érzi magát, mikor egyetlen egy szegény szomorú lélek elibe áll, hogy egy szót kérjen tőle. A világ legékeesebb, legdrágább, legcsillogóbb fája a karácsonyfa, de csak egy pár napig. Egy hét múlva már lekopik róla az aranyfüst, elfogy róla a csemege, hullanak rőtté vált levelei s nemsokára kikerül a világ legszomorúbb fája a szemétdombra. Mennyivel többet ér nála a legcsenevészebb boróka fenyő, ha az a *földbe*

bocsátja gyökereit és él. Minden ékesség nélkül is egy megdöbbenő csodáról beszél, arról, hogy ő maga hajtja a virágait és maga hozza a gyümölcsseit. A föld mindenütt ott van s ime, milyen csodák bontakoznak ki belőle, mihelyt finom gyökérszálak bocsátkoznak bele áldott ölébe. Ime a Jézust körül álló sokaság is ott áll a világ legfelségesebb csodája, legnagyobbyszerű ténye előtt s üres szemekkel bámul: nem érti meg, mert nincs hozzá — érzéke. Hány igehirdető áll meg e felséges személyiség előtt, s nincs róla mondani valója. Megáll a koporsó mellett, a kisdedek, a házasságra lépők előtt, megjelenik az ezer szemű és ezer szívű gyülekezet fölött s nem jó új, friss szó az ajkára. Azon tünődik, mit mondott ilyenkor más, mit érzett ilyenkor más; keres embereket, akik hasonló esetekben már véleményt nyilvánítottak, — s eszébe sem jut az, hogy mit mond, mit érez *Jézus* ennek a koporsónak, ennek a csecsemőnek, ennek a násznépnek, ennek a vasárnapi gyülekezetnek láttára . . .

Pedig ezt neki tudnia kellene. Tudnia kellene, mert *Jézus* sohasem titkolta ezt, sőt egyebet sem tett, csak szakadatlanul *ezt* közli az ő tanítványaival. De csak azokkal. Azokkal, akik az ő társaságában élnek, akik vele járnak, vele lakoznak. Akik mindennap bekopogtatnak hozzá, mert érzik, hogy „hova mennénk uram; örökéletnek beszéde vagyon tenálad“. Nem textusért, nem ötletért, nem szép gondolatokért, beszédtemákért mennek hozzá, hanem lélekért, világosságért, mindennapi kenyérért, az Isten világának éltető, verőfényes melegéért. Azért járnak a *Jézus* társaságába, mert a barátai, a házanépe; mert *Jézus* közelében van az ők igazi otthonuk. Imádság és bibliaolvasás, elmélkedés és követés, látás és fegyelem az ajtóiban annak a hajléknak, amelyben a *Jézus* társaságába kerülünk. Odavisszük a gondjainkat, tapasztalatainkat, problémáinkat s onnan fényt hozunk reájuk. Minél tovább tart, minél bizodalmasabb lesz a barátságunk, annál több boldog felfedezést teszünk, annál több új, megkapó gondolatra teszünk szert; olyan gondolatra, amelyeknél nem tudunk mit csinálni inkább: azt-e, hogy olyan mélyek, vagy azt-e, hogy olyan természetesek. Akinek van, annak adatik, mignem bővölködik.

A gondolathiány *Jézustól* való távolságunknak mérője.

R. L.

I G E H Í R D E T É S.

KULTUSZ.

Robertson.

(Születésének százéves fordulójára.)¹

Ha a világ most nem lángba és vérbe volna borúlva, ha nem ágyuk dübörögnének és örök homályba vesző népek haláléneke zengene, az egész művelt világ theologusai ünnepelnék ennek a férfiúnak az emlékét. S ha az az ország, melyet ő hazájának nevezhetett s melynek emelkedésére oly sok gondolatot szentelt, s az a nép, melynek hibáit olyan jól ismerte és annyit igyekezett javítani, tanult volna Robertsontól valamit, most nem a gyűlölet és harc ördöge ülne diadalt a világon, hanem a békesség éneke zengene. De a Robertson szava is elhangzott a pusztában „ama megkövéredett szívű és bedugult fülű nép“ közepette, mely a pusztítás munkájában tobzódó elvakult elméjével aligha fog megállni, hogy szenteljen egy pillanatot egyik legnagyobb embere emlékének.

Mert Robertson egyike volt a legegységesebb hatású igehirdetőnek. Más nagy szónokok az igehirdetés egy-egy sablonjába dolgozzák bele magukat. Egy igehirdetői iskolának egészen külön, önálló módszere van, mellyel a hallgatók lelkéhez akarnak férközni. Ez a módszer a második generációnál már sablonná válik, olyan eszközzé, melyet homiletikai „Kunststück“-ök kidolgozására használnak. Az empirikusok után, a kik a módszert fölállították, a kik a tapasztalat első tényeivel indulnak el, jönnek a skolasztikusok, a kik a módszerből dogmát, az alapul szolgáló tapasztalatból rendszert csinálnak és az iskola lejártá magát. Robertson sohasem teremtett iskolát, mert sohasem volt szónok, a ki a fogásokat keresi, hanem igehirdető, aki élményeket akar teremteni. A módszer, a mit követett igehirdetésében sokkal egyszerűbb volt, mintsem sokan követték volna. Melyek voltak ezen módszer jellemvonásai?

¹ Lapunk iránya és beosztása nem engedi meg, hogy részletesen, érdeméhez méltó terjedelemben foglalkozzunk e nagy férfiú pályafutásával, mégsem haladhatunk el ez évforduló mellett, hogy meg ne emlékezzünk róla. Megpróbálunk hát egy rövid jellemrajzot adni lelkipásztori jelleméről s közölni pár kevésbé ismert beszéde gondolatmenetét.

Azonnal szembetűnik az az elütő módszer, mely az egész angol-amerikai (a skótot is idevéve) igehirdetés sajátossága. Ez a módszer szinte teljesen megveti a szónoki forma fogásait. A szemléltetést mint eszközt, a leírásokat, hasonlatokat nem használja, a mit festeni akar, egy pár erőteljes vonással adja meg. Olvassuk el pl. a Krisztus egyedülisége vagy az Illés c. beszédében az egyedüliség leírását. A részletezés, apró vonások szemléltető kiemelése helyett, a mikkel mi dolgoznánk, Robertson egy pár markáns vonással kijelöli azokat a gondolatokat, melyek az egyedül álló Illést bántják. Ez a módszer hasonlított az orthodox igehirdetés módszeréhez, mert a gyökerük egy: racionalismus. E puritánság mellett még egy fontos jellemvonása van e módszernek: a praktikussága; és itt már a mi orthodox igehirdetési módszerünktől óriási különbséget mutat föl. A mi eddigi igehirdetésünk dogmatikusan mutat föl bizonyos tételeket és magyarázza azokat. Ezek a tételek vagy hittaniak, mint az orthodox, vagy erkölcsstaniak, mint a racionalista igehirdetésben. Mind a kettő abból a gondolatból indul ki, hogy a törvény tudása elég annak a cselekvésére, és nem látják, hogy itt az ellenség nem a tudatlanság, hanem a bűn, a dolog fordulópontja tehát nem az intellektusban, hanem a voluntasban keresendő. Az ilyen irányú intellektualismus ép oly távol van Robertsontól, és az egész angol-amerikai igehirdetéstől, mint az a másik irány, mely az igehirdetéssel csakis vallásos érzelmeket akar felkölteni. Robertson így gondolkozik: minden emberben él egy törekvés a jó felé és minden emberben van egy vis inertiae, mely visszafelé húzza. Az igehirdetés kötelessége, hogy olyan elvet, olyan *erőt* adjon az embernek, mely annak sajátjává lehet, s melynél fogva az legyőzi a rosszat és követi a jót. Ezért Robertson nem törvényt prédikál, hanem elvet, *erőt*. Az orthodox irány evvel szemben azt vallja, hogy a hit tételeinek a tudása vezet előre az üdvösség útján, itt találkozik a racionalista igehirdetéssel, mely abból indulva ki, hogy minden ember természettől jó lévén mindenki követi a jót, csak meg kell mutatni neki.

Hogy ezek közül a valósághoz Robertson jár legközelebb, első tekintetre világos. Ismeri az embert, annak küzdelmét a jó és rossz között s tudja, hogy e küzdelem eldöntésének módja az, ha rámutatunk arra az elvre, melyet sajátunkká kell tennünk. (A jóvátehetetlen mult, Vetés és aratás). Az emberi lélek titkaiba csodálatos mélységbe lát bele. Ha vesszük a Zakeusról írott beszédét annak első része kitünő példája éles látásának. A publikánus kisértéseit, a zsarolást, gőgöt, büntelenségük tudatát, a kettős erkölcsiség gondolatát, a környezet itéletét, a bűnre való visszaemlékezést, ilyen pontosan kifejtteni nem tudta volna más, csak az, aki ennyire ismerte az embert. Ez a mély emberismerete teszi képessé Robertsont arra, hogy érzéke legyen a lelkek kívánságai iránt. Kevés igehirdető tudott úgy játszani az emberi lélek rjahúin,

mint ő. A mi igehirdetésünk rendesen abban a hibában szenved, hogy teljesen figyelmen kívül hagyja azt a gyülekezetet, melynek szól. Legünnepeltebb szónokaink gyönyörű beszédei elhangzanak a gyülekezet feje fölött, mert mintha következetesen kerülnének minden utalást, mely az emberre, az emberi lélek vágyaira vonatkozik, ellenben impu-
tálnak a gyülekezetnek olyan fellengző gondolatokat, mik annak minden tagjától teljesen idegenek, s a gyülekezet méltán hagyhatja el a tem-
plomot avval a titkos kérdéssel: mi közöm nekem ahoz, a mit itt beszélnek; ez engem sem nem érdekel, sem nem bánt. Hogy pedig ez a praktikusság nem a szemléltetés ügyességében nem a képeknek a halmozásában áll, azt ismét Robertson mutatja legvilágosabban. Hol van az ő beszédeiben egyetlen olyan elnyújtott hasonlat, a milyen a mi beszédeink közül mindegyikben előfordúl! Az igehirdetés praktikussága a problémák gyakorlati megfogásában rejlik. Csodálatosan meg lehet figyelni, hogyan vezeti Robertson a legelméletibb kérdést is gyakorlati térre. Engedelmesség, szeretet. (A kijelentés és az ember) A hit fegyel-
mező ereje (A százados hite), a múlt bűneinek elfeledése által való haladás (Tökéletesedés a múlt elfeledése által) egészen gyakorlati kérdések. Két beszédén szemlélhetjük ezt különösen. Egyik a Kajafás nézete a Jézus helyettes áldozatáról. Ez a theologiai, dogmatikai tétel: a Jézus helyettes áldozata, a kezében a legkomolyabb vallásos élet-
tapasztalat tényévé alakul át; az áldozat világtörvényének gondolatává. Még világosabban látszik a másik beszédén a Jézus büntelenségéről. (I. Ján. 3: 4—5). Itt egy történeti bevezetés után, mely a doketizmus tanát és hivei erkölcsi életét tárgyalja, a kik ellen a levél iródott, szól először a *Jézus természetének büntelenségéről*. E részben a bűn és a törvény áthágása közt különbségét tárgyalja. Óv attól, hogy a bünt felü-
letesen fogjuk föl, Jézus e büntől szabad volt. Ellenségei is tudták, hogy ártatlan, Pilátus is meg volt róla győződve, barátai, tanítványai ösztönszerűleg megéreztek a lelke tisztaságát, azután vázolja a Jézus életének és szellemének belső vonásait. A beszéd második része a *világ bűneinek eltörléséről* szól. Ennek jelentősége az *emberre* nézve az, hogy a tökéletesen tiszta jellem meggyőz bennünket a jellem tisztaságának szükségességéről; megmutatja, hogy az emberi lélekben *van* jó, tehát visszaadja hitünket az emberekben; reményteljes szeretetre ösztönöz mások iránt. Ime az a tétel, a melyről prédikálva az orthodoxia elő-
sorolta volna annak bizonyításait, a racionalizmus az abból folyó er-
kölcsei motivumokat, a pietizmus szeliden biztatott volna, hogy rakjuk Jézusra a bűneink súlyát, mert elbirja ő. Robertson a leggyakorlatibb kérsést oldotta meg vele.

A Robertson igehirdetésének egyik főereje a teksztus pontos és kimerítő feldolgozása. A legtöbb igehírdető tapasztalta már, hogy mi-
után beszédét, melyet talán pontról-pontra, sőt mondatról-mondatra

kidolgozott, elmondotta, az arról való utólagos gondolkozás közben jut eszébe sok olyan gondolat, a mit még hozzá lehetett volna csatolni. Ennek az oka nyilvánvalóan az, hogy az illető nem merítette ki teljesen a textust, hanem egy pár szempontot kiragadva, a többit homályban hagyta. Sokszor az a vonás, a mit kiragadunk, annyira a felületen fekszik, hogy a textus igazi megértése és igazi főgondolata meg sincs közelítve. Figyeljük meg, milyen mesterien találja meg Robertson a teksztus főgondolatát. Bevezetései ritkán történetiek, gyakrabban a beszéd alapgondolatának éles beállításai, alig egy pár beszédben hangulatfestők (Egyedül) vagy helyzetképek (Illés), de itt is, ezek is csak szemléltetnek. Nézzük pl. egyik legkerekebb beszédét: Textusa: Ján. 17: 19. „Én érettük szentelem meg magam, hogy ők is megszenteltek legyenek az igazságban.“ Cime: *Jézus megszentelődése*. (The Sanctification of Christ.) Ezt az imádságot csak János őrizte meg, mert ő intuitive megérezte az igazságot. A szeretet által értette meg Jézust. Összehasonlítva Jánost Péterrel, Pállal. Ebben érezzük meg a Jézus lelkét, az ő áldozatának belső alapját. I. *A Jézus Krisztus megszentelődése*. „Érettük szentelem oda magam.“ A szentelés szó magyarázata. Az első szülöttek Istennek szentelése, (II. Móz. 13: 2.) A léviták Istennek szenteltettek. Tehát szentelni = Isten rendelkezésére följánlani. A Jézus megszentelődése: belső elhatározás útján történt (12 éves korában a templomban, a kísértés, a halál) ez a megszentelődés az igazságnak való önátadás; másokért történt (Jézus példája; hogy mi is felajánljuk magunkat élő áldozatul Istennek.) II. *A nép megszentelődése*. A megszentelődés jelent átadást és elválasztást. Elválasztást: a világ gonoszságától; a világ szellemétől (World's spirit) Átadást: Istennek. Vagy vegyük egy másik beszédét: *A jó pásztor*. (Ján. 10: 14–15). A bevezetés szövegmagyarázat. A szöveget megváltoztatja így: „Én vagyok a jó pásztor és ismerem az enyéimet és az enyéim is ismernek engem, és ismer engem az Atya, és én is ismerem az Atyát“ stb. Tehát reciprocitás áll fenn a pásztor és a nyáj között ép úgy, mint az Atya és íú között. I. *A Jézus pásztori jelleme*. Ez ép olyan hasonlat a pásztorról, a milyent Jézus másról is mondott. Az ilyen hasonlatnak a mélyébe kell hatolni. Vázolja a keleti pásztor életét, annak sajátosságait. Így jelenti ez a gondolat a Jézus személyes, benső kapcsolatát a hiveivel. Így értjük meg belőle azt a végtelen gyöngédséget, szeretetet, amely e szavakban ki van fejezve. Ehez adja még Jézus ezt: én vagyok a jó pásztor, azaz, az igazi. Megkülönbözteti magát a *tolvajtól*; a ki csak a maga hasznáért keresi és gondozza a juhokat; igaztalan úton jút be hozzájuk, mint Izrael sok tévtanítója; és a *béresektől*, a kik Isten népének befolyásért, dicsőségért, hatalomért szegődött vezetői. Jézus jó pásztor volt, a ki a mi ügyünket saját ügyének tekintette. E *hivatalbizonyosságai*: 1., *Én ismerem juhaimat, mint az Atya ismer engem*. Az

emberi lelkek között fentálló mély együttérzés által ismerte Jézus olyan mélyen az embereket. Ez képesítette az ítéletre. 2. *Az enyéim is ismernek* engem. A vallásos lélek tapasztalatai által ismerjük meg a vallásos élet igazságát. Ez egy intuitív megismerés („csak egyet tudok, hogy vak voltam és most látok“.) 3. *Én életemet adom* a juhokért. Életét adta a mi bűnből való szabadulásunkért. Amint az Atya szereti őt, úgy ő tiszta szeretetből hal meg érettünk. A szeretet élete a mi váltságunk.

E két példa szépen rámutat arra, milyen mélyen ki tudja Robertson meríteni a textust, és milyen mesterien kezeli azt. Keze után alig marad egy gondolat kihasználatlanul, az is periferikus, közvetett gondolat, mely magában a textusban nincs benne.

Egészen sajátos és különösen figyelemreméltó az, ahogy Robertson a *bibliával* bánik. A biblia neki nem textusgyűjtemény, melyből itt is, ott is kiragad egy-egy gondolatot, hogy azokhoz kapcsolja gondolatait, mint az angol és skót igehirdetőknél általános szokás, sem nem végső érvek halmaza, melyből igazolunk valamit akkor, mikor mi már nem tudjuk igazolni, hanem igazán az élet könyve, melyben emberi jellemről van szó, melyben igazságok vannak, a mi életünknek is igazságai. Az ő szeme előtt a biblia alakjai mind élőkké változnak, meg eleveníti őket nem a külső körülményeik és eseményeik kiszínező szemléltetésével, hanem azzal a csodálatos művészettel, mely jellemük és cselekedeteik belső rugóit képes föltárni. Elvonúlnak szemeink előtt Jákób, Izsák, József, Bálám, Éli, Illés, Keresztelő János, Zakeus, a kiknek a lelkébe csodálatos világossággal világít be. Két jellemző példát mutatunk be a Robertson jellemfestésére az Éli és a Zakeus jellemzését. *Az Éli jelleme* c. beszéde (I. Sámuel 8 : 1 —), először összehasonlítja Élit és Sámuel-t. Ellentétek korban; egy agg és egy gyermek barátsága; hivatalukban: Éli a lelépő Sámuel a leendő bíró; jellemükben is ellentétet képeznek: a gyermek támogatja, erősíti az öreget; egyik emberek, másik Isten megbízásából lett bíró. I. *Éli jellemének* egyik legszebb vonása, hogy távol van tőle a féltékenység és irigység. E gyermek ajkáról jön végzete, ő minden féltékenykedés nélkül vezeti rá Sámuel-t, hogy ki hívja; segít annak, aki túl fogja szárnyalni őt; másik vonás a papi igények hiánya; nem igényli, hogy egyedül ő magyarázhassa és hallhassa Isten szavát, hanem szeretettel fogadja azt a gyermek ajkáról is; azután: tudni akarja az egész igazságot („Ne titkold el előlem . . .“), mint Isten akaratát. Végre: meghajol Isten akaratá előtt („Ő az Úr. Cselekedjék, a mint jónak látja.“) — Az Éli jellemének hibája volt a gyöngeség, határozatlanság. Ennek oka: 1. A visszavonult élet; nem volt próbára téve; 2. eredeti természetete; érzései jók voltak, cselekedetei rosszak; javulást ígér, de nem tartja meg. Eredménye: 1. hogy Élinek semmi befolyása sem volt, hatás nélküli volt

az élete ; 2. javíthatatlan volt ; Isten figyelmeztette, mégsem tért jó útra ; 3. másokat is magával rántott a bajba.

A másik jellemrajz, a melyet vázlatosan bemutatunk, a Zakeusé ! Az egész beszéd vázlata helyett most csak a Zakeusra vonatkozó rész kivonatát adjuk, mely a beszéd első részét teszi. Az alapgondolat az a tétel, hogy Zakeus vallásos élete elé akadályok emelkedtek. Ez akadályok egyrészt *külső* akadályok voltak ; ilyen volt hivatása, mely azon kísértéssel járt, hogy jogtalan úton igyekezzék gazdagsághoz jutni, hogy mint előljáró bizonyos hivatali göggel teljék el ; azután, hogy megelégedjék egy alacsonyabb fokú erkölcsiséggel ; a közvélemény, mely egyes hivatásokat megbélyegez. Aztán voltak *belső* akadályok : a bűnre való visszaemlékezés ; az új bűn könnyebb a régi után. Ezekből a vonásokból alakul ki, szövődik össze a Zakeus jelleme.

Ezeken kívül Robertson beszédeiben számos útalás teszi világossá azt, milyen élénken és erőteljesen tudja előtérbe állítani a biblia alakjait. Hiszen a biblia kezelésének egy sajátos módját, könnyedséget minden régibb igehirdetőnél tapasztalhatunk. Nálunk is a régi igehirdetői iskola egyik sajátosága az a rengeteg idézet volt, melyet hol illusztrálás, hol magyarázat, hol meg bizonyítás céljából az egyházi beszédben összehordottak. Itt azonban másról van szó, mint a bibliában való othonosságról ; itt egy mélyebb megértésről van szó a biblia és annak alakjai iránt. Nem véletlen, hogy ép az angol és skót irodalomban keletkezett az a sok jellemrajz, mely a bibliából meríti tárgyát, hogy az angol és skót léleknek olyan hajlama van a jellemek tanulmányozására, hogy minden nevesebb emberükről kötetekre terjedő jellemrajzot írnak össze. És jegyezzük meg, hogy mihelyt a bibliában a jellemeket keressük, mihelyt arra fordítottuk a figyelmet, hogy annak egyes alakjait elemezzük, ez már jele annak, hogy a bibliáról való masszív orthodox fölfogást, legalább egy pontban túlléptük, mert kezdjük azt a mindennapi élet világánál tekinteni. Ezért a legmélyebb igehirdetőknek mindig legnagyobb képességük is volt arra, hogy a biblia alakjait önállóan értékeljék és elemezzék. Hogy milyen bámulatos, tőlünk nagyrészt idegen ez a szellem, azt akkor látjuk meg igazán, ha megpróbálunk visszahelyezkedni abba a korba, mikor a biblia kifejezései, egyes mondatai, alakjai élő tényezők voltak a nép nyelvében és lelkében. Ez a csodálatos biblikus nyelv és szellem néhol még most is megtalálható, egyes vidékeken, de legjobban ezelőtt egy félszázaddal virágzott falusi parokhiák körül, épúgy, mint úri kúriákon a horatiusi idézetek pivatban voltak. Mikor az álnokságot Ákánról nevezték, a „traktus“ vezetőit „atyák“-nak hívták, s a kerület előljárója nem méltóságos püspök, hanem főtiszteletű superintendens volt. Mikor annyira benne voltak az énekek a nép lelkében, hogy idézett belőlük, s a kapcsos biblia ott állott az asztal közepén. A gyomai harangozó akkor még bibliai félmúlt

időben beszélt és mint belső ember plurális majesticust használt. E külső, felszínes jelenségek mellett ez a kor azonban alakított ki egy olyan kálvinista közszellemet s egy olyan kálvinista nevelést, melynek ma, ha hibáit látjuk is, eredményeit bámuljuk és komoly szellemét ma mindenekfölött nélkülözzük. Komoly kérdés, milyen termékeny gondolat volna ma is fölhasználni a bibliát ilyen általános nevelői szemléltetés céljaira, és a maí nevelésünk egyik hibája ott van, hogy a motívumok mellé nem adunk szemlélhető *ideálokat*. Ennek a kérdésnek semmi köze a bibliai kritikához vagy vallástörténethez, itt csak arról van szó, hogy a testvérek gyűlölségének következményeit milyen megdöbbentő hatással lehet szemléltetni Kainnal, a barátságot Dáviddal és Jonathánnal stb. és hogyan lehetne összeállítani egy egész vallásos példatárt a nevelő számára. mely nem a biblia föltételezett szentségéből, hanem ez elbeszélések és példák megdöbbentő reálításából nyerné erejét.

Ennyit Robertsonról! az igehirdetőről. Legtöbben csak mint igehirdetőt ismerik Robertsont, és nem tudják, hogy ő korának egyik legkiválóbb lelkipásztora is volt. Jó lelkipásztor csak az lehet, a ki jó igehirdető, mert a két munka gyökerében egy, és mindkettőnek gyökere a hitben és szeretetben gazdag élet. Robertson lelkipásztori pályáját az a középponti gondolat uralta, hogy a keresztyénség szellemét bevigye a socialis kérdések — akkor ép legjobban tobozó — forgatagába. Már a beszédei is sokszor térnek vissza ebbe az alaphangba. Legvilágosabban „Krisztus ítélete az örökség ügyében“ c. beszédében látszik ez, mely azt a kérdést veti föl egyenesen : mi köze a keresztyénségnek a gazdagsághoz, és a tőke és munka harcában a keresztyén álláspontot szögezi le. Egy másik beszédben („Az egyház izenete a gazdagokhoz“) még határozottabban kifejti véleményét a socialis kérdéstről. Szól a tőkéről (hogya ezt a kifejezést használjuk), mely jogokat igényel magának, alaptalanúl ; mely uralkodni akar, mert eddig is uralkodott ; a munkaadó és munkás viszonyáról, hol a munkaadó a régi befolyást igényli, holott nem védelmezi a munkást. Mig a tekintély igazi, genuin birtokosainak tiszteletet kíván, élesen támadja azt a feudalizmust, mely a tőke és munka között van. Céloz a társadalom kötelességeire az elnyomottakkal szemben, és arra, hogy a jog joggal szembe állítva fegyvert kíván döntő bíróul. Útal arra, hogy az emberi méltóság mindeniben megbecsülendő, de figyelmeztet rá, hogy az áldozat és szolgálat gondolata a társadalom törvénye. Ha megnézzük a beszédeit, mindegyikben találunk legalább egy gondolatot, mely az emberi munka nagyságáról, vagy a társadalmi osztályok békességéről szól. Úgy látszik 1851-ben foglalkozott leginkább evvel, mert ez évi beszédei tele vannak ilyen vonatkozásokkal. (Egység és béke. Szabadság, igazság által. Az engedelmisség.)

A kor és hely, ahol Robertson működött, különösen élesen állította

eléje a socialis kérdés égető oldalait. Az a nagy változás, melyet az 1848. év Európa csaknem minden államában hozott, Angliában egészen sajátos volt. Itt, a nagy tőke és nagy vállalkozások hazájában a munkás-kérdést állította előtérbe. A mozgalomnak itt erősen intellektualis jellege volt, és a nagy gyárvárosokban (Manchester, Birmingham) és Brightonban is erőteljes mozgalom indult meg a munkásosztály szellemi önállósága érdekében. Nálunk is nagyon sokat köszönhetünk e tekintetben a socializmusnak. bármily egyoldaluan oldotta is meg a kérdést. Hogy Angliában a mozgalom kevés helyen mondhatni csak a hol a „high-churchism“ volt képviselve, öltött egyházellenes tendenciát, az az angol szellem tulajdonságán kívül ép annak köszönhető, hogy az egyház emberei idejekorán belátták feladatukat az új mozgalommal szemben. Robertson a brightoni munkások között különös buzgalommal képviselte az egyház támogató erejét a nélkül, hogy terminológiájukat elsajátítva igehirdetése socialista nyelv-öltögetéssé és a vagyonos osztály elleni izgatássá fajult volna. Szerencsésen megragadta azt a pontot, ahol a mozgalommal való együttműködése a pozitív erkölcsi vezetés karakterét vehette föl, s így eltalálta azt az állást, a honnan egy keresztyén lelkipásztor egyedül lehet ható tényező a socialis mozgalmakban. Rövid élete, családi és társadalmi elfoglaltatása megakadályozta ugyan, hogy vezető szerepet vigyen, de élete végéig fontos faktora maradt a társadalmi kialakulásnak. Még 1848 előtt alapította meg Holtham a Munkás Intézetet Brightonban, melynek hivatása a munkások szellemi művelése volt. Az intézet megnyitásának nagyfontosságú ünnepélyén Robertson mondotta a beszédet. Ez a beszéd rendkívüli ügyességgel és mélységgel adja meg azokat a pontokat, melyeken az intézet célja megfordul: hangsúlyozza a munkások szellemi haladásának fontosságát, ennek befolyását az egész ország és nemzet fejlődésére, az izlés fejlődésének jelentőségét a munkára, utal a költészetre, mint ennek eszközére, aztán a morális önévelésre, melynek ez intézet egyik eszköze, s végre utal rá, hogy ezek a biztosítéka a nemzet „jobb jövőjének.“ Az egész beszéd kitűnő példája annak, milyen logikusan, higgadtan és mélyen tudott beszélni Robertson a munkások nyelvén is. A bizottság őt szerette volna az intézet titkári állásával megbizni, de Robertson nem fogadta el. Két év múlva az olyan szép sikerrel biztató intézet megszűnt, mert a munkásosztály nem volt elég érett annak önálló vezetésére, s azonkívül socialista agitátorok szakadást hoztak létre az egyesület vezetőségében. Így alakult át — a megmaradt tagokkal — „Brighton Mechanics Institute“-tá, mely szép sikerrel működött.

Robertson pásztori működésének és sikerének egyik legszebb emléke az volt, mikor 1852 ápr. 20-án száz ifjú tisztelgett előtte a brightoni városházán. Közülük egy a többiek nevében is köszönetet mondott azért a sok áldásos tanácsért, melyet Robertson tanításaiból

merítettek. Méltatta lelkipásztor működését, a társadalmi osztályok között békesség létrehozására irányuló munkáit. Robertson mélyen meghatva válaszolt. Ez ünneplés a gyülekezet válasza volt azon hirlapi támadásokra, melyek Robertsont racionalismussal és socialismussal vádolták meg. Milyen mély és igaz elégtétel lehetett e nemes embernek, hogy Isten gyülekezete ajkai által mutatta meg iránta bizalmát. Az igazi lelkipásztortól semmi sincs távolabb, mint, hogy dicséretet és ünneplést várjon, de semmi sincs előtte drágább, mint a gyülekezete ajkáról jövő őszinte rokonszenv, mellyel munkáját kísérik.

Robertson lelkipásztori munkásságának elveit teljességében az a beszéd foglalja magában, melyet 1851-ben Hurstpierpontban mondott a munkás osztályok haladásáról. Ebben rámutatott arra, hogy az emberi fejlődés iránya a szellem uralmának állandó megszilárdulása az állati és természeti fölött. A munkásoknak e fejlődésben régebben csak a munka jutott, most ez a munka is mind szellemibbé válik. Ez által nyer méltóságot a munka, majd az egyén. Ez Isten nevelői munkája, mely rávezet az emberi méltóságunkra. Ez a haladás jelent 1. több munkát, 2. megosztott munkát (társ. osztályok különbsége), 3. a társ. állás egyenlőtlenségét, 4. fokozott alkalmakat a saját nevelésünkre. — Nem csoda, ha Robertsonnak olyan kedves olvasmánya volt Lessingnek az emberi nem neveléséről írt munkája.

1851—1853-ig a korintusi leveleket magyarázta végig gyülekezetének. E magyarázatok telve vannak gazdag megjegyzésekkel a társadalom, egyház akkori állapotára vonatkozólag. 1853 aug. 22-én délelőtt a terméketlen fügefafa példázatáról beszélt. Mindenkit meglepett hangjának komolysága és az a prófétai tűz, mely szavaiból áradt. Délután a II. Kor. 13. r. 11. versét vette föl, az apostól búcsúját a korintusiaktól. E búcsú az ő búcsúja is volt. Szava többet nem hallott a brightoni Szentháromság-templomban soha, s az új idők legnagyobb predikátora és pásztora eltávozott munkája színhelyéről. *I. L.*

A mi istentiszteletünk.

III. Symbolikus istentiszteletek.

2. Házasságkötés megáldása.

A keresztyén ókor nem ismerte az egyházi esketést. A római jog volt érvényben, amely szerint: „Consensus facit nuptias“. De már a második századtól kezdve megkívántatik a keresztyénektől, hogy tudakozódjanak a püspöknél a házassági akadályok felől, mert a polgári jog az egyházi joggal nem mindenben egyezett meg. Lassanként azonban a házasság megkötése egészen egyházi jogi aktussá lett: III. Sándor pápa magának követeli a jogot, hogy házassági kérdésekben ő diszponáljon.

Ezzel egyidejűleg a házasságot fölvtették a hét sakramentom közé. A tridenti zsinat sanctionálta ezt a felfogást s ezzel meg volt vetve az alapja annak a kibékíthetetlen ellentétnek, mely a polgári jogon, a lex naturae-n épülő modern kulturát a lex divina-ra hivatkozó kath. világnézettől elválasztotta. Luther a régi germán jog értelmében minden kölcsönös megegyezést, amelyet nagykoruak szabad elhatározásból kötöttek, érvényes házasságnak tartott s az egyházra csak azt a kötelezettséget róttá, hogy az önként jelentkező párokat megáldhassa. Kálvin a házasságkötés megáldásáról ezt mondja: „A házasságkötés ünnepélyes és nyilvános megerősítését a keresztyének avégre szerzették, hogy az igaz és törvényes házasság minél nagyobb becsületben részesüljön, hogy a felek közé hazugság és csalárdság ne vegyüljön sőt inkább a törvény és az igaz hit parancsai szerint éljenek, végül, hogy az anyaszentegyház könnyörögjön a házastársak üdvösségéért“.

Miután a házasság az emberi társadalom őssejtjét, a családot hívja életre, természetes dolog, hogy összes jogi és társadalmi vonatkozásánál fogva úgy megkötése, mint felbontása az állami jogrend keretébe tartozik, épenúgy, mint az igazságszolgáltatás, vagy az államfő megválasztása. Ezt akarta elérni a polgári házasságról szóló törvény, melyet Hollandia már a XVI. században, Franciaország a XVIII.-ban, Németország a XIX. században hozott be. Miután azonban a házasságkötés nemcsak jogi, hanem eminenter erkölcsi ügy is, még pedig az ember életére döntő fontosságú: a jogilag megkötött házasságnak az egyház által való megáldása úgy a házasfelek, mint az egyház részéről annyira fontos, hogy elhagyása a legtöbb esetben büntetés számba megy, bár az egyházi áldás igénybevételét távolról sem lehetne az egyház mellett való határozott hitvallásként fogadni el.

A liturgialis aktus tehát nem a házasság megkötése, hanem a megkötött házasság megáldása, s mint ilyen, feltétlenül *gyülekezeti* aktus. A gyülekezet ugyanis reábizza egyik tagját a másikra, hogy kölcsönös áldozatokkal és segedelemmel a keresztyén életben meggyarapodva, életközösségükben Isten akaratának tükörei és országának eleven darabjai legyenek. E célból a házasfelek komoly ünnepies fogadást tesznek az Isten és a gyülekezet színe előtt, a gyülekezet pedig bizonyosságot tesz arról, hogy Isten megsegítő kegyelme az ő örök ígérete szerint velük lesz és ebben a bizodalomban könnyörög a házastársakért, végül pedig megáldja őket. A liturgiai aktus lényeges mozzanatai ezek: a gyülekezet bizonyoságtétele, a házastársak fogadalma, könnyörgés és áldás.

A gyülekezet bizonyoságtételét kezdettől fogva szabad homiletikai aktusban végeztük (de épen úgy végezhetjük volna bibliaolvasással, votummal, vagy kötött formulával) — ez az ugynevezett esketési beszéd — amelyre nagy gond fordítandó, mert ezerféle kísértés rejlik benne.

Először is világosan kell látni, hogy mi a *házasság célja*. Katolikus

theologusok és modern socialpedagógusok a házasság célját a gyermeknemzésben és nevelésben látják. A „sokasodjatok, gyarapodjatok“ ígéret beváltása szerintők a világ megdicsőítése. Ha ez igaz volna, akkor a cél elérével, vagy a gyermekek kihaltával a házasság feleslegessé válna, a gyermektelen házasságokat pedig, mivel céltalanok, fel kellene bontani. A házasságnak, mint minden emberi társulásnak, legfőbb célja istenországa, amelyet két emberi léleknek ideális élet és szeretetközössége azáltal valósít meg, hogy az egész életet az önzetlen szeretet szolgálatába állítva, úgy a házasfeleket, mint gyermekeiket a legmagasabb erkölcsi eszmény: az istenfiúság életeszmenyei szerint, az Isten számára neveli. Erre a célra pedig minden emberi társulás között a házasság a legalkalmasabb. Alapja az ember leghatalmasabb szenvedélye, az egészséges ősi érzékiség; de ez a természetes kapcsolat a leghatalmasabb erkölcsi értékek hordozójává magasztosul, ha a szerelemből szeretet lesz. A feleség nemcsak szerető, hanem barát, testvér s az érzéki vágy csak egy kényszerű isteni alkalom arra, hogy belőle kibontakozzék a család lelki közössége, mint a legmagasabb életlehetőségek és feladatok színtere.

A házasság az üdvösség útja, ha a szív jóakarató és a kárhozat útja, ha önzés és számítás volt a rugója. A szerelem nélkül pénzért, vagy más előnyért házasságot kötött hitestárs mindannyiszor prostituálja magát, valahányszor kötelességét teljesíti s aki a házastársában rabszolgát keresett, az ellenséget tart a szive mellett. Ezért az élet kulcsa a szeretet; de nem az álmok fénye, hanem a hétköznapok tűrő, lemondó szeretete, mely hű és erős akkor is, mikor életpárunk képe már nem áll oly ragyogóan a lelkünk előtt, mint frigykötéskor. Az ilyen lelkületre nézve a szenvedés csak közeg, amelybe alámerül, hogy még jobban sugározzék, mint a cinklemez az etető oldatba, hogy a villamosság kifejlődhessék. Az ilyen párt a közös szenvedések kapcsolják erősebben össze, mert abban látják meg, egymásnak eddig ismeretlen vonásait, elrejtett nagyságát. Legyen hát hajlékuk a Szentlélek temploma, ahol „mindenek egyaránt javukra vannak“. Házaspárok, akik tudnak és szoktak együtt imádkozni nem tarthatnak egymásra haragot; házaspárok, akiknek minden mozdulatát örökkévaló gyermeklelkek tágranyilt szemekkel nézik, hogy belőlük maguknak életprogramot olvassanak ki, nem élhetnek másként csak szentül.

Ezen az alapon teszünk bizonyosságot arról, hogy az ilyen élet az Isten szive szerint való, azaz ő szerzette, ő védi és ő viszi át a dicsőségbe az ilyen házasságot. Isten hű az ő ígéreteihez: amit eszközül választott az ő céljaira, azt nem ejti ki kezéből. Erre az alapra helyezkednek reá a házasfelek az eskü ünnepies elmondásával és ezen az alapon könyörgünk mi áldást, amelyben oly bizonyosak vagyunk, hogy felismerve az Isten gondolatát azt ünnepélyesen ki is osztjuk.

Azonban egy másik dologra is figyelemmel kell lennünk. Az es-

ketési beszéd nemcsak liturgiai manifesztáció a házasság eszményi mivoltáról, hanem homiletikai alkotás, amelynek természetében rejlik, hogy egy létező állapotot egy eszményi állapot felé lendítsen emennek értékeivel. Tehát ismernünk kell a tapasztalati valóságot: milyen az az értékelés, a mellyel a házasságot az előttünk álló felek megítélik. Ez megmutatja nekünk, hogy mily kevés igazi házasságot áldunk meg. A legtöbb házasságot, különösen a falusi embereknél a *föld* hozza össze: a birtok, a ház, az örökség, az öregek s ezek nem épen a legszerencsétlenebb házasságok, sőt átlag embereknél szinte biztosított házasság az ilyen. Ugyanis az élet annyi gondot, dolgot ad, hogy nincs idő érzélgésre, vagy reflexióra s mire fellelegzelnének a felek, már megszokták egymást. Szerelmi házasság a proletároknál sokkal gyakoribb, mert a hátuk mögött nincs vagyon, ami zavarólag hatna. Mig az előbbi esetben az örökség, a két család különböző anyagi érdeke és szelleme az ütköző pont, úgy az utóbbinál az a kísértés, hogy a szerelem csak az érzékek muló hevülése volt, ami a kielégítéssel odalesz s vagy a férj, vagy az asszony új örömök után indul. A lateiner házasságok veszedelme a különböző műveltség és értékelés, a különböző hagyomány és társadalmi magatartás. Ezért tartjuk mi szerencsésnek, ha a pap papeányt vesz el, de ehhez szükséges, hogy a papeány örömmel menjen a paphoz, s ne szégyelje a tiszteletes asszony címet, mert az különb cím a nagyságos asszony címnél. A legtöbb házaseset válságokon, megrendüléseken megy át, mert a házaselek rendszeren még fejlődő személyiségek. Ezeket a kríziseket nem lehet teljesen megelőzni, de meg lehet győzni. Egyetlen titka van az a szeretet, amely „hosszútűrő, kegyes, amely nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rójja fel a gonoszt, mindent elfedez, mindent remél és soha el nem fogy“. Mindaddig, amíg, akár az egyik fél, akár mindkettő a házasságot csak a maga haszna szempontjából nézi, mindaddig nincs boldog házasság. Boldog házasság ott van, ahol mindkét fél *szolgálni* akar a másik javára, üdvösségére, személyisége kialakulására.

A beszéd ne legyen a jelenlegi hangulat festése, a helyzet ecsetelése. Legyen komoly bizonyágtétel, amely akkor is teljes igazsággal tündököljön, ha pár év múlva a felek engesztelhetetlenül gyűlölik egymást. Biztató, komoly szó legyen, ne rikasson az elhunyt családtagok emlékének idézgetésével, vagy a bizonytalan jövő riasztó esélyeivel. Azt kell tisztázni, mit kell az élettől várniok és mivel tartoznak az életnek. Nagy lelki valóságokat kell megmutatni: az Istenbe vetett bizalom erejét, a Krisztus megváltó hatalmát, a szeretet diadalmas voltát, a belső ember és a lelkiség felsőségét. Elesett házasekat nem szabad pellengérré állítani: ez a pásztori munka s nem az istentisztelet feladata. Nincs igazán boldog házaspár, aki mindegyre nem tapasztalta az igazságot, hogy milyen szerencse Istent birni és az ő birtokában lenni. Beszédünkhöz

vegyünk textust, s a mondanivalóinkat fogjuk össze egy lapidáris tételbe:

Textusok: I. Móz. 2. 18.; I. Móz. 2. 24; 12. 2; 24. 58; 24. 67; 32. 10; 32. 26; II. Móz. 33. 15; Józ. 24. 15; Ruth 1. 16; I. Krón 17. 26; Zsolt 3. 9; 5. 2, 9, 12; 9. 10; 23. 6; 25. 10; 29. 11; 31. 20; 32. 8; 33. 22; 34. 9; 34. 10; 36. 11; 37. 10; 37. 5; 37. 37; 65. 5. 85. 8; 86. 11; 90. 17; 91. 1; 106. 1; 111. 10; 115. 15; 118. 24; 126. 3; 127. 1; Péld. 10, 22; Mát. 5. 16; 6. 33; 16. 24; 19. 4—6; Luk. 1. 6; 19. 9a; 24. 50; Csel. 16. 31; Róm. 5. 5; 8. 28; 11. 22; 12. 12; 15. 5; I. Kor. 13. Gal. 6. 2; Ef. 4. 4; 4. 15. Fil. 2. 1—5, 4. 4—7, 4. 8; Kol. 3. 14; 1. Thess. 5. 15; 2. Thess. 3. 4; 3. 16; I. Pét, 4. 10; 5. 7; I. Ján. 2. 15, 17; Jak. 1. 17. Lásd még Csizmadia Lajos bibliai szókönyv.

Itt beszélünk meg egy érdekes kérdést az esküformáról. Milyen esküformát mondassunk vegyes házasság esetén az idegen felekezetű féllel? Sokan erre azt az egyszerű feleletet adják, hogy mindenkivel a mienket mondassuk: az Atya, fiú, Szentlélek, egy örök igaz Istenre hivatkozót, mert aki hozzánk jön esküdni, az leszámolt azzal, hogy mi miféle formulát használunk. Azonban az eskü lényege az, hogy benne mindenki arra az Istenre hivatkozik, akit legszentebb és legigazabb gyanánt maga val; olyan Felsőre, akit nem vallunk, nem esküszünk. Tehát a zsidó nem esküszik hittal a Fiú Istenre, az unitárius nem esküszik hittal a Szentháromság Istenre. Ebből nem az következik, amit az unitárius agenda vall, hogy t. i. a zsidót Jehovára, a katolikusokat Máriára és minden szentekre kell esketni, mert viszont egy gyülekezet nem eskethet senkit a maga Istentiszteletében olyan hitre, amit maga tévelygésnek vall. Tehát zsidónál és unitáriusnál a mindenható és mindentudó Istenre kell esketni, mert őt mindnyájan valljuk; a többi felekezetnél pedig a Szentháromság, egy örök, igaz Istenre, a mi ismeretes formulánk szerint.

Itt közlünk egy teljes agendát általános használatra, alább szerény illusztrációul egy specialis esetre készített esketési beszédet.

„Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézustól“. Amen. Atyámfiai, Istennek ama szent ígéje, amellyel titeket útrabocsátani akarlak, írva található a Mózes első könyve 11 részének második részében a következőképen: „*Megáldalak téged és áldás leszesz*“ . . .

Áldás a szívetek legfőbb vágya, kedves házaspár, ebben az ünnepi órában: a szülők, a szerető szívek, az anyaszentegyház áldása. Örömmel áldunk hát meg titeket Annak a nevében, aki egyedül képes megáldani. Nem a miénk ez az áldás, hanem az övé, az egyedül hatalmasé, akinek ígéreteit ismerve, ime bizonyosságot teszünk az ő beszéde alapján arról, hogy ő az áldás Istene.

„Megáldalak téged“ — Istennek ez a felséges ígérete először is azt mutatja, hogy ő nem hagy minket magunkra, hanem szerzett szá-

munkra szive szerint való, igazi életet és minket ennek az életnek részeseivé kíván tenni. Célja van velünk, mert mindnyájunk felől azt végezte, hogy életünk szép, gazdag, boldog és szent élet legyen. Azt akarja, hogy mi *más* emberek legyünk, mint aminők a magunk erejéből tudunk lenni. Legyünk *boldog* emberek, akik egyre mélyebben felismerjük az életnek belső, igazi javait és egyre hálásabb szívvel élünk azokkal; akik mind inkább megtanuljuk az ő iskolájában azt a mesterséget, miképpen lehet minél több valódi életörömet szerezni meg és azt hogyan lehet minél tovább megtartani. Azt akarja, hogy legyünk *erős* lelkek, akik megálljuk helyünket az élet küzdelmeiben, akik nem esünk el a teher alatt és nem futunk meg gyáván a próba elől, hanem derekasan dolgozunk, készségesen szenvedünk, mindig remélünk és éber szívvel várunk. Azt akarja, hogy *jobbak* legyünk: ismerjük és fegyelmezzük magunkat, tiszta szívvel és jó lelkiismerettel mindig többre igyekezzünk; ne elégedjünk meg magunkkal, hanem örökkévaló magasságok felé törjünk amaz ő parancsolata szerint: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes. Úgy teremtette a világot és úgy bocsátotta el az embert, hogy életünk minden mozzanata szakadatlan alkalomnyújtással ezt az ő örök célját: az áldott, az igazi elhatalmasodását szolgálja.

A szent házasság pedig különösen alkalmas eszköz arra, hogy ez az áldott élet kifejlődhessék. A házasságban tanuljuk meg, mi az igazi életöröm: a szeretet, a hűség, az odaadás boldog érzése. A házasságban és a családi életben válik el, ki az erős lélek; akkor, amikor vállunkra a gond nehezül, szívünket drága lények szenvedései gyötrik, mikor érezzük, hogy olyan nagy rajtunk a felelőség s mégis semmi sem áll hatalmunkban. Ezentul fog eldőlni, ki a *jó* ember közületek: ki tud hamarabb lemondani, előbb megbocsátani, magát megítélve mást nem kárhoztatni, ki tud alázatos és igénytelen lenni, mikor magáról van szó, gyöngéd és áldozatkész, mikor a másik java forog kockán.

Isten a Jézus Krisztusban áldott meg minket. Ez azt jelenti, hogy benne engesztelődött ki irántunk, érette bocsátja meg bűneinket és az ő útján fogad el minket a magáéinak. Igazi életet csak a Krisztusba vetett hit által élhetünk: ha ő él mi bennünk, ha az ő lelke hatalmasodott el rajtunk, akkor leszünk vidám, erős, jó, igaz emberek.

Benne áldássá válunk. Az a férj, aki Jézus Krisztus szerint él, a legnagyobb áldás hitvesére. Szereti hitvesét, mint ahogy Krisztus szerette az anyaszentegyházat: nemcsak dolgozik és szenved érte, hanem meg is tud halni érte. Szeretetével óvja, megtartja; erőtlenségét elfedezi, fogyatkozásait megjavítja és úgy hordozza családjá gondját, mint a jó pásztor a nyája gondját az erőtlent karjába veszi és a tévelygőt a szakadékokból is kimentti, mindeniket szép, kies folyóvizre legelteti, még ha a maga lábát fel is vérzi a kő és ajka eltikkad a szomjuság

miatt. De áldássá válik férjére a Jézus Krisztus szellemében élő feleség is. Engedelmes és hű, koronája az ő férjének. Beleolvad a férj munkájába mint biztatás és jutalom, szenvedéseibe, mint vigasztalás, harcaiba, mint belső béke, hétköznapijaiba, mint ünnepi sugár. Kölcsönösen érzik mit köszönnek egymásnak s mindenik azzal törődik: miképen hálálhatja meg azt a sok jót, amit a másiktól vett. Megérik, hogy Isten rendelte őket egymásnak áldásul s reá borulnak az atyai kézre, hogy hogy életüket boldogságát megköszönjék neki.

Ilyen életre hívott el titeket Isten. Hiszem, hogy szívetek vágyva repes e felséges ígéret felé. Tegyetek hát fogadalmat, hogy ti ilyen életet kívántok élni, ilyen életet kérték Istentől s készek vagytok úgy élni, amint azt Isten kívánja. Felhivlak tehát, hogy Isten és az ő gyülekezetének színe előtt tegyétek le az esküt.

„Én N. N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy örök, igaz Isten, hogy a kezemen levő nőt szeretem, tiszta szeretetből veszem magamhoz Isten törvénye szerint, örök feleségül, vele szentül élek, vele megelégszem, őt sem egészségben, sem betegségben, sem boldog, sem boldogtalan állapotában holtomiglan, holtáiglan hitetlenül soha el nem hagyom. Isten engem úgy segítjen! — (Hasonló esküt tesz a nő is — mutatis mutandis.)

Imádkozzunk.

Mindenható Isten, mennyei Atyánk! Könyörgünk hozzád, töltsd ki e frigyrelépő párra a te Lelkedet. Tisztítsd meg szívöket a tisztátalan szenvedélyektől, de szenteld meg bennök a neked tetsző indulatokat. Fordítsd akaratukat arra, hogy egyedül a te jótetszésedet keressék és egész életükben erős hittel, állandó szeretettel, szilárd reménységgel egyedül csak neked szolgáljanak. Cselekedd, hogy a férj, mint az aszszony feje, szeresse hitvesét, mint a te szent fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus szerette az anyaszentegyházat, amelyért életét adta. A feleség, mint az ő urának segítőtársa, úgy nézzen az ő férjére, mint az anyaszentegyház néz a láthatatlan főre. Cselekedd, hogy mindketten szolgáljanak egymásnak és felebarátaiknak s a te akaratodban való forgolódásukkal országod terjedjen, neved megszentelődjék. A keserüségek vizét változtasd át orcájuk előtt a vigasztalás édes borává s majd amikor földi életüket a te orcád előtt leélték, vidd át őket a te dicsőségedbe, holott a Vőlegény a láthatatlan anyaszentegyházzal az ő dicsőséges lakodalmát tartja mind az időknek végezetéig. — Ámen.

Miatyánk.

Megáldás :

A minden jóknak adója, a szeretetnek és kegyelemnek Istene áldjon és őrizzen meg titeket. Adjon bölcs és hálás szívet a jó napokban; béketűrést és bizodalmat a nyomorúságok idején. Áldjon meg e földön testetekben, lelketekben, személyetekben és családotokban, áldjon meg majd egykor örök idvességgel a mennyekben a mi Urunk Jézus Krisztus által. — Ámen. *R. L.*

Belső élet.

(Dr. Sz. B. és H. E. esküvőjére.)

Efez. 3. 14—18.

Úgy pengenek ezek a patinás szavak, mint valami régi arany-pénzek, amelyeket egy áldott, nagy király veretett a maga fennkölt képe hordozására. Minél több kincset pusztít el a nagy értékhamvasztó kemence: az idő, annál tündöklőbbben ragyognak ezek a gondolatok. Most, amikor tetőpontját érte el a gyötrelem és pusztulás, mikor a világszerinti élet könnyörtelen gúnnyal kérdezi: miért építesz fészket, nevelsz gyermeket, miért ültetsz fát és plántálsz szőlőskertet? — ezek a felolvasott szavak oly diadalmasan csengenek, mint a végítélet szimfoniájában az angyalok fináléja.

„*Meghajtom térdeimet a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja előtt*“ . . . Az életet egyetlenegy alapérzéssel lehet boldogan leélni — pedig épen erre gondolnak a legkevésbé az emberek — a *bála* érzésével. A kincset talált s azt rejtegető, vagy boldogan mutogató embernek érzése ez, aki tudja, hogy Isten módfelett megajándékozta őt ingyen, érdeme nélkül, az ő jótetszéséből. Ezt azonban csak azok érzik meg, akik meglátták, hogy Isten az egész világot a *belső élet* érdekében teremtette: lelkéből, lelkével a lelkek számára. Minden csak keret és diszlet, sötét háttér és zordon alap arra, hogy a világteremtés hőse: a belső ember az élet nagy drámájában diadalmasan felmagasodjék. Azért van e világon annyi meghasonlott, feidúlt, kiüresedett és elkallódott élet, mert az emberek nem akarják belátni, hogy a világ felett Isten az Úr, „*akiről neveztetik minden nemzetiség mennyen és földön*“ s megpróbálják e király nélkül, akarata ellenére élni. Az élet nagy tengerében rejtve hömpölyögnek tova az Isten jóakarátának meleg áramai, csodák szigetétől a csodák szigete felé, — s mégis az emberek elszakadnak ezektől s a jeges árban küzködnek a halállal, vagy szélfutta, homokos partokon sírnak ködbeveszett álmoképek után.

Ez a belső élet alapjában nem egyéb, mint alázatos cserépedény az örökkévalóság számára, érzék, fogékonyság az Isten élete iránt: hit, amellyel magunkhoz öleljük Krisztust, úgy, hogy nem mi rántjuk le magukhoz őt, hanem ő emel minket magához. Nem kutatom most e titokzatos, élettámasztó ölelés természetrajzát, csak az eredményére mutatok reá: Az az ember, akinek szívében Krisztus lakozik a hit által, *Istentől mindent ajándékképpen fogad el s mindent áldozatképpen visszaad neki*.

Szabjuk csak reátok ezt az ígét. Érezni azt, hogy a másokban Isten megáldott, előföltétele annak, hogy áldássá váljunk reá. Meglátni

azt, hogy az élet nem ragadomány és nem szórakozás, hanem feladat, amellyel *megtisztelt* az Isten: kezesség arra, hogy a házasságot, az életnek ezt a szent mysteriumát, nem fogjuk üzletnek, vagy asylumnak tartani, hanem felismerjük, hogy a házasság alkalom a belső nagyságra, út az örökkévalóság felé, isteni mód arra, hogy kitermelődjék belőlünk az *igazi ember*. Mikor az emberi szív a szerelemtől megdobbán: Isten kopogtat az ajtaján és keres valakit. Sokszor csak egy állat jelentkezik, sokszor csak egy józan üzletember, kevésszer egy halvány martyr, aki tűrni akar és tűrni tud, — pedig az Isten gyermekének kellene jelentkeznie, aki vidáman fogadja a megbizást s örömmel szolgál gazdájának. „Meg akarok hódítani Isten számára egy darabot a világból — szól az *igazi férfi*, mikor házasságot köt — amelyben az ő dicsőségét hirdesse minden, a házam kerítésétől a gyermekeim imádságáig“, — „Oltárra akarom rakni életem minden örömét és minden bánatát — szól az *igazi asszony* — s házamnál neki szolgál az asztalra tett virágtól a halott gyermek halott hajfűrtjéig minden.“ Az *igazi férfi* számára a házasság: *misszió*, az *asszony* számára: *kultusz*.

Az ilyen életnek felséges ígérete van: amit *másnak* szerzünk meg, az minket tesz gazdaggá s amit odaadunk, az örökre a mienk marad. Míg az élet egyre szegényebbé tesz, mi belsőleg folyton gyarapodunk. Ez a gyarapodás szakadatlan csodákból, boldog felfedezésekből áll. „*A szeretetben meggyökerezvén és alapot vevén, értsétek meg minden szentekkel egybe, mi a szélessége és hosszúsága, mélysége és magassága az Isten jóvoltának . . .* Akármilyen hosszú élet csak rövid időköz arra, hogy felfedezzünk valamit az Isten szeretetének nagyságából, még ha minden percet erre használunk is fel. Mintha egy óriási dóm nagyságát és szépségét akarná meglátni az a fecske, amelyik fészket rak valamelyik kőrózsa szegletében. Fészkeből kitekintve nem lát egyebet, csak egy nedves, penészes kődarabot; ha csak meglebbenti a szárnyát, beleütődik valamelyik izzó kőcsipkébe; ha csak a fészke körül röpdös, valami kőerdőt lát maga előtt beláthatatlan össze-visszaságban fölmeredni; de ha *felszáll* a magasba és megkapja a távlatot: föltárul előtte a csodálatos alkotmány a maga egész nagyszerűségében és művészi összefüggésében. Sokszor mi sem látunk az életből egyebet, mint sárt, penészt, izzó, véres követ, értelmetlen kemény, labirinthust. Ilyenkor az a baj, hogy nem látjuk a dolgok végső összefüggését. De ha fölszállunk a magasba s megtaláljuk a távlatot: minden hétköznapi kicsinység, minden gyötrő értelmetlenség feloldódik egy felséges művészi alkotás összhangjában, amely diadalmasan áll ott az Istenlátás verőfényében . . . Ez a magasság a Jézus közelében van. Távolság-e tőletek, közel-e hozzátok, ti tudjátok. Én csak arra figyelmeztetek, hogy nektek *szárnyaitok vannak . . .*

Ez a magasság, ez a látószög nem egy magányos pont az űrben,

hanem egy felső világ népes, boldog, lelki társasága, ahol nem egyedül vagytok, hanem „*minden szentekkel egyben*“. A voltakkal, a leendőekkel, az Isten elhívott házanépével, akik most reátok figyelnek s várják, hogy színök előtt s mulandó, árnyékos képviselőjük: e gyülekezet előtt tegyétek le a hitvestársi esküt.

R. L.

Beszédvázlatok.

I.

A mennyek országa és az erőszakoskodás.

Adventi.

Máté 11. 12.

„A keresztelő János idejétől pedig mind mostanig erőszakoskodnak a mennyek országáért és az erőszakoskodók ragadják el azt“. Legrégibb és legáltalánosabb magyarázata ennek a homályos versnek az, hogy rossz indulatú üldözők erőszakoskodni fognak az Isten országa ellen. Ki ne látná ennek a magyarázatnak az igazságát s ki ne vallaná, hogy alig van ige, amelyik végzetesebben és rettentőbb módon beteljesedett volna, mint ez. A megölt próféták, a marttyrok vére, a börtönök, a gályák, a máglyák ezrei néma tanuim, hogy Jézusnak ez a jóslata a maga egész fenyegető voltában beteljesedett. — De azért ez a magyarázat még sem elégséges. Itt ugyanis az új szövetség szembe van állítva az óval s az újnak különös jegyül állíttatik az óval szemben az, hogy benne az erőszakoskodók ragadják el az Istenországát, pedig tudjuk, hogy ez a szomorú vonás nemcsak az újnak volt a kiváltsága, hiszen épen az ószövetséget jellemezte azzal jézus, hogy benne „megölték a prófétákat“.

Mások azt mondják, hogy ez igével Jézus elítéli azokat, akik *erőszakkal* akarják Isten országát felépíteni. Nem gondolnak arra, hogy egy lelki országnak lelki törvényei vannak, amelyek a maguk belső rendjük szerint *fokozatosan* valósítják meg az eszményt s mivel nem győznek várni, *külső erőszakkal* kényszerítik az embereket arra, hogy e lelki országba lépjenek, mintha kézzel rángatnák a vetést, hogy gyorsabban nőjön. — Igaz, hogy ily módon sokat vétkeztek Istenországának lelki mivolta ellen. A farizeusok proselyta-hajhászásától kezdve az „egyedül üdvözítő“ egyház eretneküldözéséig tenger sok igazságtalanság kiáltja az égre a rettentő vádat: a lelkek Istenének a lelkét megoltottátok, mert menyországát ragadomány képen, erőszakkal akartátok megszerezni!

De én úgy érzem, hogy ezekben a szavakban Jézusnak nem feddése, panasza, vádja zeng, hanem diadalmas öröme afölött, hogy Istenországát

az erőszakoskodók magukhoz ragadják. Ime most mondotta Jézus, hogy Keresztelő János a legnagyobb a próféták között s mégis, aki a legkisebb a mennyek országában, nagyobb nálánál. Nagyobb azért, mert az új valami egészen más, mint a régi; annyival dicsőségesebb, hogy össze sem lehet a kettőt egymással mérni. És ezt a közelgő újat ezzel jellemzi Jézus: a mennyek országáért *erőszakoskodnak*.

Különös ige ez épen a Jézus szájából. Hiszen Mária ajakáról, mikor szive alatt megmozdult az ígéret gyermeke, jóslatkép zendül fel: hatalmasokat dönt le trónjaikról, alázatosakat emel fel, éhezőket tölt be javakkal és gazdagokat küld el üresen. Maga Jézus a szegényeket és megfáradottakat hívja magához, az együgyűekhez hajol le és az ő éhező „kicsinyeivel” azonosítja magát. Hogyan ragadhatják el az erőszakoskodók az ő országát, bolott ő a békesség fejedelméül jött és *kegyelemről, irgalomról* beszélt?

Idézzük csak magunk elé a szentírás azon alakjait, akik „erőszakoskodnak” s akiken mégis az Úr jótetszése nyugodott meg.

Megjelenik szemünk előtt egy szánalmas, vergődő asszony, akinek nevét sem tudjuk, csak a bélyegről emlegetik, mit a homlokára sütöttek. Ime beront a Poklos Simon házába, megzavarja az ünnepies vendéglátást, nem törődik a megvetéssel, az elszörnyülködéssel, kiteszi magát a legmegalázóbb kiutasításnak, de azért odaférkőzik az Úrhoz s bűnbánatának nagy tékozlásával elárasztja az Úr személyét. Nincs-e valami kétségbeesett erőszakosság az ő fellépésében s egyáltalán, lehet e erőszakosság nélkül letépni azokat a kötelékeket, amelyekkel a bűn és a szégyen odakötöz minket az ezerszer megátkozott világhoz?

Ott van a második erőszakoskodó: egy remegő ajkú, lábán megállani alig tudó anya. A leánya haldoklik, s neki már nincs reménye, csak Izrael szentjében. Hiába mondják neki, hogy az nem segít rajta, mert zsidónak nem szabad a maga isteni erőit pogányra vesztegetni. Magától Jézustól is ezt hallja, de ő nem tágit. Ő csak annyit érez, hogy Jézusnál van a gyógyítás s az ő leánya beteg. Nem követel, nem hivatkozik érdemére, de újra s még hatalmasabban könyörög: ő megelégszik a morzsalékokkal is! Ebben a visszautasíthatatlan könyörgésben nincs-e valami olyan alázatos erőszakoskodás, amelyet tisztelettel nézünk és hőn ohajtunk a magunk számára is?

Vagy ott vannak azok a hű és állhatatos férfiak, akik guttaütött barátjukat viszik az Úr elé. Jól látják, hogy a tömeg miatt nem férnek hozzá. De nekik hozzá *kell* férkőzniök. Nem ismernek akadályt, nem hátrálnak meg; ime ott teremnek a ház lapos fedélzetén, kibontják a nádat s leeresztik a hetegágyat épen Jézus elé. Nincs-e ebben a romboló buzgóságban valami szent erőszakoskodás?

Vagy nézzük az Úr példázatait, melyekben az imádságról szól. Nem hasonlítja-e az igazi imádkozót az özvegyhez, aki a maga csökönyös

esedezésével meglágyítja a hamis bíró szívét, vagy pedig az ajtón zörgetőhöz, kinek szavára éjfélkor felkél a gazda, megzavarja gyermekei álmát, csak hogy kenyeret adhasson az állhatatosan kérőknek? Mindezekben a példázatos alakokban nincs-e valami a Jábob erőszakoskodásából, aki nem bocsátja el Istent, amíg az meg nem áldja őt? Nem követel-e Jézus erőszakoskodást, mikor ezt mondja: igyekezzetek bemenni a szoros kapún (tusakodjatok azért, hogy bemehessetek); mikor azt kívánja: hogyha a te szemed megbotránkoztat téged, *tépd* ki azt és vedd el magadtól; mikor így szól: aki meg nem gyűlöli az ő atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, fivestvéreit és nőtestvéreit, sőt még a maga lelkét is, nem lehet az én tanítványom?! Mindez nem végzetes erőszak-e, ami szakít, tép minden drága köteléket s az emberi sziveket összetöri?

Istenországa csak azoké lesz, akik képesek azt megragadni. Akik ösztönös erővel, életük elhatározó, döntő lendületével kapnak utána, akik felfedezik benne a menekülést, az igazi életet, Éhezőknek kell lenni, hogy teljes erőnkől nyuljunk a kenyér után; vízbefulónak, hogy megragadjuk a mentő kezet, haldoklónak, hogy belefogózzunk a gyógyító hatalomba. Az üdvösséget nem lehet próbálgatni, izlelgetni, kerülgetni; az egész embernek halálos komolyságú, elszánt erőszakos mozdulatával kell magunkévá tenni, mert „Keresztelő János idejétől mind mostanig erőszakoskodnak a mennyek országáért és az erőszakoskodók ragadják el azt“.

De az Istenországa nemcsak *szenvedi* az erőszakosságot, hanem *gyakorolja* is azt. Nemcsak hivogat, nemcsak rábeszél, ígéz, ígér, hanem félelmes erővel, rabul ejtő hatalommal jelenik meg és *hódítani* kíván. Mikor megjelent a földön, magával hozta az Isten diadalmas energiáját. Áttörte Izrael szűk kereteit, végig zúgott Görögország műremekei fölött, legyőzte a győzhetetlen Rómát. Hiába özlött ellene a népek árja: úr lett észak örök csöndességű erdőiben és áthatott az oceánon. Előtte járnak heroldjai: a halvány arcú, mély szemű misszionáriusok. Hiába lázad ellene az egész világ, hiába tombol ez örület-szitotta testvérháború: istenországa örök fenségben uralkodik s akkor vágnak leginkább utána a lelkek, mikor a leggonoszabbul megtagadták.

Ennek a hatalomnak forrása a Jézus személye. Ki tud ellenállani az Isten szeretetének, mikor ez a szeretet a Jézus nevével, az ő vérével közelg felénk? És ellen tud-e állni nekünk bűnösöknek az Isten szeretete, mikor mi a Jézus nevével, az ő vérével közeledünk feléje?

Itt van előttünk ez a hódító hatalom. Kétélű kard a bűnösnek, pőröly a megátalkodottnak, vakító fényesség az éjszakának, enyhe, világébresztő tavaszi napsugár a megalázott sziveknek. Van-e hatalmasabb, erőszakosabb valami, mint a tavaszi napsugár? Ki nem enged neki?

Aki nem enged, az nem él.

Kiérdemelni és megszolgálni nem lehet a mennyeknek országát. Hála Istennek, nem, mert akkor sohasem lenne a mienk. Darabonkint, részletenkint nem lehet megszerezni. A lényegét egyszerre kell megragadni, vagy ami egy vele: egyszerre kell hatalmába esni. Mert amikor azt hiszed, hogy megragadtad, tulajdonképpen ő ejtett foglyul téged.

Nyujtsd ki hited béna, esengő karját, mert a Jézus erős. irgalmas karja már rég ki van nyujtva feléd. Ámen.

Dr. Faber után.

II.

Adventi.

„Kérjétek és adatik néktek; keressetek és találtok; zörgetsetek és megnyittatik néktek. Mert aki kér, mind kap; és aki keres, talál és a zörgetőnek megnyittatik. Avagy ki az az ember közületek, aki, ha az ő fia kenyeret kér tőle, követ ad neki? És ha halat kér, vajon kigyót ad-e neki? Ha azért ti, gonosz létetekre tudtok a ti fiaitoknak jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ad a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, akik kérnek tőle?!
Máté ev. 7, 7—11.

Kérni, keresni, zörgetni . . . ime az adventi ember, az adventi idő örök jellemvonásai. Adatik néktek, találtok, megnyittatik néktek . . . ime az örök adventi ígéret. Ha ti gonosz létetekre tudtok a ti fiaitoknak jó ajándékokat adni, mennyivel inkább a ti mennyei Atyátok? . . . ime az adventi ígéret örökkévaló záloga és pecsétje.

1. Kérni, keresni, zörgetni! Ime, ez a világ, ez a mai advent tele van kéréssel, tele van megrázó, epedő könyörgésekkel. Néma falucskák, üres hajlékok, rideg tűzhelyek, kongó templomok, árva szivek könyörögnek titkos sirással az adventi éjszakában azokért, akik odakünn véreznek és szenvednek. Vérrel esőzött, ágyuval szántott, halálmaggal bevetett csatamezőkről, halálbamenő szivekből, haldokló hősök ajakáról száll a könyörgés azokért, akik itthon könyörögnek. Egetostromló sóhajoktól terhes a kórházak nyomasztó levegője; távolról síró vasbilincsek esengenek felénk és az ég felé; imádkoznak az iskolák padjai, imádkozik az árván maradt föld itthon, a halál mezője odakint. Minden imádkozik, minden kéri a békességet. Nemcsak kéri, keresi is a világ. Véres szuronyokkal odakint, szerszámmal, tollal, gondolattal, cselekedettel idebent keresi az ember a jobb világ lehetőségeit, az élet boldogabb, szebb, igazabb alapjait, a szabadság és a szeretet, az igazság és békesség országát. És hogy zörget az emberiség, hogy dörömböl véres ököllel, lihegő mellel, roskadozó lábakkal a jövő kapuján!

Advent van. Könyörgő, kereső, zörgető adventi idő. A lenni, vagy nem lenni örök kérdése sir fel a vajudó, pusztuló föld mélységéből az égre. Fog-e felelni, mit fog felelni az ég a könyörgő, kereső, zörgető világnak?

2. *Adatik néktek, találtok, megnyittatik néktek!* — hangzik az ég felelete, az örök adventi ígéret. „Mert a ki kér, mind kap, és a ki keres, talál és a zörgetőnek megnyittatik!” Milyen kegyetlen gúnyolódás, milyen hazug ígéretetés, milyen hiábavaló ámitás ez, suttojják a lázadó szivek itt körülöttem. Hát mind kap, a ki kér? Hát azt kapja-e, amit kér? Én kértem, oh nem nagy dolgokat, csak egy szerető szívet: ott porlad átlőve a véres, idegen föld alatt. Én kértem, nem gazdagságot, csak mindennapi kenyeret: támasz nélkül állok, eltört a kenyérnek botja az én házamban, az éhség és nyomor lettek a gazdák benne. Én is kértem, én is, én is. Csöndes, boldog családi fészket: feldúlták a betörő hyéna-csordák; gyermekeimben támaszt öreg napjaimra: egyedül vagyok; jóllétet, boldogságot, csöndes örömeiket: felettem a halál és az örület fekete madarai vijjognak. . . Talál az, a ki keres? Igen: nászagy helyett koporsót, öröm helyett búbánatot, kenyér helyett követ, hatalom helyett nyomort, dicsőség helyett megaláztatást. Zörgetni?? Minden ajtón új rémület, új csapás, száz halál vigyorog reám. Igaz, igaz, atyámfiak. Én látom a nyomorúságot, én hallom a világ szörnyű sírását, borzad a szemem a sebek sokaságától, iszonyodva nézem ezt a szörnyű temetőt és nem akarom megbántani a szivedet, ha vádol és jajong. De mégis azt mondom neked testvéri szeretettel: *nem attól kértél, aki adhat, nem jó helyen kerestél, nem ott zörgettél, ahol megnyittatik.* Kértél: a földtől, ha nem a sátántól; kerestél: a rögök között, zörgettél: a bűnnek, a világ örömeinek kapuján. Innen vártál örömet, boldogságot, hatalmat és dicsőséget. Mit adhat a föld? ime láthatod. Ne vádold az Istent, csak tenmagadat. Az, aki sohasem hazudik, szemrehányó, szelid hangon kérdi tőled: „Avagy ki az az ember közületek, aki, ha az ő fia kenyeret kér tőle, követ ad neki? és ha halat kér, vajon kigyót ad-e néki?” Ilyen ember nincs. Te se vagy ilyen, holott te is csak bűnös, nyomorult és romlandó ember vagy. Hogy tételezed fel az örök Jóságról, az örökkévaló Szeretetről azt, amit te „gonosz létedre” sem bírnál elkövetni? Vajon igazán kenyeret kértél-e és nem értéktelen követ? Vajon halat kértél-e, és nem mérges kigyót? A kenyér és a hal: két ősi symboluma *a krisztusi életnek.* Krisztusi életet kértél-e, ennek az elnemmuló, egyedül jó és egyedül drága életnek javait kerested-e, ennek az életnek királyi palotáján zörgetett-e kolduskezed? Nem a kő és a kigyó: két ősi jelképe a szeretetlen önzésnek és a hideg, gyilkos bűnnek volt-e a te szived lakója, kincse, gazdája? Nem kő volt-e az a kenyér, nem kigyó volt-e az a hal, nem a bűn volt-e az az élet, a melyet kerestél magadnak? Nézd, a te életed Fejedelme, a világ Megváltója nem ámitott téged soha. Nem ígért neked

soha semmit, amit meg nem adhat; nem küldött keresni kincseket olyan helyre, ahová semmit se rejtett; nem utasított olyan kapuhoz, a melyen hiába zörgetsz, szegény adventi zörgető! Csak te nem értetted meg őt, csak te nem követted az ő parancsát. Ime: újra szól hozzád ezen az adventi napon: „Kérjétek és adatik néktek, mert aki kér, mind kap.“ Mit kérhetsz tőle? kérdezed. Ő felel: „Bizony, bizony mondom néktek, hogy amit csak kérni fogtok az Atyától *az én nevemben*, megadja néktek.“ (Ján. ev. 16 r. 23 v.) *Az én nevemben!* Mit kértél te eddig az ő nevében? Az áldozat, a szeretet, az isteni irgalom, az önfeláldozás, a türelem, a lelki békesség, az örökkévaló bizodalom és reménység szent nevében? Az ő nevében kérni: az ő szívével kérni! Kértél-e valaha valamit az ő szívével? Imádkoztál-e ellenségeidért, áldottad-e a téged átkozókat, szeretted-e a téged üldözőket? Azt hiszed, ha e világ hatalmasságai a Krisztus szívével kérnék a békességet Istentől; nem, ha a Krisztus szívével kérték volna azt már régen: volna-e most háború, volna-e most világtemető? Ha az ő szívével szerettek, dolgoztak, éltek volna az emberek, ha az élet maga egyetlen imádságává lett volna a békességnek, nem régen itt lenne-e köztünk az Isten országa? Az ő nevében kérni azt jelenti: alávetni magunkat az örökkévaló Isten akaratának. Nem ismerni más akaratot, mint az Úrét; nem szolgálni másnak, csak neki, nem ismerni más jót, csak az ő országát. Aki ezt megpróbálta, aki az ő nevében kér, mind kap az: békességet a háborgó világban, boldogságot a siralom völgyében, kincset a nyomoruságban, életet a halálban. Mindent, amit csak kér az ő nevében, az ő szívével. Ime újra ígéretet tesz neked: „Keressetek és találtok.“ Mit? „*Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát*; és ezek mind megadatnak néktek.“ (Máté ev. 6 r. 32 v.) Ezt kerested-e te, atyámfia? Isten volt-e szived királya, ő országolt-e egyedül fölötted? Nem a bűn űlt-e szived trónusán? Kerested-e családotban az Isten akaratát, az ő újjmutatását, az ő céljait? Abban a hatalomban, azon a helyen, azokkal a javakkal, a hol és a melyekkel Isten kegyelméből állasz: mit szolgáltál? A magad érvényesülését és dicsőségét a világban, vagy az Istenét az örökkévalóságban? Ha az Isten dicsőségét kerested és szolgáltad a világban, úgy nincs okod semmi panaszra. Mert minden mozzanatával az életednek Isten láthatatlan szent országát építetted. Életed nem vészett el, még egy sóhajtásod sem belőle: mind beleépült a békesség és szeretet és igazság szent országának alapjaiba és ha keresed, meg fogod ott találni elveszettnek hitt életedet. Amit vesztettél ezen a földön az ő szolgálatában, egykor csodálatosan meggyarapodva kapod vissza Istenben. Nem hazug az ígéret, amit az Úr tett övéinek, hogy aki elvesztette érette, vagy az ő szolgálatában szeretteit, hajlékát, javait, hivatalát; ezerszer annyit kap az ő országában. Istenben semmi, soha el nem vész: beleolvad az ő gazdag életébe. És

ha te is beleolvadsz abba egész mivoltoddal : feltalálsz benne mindent, amit elvesztettél és amit még meg sem kaptál. „Keressetek és találtok!“ És végre : „Zörgessetek és megnyittatik néktek.“ Sokszor egész életedben hiába zörgetsz az érvényesülés, a hatalom, a jólét, a földi boldogság, a diadal kapuján. Zárva marad. Mert nem *az élet kapuja*. Az Isten az ő gyermekeit, akiket szeret, nem akarja a halál kapuján engedni be. Más ajtót, egyetlenegy olyan ajtót adott elénk, amelyen soha, senki nem zörget hiába. Amely megnyilik előtted, ha akarod és rajta át az élet boldog birodalmába léphetsz. „*Én vagyok az ajtó!*“ mondja Jézus (Ján. ev. 10 r. 9 v.) Az örök élet csodálatos kapuja ő. Vérző sebein át nyilik meg útnak az igazi, az egyetlen boldogság felé. Rajta keresztül, az ő életén át egyedül. Csak általa van menetelünk az Atyához. Ime, adventi ember, aki könyörögsz, keresel, zörgetsz a rettentő éjszakában, a ki háborogva, kínok tüzében égve oly hiába tetted ezt : van hát egy élet, egy igazi, örökkévaló, üdvösséges élet, amit megkaphatsz, ha kéred, megtalálhatsz, ha keresed, megnyilik előtted, ha zörgetsz ajtaján. A Krisztus élete, az istenfiak élete, az Isten élete ez maga. Ez a tied lehet. És vajon van-e egyéb, van-e más, ami ezzel szemben ne válnék sárrá, hamúvá, értéktelen kavicscsá? De van-e valami más, amit Isten akarna a te számodra, amiért egész világát megteremtette, ami az élet értelme és egyetlen értéke? Isten életét élni, ez az egyetlen cél, az egyetlen igazság, amiért érdemes élni. Minden ezt a célt szolgálja az ő világában. Az is, ami rossznak, sötétnek, fájdalmasnak látszik benne.

3. „*Mennyivel inkább ad a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, akik kérnek tőle?*“ Mennyivel inkább, mint ti, akik gonosz létekre gyermekeiteknek tudtok jó ajándékokat adni? Az ígében mély, de szeretetteljes, szánakozó vád rejlik. Rosszabb lenne-e az Isten, mint az ember? Rosszat akarna ő, az igazi Atya, tiveletek, akik apáknak is rosszak vagytok? Oh, te tudatlan és tévelygő gyermek : gondold meg, kiben kételkedel?

Az örök Szeretet szívében csak jó lakozik. Egykor meg fog világosodni az adventi éjszaka sötétsége és felragyog mélyén a bethlehemi csillag : békesség a földön, dicsőség a magasságban. A mit rossznak lát a te szemed ma, most : egykor örökkévaló szépségében fog előtted kifejleni véres, szomorú burkából. Te ma azt hiszed, hogy Isten kenyér helyett követ dobott rád és hal helyett mérges kígyót nyújtott neked : ma csak rádzuhanó csapásokat, gyilkos fájdalmak marását érzi szived. De egykor mindent meg fogsz érteni. Be fogod látni, hogy Isten éretted, veled csak jót művelt. Múlandó boldogság, földi szeretet helyett üdvösséget tartogatott számodra, földi élet helyett örökkévaló mennyei életet. Te itt kerested a boldogságot földi javakban, testi gyermekekben, emberi tekintélyben és csodálatban : ő pedig eltette számodra a bol-

dogságot mennyei örömben, visszaadja szeretteidet nem földi gyarlóságban, de az ő szívébe olvadt tiszta lángban, és rádsúgározza az ő dicsőségét, amitől ragyogni fogsz, mint az örök csillagok. Adventi világ, adventi ember: csak egy kincs, egy élet, egy ajtó vagy, amelyet kérsz, keresz, amelyen zörgetned kell: a Krisztus. Benne, általa mindent megtalálsz, amire vágyol. Az ő életét kell leimádkoznod e földre, az ő országát kell megkeresned a szívekben, az ő szíven át kell meggyógyítanod a beteg világot. Fegyverek győzedelme nem fogja ezt megadni: csak a te győzedelmed önmagad felett, a Krisztus győzedelme feletted. Jövel azért, Uram Jézus.

M. S.

III.

Kicsoda Jézus?

(Karácsonyi.)

Jel. 22. 16. b.

Ezek a szavak a bibliának abból a részéből valók, amelyben legforróbb a váltság utáni vágy. Ez pedig azt jelenti, hogy akkor voltak a szívek legszomorúbbak, az idők leggonoszabbak, de ezek a szomorú szívek azokban a gonosz időkben a legbizonyosabb hittel karolták át Istennek azt az ígértét, hogy választottjait nem hagyja el, hanem leszáll közéjük és velük lakozik. Vele együtt leszáll a földre a menny. Leszáll, mint a felékesített mennyasszony az ő vőlegényéhez s akkor megszűnik a földön minden könnyhullatás, nem lesz sem gyász, sem fájdalom, sem keserűséggel való sirás, sem kiáltás, halál sem lesz, és az igazak meglátják a Bárány orcáját és az ő neve a homlokukon lesz. Ezt a boldog ígértét, ezt az édes vigasztalást abban foglalja össze Jézus: *Én vagyok Dávidnak gyökere és ága, ama fényes hajnali csillag.*

Lehet, hogy ti nem értitek, miért tette oly boldoggá az első keresztyéneket ez az ige. Azért nem értitek, mert nincs meg bennetek az a Jézuson csüngő vágy, ami az első keresztyének lelkét töltötte el. Ti csak abban hasonlítotok azokhoz, hogy a ti szívetek is remeg és fáj, ti is világromlás végítélet-számba menő gyötrelmei között jajgattok. Vajjon nem arra rendelte-e Isten ezt a karácsonyt, hogy ti ne csak a fájdalomban, hanem a boldog reménységben is társai legyetek a Jelenések gyülekezetének? Rendelhetette-e másra, mikor most is csak azt a régi üzenetét ismétli, aminél egyebet nem is kíván nekünk mondani, mert azzal mindent elmondott, t. i. hogy *kicsoda Jézus?*

„*Én vagyok Dávidnak ama gyökere*“. Különösnek tetszhetik, hogy Jézus itt magát a Dávid *gyökerének* nevezi, holott éppen megfordítva áll a dolog: történetileg *Dávid* volt a Jézus gyökere. Ismerünk képeket a bibliából, amelyek az eljövendő Messiást a Dávid törzséből való

vesszőszálnak nevezik. De azért nem ez a teljes igazság. A teljes igazság az, hogy a Dávid királysága is csak árnyékos képe, előkészítő ábrázolata volt a Krisztus királyságának. Isten azért választotta ki Izraelt, azért formálta véres történetét, azért helyezte e véres történelem középpontjába a Dávid alakját, hogy reávezessen és előkészítsen az ő országára, amelynek tervét, dicsőségét a szive alatt hordozta már akkor, mikor még a világ sem volt megteremtve. Mielőtt Dávid lett volna, volt Isten az ő dicsőségével, amelynek világ kellett, történelem kellett, hogy a benne levő *kegyelem* kitündökölhessen. Mielőtt Dávid lett volna, volt a megváltó Isten, akinek nem véletlenül jutott eszébe a történelem egyik nehéz pillanatában, hogy meg kellene váltani az embert, mert ő úgy vetette le a világ fundamentumát, úgy teremtette az embert és úgy indította be a nagy mindenség életét, hogy az idő teljességében fölgyljon a földön a karácsonyi fényesség s a Golgota keresztje legyen a világ középpontja. Ezt a gondolatot fejezték ki a régi egyházi atyák, mikor azt mondták, hogy Isten öröktől fogva szülte az ő fiát, akit Pál a Kolossé-beliekhez írt levelében így magasztal: „Képe a láthatatlan Istennek, minden teremtmény előtt született, ő benne teremtett minden, ami van a mennyekben és a földön, láthatók és láthatatlanok, akár királyi székek, akár uraságok, akár fejedelemségek, akár hatalmasságok; *mindenek ő általa és ő reá nézve teremtettek*“. Tehát az a jászolbölcsőben fekvő kisdéd, aki emberi szülője szerint egy a sok ezer szegény csecsemő közül, az ő isteni szülője szerint minden dolgoknak gyökere és forrása.

Ne gondoljátok, hogy ez csak valami elmefárasztó okoskodás, amivel a tudósok szokták az időt tölteni. Nem. Ebből a gondolatból úgy buggyan ki a sok édes vigasztalás, mint az érett gerezdből a must. Először is az, hogy ez a világ az Isten gyermekei számára van teremtve, tehát nem vak véletlenek, nem gonosz erők játékának eredménye, hanem egy atyai szív caodálatos szeretetműve. Tehát e világban nincs helye az aggodalomnak, a kételkedésnek, az átkozódásnak, mert Isten *győz*. Lehet, hogy felhők takarják el a napot, lehet, hogy nehéz próba alá vetettünk, lehet, hogy a rossz felemeli fejét s a Sátán diadalt ülni látszik, de amióta angyalok éneke felzendült a bethlemi mezőkön az Isten ügye nem lehet vesztes. Lehet, hogy a halál dus aratást tart, kedveseink egymásután szakadnak el tőlünk, de amióta kisarjadt az örökélet a Dávid gyökeréből, a halál is csak mértföldmutató az Isten dicsőséges életének útján.

Én vagyok a Dávid gyökere és *ága*. Tehát nemcsak gyökere, amiből táplálkozik, hanem *ága* is: végső pontja, célja, koronája. Ez pedig azt jelenti, hogy Krisztus az emberiség célja, feje, koronája. Önmagában kifejezi és összefoglalja azt, ami az ember, kormányozza és vezeti, képviseli és betetőzi. Az emberi élet szentség, mert Krisztus

viseli magán az emberiség bélyegét; az emberi élet drága, örök kincse a világnak, mert Krisztus vette fel a maga életébe: az emberi élet Istennek olyan alkotása, amely az ő dicsőségét legteljesebben tükrözi, mert az eszményi emberi arc: Krisztus. Nos, ha ez így van: lehet-e az, hogy mi ezt az arcot meggyalázzuk, levetkőzzük, eltékozoljuk? Királyfiak vagyunk a Krisztus ábrázatában; lehet-e nekünk útszéli koldusok gyanánt vánszorognunk tova? Karácsony ünnepe arról beszél nekünk, hogy a mi arcunk Isten szeme előtt a Krisztus arcában jelent meg. Benne néz minket, rajtunk őt látja, mint ahogy az atya ezer züllött suhanc között is felfedezi azt az arcot, amelyik az ő vonásait hordozza. Azért tud reánk irgalommal nézni, azért fogad el gyermekei gyanánt, mert a Dávid gyökerében és ágában látja és elfogadja azt az egész természetet, azt az erdőt, azt a cserjést, azt a gesztet, azt a zsenget, amely ebből a törzsből: a Krisztusból sarjadt ki. Ebből az következik, hogy mentsük meg az életünket a J. Krisztus felöltözése által. Magunktól mások nem lehetünk, de ha hitünkkel őt átkaroljuk és reabizuk magunkat: Isten elfogad minket gyermekének és megáld.

„*Én vagyok ama fényes hajnali csillag*“ Igaz, hogy ha már hasonlatot akarunk használni, akkor őt inkább napnak kellene mondanunk. De csak azok számára, akik világosságban járnak. Amíg szomorú éjszaka borul reánk: bűnnek, bajnak az éjszakája, addig jobban kifejezi az ő lényegét, hogy ő *hajnali csillag*. Hajnali csillag, amely büszkén, fényesen ragyog bele a muló éjszakába és *jelzi a virradatot*. Hirdeti, hogy a rettentések éjszakája mulóban van, nem az árnyék, nem a homály az úr; a bérczek ormain már dereng a hajnal. Ahol Krisztus megjelenik: reggel van. A halál sem alkonyat, hanem dicsőséges, örökös hajnal.

A hajnal teli van új reménnyel, pihent erővel, ígéretekkel és feladatokkal. A hajnal munkát, áldást hoz. Krisztusban egy új, gazdag élet köszönt be, frissen, üdén, hatalmasan. Az emberek kirajzanak a munka mezőre s az a fény, amely a hajnalcsillagképen felébresztette őket, most az áldott nap erejével táplálja és érleli munkájokat. Nincs fáradt ember, nincs csüggedt ember, nincs reménytelen ember. Csak boldog és hálás ember van . . .

Kicsoda Jézus? Az, aki téged is ilyenné tesz. Amen.

R. L.

Karácsonyi.

„És ezeket azért írjuk néktek, hogy örömetek teljes legyen. És ez az az üzenet, a melyet tőle hallottunk és hirdetünk néktek, hogy az Isten világosság és nincsen ő benne semmi sötétség.“ János I. lev. 1. r. 4–5. v.

Az öreg apostol ír, karácsonyi örömuzenetet, szomorkodó híveinek. „Az Isten világosság és nincsen ő benne semmi sötétség“ — így hangzik az ő karácsonyi evangéliuma. Szavainak mélységes értelme az, hogy a távollevő, ismeretlen, félelmes Isten *világosságra hozta* titokzatos lényegét: *megjelent, kinyilatkoztatta magát* a világban. „Hogy a ti örömetök teljes legyen“, mondja az apostol. Az öröm teljessége tehát ez: látni az Istent, úgy amint van. Az apostol egy szóval se mondja, de szavaiból mégis világosan érthető, hogy Isten a *Jézus Krisztusban* lett világossá, az ő életében jelent meg a földön, Jézus Krisztus hozta e világra az öröm teljességét, az isteni életet. Úgy hozta, úgy mutatta meg önmagában az Atyát, hogy minden szív, amelyik meglátja, öröme gyúljon, boldogan megnyugodjon, új életre keljen. A lét fájdalmas és hiábavaló tusája elpihen a karácsonyi éjszaka csöndjében: nincs miért sirni, tépelődni, gyászolni, szomorkodni többé: az Isten világossággá lett, az élet titka kiderült, a föld atyai hajlékká változott, az ember féltve örzött, szeretettel vezérelt gyermekké, akinek hajszájai is mind számon vannak tartva és üdvösségét áldott atyai szív akarja. Mindez a Jézus Krisztus által, a ki Isten képe a földön, az élet izenete a halál birodalmában.

1. *Az Isten világossággá lett a sötétségben, a Jézus Krisztus által.* János apostol egész gondolatvilágában rendkívüli szerepet játszik a világosság és sötétség dualizmusa. A világosság egyértelmű az igazsággal, a szeretettel, a kegyelemmel, az élettel, a jóval, az Istennel. A sötétség nem más, mint a hazug, önző, bűnös világ, a halál országa, a Sátán birodalma. Ezen a földön mindenki, akit még meg nem világosított amaz égi fény, a halál és a bűn sötétségében tévelyeg. Az Isten nélkül való élet szánalmas, menthetetlen botorkálás a sötétségben, a bűn szakadékai között, a halál árnyékában. Minden fájdalom azért van a világon, mert a lélek nem ismeri Istent, az ő igazi egyetlen életét. Ezért mondja az evangéliumban: Az pedig az örökélet, hogy megismerjenek téged, és akit elküldöttél, a Jézus Krisztust. Az apostol a Krisztus megjelenése előtti világot ilyen sötétben botorkáló, halálra kárhoztatott áldozatnak tekinti. Az emberi lélek, örök vágyával a tisztaság, a jóság, az örökélet után hiába lobogott a föld porában: vágyainak tárgya ismeretlen volt előtte, a minden tisztaság és jóság teljes-

sége, a ki teljes kegyelemmel és igazsággal, az Isten egy fájdalmas, elérhetetlen titok volt csupán. De eljött a világosság: megjelent Jézus Krisztus e földön, megjelent az Isten élete a világban és akik vágytak utána, hozzá tapadtak, szívére fonódtak, beleolvadtak az isteni élet e lángjába a hit és a szeretet által és „átalmentek a halálból az életbe.” Most immár nincs többé sötétség, az Isten világossággá lett előttünk. Jézus Krisztus életében feltárult a mi életünk értelme, titka, megfejtett a cél, amiért élünk, felderült az út, amelyen járnunk kell, megismertük az Atyát, a kinek részesei vagyunk, miénk lett a menny, az üdvösség. Atyámfiai! Hadd szóljon a karácsonyi evangélium ebben az itéletnapi sötétségben hozzátok is: ne lázongjatok, ne vádoljatok, ne kétkedjete, ne sirjatok: *az Isten világosság és nincsen ő benne semmi sötétség!* Megszületett a Krisztus. Megjelent a minden titkok megfejtését hordozó Isten közöttetek. Szól hozzátok. Kézen fog benneket. Útat mutat nektek a halálból az életbe. Nincs a ti sötét, szenvedő életeteknek egyetlenegy kérdése sem, amelyre örökkévaló feleletet ne adhatna Ő, aki meggyőzte e világot. Minden „miért“-re örök „azért“-tal felel. Miért vagyok én árva, egyedülvaló e földön? Azért, mert Én is az voltam. Miért vagyok én hajléktalan, üldözött vad? Azért, mert én is az voltam. Miért hordozok gyászt, fájdalmakat, sebeket? Azért, mert Én is ezeket hordoztam. Mert az enyém vagy és én azt akarom, hogy a hol Én jártam, te is ott járj, a hol Én győztem, te is ott diadalmaskodjál, ahol Én vagyok, te is oda jöjj. Azt akarom, hogy az Enyém legyél, hogy hasonlónak légy Énhozzá, hogy egygyé légy Én velem. Ez az én útam e földön, a sötétségből a világosságra, a halálból az életbe. Miért, miért, miért? hangzik a vád, a panasz, a jajkiáltás a széles világon minfelé. Azért, felel az Úr, hogy a mi múlandó és hiábavaló, leszakadjon rólad, amint a szennyes ruha és felragyogjon alóla életed igazi arculata: az örökkévaló, a lelki, a szellemi. Míg Ő nem jött, a sebek *csak* fájtak, a könnyek *csak* égettek, a nyomor *csak* kínzott, a halál *csak* rettentett. De mikor Ő eljött: *világossá* lett minden, ami isteni van az életben. A sebekből vigasz, a könnyből öröm, a nyomorból béke, a halálból győzedelmes élet fejlett ki, mint valami tündérmesében. Miért? Mert Ő úgy élte át a mi életünket, épen ezt a fájdalommaltelet életet, amely alatt most mi roskadozunk, hogy terhe alatt megnőtt, felmagasztosult, győztessé vált. Út, igazság, élet lett, mely által egyedül van menetelünk az Atyához. Karácsony van. Idestova a 2000-dik karácsony. Mindjárt 2000 éve, hogy az Isten világossággá vált a földön, hogy immár nincsen őbenne, semmi sötétség. De neked hány karácsonyod volt eddig? Nem azt értem, hogy hányszor érted meg e szent napot, hanem hogy megérted-e egyetlenegyszer is, hogy számodra az Isten világossággá legyen? Eloszlott-e csak egyetlenegyszer is szemed előtt az a félelmes sötétség, amely életed szomorú rejtelseit

takarta? Felragyogott-e csak egyszer is előtted az az arc, az Ő arca, a kiben az Isten világossággá lett? Ha igen, volt karácsonyod. Akkor volt, mert akkor született meg neked a Krisztus, És *ma*, ma karácsonyod van-e, atyámfia? Életed sötét, véres, könyvtől borított szövedékéből, elesett szeretteid fájdalmas emlékéből, üres hajlékod puszta falai közt, özvegyi gyászod, árvaságod bús fellegéből, nyomorod, nélkülözéseid, reménytelenséged éjszakájából felragyog-e ma a Krisztus arca? Világossággá lesz-e ma előtted az Isten, a szeretetnek, a kegyelemnek ura? Látod-e az ő életét, mint fényes aranyfonalat, áthúzódni életed sötét szövetén? Érzed-e a fájdalomban a téged kereső kegyelmet? Belépett-e szivedbe az Isten? Világosság van-e a szivedben és semmi sötétség? . . . Érted-e, látod-e a karácsonyi fényt, hallod-e az angyalok énekét a lelken át suhanni: Minden elveszett, csak Isten maradt meg; minden elenyészett, csak a szeretet ég olthatatlan lánggal. Minden: ami e földhöz tartozik, de megmaradt minden, ami a menyből való. Tehát semmi sem vész el, mert a lélek és a lélek kincsei megmaradtak számodra örökké. Az Isten világosság és nincsen őbenne semmi sötétség!

2. *Az Isten világossággá lett ebben a borzasztó világításban is, a Jézus Krisztus által.* A nemzetek lelkét itt a földön sötét burkolat fedte el. A bűn. A hazugság, az önzés, a hitetlenség sötétségében tévelygett a világ. És ez a szennyes, sötét ruha rátapadt az emberiség testére. S most, harmadik éve immár, az Isten keze hasogatja le rólunk, az emberiség, a nemzetek testéről a hazug rongyokat. Nagyon hozzánk tapadt: azért szakadozik olyan véres cafatokban. De érzed-e, hogy miért? *Az Isten világossággá akar lenni a nemzetek életében*, hogy ne legyen itt semmi sötétség, hogy az ő országának fényessége ragyogjon minden földi országokban. A mieinkben is, ebben a vérző, pusztuló, nagyon megpróbált *magyar* földön. Az Isten világosság! — szól a karácsonyi evangelium *a magyar nemzet* szívéhez. Mit jelent ez? Azt, hogy e véres zivatarban világossággá lesz egy sötétbe takart, megfojtott igazság: *a magyar nemzet az örökkévaló Isten egyik örökkévaló gondolata. A magyar nemzet az örökkévaló Isten életének egyik sugárszála.* Az ő sajátos létfeltételei és egyedülvaló nemzeti jellege, egyénisége keretében meg kell valósítania az élő Isten gondolatát a népek között. *Ezen* a földön hivatva van és csakis ő van hivatva kialakítani az Isteni, az emberhez méltó élet tiszta és szent eszményét a Kárpátok ölében. Hasadoznak, szakadoznak, lemállanak nemzetünk testéről a sötétség hatalmának, a bűnnek véres rongyai. Halál, gyász, pusztulás, nyomor, fekélyek járnak nyomába. De világosan ragyog ki a hazug rongyok alól *az az arc*: a Krisztus arca. Megszületik a magyar földön a Megváltó: az új élet, a szent és tiszta eszmény: Isten fiainak boldog, diadalmas országa. A krisztusi élet, Jézus élete, mint a nemzeti

élet új, egyetlen nemes eszménye, kezd kibontakozni előttünk. Most még csak bölcsőjében fekszik, csak karácsonyi, gyenge kised. De érette most minden szívnek lángolnia kell, hogy egykoron világossággá legyen és égisz lobogjon. E nemzet szegényei és gazdagjai, tudatlanjai és bölcsei, vezérei és papjai, mint ama keleti pásztorok, bölcsek, mint ama Simeon: oda kell, hogy boruljanak e megváltó gondolat, ez új életeszmeny bölcsője elé, imádságos szívvel és áldozataik legjavával. Védeniök, ápolniök, imádniök kell Őt, mert érte folyik a vér és a könny, érte dörögnek az ágyuk és villognak a szuronyok, érte lett temető a félvilág. Azért, hogy a magyar nemzet szívében elfoglalja trónját az élet királya: a Krisztus. A magyar nemzet nagy Karácsonya itt van. Született nektek Megtartó! Az egyetlen, az igazi. Ennek az országnak kell lennie amaz ígért földének, ahol „az Isten világosság és nincsen őbenne semmi sötétség“, mert Isten és a Bárány az ő világossága mindörökké. Egy nemzet, a magyar nemzet, amely a Krisztusé, egy imádkozó nemzet, akinek Isten a királya! Világosság van-e a szivedben, atyámfia, ha erre gondolsz? Sötétség van-e körülöttem és érthetetlen-e a borzalmak ezen háromesztendő éjszakája, ha ezt megláttad? . . . De ez csak *teáltalad* lehet valósággá. Ez a katona hűségén és hősi önfeláldozásán, a szülők olthatatlan szent szeretetén gyermekeik iránt, a gyermekek tisztaságán és odaadásán, a bölcsek megfeszített munkáján, a vezérek önzetlen lelkesedésén, mindenkinek mindenkit egygyétező buzgalmán fordul meg. Te kell, hogy jó, igaz, tiszta, nemes, önfeláldozó életet kezdj, neked kell igazán keresztyénné lenned, mindenkinek, egyen egyen és összesen. Karácsony van, magyar karácsony. Az Isten olyan világossággá lett az ő szent Fiában a nemzet előtt, hogy most minden magyar megláthatja, min fordul meg e nemzet jövődjé? A mi jövődjé a magyar nemzet keresztyéni új életén fordul meg. Nincs más név sem égen, sem földön, amelyik által megtartathatnánk, csak a csodálatos, hatalmas Krisztus neve, aki meggyőzte a világot. Vagy megszületik, világossággá és így léletté lesz ő e nemzet lelkében, vagy összeomlik itt minden, mert nem méltó arra, hogy éljen és létezésével csak káromolja az Örökkévaló Isten szent nevét. Magyarország sötét egén felszakadtak a vértől-füsttől szennyes fellegek és kiragyogott felette a betlehemi csillag. Látod-e a fényét? Ime, az Isten világossággá lett e nemzet felett. Követni fogja-e vezércsillagát? Újra mondom: terajta fordul meg, atyámfia. Terajta áll először, hogy ez a föld visszhangozza el nem múló, angyali szózáttal mindörökre: békesség a földön, dicsőség a magasságban!

3. „*Hogy a ti örömeitek teljes legyen*“ — mondja az apostol. Ami azt jelenti, hogy a ti *életeitek* legyen teljes, tökéletes, üdvösséges. A teljes öröm a teljes élet körül sugárzó glória. Legyen világossággá az Isten a te szivedben, a te életedben: és teljes lesz a te életed öröme

és senki el nem veheti azt tetőled. Legyen világossággá az Isten e nemzet életében: és olyan tökéletes lesz e nemzet életöröme, amilyen csak a halhatatlanság, az örökélet békességéből fakadhat. Az öröm teljessége, egy boldog, üdvösséges élet várakozik reánk a betlehemi bölcsőben. Ki öleli magához? Oh, ki ne ölelné magához atyámfiai? Álljatok oda a Krisztus bölcsőjéhez, sötétszívű, szomorú emberek, testvéreim Ő általa. Nézzetek bele az arcába, sűgárzó szent arcába. Álljatok ott és nézzétek őt, szóttalanúl, csendben, mint ahogy megnéműlt ajakkal hallgatott minden a földön azon az első szent éjszakán. Némuljon el minden emberi szó, hogy hallhassuk a szivek áhíttatos suttozását: „Az Isten világosság!”

M. S.

V.

Új évi.

„Jézus pedig monda néki: Kövess engem és hagyd, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat.“ Máté ev. 8 r. 22. v.

Emberi számítás szerint megint fordult egyet az életünk. Új esztendő küszöbén állunk. Megint egy ismeretlen év kapuján zörgetünk. Mit fog hozni a számunkra? Nem is merjük kérdezni, mert a szívünk tele van a múlttal. Nem a jövőbe nézünk, hanem a múltba. A meghalt esztendőt nem könnyű eltemetni. Annyi a halottunk, annyi az összetört reményünk, fűstbe ment álmunk, elvesztett kincsünk, hogy nem győzzük a siratást. A múlt esztendő véres árnya még itt ül a szívünkön, földre nyom és nem engedi, hogy belépünk az újba. Ki volna ma kíváncsi a jövőre? Kinek volna bátorsága belepillantani? Ki merne ma reménykedni? Még nem temethettük el a múlt esztendőt. Még előttünk áll minden szomoruságával. Nem merjük bezárni a koporsóját. De az Élet Ura parancsol velem és veletek. Nincs ideje várni. Óriási munka ég a kezében és szüksége van reánk. Törüljétek le a könnyeteket, hagyjátok a gyászos emlékezést, forduljatok el a nagy halottól. „Kövess engem és hagyd, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat.“ Az Élet ura nem ismeri a halált és tanítványai az élet szolgái és nem a halálé.

1. „Hagyd, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat.“ Ezt egy embernek mondotta Jézus, akinek az apja volt a halottja. Ez az ember követni akarta őt, csak egy kis időt kért, hogy atyját eltemethesse. És ime az Úr nem akar várni, egy pillanatot sem. Nincs idő, minden perc drága. Aki ő utána akar menni, az nem tekinthet hátra többet. A mi volt, elműlt. Mihelyt hozzá szegődtél, új ember vagy, most születted a halálból az életre. Többé semmi közöd azokhoz, akik még a halálban

vannak lélekben, vagy már a halálban vannak testileg. Hagyd a temetést azokra, akik még nem születtek újjá, akik még nem az enyéme. Aki már az enyém lett, az már nem ér rá az efélére. Az nem búsonghat, nem gyászolhat, nem könnyezhet ölbe dugott kézzel semmiféle koporsó felett, annak egy örökkévalóság is kevés a munkára. Hagyd azokra, akik ráérnek, mert a halál birodalmában tengődnek. Így az Úr. Milyen kegyetlennek látszik ez a parancs. Pedig nektek is, nekünk is szól. A keresztyén ember nem ér rá tünődni, álmodozni, veszteségek felett töprenkedni, mert dolga van. Az angyal így szólt a könnyes szemmel menybe bámuló apostolokhoz, amint Uruk után néztek, aki eltűnt a felhőkben: „Mit álltok itt, nézván a menybe?” Talán durva felriasztás volt ez egy szentelt fájdalommal tele tünődésből; de az angyal mégis felriasztotta őket. Pál apostol élete titkát így fejtí meg: „Amik hátam megett vannak, azokat elfelejtívén, amik előttem vannak, azoknak nékikidőlvén . . .” És az Úr szól: „Aki az ekeszarvára veti kezét és hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára”. „Hagyd, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat és kövess engem.” Mi tekint reád az elmúlt esztendő koporsójából, atyámfia? Drága halottak, akik méltatlan, kegyetlen, korai halállal múltak el életedből? Visszahozhatatlan örömök? Helyrehozhatatlan vétkek? Felejthetetlen csapások? Szivedről letépett álmok? Lehet, még több, még fájdalmasabb is. Szeretnél könnybe olvadva, zokogó gyásszal, vagy méla tünődéssel ülni az esztendő sírja, annyi sírok sírja mellett? Vagy szeretnél ünnepélyes csöndben, komoran tünődni, senkitől sem zavarva a halál partjain? Szeretnél nagy, sötét lelki pompával, fenséges gondolatokkal, magasztos érzelmekkel, néma ajakkal temetni . . . temetni a múltat, a halott esztendőt és vele életed meghalt részét és részeseit? A Mester kiált: „Hagyd!!” „Hagyd a halottaknak.” Én az Élet Fejedelme vagyok, utánam, aki élni akar! Igaza van. Nézd: ez az élet nem az álmodozóké, nem a búsongóké. Aki élni akar, átlépi a halottakat, vagy átgázol rajtuk és törtet előre. És bizony azok, akik elmaradoznak egy sirhalom, egy tört emlék, egy elrontott élet romjain, halottak azok, mégha látszólag élnek is, élőhalottak, akiket ott hagy a tarlón az élet, a haladás, az érvényesülés rohanó szekere. Lásd, ezt az ígét nem is Jézus találta ki: ez a világ bölcsessége is. Felejts el mindent, gázolj keresztül mindenben, hányd le a múltat magadról és törj előre kiméletlenül. De vajon ezt mondja-e Jézus? Miért mondja ezt? Azért, hogy önző, szívtelen akarattal taposs a szentelt sirokon, százszor-szent emlékeken? Nem; hanem azért, hogy *őt kövesd*. „Kövess engem!” mert én jobbat, szentebbet adok neked ennél a világnál. Kövess engem, nem, hogy a világot megnyerjed, hanem hogy lelkedet el ne veszítsd. Kövess engem és majd meglátod: kegyetlen volt-e ez a parancs, vagy a legnagyobb kegyelem? Érettem, vagy éretted történt-e? Bizzál, a te hited megtart tégedet.

2. „Kövess engemet“ — ez az új esztendő jelszava a mi számunkra is. Jézus vállalkozik, hogy átvezet a jövőn. Jézus biztosít, hogy az ő nyomában nem tévedsz el. „Én vagyok az út, az igazság és az élet“ vagy más szavakkal: Én vagyok az életre vezérlő igaz út. Minden más út megcsal, hinárba, szakadékba vezet, elvesz, halálba szakad: bíz rám magadat, én nem csallak meg, én átalviszlek a jövő ködén, az élet napfényébe. Itt lenn a földön szuronyok, ágyuk próbálják tisztára seperni a jövő útját: de csak még nagyobb füst és vérfelleg ereszkedik rá, úgy, hogy nem láthatunk semmit, még a holnapot sem. Próbálkozik az emberi számítás, az emberi bölcsesség, de tehetetlenül áll meg az első lépés után. Jézus sem mondja meg, mi vár rád, nem jósolja meg a háború végét, nem árulja el, hogy mikén fogsz átmenni; nem biztat jóval, nem rettent gonosszal. Egyszerűen azt mondja: kövess engem! Mert az ő útja felette áll a földi utaknak, azoknak kereszteződése nem zavarja. Az ő útja olyan egyenes, mint a sugár, amelyik a földet a Nap szívével köti össze. És biztos út. Aki rajta jár, a szenvedések között átalmenvén, mennyei örömök rózsáit szakítja. Egyszerű út: a szeretet, a hit, a reménykedés útja ez. „Aki ezen az úton jár, mondja a próféta, még a bolond se téved el.“ Nem kell hozzá bölcsesség, csak bizó szív, önfeláldozó szeretet, vágyakozás Isten után. „Tisztátalan nem megy át rajta“ — mondja a próféta. A bűnt itt kell hagyni. Le kell vetkezni. És ha nem lehet? Rád hull az úton az előtted menő Krisztus fényessége és megfehéredik a lelked a bűnbánat könnyüiben, az áldozat szent levegőjében. Történjék bármi a jövőben, e világ szerint, a kik Krisztust követik, azokkal Isten szerint nem történhetik semmi más, csak megszentelődés, megigazulás, megdicsőülés. A Krisztus útján nem a külső sors méri a haladást, hanem a gyarapodó lelki békesség és öröm. Ez az út a jövő útja. Ezen az úton félelem nélkül lehet elindulni, mert Isten vezet. Ez legyen a te útid a jövő esztendőben.

3. És ha ráléptél és ha haladni kezdtél rajta, csodálatos dolgot tapasztalsz. Az a Krisztus, aki azt parancsolta, hogy hagyd a halottaknak a te halottaidat, *visszavezet* téged hozzájuk. Visszaadja neked a te halottaidat, az elhagyott múltat. Elvesztett kedvesek, összetört ábrándok, füstbement tervek, meg nem valósúlt gondolatok mind veled jönnek, mind élő valósággá lesznek az ő útján. Csakhogy nem úgy kapod őket vissza, ahogy elhagytad: romlandó, torz, tökéletlen állapotban, hanem megtisztulva, szent fényben, tökéletes alakban. A mi jó volt a múltban, az a Krisztus útján beleolvad a jövőbe és kivirágzik, megvalósul. A mi szeretet és reménység volt, az a hit útján megszázsorozódik és beteljesül. A Krisztus útján járó ember egyszer az örömtől elálló szívvel érti meg, hogy Istenben mindent visszacapott, amit elvesztett és benne mindent bir, a mire vágyott. „Hagyd a halottakat és kövess engem!“

Oh nem szívtelenség ez, hanem kegyelem. Hívó szava annak a kegyelemnek, amelyik mindeneket bír és mindeneket nekünk akar adni. Hagyd el! szánakozó szava ez az örökkévaló szeretetnek. Búsongó, tétlenül gyászoló, makacsul temetkező ember önszívét marcangolja szét, hitét, reményét sorvasztja el és a szeretet öli ki magából, míg megkövesült halott lesz ma e földön. Csak aki felkel és fájdalmát Isten útjára viszi és szenvedéseiből szeretetet és reménységet formál: csak az kapja vissza halottjait és életét. Egy új esztendő nyílt meg előttünk és hangzik a hívó szó: Kövess! Mit jelent ez nekünk? Elindulni az ő útján! És ez mit jelent? Azt, hogy amekkora fájdalom van a múltunkban, akkora bizalommal induljunk neki a jövőnek. Amennyit szenvedtünk eddig, annyi szeretetre és jóságra váltsuk azt ezután, amennyit csalódtunk, annyi reménységet tápláljunk, ahogy kételkedtünk eddig, úgy higgyünk ezután. Azt: hogy szeressétek ellenségeiteket, jól legyetek a titeket gyűlölőkkel. Azt, hogy az élet ütéseit, átkát, háborgatását gyógyító jótettekkel, áldott szeretettel, sugárzó békességgel viszonzjátok. És a jövőben még azt is áldásul nyeritek vissza, ami átokul maradt utánatok a múltban. Jól tudom, hogy mindez nehéz dolog. Krisztust követni nem játék, hanem iga és teher. Krisztusnak hősök kellene. Zörget a sziveken és kérdi: „Itt lakik az a hős?” Ki akar belépni az ő seregébe közületek? Az hagyja el a sírást, a gyászt, a múltak temetését. Az felejtse el bűneit, gyengeségét. Hagyja el őket, dobja a háta megé. A kegyelem itt van. Nincs idő a búsulásra, mert a munka, az élet, az öröm hív bennünket. Emeld fel szemedet a múltak koporsójáról és indulj el bizalommal az után, aki soha nem hazudott és soha meg nem csal. Most is csak azt mondja igaz szavakkal: „E világon háboruságtok léssen, de bizzatok, én meggyőztem a világot.”

M. S.

Lelkipásztori munka egy falusi gyülekezetben.

3. Az ifjusági munka alkata.¹

A mult alkalommal tárgyaltuk azokat az előfeltételeket, melyek az ifjusági munka végzéséhez szükségesek. Kiemeltük volt, hogy az ifjuság *ismerete* megadja a lelkipásztornak a módot arra, hogy az ifjúsággal érintkezési pontokat keressen, annak bizalmát maga iránt felkeltse, a bizalomból *közös munka*, közös célok megvalósítására való törekvés származik, s ez az első alapja annak a munka- és *eszményközösségnek*, mely az ifjúságot lelkipásztorával összeköti. Annyival fontosabb az előkészítésnek ez a útja és annyival jobban meg kell ezt fontolnia a lelkipásztornak, mert e szigorúan lélektani úton minden hiba jövődő munkáját kockáztatja.

Ez az út adja az ifjusági munka belső irányát, hosszmetzetét, mert az ifjusági munkával — és ezt nem győzzük elégszer hangsúlyozni — célunk nem egyesület alakítás, hanem munkatársak nevelése. Az a lelkipásztor, aki e munkát nem végzi, nemcsak kötelességeinek egy fontos részét hanyagolja el, hanem örökké idegenül és egyedül jár gyülekezetében, mert nincsenek vele együtt érző és munkálkodó lelkek, kik a saját buzgalmukkal támogatnák munkáját, mert a gyülekezet *jövőjébe* nem építette bele szilárd kezekkel a gondolatot, mely munkáit és életét vezeti.

E hosszmetzet után lássuk a munka keresztmetzetét, azokat a célokat, melyeket ki kell tűznünk és a motivumokat, melyeket felhasználunk.

Az első dolog, a mit megjegyzünk, az, hogy az ifjusági munka nem homogén. Útja nem olyan egyszerű és biztos, mint a lelkipásztor többi munkáié, hanem tele van mellékúttal és kitérőkkel. Hogy az egyetemes célunkat elérjük, a mellékcéloknak egész seregét kell fölállítanunk, nemcsak, de óvatosan vigyázni is arra, hogy a főcél egyik se homályosítsa el. A lelkipásztor biztosan és egyenesen vezeti a munkát azon cél felé, melyet elibe kitüzött, melyet talán senki más nem lát, csak ő maga.

A második megjegyzésünk arra irányul, hogy a munka főcélját

¹ A jobban érdeklődőknek legyen szabad hivatkoznom a *Népművelés* 1914. évf.-ban megjelent *Irányelvek egy Magyar Ifj. Mozgalom Számára* c. cikkemre.

azonban mindig határozottan szem előtt kell tartani. Ez a főcél adja a sokféle különböző célok között az egységet, ez az, amit el akarunk érni és amiért a többiek fentállanak. Nagyon erősen fenyeget itt az a veszély, hogy a munka, mely egyik eszközül pl. az ifjúság intellektuális képzését, vagy takarékosagra szoktatását is felvette, idővel megülepedik ezen a ponton és önképzőkörre, vagy takarékoskodási egyletté alakul. Komolyan tudatában vagyunk annak, hogy ezt az összetartó gondolatot élénken fenntartani és állandóan érvényesíteni óriási erőfeszítésbe kerül, épúgy, mint megőrizni az egyetemes összetartó erőt a lelkipásztori munka egész területén, s talán ez az elforgácsolódás tesz tönkre legtöbb reményteljes lelkipásztori életet. Ezért van szükség arra, hogy a lelkipásztor az áhitat komoly óráiban lelkileg összeforrjon a munkával, a mit végez, hogy azt az áttekintő pillantást időről-időre megtehesse a munkái felett. E szent pillanatok visszaadják az áttekintését, fölemelik arra a magaslatra, a honnan itélni tud a saját munkái fölött és művész lesz, aki alkot, nem mesterember, aki másol.

Magánál a munkánál utalnunk kell arra a gondolatkörre, a mit a lelkipásztor gyermekek közötti munkája tárgyalásánál mondtunk. Itt ugyanazon elvek szerint fogunk haladni.

A munka említett homogenitása arra vonatkozik, hogy az ifjúsági munkának az ifjúság összes szellemi szükségéit fell kell ölelnie. Csak egy távoli jövő biztat minket azzal, hogy eljön az idő, mikor a nevelés úgy meg lesz alapozva, és olyan magas ethikai fokon fog állani, hogy a lelkipásztor tisztán csak a vallásos nevelés munkáira szorítkozhatik. A mi esetünkben a helyzet az, hogy egy, csak a vallásos nevelést végző ifjúsági munka az alapot nélkülözi, melyen a vallásos nevelés fölépül. Ez az alap az intellektuális, morális (ethikai) és esztétikai nevelés köre. A vallásos nevelés tulajdonképpen magasabb fokról való áttekintése e három kör nevelésének, magasabb megélése és kialakítása azoknak az értékeknek, melyeket e három szférában kapunk. Tekintsük át ezek szerint a munkát, a mit végeznünk kell.

A már említett alkalommal kifejtettük, hogy az *intellektuális* körben a következő pontokon haladunk át: érdeklődés, — gondolkodás — — csodálkozás — a tudás, mint haszon — a tudás, mint önérték — igazság. Ez utolsó pont adja a vallásos gondolatot: e világ igazsága egy akarat, egy kötelező tény, mely megvalósul a világban, s egy kötelező érték, melynek meg *kell* valósúlnia, s vezet át a hitre, mint vallásos értékfogalomra. Most a kérdés ez: hogyan végezzük ezt az intellektuális nevelést? Avval a belső gondolatirányítással, melynek állomásait itt vázoltuk, lépést tart egy külső: az eszközök megalkotása. Az első dolog az *ismeretterjesztés*, melyről már említettük, hogy beszélgetéssel vezetjük be. Föltárjuk előttük egy-egy kérdés mélyét, s megmutatjuk, milyen végtelen világa a tudásnak az, a mi előtte el van zárva. Ezt az ismeret-

terjesztést az ifjúsági munka céljai közé fölvenni még igen fontos okok készítetnek, melyek közül csak azt említjük meg, hogy ez az első eszköz és alkalom, mely alázatosságra tanít. Azt a lelket, mely nézi a világot, de nem látja, rá kell vezetni, hogy alázkodjék meg a természet és az élet csodái előtt. A másik lépés a tudás *haszonértékére* való rávezetés. Itt már szemléli az egész világot, mint a mely egy egyetemes célt szolgál. Rámutatunk arra, milyen csodálatos erővel vetett maga alá az ember természeti erőket, fölmutatunk népeket, melyek az iparban, technikában nagy fejlettséget értek el, vázoljuk az ipar és kereskedelem világát átfogó hálózatát. Ez a fok és ez a gondolkör nagyon ismerős előttünk, mert rendszeren a mi nevelésünk ezen a fokon szokott megállni. Végső pontja és legmagasabb munkája annak a haszonnak a fölmutatása, melyet nekünk a természet jelenségei okoznak. A nevelésnek pedig ép ez a silány gazdasági utilizmus a legnagyobb átka, mely alatt egész köznevelésünk nyög. Nekünk itt nem szabad megállnunk, hanem tovább kell haladnunk azon gondolathoz, hogy az emberi lélek nagyobb, mint a haszon, hogy a tudásra vágyakozunk nem azért, hogy hasznuk legyen belőle, hanem, mert az *önmagában* értékes. Erre a gondolatra eljutni sohasem hagyták az ifjúságot, még kevésbé vezették rá erre. Pedig ahol az iskolai tanítás nemcsak a kötelező tanmenet korlátai közt mozog, s ahol a tanító nemcsak felkérdezi a leckét, hanem igyekszik bevezetni tanítványait bár oly kevésbé, mint gyermeki lelkük azt fölfoghatja, a tudomány műhelyébe, ott gyakran tapasztalják, hogy ez az önálló érdeklődés fölébred a tudás iránt. Ez az utilista felfogás eredményezte, hogy az iskolából kikerült gyermekek teljességgel nem érdeklődnek a további tanulás iránt s egy-két év múlva elfelejtik azt is, a mit nagynehezen megtanultak volt. Ezek számára gondoskodnunk kell arról, hogy legalább a kik közülök arra kaphatók, módot nyerjenek a további önképzésre. Ha más mód nincs, maga a lelkipásztor szánja rá idejének egy részét és tartson nekik (nem kötelező) magyarázatokat rendszeresen az ismeret tárgyaiból. Az ilyen típusú munkánál előtérben mindig a független, önálló érdeklődés legyen maga a dolog, és nem a belőle származó haszon iránt.¹

Ez a kör eléri legmagasabb pontját az igazság, és a belőle levezetett vallásos hit gondolatával. Az egész világot összetartó erő az *ok (törvény)* gondolata, mely élővé és beszélővé teszi e világegyetemet, mely uralkodik rajtunk is, és a melynek a változhatatlansága és áthághatatlansága tanít alázatra gyöngeségünk érzetében; de az egész világnak a fejlődését vezeti, irányítja egy másik gondolat, mely a cél gondolata.

¹ Ilyen irányú kezdeményezések a svéd népegyetemek, a skót ifj. céhek stb. Nálunk is tervbe van véve egy továbbképző-iskola-typus a háború után, de féltő, hogy a gazdasági szellem ki fog ölni belőle minden motívumot az itt hangsúlyozott gondolathoz.

Ez mutat irányt és utat a világnak, és nekünk is, kiket magas célunk tudata által munkatársakká tesz ugyanez a világkormányzó erő. Ha az előbbi alázatra tanított, ez méltóságunk érzetét adja meg, isteni rendeltetésünkről ad bizonyosságot. Így jutunk el ahhoz, hogy itt egy akarat uralkodik, mely akarat nekünk törvény és cél, mint törvény jó, mint cél szent. Ennek a gondolatnak minden nevelő munkában az első eredménynek kell lennie.

A másik kör, melyben a nevelés folyik, az *erkölcsi nevelés köre*. A multkor említettük, hogy az erkölcsi nevelés a fegyelmezésen kezdődik, s most hozzátesszük, hogy az az ifjúsági munka, mely fegyelmezésre nem törekszik, vagy azt nem végzi, alapjában céltévesztett. Teljességgel nem fegyelmezik anyagukat azok az ifjúsági mozgalmak, melyek vagy tisztán intellektuális vagy művészeti képzésre törekszenek, vagy ezeknél alacsonyabb hasznossági céljuk van. El tudok képzelni olyan dalegyletet, énekkart, vagy önképzőkört, mely a fegyelmezés problémáját tekinteten kívül hagyja, de olyan ifjúsági munkát, mely ezt nem gyakorolja, nem tarthatok célravezetőnek. A fegyelem kezdő pontja a *tekintély*. A mult alkalommal beszéltünk arról, hogy az ifjúság ép a tekintély iránt ebben a korban érzéktelen. A kötelékek, melyek előbb oly erősen kapcsolódtak a családhoz, lazúlnak, ki akarja szabadítani magát a kötöttség alól. Mit kell tehát a lelkipásztornak tenni, hogy tekintélye legyen az ifjúság előtt? Nagyon sok lelkipásztornak egyik legkomolyabb kérdése ez. Nos, a tekintély annyi, mint elismerni valamiről, hogy nálunk nagyobb. Mihelyt a lelkipásztor nagyobbak tud mutatkozni az ifjúság előtt, azonnal tekintélye lesz előtte. De mi az a vonás, ami nagyobbá teszi? Vannak, különösen tanítók között, akik egész tekintélyüket athletai termetüknek, testi erejüknek, vagy stentori hangjuknak köszönhetik, melynek hallatára a gyermekben meghül a vér. A tekintélynek ez a faja megszűnik azonban abban a pillanatban, amikor egy erősebb, hatalmasabb embert látnak, vagy mikor a fiúk közül valaki annyira viszi, hogy nagyobbak tud kiáltani, mint a tanító Ur. Lehet aztán a tekintély forrását másban keresni, pl. az állás tisztességében. Ez esetben azonban nem a pap a tekintély birtokosa, hanem a palást; vagy a korban, mikor szintén nem a mi érdemünk, hogy a negyvenedik, vagy ötvenedik évünket békeességben megérhettük. Mindezek a tekintélyek az ifjúság előtt önmaguktól leomlanak. Egyetlen forrás van, melyből a lelkipásztor a maga iránti tekintélyt táplálhatja, az ő *intellektuális és morális személyes felsőbbisége*. Ez a felsőbbiség föltétlen tiszteletet ébreszt maga iránt, s ez a tekintély egyetlen *erkölcsi formájának* alapja. Ebből a tekintélyből fejlődik ki az igazi fegyelem másik pillére. A tekintély többi alakjai eltávolítják tőle a lelkipásztort, kiemelik azt az ellentétet, a mi közte és a lelkipásztor között van, ez a tekintély összekapcsolja vele. Meglátja, hogy a lelkipásztor jellemének a nemessége hogy vonzza

őt magához, hogy az benne is meglátja a jót és növelni akarja, nem ellenségnek tekinti, hanem hasonlóknak magához, és ez a hozzáfordulás, hozzákapcsolódás egy erősebb jellemhez: a *bizalom*. A tekintély és a bizalom képezik az *igazi* fegyelem alapjait. Mert van más fegyelem is, a botnak, a büntetésnek a fegyelme, mely nálunk a leghasználtabb, s melynek eredménye az, hogy az illető örökre és végleg meggyűllőli azt a kezet, mely arra volt hívatva, hogy fölemelje, és lesujtotta, mely maga építette azt a válaszfalat, mely végleg elzárta az ő szellemének szabadságát.

A lelkipásztor személyiségéhez szorosan, elválaszthatatlanul hozzátartozik az ő munkája. A lelkész és az ifjúság közötti bizalmas viszony az első csirája a *közösség* gondolata megérzésének. Ez a közösség elsősorban az *érdeklődés* közössége. A lelkipásztor keresi azokat a pontokat, melyek összekapcsolják őt az ifjúsággal. És itt nem azoktól kívánja, hogy fölemelkedjenek az ő kérdéseire, hanem ő száll le azok problémáihoz. A ki nem tud érdeklődni az ő munkáik iránt, s nem tudja érdeklődésüket felkölteni egyre tágasabb körbe eső dolgokra, az sohasem végez ifjúsági munkát. Második fokon a közösség a *munka* közössége. Ez már magasabb, mert egyöntetű eljárást, megegyezést kíván. A lelkipásztor munkáiban tevékeny részt vesz az ifjúság, ezáltal segíti őt. Végre a legmagasabb fok a *célok* közössége, melyen az ifjúság öntudatosan igyekszik előmozdítani a lelkipásztor céljait. Ez a közösség, a mi a lelkipásztor és az ifjúság között fennáll és fejlődik, lassanként kiterjed az ifjúság egész körére. Ők, akiket egy közös törekvés köt össze, kapcsolatban állanak egymással. Ez a közösség kizár és összekapcsol. Kizárja azokat, a kik nem avval a céllal dolgoznak. Ez az exclusivitása minden egyesületnek és közösségnek meg kell hogy legyen, mert ez az illető közösség önállítása kifelé, ez adja az egységet annak a kebelében. Világosan látjuk kidomborodni ezt az egyházaknál, a haeresis ellen folytatott küzdelmekben, melyekben mindig saját önállóságukat és egységüket védték. De ugyanaz az egység összekapcsol és minden tagját ugyanazon törekvés, ugyanazon cél körül szorosan csoportosítja. Ez az inclusivitásra való tendencia ép oly fontos mint az előbbi, mert az ifjúság minden egyes tagjának sajátos kötelességeit írja elő.

Az ifjúság tagjainak közös kapcsolata vezet rá a *társadalmi* közösség formáinak megértésére. A mint nekik közös céljaik vannak, úgy van közös célja ezen társ. kategóriáknak, s a mint őket egy cél kapcsolja össze, úgy kapcsolja össze a *nemzet* tagjait a nemzeti célok összessége. A nemzeti öntudatra, vagy ahogyan most mondják: állampolgári nevelés első követelménye, hogy kizárjuk belőle azt a deklamáló tószthazafiságot, a mi egész nemzeti nevelésünket megbénította. A nemzeti eszményeket, annak egyes alakjaiban megjelenítve a *történelemben* találjuk meg, ezért a történelmi nevelés a nemzeti öntudatra való

nevelés módja, úgy, mint ahogy felekezeti öntudatra egyháztörténeti nevelés által nevelünk. Nemzetiségi vagy felekezeti tekintetben exponált községekben ezért intenzíven kell ápolni a nemzeti ünnepeket, felolvasásokra történeti tárgyakat választani, az iskolában előtérbe helyezni a történelem tanítását. Az *egyházi* öntudatra való nevelés szintén erősen el van hanyagolva. Milyen visszás és élheterlen dolog az, hogy mi az egyetlen speciális protestáns ünnepet, okt. 31-et az előtte való vasárnap üljük meg. Visszás, mert képtelenség, hogy ha elgondoljuk, hogy egy évfordulót minden évben más és más napon ünnepeljünk s ez által a nap emlékezetét nem engedjük megrögződni a nép lelkében ; s élheterlen, mert ezt az egyetlen ünnepet sem tudjuk ünneppé tenni a köztudat előtt. S milyen értelmetlen az az eljárás, hogy ezen a napon, mely ha valamelyik, ez a gyülekezet ünnepe, a perselypénzeket az egyetemes egyház valamelyik mellékes alapjára kell beszolgáltatni. Ezekben a nemzeti ünnepélyeken az ifjúság vigyen actív szerepet, annak rendezésében, a szereplésekben. Így lesz világossá az ifjúság előtt az a szellem, melyet nemzeti és keresztyén szellemnek nevezünk. Ez a szellem a maga társadalmi megnyilvánulásában az összetartás a szeretet gondolatát eredményezi, mely a kölcsönös segítség, részvét, barátság, tisztelet érzésében jelentkezik.

E két elsővel teljesen egyenrangú a harmadik, *aesthetikai nevelés* köre. Aesthetikai nevelés alatt azt a nevelést értjük, mely a növendéket nem csak a tudomány és erkölcs birodalmában hordozza meg, annak nem csak az igazság és jószág titkait tárja fel, hanem megmutatja neki azt is, hogy az ismerés és cselekedet hogyan forrnak össze egy művészi alkotássá! Rendesen az a téves gondolat hódít, hogy ezt az oldalát a munkának ki szokták zárni a munka köréből, s valóban az ifjúsági munkába legkevesebb alkalommal szokták bevenni. Ez a tévedés ennek a körnek teljes meg nem értésén, azon a helytelen fölfogáson épül föl, hogy művészet alatt a napi irodalom alacsony színvonalát kell érteni, holott ezeket ép a művészet ilyen fölfogása zárja ki annak határai közül.

Az aesthetikai nevelés a műélvezetre nevelésen kezdődik. Ennek a módszere művészi becsű alkotások bemutatása és magyarázata. Rá-vezetjük az ifjakat arra, hogy az egyes művészi alkotásokban mi a szép, evvel fejlesztjük az izlésüket. Felolvasásokon bemutatunk nekik egy-egy költeményt, azok történeti háttérét megvilágítjuk. Magyarázat nélkül költeményt csak akkor mutassunk be, ha az magától értetődő. Festmények, szobrok reprodukcióit magyarázzuk el nekik, hogy megértsék és átéljék az azokban rejlő alapgondolatot, jelentést. Itt van az olvasás egyik nagy jelentősége. Különösen figyelemreméltó szomorú jelenség, hogy iskoláink többsége nem képes megkedveltetni az olvasást az ifjúsággal, még kevésbbé képes arra, hogy az ifjúságba a műizlés halvány árnyalatát is, a mely az olvasni való bizonyos válogatásában jelentkezik,

belevigye. Ennek az oka nyilvánvalóan az a rideg formalizmus, mely a népiskolai „olvasmánytárgyalásokat“ üli meg. A gyermek távol van tőle, hogy az ott agyontárgyalt, agyonelemzett olvasmányok iránt érdeklődjék, kivéve azt a szempontot, hogy hány helyhatározó van benne vagy más eféle Maulbraucherei-t. És a munkának ez a része hosszú és fáradságos, mert ezt nem lehet tételekben előírni, nem lehet betanítani — talán azért nem hozzák magukkal az iskolából — ehez a lélek érettsége kell.

A másik dolog a műalkotás utánalkotására való rávezetés. Ez történik, mint említettük a költemények stb. előadása útján. Itt az első dolog, az alkotás gondolata. Rámutatunk az alkotás fontosságára. Az eszköz, a mitlén csináltam, egy rajz, stb. ép olyan alkotás, mint a művészi, ez is az én lelkemből folyik. Az alkotás háta mögött áll tehát a lélek, mely alkot. E lélek nélkül élettelen másolás minden. A szellemi önállóságra való szoktatásnak itt van nagy fontossága. A költemények, színdarabok előadásáról már mondtuk, hogy öncéllá ne legyenek, most csak még azt, hogy ezek gondolatkörének, egész szellemének ismerete képesíthet csak azok hű reprodukálására.

Ezen a három körön alapúl a *vallásos nevelés*, melyet csak úgy végezhetünk sikeresen, ha az előbbiek által előkészítettük. Az ifjúság vallásos nevelése azért hiúsúl meg nagyon sok helyen, a mondvacsinált ifjúsági egyesületek és gyülekezetek azért adnak csak külső mázt, mely az élet első érintésére leválik az ifjú lelkéről, mert ezt az előkészítő, összefoglaló munkát nem végzik el. Az ilyenek a vallásos nevelést az egyháztörténelem tudásával, vagy a hittan ismeretével tévesztik össze, vagy, még rosszabb esetben bizonyos istentiszteleti szokások megtartásával, és ebben látják diadalát is. Elveszik jutalmukat. Nem szellemet adtak, csak formákat, nem hitet, csak hittételt, nem életet, csak betüt.

Az ifjúság vallásos nevelésének módszeréről és motívumairól szólva a fenti három körnek megfelelő három középponti vallásos gondolatot emelünk ki, ezek: keresztyén *hit*, keresztyén *élet*, keresztyén *kultusz*. Hogyan vezetünk el erre a háromra?

Az ifjúság keresztyén *hitének* fejlesztése és munkálása a vallásos nevelés első és legnehezebb lépése. Beszélgetésekben, felolvasások és összejövetelek alkalmával többször útaltunk már arra, hogy az élet és világ jelenségeinek belső értelmét, jelentését az ifjúság előtt erősen ki igyekszünk domborítani. A jelenségek közötti sokféleség dacára látjuk, hogy a világ *egység*, melyben egy törvény, egy akarat uralkodik. Ez az akarat alkotó, mert létrehozza és megsemmisíti a tüneményeket. Az élet és halál, keletkezés és elmúlás, s a meglevő dolgok egy ilyen törvényadó kézről beszélnek nekünk, melynek ellenszegülni nem lehet. Ez tehát *független* akarat, mert fölöttünk áll, és másoktól nem függ. A természeti törvényeknek ellenszegülni nem lehet. A ki elpazarolja az egészségét, vagyonát, vissza nem kapja, a ki dolgozik, meglátja munkája

eredményét. Mint független, egyúttal *kötelező* akarat is, mert e törvények minket is köteleznek. Ezek a törvények természetiek és szellemiek, vagy a lélek törvényei. A lélek törvénye az igazság, vagyis hűség ahhoz az akarathoz, mely Isten akarata, jóság, vagyis ez akarat életbe, cselekedetekbe átvitele s végre ez akarat szemlélése, magunkban való utánalkotása, az áhítatban. E törvényeket Jézus mutatta fel előttünk a saját életében, ő valósította meg, ezért benne éljük azt a példányképet, a ki megmutatja világosan a célt, de belőle, az ő lelkéből nyerjük az erőt is, mely képessé tesz e felé haladni. A Jézus személye az a pont, melynek az ifjúsági munkában ezen a téren különösen ki kell emelkednie. Evvel kapcsolatban gyakorlati problémáknak kell játszaniok a főszerepet. A motivumok, melyek itt tekintetbe jönnek, körülbelül a következők: hősiesség, egyenesség, igazságosság, hűség, barátság, fegyelem, tisztelet, stb.

Evvel kapcsolatban fejtjük ki az ifjúság keresztyén *életének* alapmotivumait. A hitnek ki kell vetődnie a közösség síkjába, életté kell válnia. Nagyon általánosan ismert nehézség az ifjúság egyházi munkába való bevonása s e nehézség lebírhatatlan lesz mindaddig, míg az ifjúság az egyházban csak külső organizációt lát, s nem eszközt, melynek magán felül álló célja van. Ezért egyedüli módja a nevelésnek, ha ezt a célt mutatjuk fel az ifjúság előtt. Megmutatjuk, hogy az a szellem, melynek teljes kifejtését föntebb adtuk, közösséget alkot s e közösségnek mi tagjai vagyunk. Így fejlesztjük ki a felekezeti öntudatot. Ez a közösség közös hitnek az eredménye, minket közös *világnézet* köt össze. Azután ez a szeretetnek, a közös *életfolytatásnak* a közössége is. Közös történetünk van, melynek hősei ugyanazon szellem által vezetve, ugyanazon célok érdekében áldozták fel életüket. Ez a közös mult áldozatokra tanított, feladatokat tűz elénk, melyek végrehajtása reánk vár. Ebben rejlik a mi jövőnk. Azok az ifjak, akik előttünk állanak, a jövő munkásai, őket is elkötelezi ez a közös gondolat egy keresztyén életre. Végre e közösség a kultusz közössége. Összeköt bennünket egy istentiszteleti forma, összekötnek a symbolumok, melyek a mi Istenhez kapcsolásunkat példázzák. A motivumok, melyeket itt fölhasználunk, a részvét, a közös munka, a közös meggyőződés, közszellem, egymásért való áldozat és munka motivumai. Ezeknek gyakorlati útja a következőkben vázolható. A történet kezeléséről és a történeti alakok fölmutatásáról már szólottunk. Hozzászoktatjuk az ifjúságot — és ezt a munka egyik fontos alkotórészének tesszük meg — hogy a közért dolgozzék. A leányok között a varró órák, fiuk között más, háziipari munkák végzését a szegények, vagy az egyház segítésére irányítjuk. Ezeket az egyéb munkákat közösen végezzük velök. A közös kirándulások, melyeknek céljuk, rendjük van, melyekben csak azok vehetnek részt, a kik a közös megállapodásokhoz tartják magukat, közösen rendezett ünne-

pélyek, melyeknek célja nem a bevétel nagysága, hanem egy jótékony cél, ezt a gondolatot rögzítik meg az ifjúság lelkében. Az ifjúsági mozgalmakban a lelkipásztor tartsa meg vezető, de csak vezető szerepét, egyébként önkormányzatot adjon e tekintetben az ifjúságnak. Valószínű, hogy ilyen úton tekintélyhez jutni nehezebb, mint ha valaki paláستtal jár, de az a tekintély biztosabb és végtelen lehetőséget nyújt az ifjúság befolyásolása terén. Az egyház adminisztrációjába nem vonhatjuk be őket, de bevonhatjuk az egyház munkájába, a szegényügy rendezésében részt adhatunk nekik, elvihetjük őket, mikor egy-egy kórházat látogatunk meg, csinálhatunk ifjúsági énekkart. A fődolog arra törekedni, hogy ne egyházat játsszanak az ifjak, hanem éljék át a szellemet, mely az egyházat is élteni.

Az ifjúságnak a *kultuszban* való részvétele néhol nagy nehézségek útján érhető el. A kötelező templombajarástól a lelkesítő templombahívásig minden eszközt megpróbálnak. Sokat szoktak panaszkodni templomkerülésük miatt, pedig a hiba nem annyira az ifjúságban, hanem annak vezetőiben és vezetésében van. Az ifjúság érzi, és ki is mutatja, hogy abból az igehirdetésből ő semmit sem kap, az az ő lelkéhez nem szól. Egyedüli orvosság, különösen a hol erre való ifjúsági gyülekezet van, az ifjúsági istentisztelet tartása. Ezekben olyan problémákat veszünk elő, melyek érdeklik, s melyek gondolkozásra ösztönzik őket. Ilyen gondolatokat már fent soroltunk elő. Alkalmat keresünk rá, hogy az ifjúsággal való viszonyunk legyen olyan közvetlen, olyan mély, hogy ezeket a kérdéseket nagyképűség nélkül komolyan tárgyalhassuk meg velük. Ezekkel helyezzük az egész életet keresztyén szempont alá. Mikor az ifjúság minden mellék és hátsó gondolat nélkül összegyűl az áhítat órájára és kívánja azt, s mikor az órákon a beszélgetések teljesen bizalmas, komoly hangon folyva, behatolnak mindenki lelkéhez, akkor mondhatjuk, hogy az ifjúsági munkánk elérte a maga célját.

Még egy pár megjegyzést az előbbieken alapján, röviden. 1. Az ifjúsági munkának *egységesnek* kell lennie. Az egységet biztosítja a cél, mely minden ifjúsági munkában ugyanaz: az ifjúság keresztyén nevelése. E célt semmi körülmények között ki ne engedjük siklani kezünk közül, hanem minden esetben, minden akadály dacára *bízzunk* annak megvalósítható voltában. A mely pillanatban ez a bizalom megszűnt, vele a munka eredménye is kétségessé vált. Sohase feledjük, hogy a cél nem az egyesület, hanem Isten országa.

2. A munka az egységes cél mellett eszközeiben *sokféle*. Az eszközök sokfélesége a motivumok változatosságát jelenti. Minél változatosabbak a motivumok, annál jobban felölelik az élet számtalan esetét, és a lélek vágyait. A legegyszerűbb, csak egy-két eszközzel dolgozó egyesület a leggyöngébb alapon áll.

3. Ne igyekezzünk minden áron ifjúsági *egyesületet* alkotni, külö-

nösen ott ne, ahol a kellő számú résztvevő hiányzik. Az egyesület szintén csak eszköz, sohase legyen öncél, tulajdonképpen csak a szervezett munka. Egy óriási előnye van t. i. szervezett munkára neveli az ifjúságot, előképe annak a közösségnek, melybe az ifjúság lép, az egyháznak és államnak, Ha szervezünk, csak kellő előkészítés után, abban az időpontban, mikor erre az ifjúság lelkiállapota legalkalmasabb (pl. konfirmáció után), S ha ifjúsági egyesület van, akkor aztán dolgozzék komolyan, és foglaljon össze minden ifjúsági munkát az aegise alatt. Szervezetében legyen autonomikus, de erőteljesen zárjon ki minden demagógiát.

4. Az ifjúsággal úgy foglalkozzunk, mint a kikből majd a mi gyülekezetünk vezetői fognak válni. Magunknak építünk, vagy rontunk, s munkánk eredményét meglátjuk akkor, ha felnőnek azok, a kiket mi kezdtünk el vezetni.

I. L.

A lelkipásztor teendője egy visszatelepített gyülekezetben.

„Az Út“ törekvése, hogy alapos és pontos tájékoztatást nyújtson a lelkipásztori munka minden esetéről és alkalmairól, azt a szomorú kötelességet írja most elénk, hogy a visszatelepített gyülekezetek lelkipásztorai részére próbáljunk adni egy pár vezetőelvet ahoz a munkához, melyet most közülök mindegyiknek a jövőbe vetett bizalommal, a múlt fájdalmai fölött kétségbe nem eső hittel kell végeznie. Annyira speciális a helyzet, annyira egyéniek a feladatok és szükségések, hogy igazán csak pár rövid szóval mutathatunk azokra a motivumokra, melyek előttünk állanak, s hogy tulajdonképpen e sorokat egy lelkipásztornak kellene írnia, aki teljes mértékben látja és átérezni képes azt az egyedülálló helyzetet, melyet az ő gyülekezetében ez a rettentő vihar teremtett. Mégis reményljük, hogy az alább következő pár gondolat adni fog ilyen helyzetben levő lelkésztársaink számára egy-egy eszmét, melynek hasznát vehetik.

Elsősorban a *gyülekezetre* nézve különös alkalom nyílik annak a gondolatnak a hangsúlyozására, hogy a *haza* földjének értékét akkor látjuk igazán, mikor attól távol kell élnünk. A mi hazaszeretetünk üres szólamokból most lett igazi valósággá, mikor szenvedéssel és aggodással pecsételtük azt meg. Ezek a napok, a menekülés, az aggodalom, az ujonnan berendezkedés közösen eltöltött napjai *egymással* is egy új és erősebb kapcsolatot létesítenek közöttünk. Egymásra vagyunk utalva, együtt kell felépíteni lerombolt tűzhelyeinket. Az eddig talán csak jelszó gyanánt ismert komoly segítő szeretetnek most kell erővé és cselekvéssé változnia. Ezek mellett rá kell mutatni a gyülekezet előtt azokra a nagy feladatokra, melyek az új otthon elkészítésénél várnak reá. Ezt az új honalapítást minden gyülekezet magának készíti

elő, tehát minden gyülekezet vigyázzon, hogy házat kősziklán és ne homokra építse. Szilárd alapjait kell lerakni a nemzeti öntudat mellett az anyaszentegyház s a *gyülekezet* története iránti megértésnek, a gyülekezet erkölcsi felelősségének az elhelyezkedés első idejében. A templom, melyhez a gyülekezet közös vágya kapcsolódik, mely mint látható kapocs áll annak minden egyes tagja előtt, most mutatja meg igazi jelentőségét. Hát még, ha ez is áldozatul esett a betolakodók rombolásának! Minden kő, a melyet beleépítnek, emlékké válik, az egész központjává a gyülekezet történetének, melyet évszázadokig emlegetnek az unokák. Valami ótestamentomi a hangulata ennek az egész gondolkörnek, vagy, mintha száz és száz évekkkel vinne vissza bennünket a reformáció első történetébe.

A lelkipásztor ebben a munkában igazán prófétai szerepre hivatott. Boldog az, aki e rettentő időkben Isten iránti hálával tapasztalja, hogy minden gyarlóság mellett is, melyet hűveiben tapasztal, munkája nem volt hiábavaló, hogy a vihar megrendíthette a hajlékot, de hűveinek hitét nem rombolta le. Boldog, aki körül hűvei odaadó szeretettel csoportosúlnak, a kiknek szavát óhajtván lesik, a kiről látták, hogy a veszedelem idején nem bújt el, hanem bujdosásukban is hűséggel vezette őket, hogy egy se vesszen el azok közül, a kik reá vannak bízva. Az újjászervezés munkájához a lelkész bizalommal fogjon hozzá. Ne töltse idejét, — és hűveit is óvja tőle, hogy ezt tegyék — a romok feletti kesergéssel, hol „már nincs mit zengeni többet“, hanem igyekezzék inkább erőt lehelni beléjük a munkára. Minden romlás szomorú, de legszomorúbb és leghiábavalóbb a romok feletti vigasztalan siránkozás. Isten életet teremt a halálból is, úgy kell nekünk egy új élet alapját vetni meg.

Ez az új élet pedig a nagyobb bizalom, az erősebb hit és az erősebb munka élete. Jaj annak, a ki a hazájával együtt a hitét is elvesztette, s míg az előbbit visszakapta, az utóbbit sohasem nyeri vissza. Ez a katasztrófa erősebb hitre ösztönöz bennünket. Nézzük azok hitét, a kiknek munkája volt az összerombolt templom, az elhamvasztott tűzhely, nekünk is örök időkre kell újat teremtenünk. Aztán munkásabb hit. Reánk egy új jövő vár, ezt a jövőt mi alakítjuk. A multak tanulságaiból meglátjuk, milyen romlandó minden, a mi földi, mennyire a láthatatlan javakra kell fordítani tekintetünket. A régi visszavonás, a régi pártoskodás helyét egységes, vállvetett munka foglalja el: közös a mit vesztettünk, közös, a mit építenünk kell. A keresztyén kommunizmusnak bizonyos gondolatát kell bevinni a gyülekezet lelkébe, különösen az egyházi munkákban.

A mi most ennek útját illeti, ilyeneket nagyon bajos megnevezni. Mindenesetre először a templom helyreállítására törekedjék a lelkész, ha csak lehet, közös munkával és erővel. Óvni kell a gyülekezetet a szerencsétlenül jártak közös nagy kísértésétől, hogy a mások segítségétől várják egyedül az eredményt. Ez paralizálja az erőt is és így erkölcsileg is káros. Használjon fel minden alkalmat, hogy bátorítsa és erősítse hűvei lelkét, elsősorban a

maga bátorsága által, érdeklődjék mindenki baja iránt, ismerje mindenkinek a kárát és törekedjék arra, hogy csak azt kapja meg, ami annak pótlására szükséges. Féltékenyen őrködjék a felett, hogy zavarosban halászni akaró a gyülekezetében ne legyen, és szóljon ellene minden módon az ilyen törekvésnek. A hivatalos kármegállapításoknál védje hívei anyagi érdekét. Szervezett munkát egyelőre nem kezdhet. Szövetkezetek állítását lehetlenné teszik a szállítás nehézségei és más adminisztratív akadályok. De befolyhat arra, hogy az egész község lakóssága egymás testvéri segítségével egy nagy családdá alakuljon. Végül egy dologra nagyon vigyázzon. Egész nemzetiségi politikánk és pedagógiánk, egész jövőendő nemzeti hivatásunk és egész saját jövőendő nemzetiségi munkája érdekében vigyázzon rá, hogy az esetleg ott lakó román ajkú honfitársaink a gyülekezet gyűlöletének, gúnyjának kitéve ne legyenek, Nem csak ő érettük, de miérettünk sem szabad soha feltételezni — ha úgy volna, sem szabad kifejezni — azt, hogy elárúlták az ügyet, mely mindnyájunk közös ügye. Ettől a gondolattól különben e meggondoláson kívül a keresztyéni tapintat is vissza fog tartani minden jóézésű embert.

I. L.

Lelkészi értekezlet.

A kolozsvári ref. egyházmegye mezőségi lelkeszi köre f. évi október hó 29-én tartotta értekezletét Mocson. A kolozskari értekezlet után ez volt a második lelkeszköri értekezlet az egyházmegyében. Az értekezlet behatóan foglalkozott az egyházközségek szociális feladataival. Megbeszélés tárgyát képezték többek közt a nemzetiségi vidéken nagyjelentőségű reverzálisok, (román fél javára), a falusi ifjúság nemi életének fegyelmezése, a nép tehetséges sarjainak kiemelése és továbbképzése, a lelkipásztornak a közegészségügy érdekében és az epidemiák elleni küzdelemben való részvétele, illetve annak intézményes biztosítása; a Próbáénekeskönyv ismertetése és bírálata alapján az egyházi énekügy rendezése, stb. Maradandó alkotása az értekezletnek egy forgótőke-jellegű alap megteremtése, melynek célja támogatni azokat a falusi fiukat és leányokat, akik bármi téren kiválnak, azok továbbképztetése, jövőjük biztosítása, egyszóval a néptalentumok kiemelése, a népkultúra fejlesztése személyiségek nevelése útján. Ezen forgó-tőkéből évenként, a presbyteriumok ajánlatára, a gyülekezetek jelenlétében a lelkeszi kör fog odaitélni megfelelő összeget kiválóbb falusi gyermekeknek; évről-évre újból akkor is, ha ugyanaz a gyermek több időn át érdemes a segítségre; ez nevelői tendenciából történnék. Szerény kezdetül az értekezlet tagjai maguk és egyházaik nevében ezer koronát tettek össze, de további módozatokban is megállapodtak a tőke növelésére. Másik fontos munkája volt az értekezletnek az erdélyi egyházkerület vallásos nevelői munkájának a jövő érdekében való számbavétele, programjának megalkotása és memorandum-szerű feldolgozása. E memorandumban főleg a református lelkesz- és tanár-nevelés, a nem felekezeti iskolák hitoktatása, az egységes vallástanítási tanterv és tankönyvsorozat megalkotásának külső, intézményes módozataival foglalkoztak és rendszerezték a teendőket. E memorandumot további állásfoglalás végett az egyházmegyei közgyűlés elé terjesztik. Megkezdte az értekezlet a körébe tartozó egyházközségek történetének és állapotrajzának feldolgozását a lelkipásztori munka tervszerű együttműködése érdekében; megbeszélte a gyülekezetek kölcsönös látogatásának kérdését. Azokat a kérdéseket, a melyek további megbeszélést, vagy gyakorlati állásfoglalást igényelnek, újra kitűzték a következő gyűlés tárgysorozatába. Az ilyen értekezleteket azért tartjuk nagyfontosságúnak és említésre érdemesnek, mivel véleményünk szerint az egész kerületre, az egész országos egyházra kiható nagyjelentőségű kálvinista nem-

zetnevelő-programm csakis az egyes egyházközségek közvetlenül tapasztalt szükségletein alapuló, alulról kiépített lelkipásztori munka és munkaközösség által jöhet létre. Az egyes egyházközségek virulásától, az egyes egyházmegyék önálló, öntudatos, de összeműködő állásfoglalásától és munkájától várjuk egyedül a beteg szívek meggyógyulását.

M. S.

K A L Á S Z O K.

Az igazi papné.

A papnő. De mikor szól már az igazi papnéről? — kérdik sokan türelmetlenül az olvasók közül. Hiszen jó feleségnek, anyának és házi-asszonynak kell lennie minden nőnek. Ugylátszik, hogy az ember papné legyen, az semmi különös dolog. Igen, semmi különös. De azért mindenkinek észre kell venni azt, hogy egy igazi papnővel van dolga, még ha nem is hívják tiszteletes asszonynak — de papnő, mert az Úr szolgáló leánya.

Nem is azért végzed Te papnői hivatásod, mert így hívnak, vagy mert muszáj férjed hivatásánál fogva, hanem azért, mert Te igazi *keresztyén* vagy, e szó legszentebb értelme szerint. Mert szived és lelked telve van szeretettel embertársaid iránt, mert nyitott szemmel látod a körülötted levő sok nyomoruságot s észre veszed az ajtód előtt fekvő szegény Lázárt. És mivel férjednek, hivatásánál fogva több alkalma van meglátni a társadalom bajait, Te is jobban tudod mindezt, mint mások és segíteni kívánsz. Mindennapi imád ez: „Uram taníts engemet, hogy meglássam, mit kívánsz tőlem Te a mai napon?” És ha Ő megtanított téged látni, ami egészen bizonyos, ha teljes komolysággal és odaadással kéred, akkor Ő megtanít, hogy cselekedjed is. Igazi keresztyén, hívő lélek nélkül munkába kezdeni nem lehet, mert ha nem szikla a fundamentom, hanem csak homok, hamar szerte omlik az egész épület. De ha már a mi szivünk telve van az Úr csodálatos szeretetével, akkor kezdjünk munkába, mert manapság annyi tennivaló van.

Nem állítom, hogy az az igazi jó papné, aki a nyomoruság egész hegyeit igyekszik elmozdítani, hogy belevesse a könyörület tengerébe. Hanem megérdemli az is ezt a szép nevet, aki a maga gyengeségét beismerve alázatosan így szól: „Én nem tudok egyebet hűséggel elvégezni, csak annyit, amennyit az én háztartásom és gyermekeim megkívánnak.” De vigyázzunk, mert ez a beismerés sokszor kényelemszeretetet, lustaságot takar.

Próbáljuk meg többször, hogy vajjon tényleg többet nem tudunk tenni. Az ilyen kísérletek mellett erőink csodásan nőnek és sokszor egy-egy kényszerhelyzet napvilágra hoz oly erőket, képességeket, melyeknek létezését azelőtt nem is sejtettük. Egy kedves ismerősömhöz, ki mindig igen el volt házi gondjaival foglalva, egy napon így szólt férje: „Mariska, ha most Te nem segítesz ki, a vasárnapi iskolások tanításá-

ban, úgy be kell szüntetnem az egészet.“ És a feleség megtette, vasárnap egy egész sereg kis fiú gyermeket tanított örömmel és nem sóhajtozva. Persze, hogy boldog volt, hogy ez sikerült és máskor is örömmel vállalta e kedves kötelességet, hiszen eddig nem is sejtette, hogy ő ezt is meg tudja tenni.

Különösen falun, ahol a segítségben annyira szükölködik a pap, milyen jó, ha feleségében segítőtársra talál. Nem kell mindjárt azt hinnünk, hogy okvetlenül prédikálnunk kell, vagy terjedelmes szónoklatokat tartanunk. Nem nagy dolgokat kíván tőlünk a mi mesterünk, hiszen sokszor elég, ha azoknak, kik velünk érintkeznek, szivüket átjárja a mi lényünkből kisugárzó meleg szeretet és ha tudunk nekik valamit nyújtani azokból a láthatatlan kincsekből, amelyeket a mi mennyei Atyánk adott kegyelemből a mi számunkra, De engedjük az embereket magunkhoz. Ne féljünk kinyitni házunk ajtaját a kis gyermekek, nagyobb lányok vagy asszonyok számára. Az se tartson vissza, hogy bizony sokszor sok sarat, piszkot behordanak, de gondoljuk meg, hogy mily jól esik azoknak a lelkeknek, hogy mi magunkhoz hívjuk. Mily kedvesen eltölthetünk egy-egy vasárnap estét, ha van egy jó könyvünk vagy valamely kedves történetünk. Együtt elolvassgatjuk, megbeszéljük a dolgokat.

Nagy segítség a munkában, ha valakinek jó hangja van. Ha maga a papné oly vidáman és tisztán elkezdi az éneket, szívesen vele énekelnek. Ahol pedig közösen énekelnek, ott már megépült a hid, amely a közös munkával, bibliaolvasással és imádkozással köti össze a lelkeket. Igaz, hogy a jó hang Isten adománya, de azért annyit minden papné elérhet, hogy egy-egy Zsoltárt, vagy „Hallelujah“ éneket megtaníthat a fiataloknak.

Lehet, hogy Neked, kedves olvasóm, épen jó hangod és hallásod is van, de sohasem próbáltál vele Isten dicsőségére énekelni, vagy másokat erre megtanítani. Lehet, hogy szivedben ott él a vágy, hogy tegyél Te is valamit azért, aki éretted oda adta életét, de mellette ott a félelem is és nem mersz még a gyermekek előtt sem megszólalni. Próbáld meg, hívd magadhoz a kicsinyeket, énekelj velük; majd egy-egy szép bibliai képeskönyvből mutogasd meg a képeket és mondd el a képek történetét, azután olvasd el a bibliából nekik. A komoly beszélgetés, tanítás után, lehet közösen játszani a „cinteremben.“ És mily kedves, ha ilyenkor saját kicsinyeid is velük játszanak.

Vagy ha több kedvet, örömet érzel a nagyobb lányokkal, asszonyokkal való foglalkozásra, hívd akkor ezeket magadhoz. Lehet közös varró, vagy kötő órákat tartani. Munka közben inkább megnyílik mindkinek szive-lelke és jobban megismerhetjük őket. Közben énekelhetünk, de munka végén soha se mulaszunk el néhány verset olvasni a bibliából, ezt néhány szóval megmagyarázni és közösen imádkozni.

A személyes érintkezés, sokszor magán beszélgetés nagyon jó

hatással van a lelkek fejlődésére. Nem felejttem el, egy kedves fiatal asszony, mikor házi gondjait, bajait elpanaszolta nekem, végül így szólt: „Én tudom, hogy én miért nem tudok teljes szívvel imádkozni, mert haragban vagyok az alsó szomszed asszonnyal és mindig ez jut eszembe, ha imádkozni kezdek.“ Mily kedves alkalom az ilyen őszinte beismerés, a mélyebb lelki beszélgetésre és azután mily öröm a haragosokat kibékülve látni. Ennyi eredményre is soká jutunk, de mennél hosszabb a várakozási idő, annál boldogabbak vagyunk, látva fáradságunk gyümölcsét.

Lehet bibliaitanulmányozó órákat is tartani. Mindenki eljön a maga bibliájával, melyből közösen olvassuk fel az arra az órára kijelölt részt. Az olvasás rendre megy, mindenki fennhangon olvassa a reá eső verset. Így az olvasást is gyakorolják és igen nagy öröm mindenik számára, mikor már oly jártas a bibliájában, hogy a megjelölt részt igen gyorsan ki tudja keresni. Az egyes részek magyarázatánál, természetesen, a tiszteletes úr segítségét is sokszor igénybe kell venni, — ha nem is magán az összejöveteli órán, hanem az előzetes készülés közben. Mert hiába, mi mégsem tanultunk teológiát. Az óra lefolyását élénkítik a közbe-közbe elhangzott énekek. Továbbá szabad mindenkinek megkérdezni, amit nem értett, — vagy otthoni bibliai olvasásánál nem volt előtte valami világos, ezt is megmagyarázzuk. A következő óráig feladatúl tűzzük ki, az olvasott rész újra olvasását. Belőle pedig mindenki tanulja meg azt a verset, ami legjobban a szívéhez szólt. Vagy esetleg, ha egyesek, pl. Ábrahám vagy József életét tárgyaltuk, akkor a feladat az is lehet, hogy gondolkozzék mindenki az olvasottakon és mondja meg jövő órán, ennek vagy annak az életében mi tetszett neki legjobban és mit tanulhat épen ő az ő példájukból. Igen kedves az is, ha az óra közben egy-egy szép vallásos költeményt mond el valamelyik fiatal leány. Ily és hasonló dolgokkal foglalkoztathatjuk hallgatóinkat, hogy ne csak passzive, de aktíve is vegyenek részt a közös órán.

Nem elég azonban hiveinket csak magunkhoz hívni. Milyen jól esik nekik, ha meg is látogatjuk őket. A betegeket, öregeket egészen felüldíti az ilyen irántuk való érdeklődés.

Ma meglátogathatnád azt a szegény beteg asszonyt a patakon túl, — de mivel nagy a sár, inkább küldj egy kis erős levest. Szívesen elviszi akármelyik fiatal lány, aki bibliai órára szokott járni, — megérti ő, hogy ez is a szolgálathoz és közös munkához tartozik. Helyette megnézheted, hiszen a fő-út mellett lakik, Kovácsnét, kinek ezen a héten született kis fia. Vigyél neki befőtt gyümölcsöt. Jobb módú asszony, enniök van mit, de az ilyen édesség igen jól esik.

Kis faluban nem mindig akad, akit különösebben meg kellene látogatni a rendesen kívül, de bizony, ahol nagy a gyülekezet, ott sok alkalom adódik. Hogyan örülhet ilyenkor az a papné, akinek kedves gyermek-

kezek és friss gyermeklábacskák is lehetnek segítségére. A küldeményt is mily szívesen veszik, ha a kis papgyermek hozza, hogy örülnek, hogy rájuk csillog egy pár vidám gyermekszem és hallhatják kedves hangjukat.

A szegény béna Halásznéra milyen rosszúl hatna, ha a becsületes, de esetlen modorú cselédlány vinné el a tortamaradékot kóstolóba. Még tán azt is gondolná magában, — mialatt a cseléd minden nyájas szó nélkül oda tenné melléje az asztalra — „Na a papék, ha már valamit küldenek, hát lehetne különb dolog is, mint ez a kis nyalánkság.“ De ha jön a kis Rózsi, örömtől sűgárzó arccal, nagyon óvatosan, hogy nehogy leejtse a jó küldeményt: „Sokszor tiszteli édes anyám a kedves Nénit és küldi, hogy tessék megkóstolni az én pompás születésnap tortámat, melyet én kivántam magamnak...“ ily szavakkal köszönt be az ajtón. Természetes, hogy örömmel fogadja Halászné — de hát nincs-e igaza?

Némely esetben azért legjobb, ha maga a papné keresi fel azt, akiről tudja, hogy meg kell látogatni, mert az illető épen az ő gyöngéd, megértő szeretete után vágyódik. Itt van pl. egy nemesi család elszegényedett utolsó sarja, az öreg Frieda kisasszony. Segélyben nem lehet részesíteni, mert csak megsértenék. Ő a lakbért mindig pontosan fizeti, tisztességesen öltözködik. Az pedig senkire sem tartozik, hogy a ruhái régiek, hogy a hónap vége felé az ebédje egy csésze kávéra zsugorodik össze és hogy a decemberi hideg napok legnagyobb részét ágyban töltötte, hogy tüzelőjét megkimélje. Milyen jól esik ennek a szegény léleknek, hogy a papné sokszor meglátogatja. Érdeklődik dolgai iránt és figyelemmel meghallgatja, amint elmeséli őseinek történetét. És mily örömmel veszi, ha meghívja egy héten egyszer teára, esetleg vacsorára is a kedves paplakba, ha pedig még arra is megkéri a papné, hogy hozza el képes családi albumát, hogy otthon a gyermekei körében kedélyesen elmesélje azoknak a rég pihenő alakoknak a történetét, — akkor meg épen igen boldognak érzi magát Frieda kisasszony. Megkönnyebbült szívvél, jól lakott gyomorral távozik, anélkül azonban, hogy az alamizsnaelfogadás lehangoló érzését kellett volna tapasztalnia.

De mindezt csak egy finom női lélek átérző meleg szeretete tudta megtenni. Ezt nem lehetett volna sem gyerekre, sem cselédre bízni. Ily munkában is találhat azonban a papné munkatársat magának és ez — a *gyülekezeti diakonissza*.

Nagy változást idézett elő a német papnék hivatáskörében, mikor Theodor Fliedner megalapította a *gyülekezeti diakonissza* intézményt. Hiszen a legszeretőbb szívű, legerősebb hitű, legszorgalmasabb és leg-egészségesebb papné sem tudja egy nagyobb, vagy esetleg kisebb, de sok munkát igénylő gyülekezetben a reávaró feladatokat mind lelkiismeretesen elvégezni. Milyen nagy segítség ilyenkor egy diakonissza, ki

amellett, hogy igazi mély hittel csügg Mesterén, aki elhívta erre a szép munkára, sok ismerettel is rendelkezik. Az első segélynyújtás, sebkötözés, betegápolás, gyermekgondozás és legtöbbször a szülésznői teendők alapos ismeretével bír. Mindez szükséges, hogy fontos hivatását betöltse.

Mennyivel szivesebben fogadja el tanácsát még a leghátramara-dottabb, legprimitivebb ember is, ha látja, hogy a szomszéd mélyen elvágott újját milyen hamar meggyógyította a „testvér.” Nem is tudjuk elgondolni mily jól hat az az egész háznépre, mikor az édes anya gyermekágyban fekszik, és akkor a „testvér” nemcsak, hogy segít a beteg asszonyon, hanem ott is marad, rendbe hoz mindent, esetleg ebédet főz és estig, míg a dolgos családtagok haza jönnek, ott időzik az anya és gyermekeivel. Máskor meg a nehéz betegen fekvő öregnél tölti az idejét, hiszen neki sem háztartási, sem megélhetési gondjai nincsenek, minden percét a gyülekezetnek szenteli.

Nyáron maga köré gyűjti a kicsinyeket, hogy míg édesanyjuk munkában van, ne történhessék semmi bajuk. Van olyan gyülekezet is, melynek asszonyai szivesen vállalják, hogy felváltva, rendre főzzenek a falu otthon maradt gyermekeinek — a testvérnek csak vigyázni kell rájuk. Így ha sok család van a községben, 1 hónapban egyszer is alig jut egy asszonyra a főzés, a többi napokban meg mehet zavartalanul dolgozni.

Télen a nagyobb lányokkal, asszonyokkal foglalkozik, fölkeresi otthoni munkájuk közben is és ebben, abban jó tanácscsal ellátja őket. Majd bibliaórákat is tart, — hol kedvesen együtt énekelnek, imádkoznak. Még varrásra, gépelésre is megtanítja az az iránt érdeklődőket. De hiszen fel sem lehet sorolni, hogy hányféleképen tudja egy kedves diakonissza magát hasznosítani, ez mind a helyi körülményektől is függ. Én szivemből óhajtanám, hogy nálunk minél több fiatal leány választaná ezt a hivatást, hogy azután mint gyülekezeti diakonissza terjessze maga körül az Úrtól nyert sok áldást.

Sz. M.-né.

A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika) Irta : Dr. *Ravasz* László a kolozsvári ref. theol. fakultás ny. r. professzora. Átnézték Csizmadia Lajos pápai, Novák Lajos sárospataki theol. tanárok. (Ref. Egyházi Könyvtár XI. A magyar ref. egyház kiadása. Pápa, 1915.) XX + 499 lap.

E nagyjelentőségű könyvet méltatni, írójához való viszonyunknál fogva, e folyóiratban csak bizonyos korlátok közt lehet; viszont mégsem hallgathatunk róla épen ebben a folyóiratban, amelynek munkaköre mélyébe vág bele és főleg nem mellőzhetjük hallgatással azért, mert az első teljesen rendszeres, tudományos magyar homiletikáról van szó. A munka egy bevezető és négy főrésze oszlik. A Bevezetés 3 §-ban foglalkozik az egyházzal és tevékenységével, a gyak. theologia mivoltával és elágazásával, a homiletika nevével, fogalmával és felosztásával. Az egyház nem egyéb, mint az egyénekben élő ker. elv prolongációja és tevékenysége annyiféle lehet, ahány nyilvánulása van a ker. életnek. Három ilyen tevékenységre vezethető vissza az egyház: a hitben való gyarapodásra, a szeretetben való munkálkodásra, a reménységben való reprodukálódásra. Ennek megfelelően az egyház tevékenysége háromirányú: építőmunka, szeretetmunka, nevelőmunka. Az egész az egyház magaépítésének tekinthető, az a tudomány pedig, amely ezt leírja, illetve előírja: a gyakorlati theologia. E tudomány törzse az ekklesiastika, azaz az egyházzal, az egyházi szolgálat beállításáról, a presbyteri hivatalról, az egyházalkotmány alapelveiről szóló elvi bevezetés. E törzsből az egyház 3 főfunkciójának megfelelő három disciplina hajt ki: az oikodometika (a hitben való építés törvényeinek tana), az agapétika (a szeretetmunkásság elmélete) és a paideütika (az egyház reprodukálódásának leírása). Ezen disciplinák tagját képező mindenik functió 2 irányú. Az oikodometikai tevékenység eredménye, a kultusz, állandó formák és változó tartalom foglalhatja, az állandó formák tana a liturgika, a változó tartalom, az igehirdetés elmélete a *homiletika*. Az agapetikai functiónak a lekipásztor által végzett formájáról szól a poimenika, a gyülekezet által végzett szociális formájáról, a koinonika. A paideütikai functió időbeli formájáról, a vall. nevelésről tanít a katechetika, térbeli formájáról, a misszióról a halieütika. Ezek közül a *homiletika* jelenti a *gyülekezeti igehirdetés elméletét*, mely két főkérdésre felel: mit és hogyan prédikáljunk? Ez alapon két főrésze lesz: a mit kérdésére az Igéről, mint az igehirdetés tárgyáról szól a *homiletikai értékrendszer*; a hogyan kérdésére, az Ige életté válásának módjáról szól a *homiletikai műalkotás elmélete*. A kettő közös törzséül állítja be a szerző az *igehirdetés általános alap-*

elveiről szóló részt s végre, mivel az igehirdetés történeti fejlődése hossz-
metszetében érlelte meg a homiletika kérdéseit, az egész elé az *igehirdetés
történetének főirányairól* szóló részt teszi. Így kapja meg a négy főrészt:
I. Az igehirdetés történetének főirányai. II. Az igehirdetés ált. alapelvei. III.
Az igehirdetés mint értékrendszer. IV. Az igehirdetés, mint műalkotás. Mint
előszavában maga is megjegyzi, a II. rész, revizora szerint is, beledolgozandó
a III. és IV. részbe, a hármass felosztás nem szükséges. Végigolvasva a köny-
vet, úgy találtuk, hogy ha meg is áll ez a vélemény, mégsem volt felesleges
a II. részben tárgyalt kérdések *külön* kiemelése. Nagyon sajnálom, hogy a
Bevezetésből csak a legsoványabb gerincet emelhettem ki, megérdemelné a
külön ismertetést, mert biztos és nagyon logikusan köszörült elvi bevezetés
az egész gyakorlati theológiába. Az egyes főrészek ismertetésénél is meg kell
elégednem az *új* szempontok kiemelésével. A munka sokkal gazdagabb és
nagyobb, semhogy néhány oldalon kimerítőleg lehetne ismertetni; el kell
olvasni és tanulmányozni kell. Az I. rész az *igehirdetés történetének fő-
irányai*val foglalkozik. Első nagyobb szabású magyarnyelvű áttekintés az ige-
hirdetés története felett, mely a legrégebb időktől kezdve áttekinti és frappánsúl
jellemzi az egyes irányokat és képviselőiket. E helyen csak a *magyar* ige-
hirdetés történetének várfalát emelem ki, mely a magyar igehirdetés kez-
detéről, az ellenreformáció, Alvinczy és Pázmány, Geleji és Medgyesi hom-
harcáról és igehirdetéséről s a magyar racionalista igehirdetéséről szól. —
Különösen ez utóbbi tanulságos; mélyen bevilágít a magyar igehirdetés
jellemébe és sajnos, mindmáig érezhető hatásai titkába annak a racionalis-
musnak, amely az egész magyar protestáns szellemi élet elevenerejét, mély-
ségét kiölte. A II. rész a *gyül. igehirdetés alapelveiről* és pedig az igehirdetés
lényegéről, az igehirdetőről, a gyülekezetről szól. Az igének, mint a kultusz
középpontjának, hirdetésének, mint csúcspontjának beállítása, a gyülekezeti
elvnek, mint az igehirdetés szabályozójának homloktérbe-állítása döntő jelentő-
ségű. Ugyancsak fontos az „épülés“ fogalmának tisztázása, illetve a beszéd
tanítói, aesthetikai és ethikai tendenciájának az épülésbe való eggyé fonódása.
Itt dől el t. i. az a régi, minden igehirdetőre válságos kérdés, hogy a szó-
széken tanítanunk, gyönyörködtetnünk, vagy rábirnunk kell? Kizárólag egyiket-e,
vagy másikat, vagy mindeniket? Mivel, szerző szerint, az épülés tkp. a val-
lásos *szemlélet* pszichológiai lecsapódása, épülés alatt épen a szemlélet miatt
szünetel a racionalis munka, csak az intuición működik, azaz a jelentés átható
megragadása. A beszédnek alkalmasnak kell lennie az intuitív szemlélésre,
tehát nem bizonyítani, hanem látni és láttatni kell. A pred. nem lehet tudós
értekezés, rac. eleme csak a szemlélésre való előkészítésben állhat. Aesthe-
tikai gyönyörködtetés az igehirdetésnek soha se lehet célja, mivel az épülés
és a műélvezet közt óriási különbség az, hogy az épülés tényleges hiány
pótlása, a műélvezet pedig csak tükröztetése egy jelentésnek az érzéki burkon,
tehát játék, a játék kedvéért. Mivel útjuk fordított, útközben találkozhatnak,
de nem egyek. Az aesth. forma az igehirdetésnél csak eszköz, de mint ilyen,

épen annyira eszközkérdés, mint a mennyire nem célkérdés. Azaz az igehirdetésnek megragadó szemléleteket megragadó formákban kell nyújtania. Végre a rábirás tendenciája a tulajdonképeni igehirdetői cél, az épülés igazi csúcsa, azonban sajátos voltát az akarati rábirás közönséges formáival szemben az adja meg, hogy nem egy konkrét cselekedetre, hanem a lélek értékgyarapítására, meggazdagítására, a tökéletes életben való öregbedésre: szóval egyetemes épülésre irányul. Így a három tendenciának egyként érvényesülnie, összefonódnia kell a tökéletes igehirdetésben. (Természetes azonban, hogy nagyon kiváló igehirdetők voltak s lehetnek, akiknek tehetsége csak az egyik irányban volt nagy és mégis eredményes igehirdetők voltak s lehetnek. Az eszmény tökéletes megvalósulása csak eszmény marad, de eszményi igazsága elvitathatatlan.) Az igehirdető személyisége, hite, theol. felfogása, a hallgatóság lélektana, különbözősége, az igehirdetés és pásztorokodás viszonya mind oly égető problémák, amelyeknek itt adott megoldása külön megbeszélést érdemelne. Át kell azonban térnünk a III. résznek „*Az igehirdetés, mint értékrendszer*”-nek ismertetésére. Ez a rész lenne u. i. az egész munka dereka, legfontosabb és döntő része, melyben szerzőnk szerint „a gyak. theologia megújulásainak kérdése dől el.” Ő maga szerény kísérletnek nevezi az óriási munkamezőn. Mindenek előtt az Igét, mint az igehirdetés tárgyát határozza meg. Az igehirdetés tárgya Istennek a megfeszített és feltámadott Krisztutuban kijelentett üdvakarata, úgy, amint az a biblia alapján az igehirdető prófétai személyiségében megnyilatkozik. Az igehirdetés e tárgyának elmélete két főrészből áll, ezek: *A homiletikai érték forrása: a biblia; a homiletikai érték az egyházi életben.* Az előbbi rész tárgyalja az ószövetség, Jézus, a synoptikusok, Pál apostol, a jánosi iratok, az őskeresztyénség homiletikai feldolgozásának elveit és a textus tanát. Az egyes bibliai részek, illetve egységek tárgyalásában egy nagyon érdekes kísérletet kapunk arra nézve, hogy a szentírás egész tartalma milyen szempont alatt válik az igehirdetés forrásává? Pl. a synoptikusokat hom. értékrendszer szempontjából a következő szempontok alá fogja: Evangéliumi harcok éretünk; Jézus világképének theol. és metafizikai alapjaiban a hit örökkévaló élménye; erkölcsi követelményeiben az életideál. A csodában a hívő bámúlat kifejezései; a példázatok magyarázási módja. Szóval nem biblika-theológiáról van szó, hanem *egy-egy ténylegességében megismert világkép átsugározatásáról az axiológiai, gyakorlati síkra.* A textus tanában legfontosabb a textus hármass tartalmi vonásának megállapítása. Ezek: az állapot, az eszmény, az eszköz. A textus felhasználásának legfőbb elve, megállapítani, hogy mi lenne az a normatív gondolat, az az eszköz, amely egy hiányos állapotot teljes, eszményi állapottá változtat át. Hiányos állapot, érték, tökéletes állapot: ez a három tényező szükséges a textusban. *Magának a textusmagyarázatnak a módja csak egyféle lehet: gyakorlati, v. értékelő, melyet épen az axiológiai eljárás különböztet meg a tisztán ontológiai jellegű tudományos exegezistől.* Ez talán a legeslegfontosabb megállapítás az egész könyvben.

A homiletikai érték az egyházi életben c. második alrész az egyház élete, az egyházi év, a kultikus alkalmak, mint a homiletikai érték meghatározói címek alatt mutatja fel, hogy miképpen határozza meg a tárgyat magának az egyháznak történeti és kultikus jellege. *A keresztyénség nagy tényeinek átvitele az igehirdetésbe*, melyen eldől a különböző theol. irányok létjoga az igehirdetésben. Különösen az ünnepkörök tárgyalásánál mutatja ki, miképpen lesz a dogmából ige, az igehirdetésből axiológiai síkba átírt dogmatika. Csak épen kikapkodott vonások ezek a könyvnek ebből a nagy törzséből. *A IV. rész az igehirdetéssel, mint műalkotással* foglalkozik. Nagy jelentősége abban van, hogy kiragadja ezt a problémát a régi bornirt formalitások nevetséges hálójából és komoly aesthetikai alapokra fekteti. A homiletikai műalkotás sajátosságát az aesthetikaival szemben abban találja meg, hogy a hom. műalkotás nemcsak az aesth.. hanem a logikai és ethikai síkba is átnyúlik, azaz logikai síkot aesthetikai síkon át köti össze az ethikai síkkal. A „van“-t megragadó formában lendíti át a „kell“-be. Rövidesen: a hom. műalkotás *paedagogiai* jellegű. Az egyh. beszédnek teleológiája, célszerűsége, bizonyos kiinduló és végpont közötti útja van, egy kezdő tényleges státusból egy eszményi státusig halad, drámai lendülettel. Hatásának mérve a cél felé való fejlődésben, a *levésben* áll, azáltal *hat*, hogy *lesz*. Éppen ezért van az, hogy ideális igehirdető *fejben* készül és a szószéken mélyed el, teljesedik ki a beszéde. Erre a magaslatra azonban csak az *írásban* való készület szigorú aszkézise útján nyuthatunk el. Mindaz, amit az egyh. beszéd szerkezetéről, kidolgozásáról, előadásáról elmond, bármennyire gazdag és tanulságos is, legnagyobb sajnálatomra e keretek közt megpróbálkozni sem merészkedhetem az ismertetésével. Csak annyit, hogy ezekben a fejezetekben van épen az az anyag, amelyet egy öntudatos, komoly igehirdető legnagyobb mértékben hasznosíthat a maga számára. Nem receptek és szabályok, hanem pszichológiai és aesth. törvények, amelyek által az igehirdetés tárgyakat kap és célját fokozott erővel érheti el. Ha van bennük hiba, azaz, ha van és lehet szó ellenük, legfennebb az lehet, hogy a legjobb normák és törvények sem tesznek senkit jó igehirdetővé, ha hiányzik belőle a charisma. És ha a charisma megvan, talán magától is rájön a legfontosabbakra. De ez talán nem is a homiletika hibája. A homiletika e része bőven megfelelt kötelességének, ha az igehirdető öntudatosságát és ízlését mélyítette. Ezt pedig minden komoly olvasója tapasztalni fogja.

M. S.

Könyvújság. Tanulmányok, bírálatok és ismertetések a magyar és külföldi irodalom köréből. Szerkesztik: *Czeplédy Sándor* pápai ref. theol. akad. tanár; lic. *Fizély Ödön*, aranyosmaróti és *Szimonidesz Lajos* nagybörzsönyi ev. lelkész. Megjelenik július és augusztus hónapok kivételével minden hó 15-én és 30-án. Kiadja Scholtz-Testvérek könyvkereskedése Bp. IX. Ferenczkörút 19. — Előfizetési ára egy évre 10 korona.

Egy égetően szükséges vállalat indult meg e címen, első száma folyó évi október 15-én jelenvén meg. „Mit akarunk“ c. vezércikkében vázolja programját is. Ennek lényege az, hogy az irodalom és a közönség között hidat verjen. Figyelemmel óhajtja kísérni a bölcseleti, theologiai, történeti, pedagógiai és szépirodalmat, ezeket ismerteti, bírálja, számontartja. Foglalkozik a külföldi irodalommal is. Tudományos ellenőrzést óhajt gyakorolni, másrészt a tudományt népszerűsíteni s terjeszteni óhajtja. A tud. kutatások és irodalom útvesztőiben útmutatásokkal akar szolgálni. Hasznos tanácsokat óhajt adni, józan és egészséges irod. izlést fejleszteni. Jó könyvek ajánlása és terjesztése által közvetítője lesz a jobb, igazabb szellemnek.

Szép program, büszke program, szükséges program. Minket közvetlenül azért érdekel, mert folyóiratunk ez évi 5. számában magunk is felhívtuk a figyelmet a magyar protestáns irodalom összegyűjtésére, ellenőrzésére, számontartására, hogy tájékozódhassunk a saját portánkon. Nagyon örülünk, hogy a mi gondolatunkkal rokon vállalat meg is kezdte ezt a nagyon szükséges munkát. Hogy feladatát miképen oldja meg, arra nézve a véleményünkkel egyelőre még hallgatunk. Várjuk a további számokat.

M. S.

Jézus Krisztus jó vitéze. Baráti útmutató a református lelkipásztori pálya előkészületeihez. Írták Imre Lajos, Makkai Sándor, Révész Imre, Vásárhelyi József. 1916. Szerzők sajátja. Kaphatók Kolozsvárt, Bocskay-tér 1. — Ára 1'30 kor.

Szerzőkhöz való viszonyunk csak a dicsérettől tart vissza — s csak ez tart vissza a dicsérettől — de nem tart vissza az ismertetéstől és köszönetmondástól, mellyel a könyv íróinak tartozunk. Abban a nemes gondolatban fogant ez a kis könyv, hogy a lelkipásztori pálya nem foglalkozás, nem hivatal, nem kenyérkereset, hanem Istentől vett nehéz, de gyönyörűsége misszió. Erre a szolgálatra akar hiveket toborozni fiatal barátai között a négy „öreg diák,“ abban a hitben, hogy legaktuálisabb nyomoruságunkon: a paphiányon első sorban a Szentlélek segít s csak azután a kongrua és a korpótlék. Egyszerű, de azért az egyedül hathatós eszközzel szolgálja a célt: bizonyágtevéssel. Reámutat a lelkipásztori eszmény mindeneknél feljebb való voltára, megbizonyítja, hogy a lelkipásztori személyiség milyen sorsdöntő tényező a nemzet szellemi életében; leírja az igazi lelkipásztori élet nehézségeit és örömeit, mintegy azt kérdezve az ifjú olvasóktól: van-e elég heroizmus bennetek ennek a szolgálatnak vállalására? Azután a vállalkozó lelkekhez fordul s nagy, érdekes vonásokban szemük elé tárja annak az útnak fordulóit, amelyen az ifjú ember a lelkipásztori világnézet magaslataira ér. Amíg ez úton végig kísérjük a ruganyos járású, biztosan mozgó kalauzokat, a szebbnél szebb kilátások szakadatlan sora köti le figyelmünket. Minél magasabbra hágunk, annál szélesebb a perspektiva s annál üdébb, ózonosabb a levegő, amelyben felülről jövő friss szelek járnak. *Imre* Lajos a lelkipásztori életről

fest megragadó képet, *Vásárhelyi József* — korán elhalt drága barátunk — a biblia világán kalauzol végig, arra a kérdésre feelve, mi a biblia a lelkipásztorra s mi a lelkipásztor a bibliára nézve? *Révész Imre* a történelem lelkét szólaltatja meg s elmondhatja vele, mit üzen a múlt a jövőnek? — egyike a legfelségesebb párbeszédnek, amit emberi fül kihallgathat. *Makkai Sándor* arra tanít meg, hogy micsoda drága ajándékokat hoz a filozófia a lelkipásztornak s ugyancsak ő számol be arról, hogy a lelkipásztor gyakorlati munkája miképen tagozódik és e gyakorlat elméleti megismerése és szabályozása hogyan megy végbe. Végül *Révész Imre* ír az olvasóhoz egy lélekbe metsző levelet, amelyben a lelkipásztor egyéni életének kísértéseit és győzelmes kibontakozását rajzolja meg. A kis essayk után gondosan kiválogatott irodalmi repertorium szolgál további útmutatással az érdeklődőknek. A könyv minden sora az igazi keresztyén lelkipásztorság derült, komoly optimizmusát lehel, amely felelősségből és bizalomból szövődik. Mindenkinek ajánljuk e kis könyvet, fiatalnak, öregnek egyaránt; a fiataloknak azért, hogy általa öregbedjenek, az öregeknek pedig azért, hogy általa — megifjodjanak.

R. L.

Hol van megírva? Vezérkönyv ismertebb bibliai helyek gyors megtalálásához. Bibliai egyezményes szövegtár. Vezérfonal a bibliai tanítások megértéséhez. Többek közreműködésével készítette *Dohányos János*. Budapest, 1916. Kiadja a M. O. B. könyvnyomdája. Kapható Kókai Lajosnál Bpest, IV. Kamermayer-u. 1. — Ára kötve 3 K, indiai vékony papíron 3'80 K.

Ez az első baptista tudományos theologiai mű. Ezzel jellemeztük is: Tudományos alapja a masszív biblicizmus sokhelyt idegen, sőt téves orthodoxyája, ami azonban csak kevéssé rontja meg elismerésre méltó gyakorlati értékét. Mindenütt, ahol az üdvtörténet nincs történet gyanánt adva, ahol a jóslatok nem magyaráztatnak apokalyptikus síkban, tehát különösen archeologiai vonatkozásban, megbízható. A vallásos alap gondolatoknak tárgyi csoportosítása különösen használható. Mindenkinek, aki tud könyvei felett urrá lenni, jó szolgálatot tesz. Szívvel kívánjuk, hogy a baptizmus nálunk is minél előbb kerüljön ki a népthologia hinárjából s kezdjen tudományos téren is önálló versenyképes életet.

Igehirdetés, példaadás. Egyházi beszéd. Irta és a Kolozsvárt az erdélyi református egyházkerületi közgyűlés alkalmából, 1916. április 30-án a Farkas-utcai ref. templomban tartott ifjú papokat felszentelő istentiszteleten elmondotta *Vásárhelyi Boldizsár* dési ref. lelkész, esperes. Ára 20 fillér. — A Kolozsvárt felállítandó ref. felsőbb leánynevelő intézet javára.

Szép, magas szempontú, építő beszéd eme textus alapján: Nem magunkat prédikáljuk, hanem az Úr Jézus Krisztust, magunkat pedig mint a ti szolgátokat a Jézust (II. Kor. 4. 5.) A lelkipásztor két eszközzel épít: igehirdetéssel és példaadással. Az igehirdetéssel akkor, ha nem magát prédikálja,

hanem a Jézus Krisztust, a példaadással, ha magát mások szolgájának tartja a Krisztusért. — Mindvégig evangéliumi erő és a lelkipásztorságnak apostoli felfogása jellemzi.

Huszonötévi lelkészkedés munkái, küzdelmei. Az 1916. május 28-án elkövetkezett évfordulat alkalmából a neki jubileumot rendezők óhajára leírta *Kutas Bálint*, törökszentmiklósi lelkész.

Ez a pár oldalnyi beszámoló rövid, tömör vonásokban arról beszél, mire képes egy igazi lelkipásztor? Keménynyaku, maradi nép, konok, szüklát-körű kupaktanács, önző nagybirtokosság s velük szemben egy egyszerű, de erős hitű kálvinista pap. Megindul a küzdelem. Először a templom és papi lakás felékesítése, azután szeretetegylet, majd vallásos estélyek. Nemsokára ifjúsági egyesület alakul, reá megszervezik a tanyai református gyermekek számára az asyllumot, négy-öt iskola életrekel, községi polgári fiú és leányiskola szerveztetik, szövetkezetek alakulnak, amelyek a nép jólétét egyszerre fellendítik s anyagi függetlenségét biztosítják. Közben megvív két óriási harcot a határbeli latifundiumok parcellázása érdekében. de itt a zsidó ügynökök eszközeivel szemben elveszíti a harcot. Azután a templomot berendezi légfűtéssel, ellátja karzatokkal, a községi közigazgatásban az igazság érvényesülését rendkívüli erkölcsi bátorsággal érvényesíti. Mennyi munka, mennyi — áldás! Szivből óhajtjuk, hogy sokáig folytassa ezt a munkát!

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Az Ut propaganda alapjára adakoztak 1916 decz. 8-ig: Tóthfalusi József 4 kor., Andrási Tivadar 4 kor., Kese Attila 3 kor., Kis Dániel 4 kor., Demes Péter 4 kor., Ágoston Sándor 14 kor., Lévy Lajos 4 kor., Muzsi István 4 kor., Szarka Boldizsár 2 kor., Torró Miklós 4 kor., Frenczel Bertalan 4 kor., Fodor György 4 kor., Galambos László 4 kor., K. Nagy Elek 2 kor., Szécsi Ferenc 4 kor., Csermák Béla 4 kor., Topa József 7 kor., Frenczel Béla 5·20 kor., Kovács Antal 2 kor., Kis Mihály 4 kor. *Összesen 87·20 kor.* Hálás köszönettel nyugtázzuk.

Olvasóinknak, családjuknak és gyülekezetüknek áldott karácsonyi ünnepeket és békességes újesztendőt kívánunk.

Vásárhelyi József. Nem tartozott az Út irói gárdájába, de szerkesztőihez mély barátság fűzte. Eszményeink és törekvéseink közössége elszakíthatatlan kapcsolatokat teremtett közöttünk. Ragyogó jövődő állott előtte; csupa biztatás és ígéret volt egész lénye. 24 éves fővel már számottevő kulturhistorikus és aestheta volt. Egy kitépett lap a magyar protestáns szellemi élet könyvéből: ez az ő szomorú-jelentése. Nyugodjék csendesen!

Előfizetést, reklamációkat, kéziratokat, leveleket Dr. *Ravasz* László címére (Kolozsvár, Bocskai-tér 1.) kell küldeni.

A szerkesztésért felelős:
DR. RAVASZ LÁSZLÓ.